

**EMİR KIVIRCIK'IN "BÜYÜKELÇİ" VE
ELIE WIESEL'İN "GECE" ADLI
ESERLERİNE YANSIYAN ANTİSEMİTİK
ÖGELER: BİR İMGEBİLİM ÇALIŞMASI**

Fulya ÇELİK
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2014

**EMİR KIVIRCIK'IN "BÜYÜKELÇİ" VE ELIE
WIESEL'İN "GECE" ADLI ESERLERİNE YANSIYAN
ANTİSEMİTİK ÖGELER: BİR İMGEBİLİM
ÇALIŞMASI**

Fulya ÇELİK

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı

Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

2014

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Fulya Çelik tarafından hazırlanan “Emir Kıvırcık’ın ‘Büyükelçi’ ve Elie Wiesel’in ‘Gece’ Adlı Eserlerine Yansıyan Antisemitik Ögeler: Bir İmgebilim Çalışması” başlıklı bu çalışma 19.06.2014 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Yüksel KOCADORU

Üye

Yrd. Doç. Dr. Fatıma Betül ÜYÜMEZ

Üye

Yrd. Doç. Dr. Engin BÖLÜKMEŞE

(Danışman)

ONAY
.../ .../ 2014

Doç. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU
Enstitü Müdürü

...../...../2014

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Öğrenci Adı Soyadı

İmzası

ÖZET

EMİR KIVIRCIK'IN "BÜYÜKELÇİ" VE ELIE WIESEL'İN "GECE" ADLI ESERLERİNE YANSIYAN ANTİSEMİTİK ÖGELER: BİR İMGEBİLİM ÇALIŞMASI

ÇELİK, Fulya

Yüksek Lisans-2014

Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Engin BÖLÜKMEŞE

Bu çalışmanın amacı, Emir Kıvırcık'ın "Büyükelçi" adlı eseri ile yazar Elie Wiesel'in "Gece" adlı eserlerine yansıyan antisemitik öğeleri tespit ederek karşılaştırmalı edebiyat bilimi verileri ışığında bir imgebilim çalışması ortaya koymaktır.

Çalışmada, her iki eserde tespit edilen antisemitik öğelerin tarihsel, kültürel ve sosyal boyutlarını, bu öğelerin yazarlar ve karakterler üzerindeki etkisini çoğulcu inceleme yöntemi ile karşılaştırmak ve bütün bunları kalıpyargı ve önyargıların oluşumu bağlamında imgebilimin verilerine başvurarak ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Söz konusu çalışmada incelenen antisemitizm sorunu; tarihin tanık olduğu Yahudi soykırımını farklı ulusların bakış açılarıyla ele almaktadır. Yahudi soykırımının bu ulusların edebiyatlarına nasıl yansıdığını ve onların bu olaya karşı tutumlarını edebiyat aracılığıyla saptayarak ortaya koymaktadır. İmgebilim bu doğrultuda, iki eserdeki antisemitik öğelerin farklı uluslara nasıl yansıdığını görmek açısından bize yardımcı olacaktır.

ABSTRACT

ANTISEMITIC FACTORS REFLECTED IN THE WORKS OF EMİN KIVIRCIK “AMBASSADOR” AND ELIE WIESEL’S “NIGHT”: AN IMAGOLOGY STUDY

ÇELİK, Fulya

Master Degree - 2014

Department of Comparative Literature

Adviser: Assist. Prof. Dr. Engin BÖLÜKMEŞE

The aim of this study is to analyze antisemitic factors reflected in the works of Emin Kıvırcık’s “Büyükelçi” and the writer Elie Wiesel’s “Night”, in the light of comparative literature and determine an imagology study.

This study aims to examine historical, cultural and social dimensions of the antisemitic factors, determined in both works and compare the impact of these factors on authors and characters through eclectic method and determine all these things in the context of the formation of stereotypes and prejudices, referring to the data of imagology.

In both works mentioned above, the anti-Semitism problem discusses the Holocaust, witnessed by history, from the perspectives of different nations. It reveals how the Holocaust is reflected on these nation’s literatures and determining through literature their attitudes towards this event. In this direction imagology will help us to perceive the reflections of antisemitic factors in both works on different nations.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

İMGEBİLİM

1.1. İmge Nedir?.....	9
1.1.1. Kalıpyargı ve Önyargı	14
1.2. İmgebilim ve Metodolojisi.....	21
1.3. Edebiyatta İmge	24
1.4. İmgebilim - Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi İlişkisi.....	28
1.5. Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Kavramı	32
1.5.1. Yabancı Düşmanlığı	37

2. BÖLÜM

ANTİSEMİTİZM

2.1. Antisemitizmin Doğuşu, Gelişimi ve Yayılması	40
2.2. Avrupa'da Antisemitizm.....	51
2.2.1. Nazi İmparatorluğu (III. Reich) ve Yahudi Soykırımı.....	62
2.3. Amerika Birleşik Devletleri'nde Antisemitizm	74
2.4. Osmanlı Devleti ve Türkiye'de Antisemitizm	78

3. BÖLÜM

YAZARLAR

3.1. Behiç Erkin'in Hayatı	87
3.2. Elie Wiesel'in Hayatı	98

4. BÖLÜM

EMİR KIVIRCIK'IN "BÜYÜK ELÇİ" VE ELIE WIESEL'İN "GECE" ADLI ESERLERİNE YANSIYAN ANTİSEMİTİK ÖGELERİN KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ

4.1. Emir Kıvırcık'ın "Büyükelçi" ve Elie Wiesel'in "Gece" Adlı Eserlerinin Özetleri	112
4.1.1. Emir Kıvırcık'ın "Büyükelçi" Adlı Eserinin Özeti	112
4.1.2. Elie Wiesel'in "Gece" Adlı Eserinin Özeti	113
4.2. Emir Kıvırcık'ın "Büyükelçi" ve Elie Wiesel'in "Gece" Adlı Eserlerine Yansıyan Antisemitik Ögelerin İmgebilimsel Açıdan Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi	114
SONUÇ	158
KAYNAKÇA	164

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, karşılaştırmalı edebiyat bilimi verileri ışığında Emir Kıvırcık'ın *Büyükelçi* ve Elie Wiesel'in *Gece* adlı eserlerine yansıyan antisemitik ögeler incelenecektir. İmgebilim verileri doğrultusunda antisemitik ögelerin tarihsel, kültürel ve sosyal boyutları temellendirilecek ve her iki eserde görülen antisemitizm probleminin içerdiği benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılacaktır.

Çalışmada tarihsel ve sosyolojik yöntem ağırlıklı olmak üzere çoğulcu inceleme yöntemi uygulanacaktır. Bu yöntem esas alınarak eserlere yansıyan antisemitik ögeler incelenecektir.

Öğrencisi olduğum Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Engin Bölükmeşe'ye, tezin oluşmasında bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşarak yol gösterdiği, yazım sürecinde düzenli olarak ilgilendiği ve harcamış olduğu emekleri için içten teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Paris Büyükelçimiz Behiç Erkin konusunda gerekli ilgiyi gösteren, başta T.C. Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanı Nevzat Uyanık olmak üzere tüm çalışanlara teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca emeği geçen tüm Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı hocalarıma ilgi ve destekleri için minnettarım.

GİRİŞ

Çalışmamızda, 20. yüzyılda yaşanmış tarihi bir olay -Yahudi soykırımı- Emir Kıvırcık'ın *Büyükelçi* ve Elie Wiesel'in *Gece* adlı eserlerinden hareketle incelenmeye çalışılacaktır. II. Dünya Savaşı'ndan yola çıkarak söz konusu eserlere yansıyan teolojik, sosyolojik ve tarihsel olaylar, eserlerde tespit edilen antisemitik öğeler açısından karşılaştırılarak tarihsel ve sosyolojik bir çerçeve içerisinde değerlendirilecektir.

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi verileri ışığında, bu eserlere imgebilimsel bir açıdan yaklaşılarak imgeler arasında kurulan ilişkinin dinsel, antropolojik, tarihi, kültürel ve psikolojik boyutları üzerinde durulacaktır. "Neden ve nasıl?" soruları her zaman ön planda tutulacaktır.

Büyükelçi adlı esere konu olan Behiç Erkin, Fransa'daki Büyükelçiliği döneminde Nazi Almanyası ve ortağı Vichy Hükümeti'nin Yahudi soykırımından 20.000 Türk vatandaşı Yahudiyi büyük diplomasi dehasıyla kurtaran kişi olarak tanımlanmaktadır. Torunu olan Emir Kıvırcık ise dedesinin bu başarısını kaleme almak isteyerek *Büyükelçi* adlı eseri yazmaya karar vermiştir. Yahudi soykırımından kurtulan ve bu dramı bizzat yaşamış olan Elie Wiesel ise şiddete ve ırkçılığa karşı duruşuyla birden çok esere imza atan Nobel Barış Ödülü sahibi önemli bir edebiyatçıdır. Yazar, *Gece* adlı otobiyografik anlatısında Yahudi soykırımını ele almaktadır.

Çalışmamızda karşılaştırmalı edebiyat bilimi verileri esas alınarak imgebilimin sunduğu olanaklardan da yararlanılacaktır. Karşılaştırmalı edebiyat alanında yetkin isimlere göre komparatistiğin temel ilkesi uluslarüstü olmaktır. Gürsel Aytaç'a göre karşılaştırmalı edebiyat biliminin görevi, işlevi farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorumlar getirmektir (Aytaç, 2003: 13). Cemal Sakallı'ya göre "kültür bilimlerinde öz ve yabancının kültür değerlerini bulgulamak, belirginleştirmek için "karşılaştırma" her zaman ve sıkça uygulanan bir yöntem olmuştur" (Sakallı, 2006: 12). Bu bakımdan karşılaştırmalı edebiyat; farklı dillere sahip olan iki ulusun edebi eserlerini ya da

yazarları arasındaki yakınlığı, benzerliği, ortaklığı ve farklılıkları karşılaştırma ilişkisi içerisinde tespit ederek söz konusu ulusların kendi öz kimliklerini ve yabancıya dair yaklaşımlarını ortaya çıkarmaktadır. A. Emel Kefeli ise karşılaştırmalı edebiyatı, *farklı milletlerin, farklı dil ve kültürlerin edebi metinlerini inceleyerek onlar arasındaki paralelliği, benzer ve farklı noktaları tespit eden* (Kefeli, 2000: 9) bir sanat dalı olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Kefeli, karşılaştırmalı edebiyatın felsefe, sinema ve sosyoloji gibi alanlarla ilişkisine değinerek karşılaştırmalı edebiyata daha derin ve geniş bir bakış açısı ile çalışma sahası kazandırmaktadır. Kefeli, karşılaştırmalı edebiyatı; kültürlerarası etkileşimin edebi eserlere yansıyan yönlerini araştırarak edebiyat tarihi, sosyal tarih ve kültürel değişim tarihine ışık tutmayı amaçlayan bir alan olarak görmektedir. Dahası karşılaştırmalı edebiyat, kendisiyle ilgilenen insanların diğer insanlara karşı daha ılımlı ve hoşgörülü bir tavır sergilemesine ve bireysel davranışların özgürlüğünü savunan aydın tavrını benimsemesine olanak sağlamaktadır (bkz. Rousseau ve Pichois, 1994: 99).

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının odak noktasında “öteki” vardır. *“Toplumların ve ulusların kendilerini tanımlarken kullandıkları argumanlar bir anlamda kendilerinden olmayanları nasıl nitelediklerini de gösterir. Kendi öz niteliklerini ön plana çıkarma süreci sonucunda “öteki” ve “o” imgesi de belirmiş olur”* (Ulağlı, 2006: 40). Karşılaştırmalı edebiyat “öteki”ni tanımak ve “öteki”ne karşı çok yönlü bir bakış açısı geliştirmek için imgebilime başvurmaktadır.

İmgebilim, “öteki” kavramından çok bu kavramı yaratan mantığın, aklın işleyişi üzerinde durmaktadır. Yaratılan imgelerin doğuş nedenini ve aktarım süreci ile etkinliğini araştırmaktadır. İmgebilim, farklı uluslar tarafından meydana getirilen imge ya da imgelerin oluşum şekillerini, zaman içerisindeki değişimlerini, değişimin neden ve nasıl olduğunu araştırırken; söz konusu imgelerin bilimsel yöntemlere göre edebiyat alanına uygun olarak yorumlanmasında karşılaştırmalı edebiyat bilimi devreye girmektedir.

20. yüzyıldan itibaren karşılaştırmalı edebiyat alanında ağırlık kazanan bu bilim dalının önemi giderek artmaktadır. İmgebilim, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının kültürlerarası boyutunu temsil etmekte ve edebiyatın yanı sıra,

sosyoloji, etnoloji, tarih, antropoloji vb. bilim dallarıyla da yakından ilişkili olarak disiplinlerarası bir inceleme alanı sergilemektedir.

İmgebilim, bir ülke edebiyatı farklı bir kültürden gelen insanlar tarafından nasıl alınıyor? Bir ülke edebiyatına farklı kültürler nasıl bir imgeyle yansıyor ya da yansıtılıyor? gibi sorular sorarak bu soruların yanıtlarını bulmaya çalışmaktadır. Daha çok kültürlerarası etkileşim üzerinde yoğunlaşan karşılaştırmalı edebiyat bu sebeple yalnızca edebiyat metinlerinden değil; felsefe, sosyoloji, psikoloji ve siyaset bilimi gibi farklı disiplinlerin bulgularından da yararlanılmasını öngörmektedir. Dolayısıyla karşılaştırmalı edebiyat bilimi, çalışmalarının kültürel ve tarihsel boyutunu temsil eden imgebilim ile yakından ilişkilidir.

Çalışmamızda imgebilim ve imgebilime alt başlık olarak, yaratılış, önyargı ve dar kapsamlı görüşlerin sonucu olan sebeplerin yanı sıra siyasi ve ekonomik nedenler ile perçinlenen antisemitizmi daha iyi anlayabilmek adına imgebilimin temel yapı taşları olan kalıpyargı ve önyargı kavramlarına değinilecektir. İmgebilimin metodolojisinden ve edebiyatta imgeden bahsedilecektir. İmgebilimin karşılaştırmalı edebiyat bilimi ile olan ilişkisine değindikten sonra ırkçılık kavramı ve yabancı düşmanlığından bahsedilecektir. Bu noktada karşılaştırmalı edebiyat biliminin olanaklarından yararlanarak edebi metinler yoluyla “antisemitik öğeleri okuyarak” figürlere -daha doğrusu toplumlara, milletlere- yüklenen sosyal ve siyasi kimlikler ile yaşanan olaylar içerisinde ve bu olaylar karşısında Türk ve Alman kimliğini taşıyan bireylerin sergiledikleri tutum, bu tutumlarındaki -varsa- değişim ve gelişmeler hakkında bilgi verilecektir.

Çalışmamız, evrensel bir nitelik taşıdığı ve diğer disiplinlerden faydalanmaksızın başarılı ve nesnel bir sonuca ulaşamayacağı için disiplinlerarası bir çalışma yöntemi tercih edilerek hem Türk edebiyatı hem karşılaştırmalı edebiyat hem de edebiyat sosyolojisi araştırmaları açısından yararlı olacak ve antisemitizme karşı farklı ve çok yönlü bakış açılarının geliştirilmesi hususunda bundan sonra konu ile ilgili yapılacak olan çalışmalara fayda sağlayacaktır.

Günümüzde kültürlerin ve edebiyatların incelenmesini değerli kılan birinci neden, onları kendi yaşam koşullarında tanımaksa, ikinci neden de kendi kültürümüzü daha derin ve daha gerçekçi biçimde anlamının yolunun öteki kültürleri incelemektir

geçmesidir. Her ne olursa olsun, Avrupa uygarlığı hiçbir biçimde yalnız Avrupa'ya özgü değildir. Tarihte bilinen bütün öteki kültürler gibi, başta Mısır'da ve Bereketli Hilal ülkelerinde ortaya çıkanlar olmak üzere, kendisinden önce gelen kültürlerin katkı ve etkileriyle zenginleşmiştir (Lewis, 1997: 53).

Dolayısıyla, bütün kültürler dolaylı ya da direkt olarak birbirlerine etki etmektedirler. Bu etkileşim, toplumların sosyal, sanatsal ve bilimsel alanlarda elde ettikleri kazanımlarla gerçekleşmektedir. Bütün kültürlerin, dillerin hatta dinlerin birbirlerinden etkilendikleri, birbirlerinden belli izler, izlekler taşıdıklarını söylemek mümkündür (bkz. Tekşan, 2011: xiii). Farklı kültürlerle sahip toplumların sanat ve müziklerinin, felsefe ve bilimlerinin, edebiyat ve yaşam tarzlarının, insanlığın ilerlemesine çok yönlü ve olumlu anlamda katkıları vardır; kuşkusuz ki tüm bu katkılar bize yarar sağlayacak ve yaşamımızı zenginleştirecektir (Lewis, 1997: 54).

Çalışmamıza konu olan Emir Kıvırcık'ın *Büyükelçi* ile Elie Wiesel'in *Gece* adlı eserleri farklı tarihlerde yazılmış olmalarına rağmen aynı dönemde yaşanan olayları konu edinmişlerdir. Eserlerde yaşanan tarihi, siyasi, kültürel, toplumsal ve ekonomik olaylar 20. yüzyılda yaşanmış tarihi bir olaya -Yahudi soykırımına- ışık tutmaktadır. Bu çalışmada, II. Dünya Savaşı'ndan yola çıkarak meydana gelen teolojik, sosyolojik ve tarihsel olaylar eşliğinde eserlere yansıyan antisemitik öğeler tespit edilmiştir.

Çalışmamızda, antisemitizm kavramı ve sorunu, ilk olarak kavramın doğuşu, gelişimi ve yaygınlaşması, Avrupa'da antisemitizm, Nazi İmparatorluğu ve soykırımı, Amerika Birleşik Devletlerin'de antisemitizm ve son olarak Osmanlı Devleti ve Türkiye'de Yahudiler olmak üzere farklı açılardan incelenecek; ardından Yahudi imgesine değinilecektir.

Çalışmamızdaki amaç; bir tür insanlık sorunu haline gelen antisemitizmi tüm yönleri ile farklı ulusların bakış açıları eşliğinde ele alarak Yahudilerin geçmişteki ve günümüze yansıyan durumunu daha nesnel bir bakış açısıyla değerlendirebilmek, Yahudilerin evrendeki ve içerisinde buldukları toplumlardaki durumlarını analiz ederek tarafsız bir tavır ile farklı uluslar tarafından sadece yönetim açısından değil; dış görünüş, saç rengi, giyim ve -sözde- karakterleri ile ötekileştirildiklerini ve *teolojik ve iç düşman* (Anidjar, 2012: 84) olarak betimlenen Yahudi'nin asıl

durumunu ortaya koymaya çalışarak; antisemitizmin özünde bir düşünce mi, yoksa bir tutku mu olduğunu saptamaktır.

Şüphesiz ki antisemitizmin sosyal bir virüs gibi algılanarak en yaygın olduğu II. Dünya Savaşı dönemi, Yahudilere karşı sergilenen ötekileştirme politikasının, diğer bir deyişle, ırkçı tutumların tüm çıplaklığı ile gözler önüne serildiği bir dönemdir. Antisemitizm olgusu bu dönem eserlerinde -özellikle de otobiyografik ve biyografik izler taşıyan eserlerde- sıkça yer almıştır. Din olgusu da özellikle bu dönemde, Almanlar tarafından *öteki oluşturma ve yönlendirme stratejileri açısından* (Macit, 2009: 17-18) okunmuş ve kullanılmıştır.

Bilinen faktörlerin -teolojik, sosyolojik, ekonomik, tarihsel, kültürel vb.- etkisiyle bir davranış biçimi olarak yerleşen antisemitizm Emir Kıvırcık'ın *Büyükelçi* ve Elie Wiesel'in *Gece* adlı eserlerinde farklı yansımalarıyla okuyucuya aktarılmaktadır. Aslında bir ideoloji yansıması olan edebiyat, ele alınan eserler aracılığıyla bu durumu çok net özetlemektedir. Adı geçen eserlerde antisemitizmin eserlere yansıması devlet politikasının katkısı ile çok farklı bir boyut kazanmıştır ki; Behiç Erkin'in 20.000 insanı Nazi soykırımından kurtarması *Karanlığı Aydınlatan Türk* adlı belgesele konu olmuştur. *Gece* adlı eserinde ailesiyle birlikte oradan oraya nasıl sürgün edildiklerini ve toplama kamplarında yaşadığı korkunç deneyimlerini anlatan Elie Wiesel ise gerçek bir Holokost hikayesini, yani o dönemde Yahudi olmanın getirdiği zorlukları tüm çıplaklığı ile gözler önüne sererek kaleme almıştır. *İnsan olduğu için, insanca bir titreşimi iletmek için* (Göktürk, 2002: 43) yazmıştır.

Çalışmamıza konu edilen her iki eser, insan haklarının görmezden gelindiği, yok sayıldığı bir dönemi ele almaktadır. Antisemitizm evrensel bir konudur. Nazizmin çeşitli yaşam biçimlerine karşı izlediği nefret ve yok etmeye dayalı politikalarından en çok etkilenenler Yahudiler olmuşlardır. Günümüzde de varlığını kısmen, örtülü bir şekilde sürdüren bu konuya duyarsız kalmak imkansızdır, çünkü Yahudiler her milletin içerisinde varlığını sürdürebilir ve sürdürmektedirler. Tarih boyunca sürgüne zorlanan Yahudileri, sadece o ya da bu millettendir diye ötekileştirmek söz konusu değildir. Bu noktada, toplumların imgesel yaratımlarını, ait oldukları sosyal çevre içerisinde, kendi tarihleri ve tarihsel münasebetleri ile ilişkilendirdiklerini söyleyebiliriz, çünkü tarih; toplumların geçmişini ve onları bir

bütün olarak yansıtan bir ayna olmanın ötesinde, farklı milletlerin birbirleri ile olan ilişkilerinden ve mücadelelerinden doğan bir yaşanmışlıktır.

Yahudilere karşı farklı tutumların sergilendiği söz konusu iki eserin incelenmesinde karşılaştırmalı edebiyat biliminin inceleme yöntemlerinden çoğulcu (eklektik) inceleme yöntemine başvurulacaktır. Çoğulcu inceleme yöntemi, karşılaştırmalı çalışmalarda araştırmacıya daha rahat hareket imkanı sağlayan, incelenen eserlerin ağır basan özelliğine uygun düşen inceleme yöntemine ağırlık vermeyi mümkün kılan bir yöntemdir (bkz. Aytaç, 2003: 101). Ancak karşılaştırmalı edebiyat bilimi, disiplinlerarası bir çalışma alanına sahip olduğu için diğer sosyal bilim alanlarından (özellikle imgebilimden) da yararlanılacaktır.

Antisemitizm sorunu, kavram olarak evrensel bir konudur. Yahudi, “öteki olma sorunu”nu en başından beri yaşamaktadır. Kimi uluslar “öteki”ni tanımlamanın vermiş olduğu üstünlük duygusunu, kendisi için tehdit unsuru olarak gördüğü bir diğer ulusu yok etme arzusuna kadar vardırırmıştır ki; bu yok etme arzusuna Yahudiler de maruz kalmışlardır. Bu düzen, Yahudilerin sadece devlete katkı sağlamalarını ve sahip oldukları yetenekleri sergilemelerini engellemekle kalmamış, onları toplu kıyım, tümünden yok etmeye kalkışmıştır. Antisemitik ögeler ve imgeler, bu yok etme arzusundan kaynaklanmaktadır. Toplumun algısal ve yaşanmış birikimlerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bu bağlamda toplum, ait olduğu milli benliğe bağlı olarak dış dünyayı ve ötekini algılamaktadır. Ürettiği ekonomik, sosyal, kültürel ve dini değerler bu çerçeve içerisinde şekillenmektedir ve bu açıdan dış dünyaya yansımaktadır.

Özellikle 18. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan Yahudi karşıtlığının antisemitizm olarak adlandırılması, sorunun Ortaçağ’daki Yahudi karşıtlığıyla farklılık göstermesinden ileri gelmektedir. Toplumda diğerleriyle eşit olarak yer almasına karşı çıkılan Yahudi, “dininden ziyade karakterinde değişmeyen unsurların olduğu inancından ötürü” dışlanmıştır.

Bu noktada, antisemitizm kavramı ve antisemitizmin gelişim süreci incelenirken tarih, sosyoloji ve teoloji gibi bilim dallarının verilerinden yararlanmak doğru olacaktır. Çünkü antisemitizm kavramı tarihi, sosyal, kültürel ve teolojik

unsurları içerisinde barındırmaktadır. Bu doğrultuda çalışmamızda tarihsel ve sosyolojik eleştiri yöntemine başvurulacaktır. Tarihsel eleştiri yönteminde *okurun geçmiş yüzyıllarda yazılmış bir eseri anlayabilmesi ve değerlendirebilmesi için eserin yazıldığı çağdaki koşullar, inançlar, dünya görüşü, sanat anlayışı ve gelenekler hakkında bilgi sahibi olması* (Moran, 1991: 70) ön koşuldur. Bundan dolayı eseri tam anlamıyla kavrayabilmek, esere doğru bir açıdan yaklaşabilmek için eserin yazıldığı ve eserde anlatılan döneme hakim olmamız gerekmektedir. Ayrıca bu eleştiri yöntemi, yazarın hayatına geniş yer verdiği için çalışmamıza konu edilen eserlerin ortaya çıkmasına kaynaklık eden Behiç Erkin ve Elie Wiesel'in hayatlarına ait bilgilerden hareketle söz konusu eserleri aydınlatma girişiminde bulunulacaktır. Yazarların ya da ana karakterlerin davranış ve tutumlarının sebebini bilinçaltının sırlarıyla açıklamaya çalışan psikanalitik eleştiri yöntemi ise soykırımı yaşayan karakterlerin ruh hallerini ve düşüncelerini açıklamaya yardımcı olacaktır. Bu yöntem aracılığıyla eserlerdeki motiflerin gizli anlamları üzerinde yoğunlaşılacaktır.

Edebiyatın kendi başına var olmadığı, toplum içinde doğduğu ve toplumun bir ifadesi olduğu ilkesinden hareket eden (Moran, 1999: 83) sosyolojik eleştiri yöntemi yazarı, eseri ve okuru sosyal koşulların belirlediği görüşü üzerinde odaklanmaktadır. Dış dünya ve topluma dönük eleştirinin söz konusu olduğu bu yöntemde sanatçı ön plana çıkmaktadır.

Çalışmamızla ilgili temel bilgiler verildikten ve gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra çalışmamızın seyrini daha anlaşılır kılmak adına çalışma planımızı bölümler halinde kısaca özetlemek yerinde olacaktır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, imgenin, imgebilimin ve “öteki”ni tanımlamanın çıkış noktası olan önyargı ve kalıpyargı kavramlarının tanımlarına değinilerek, bu kavramlar imgebilim ve karşılaştırmalı edebiyat açısından değerlendirileceklerdir. Ardından imgebilimin amacı ve metodolojisi hakkında bilgi verilecek ve imgenin edebiyattaki yerinden bahsedilecektir. Daha sonra ise karşılaştırmalı edebiyat bilimi ile imgebilim ilişkisi açıklanmaya çalışılacak ve son olarak da ırkçılık kavramı ve yabancı düşmanlığına değinilecektir.

İkinci bölümde, antisemitizm kavramı genel hatlarıyla anlatılacak, antisemitizmin doğuşu, gelişimi, yaygınlaşması ve antisemitizmin anavatanı sayılan Almanya ve Nazi İmparatorluğu hakkında bilgi verilecektir. Kavramın dünya coğrafyasında çeşitli kıtalarda, farklı uluslar tarafından nasıl algılandığı ve yayıldığı ortaya konularak Yahudi imgesinin kaynağı ve varlığı irdelenecektir.

Üçüncü bölümde, çalışmamıza konu olan isimlerin hayatları, siyasi ve edebi yönleri hakkında bilgiler verilecektir.

Dördüncü bölümde, çalışmamıza konu olan eserler hakkında bilgiler verilecek ve eserlerin özetleri bu başlıklar altında sunulacaktır. Eserlerdeki antisemitik öğeler karşılaştırmalı olarak incelenecek ve değerlendirmeler yapılacaktır. Antisemitizm sorununa farklı açılardan yaklaşarak antisemitizm sorunu ve bu sorundan kaynaklanan öğelerin benzer, farklı ve ortak yönleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Sonuç bölümünde ise imgebilime dayalı olarak elde edilecek veriler ortaya koyulmaya çalışılacak ve söz konusu çalışmamıza dair bütünü kapsayan bir değerlendirme sunulacaktır.

1. BÖLÜM

İMGEBİLİM

1.1. İmge nedir?

Kişiliğimizin ortaya çıkmasına, davranışlarımızın biçimlenmesine ve algılama estetiğimizin oluşmasına kaynaklık eden imgeler, zihinsel ve sosyal gelişimimiz açısından yaşam boyunca bize eşlik etmektedirler. Zihnin bireysel, ruhsal ve toplumsal şartlara göre şekillenmesi imgeler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla imgelerin önemi, birey ve toplum ilişkisi açısından ele alınıp bu çerçevede içerisinde değerlendirilmelidir.

Felsefe, mantık, edebiyat, resim, müzik, tiyatro, sinema ve benzeri güzel sanat dallarıyla ilgilenenler tarafından irdelenen ve tartışılan bir kavram olarak imge, kökeninden anlamına, içeriğinden kullanım alanlarına kadar pek çok konuda merak uyandırmaktadır.

İmge, Yunanca, meta: öte, aşırı ve pherein: taşımak, yüklenmek³ sözcüklerinin birleşmesi ile oluşmuş bir kavram olarak (metaphor, metafor, metafora), “öteye taşımak” anlamına gelir. “Öte”ye taşınan, anlam olduğu gibi, metnin okuyanı / dinleyenidir de. “Öte”nin ne olduğu ise, gerçekliğin yeniden üretilmesi şeklinde tanımlanabilir. İmgesel metin, okurunu daima gerçeği yeniden üretmeye (Jacques Ellul’un tanımlaması ile “yeniden inşa etmeye”⁴), onu dönüştürmeye zorlar. Metin, bu dönüştürülebilme ölçüsü ile imgesel nitelik kazanır. Dil ile anlam/lamanın ters yüz edildiği noktada imge kendisini gösterir. Ancak bu görünme somut değil, soyut bir içeriktir. Çünkü imgenin temel özelliği bir tasarım⁵ oluşturabilmesidir [...] Ancak imge, dil ve anlam dışı da değildir. Belki de ikinci bir dil ve anlam arayışının bir sonucudur. Ve dil ile anlamın bakışlı olduğu bölgede dağılan, açılan ve yayılan bir tasarımdır (Durmuş, 10 Ekim, 2013).

İmgenin tasarım oluşturabilme özelliği ile kastedilen şey, bireyin imgeler aracılığıyla karşısındakini olumlu ya da olumsuz olarak anlamlandırabilmesi, kendi beklentileri doğrultusunda karşısındakine olumlu ya da olumsuz anlam yükleyebilmesidir. Bu anlam birey ya da toplum açısından ele alınıp dil ya da farklı ifade biçimleri ile aktarıldığında imge açığa çıkmaktadır.

Yıldız Ecevit ise imgeye daha farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak bu terimi öncelikle Türk dili açısından çözümlenmiş ve ortaya çıkan anlamı doğrultusunda bir çerçeveye oturtmaya çalışmıştır. Ecevit'e göre:

“Türkçe’de imge, im sözcüğünden türetilmiştir. “İm” ise görsellik içerir, işaret demektir. Gerçekten de imge sözcüklerle oluşturulmuş bir resimdir; malzemesi sözcük olmayan, bu nedenle de anlamı/gerçeği sözel düzlemde bire bir aktarması olası olmayan, daha çok duyguya/sezgiye/imgeleme seslenen bir başka sanat dalından, resimden ödünç alınmıştır”(Ecevit, 2002: 49).

Bu bağlamda, görsel niteliği ön plana çıkarılan imgenin, öznel ve nesnel, olumlu ya da olumsuz yargılara dayalı, sözcüğe dönüştürülerek sözlü ve yazılı iletişimde ifade etme işlemi ya da çabası olarak nitelendirilebildiği görülmektedir. Kültürel, tarihsel, ekonomik ve sosyolojik unsurlar ile etkileşimde bulunarak iletişim alanına aktarılan imgeler diğer sanat dalları ya da sosyal bilimlerle de yakından ilişkilidir.

Etimolojik açıdan yaklaşıldığında Latince *imagos* (hayal aldatici görünüş) sözcüğünden türemiş olan imgeyi ya da diğer adıyla imajı Türk Dil Kurumu Sözlüğü ise;

1. Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya,
2. Genel görünüş, izlenim, imaj,
3. Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj,
4. Duyularla alınan bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj (TDK, 2005: 962).

olarak tanımlamaktadır. Görüleceği üzere, imgeye dair yapılan açıklamalar arasında bir paralellik ama aynı zamanda da bir çeşitlilik söz konusudur. Bu çeşitlilik imgenin çok yönlü bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır. Soyut düzlemde tasarlandıktan sonra somut düzleme aktarılan imgeler, kimi zaman tek bir kişiye; kimi zaman ise bir gruba ya da bir topluma ait olabilmektedirler. *“İmge, hem entelektüel, hem duygusal, hem öznel, hem de nesnel öğelerin katıldığı, ferdi ya da müşterek bir tasvirdir”* (Rousseau-Pichois, 1994: 95). Ancak bu tasvirlerin oluşumunda çoğunlukla duygusal öğeler ağır basmaktadır. *“İmge kaçınılmaz şekilde, öznel izleme ve etkileşim mekanına bağlıdır”* (Burnett, 2007: 93). Bu durum imgenin öncelikle zihinde hayat bulmasından kaynaklanmaktadır. Zihinde hayat bulan imgeler, farklı etmenlerin

sağladığı donanımlar aracılığıyla öteki ile ilgili faaliyete geçmekte, düşünce ve ifade kalıpları üretmektedirler.

İmge, hem gerçek hem de kurmaca dünyaya aittir. Gerçek olması kaynağını bu dünyanın gerçeklerinden almasından, kurmaca dünyaya dahil olması ise imgeye dair bireysel ya da ortak tasavvurlardan kaynaklanmaktadır. İmgenin amacı; gerçek dünyayı ve bireyin zihninde tasarladığı kurmaca dünyayı aynı potada eriterek, bu iki dünyanın birleşiminden doğan yeni bir anlam dünyası ortaya çıkarabilmektir. Algılanan tasvirlerin bilince yansması ve bu yansımaların birey ve toplum üzerindeki geri dönütleri, yaratılan yeni anlam dünyaları ve bu yeni anlam dünyalarının yarattığı görüntüler imgenin oluşumuna kaynaklık etmektedirler.

İmge, yeniden üretilmiş bir görünüm olarak arzunun ve duyumun değişken bir karışımıdır. Her imgede bir görme biçimi yatmaktadır. Ancak; *“imgeler yalnızca görsel değildir, aynı zamanda zihinsel bir olay olma özelliği de taşımaktadırlar. Bir imgeyi etkili kılan şey, bir imge olarak canlılığından çok, duyumlarla garip bir bağını içinde bulunan zihinsel bir olay olma niteliğidir”* (Richards, 1924: ?; akt. Wellek ve Warren, 2001: 218). Bu görme biçimi, imgenin algılanışı ve değerlendirilişi, yani zihinsel süreçteki imgenin devinimi ile yakından ilişkilidir. İmgeyi oluşturan kişi, onu kendi görme biçimi, dolayısıyla bakış açısına göre yaratmaktadır. Bakış açısı temelli yaratılan imgelerde, her şey bakan kişinin görüş açısına göre değer kazanmaktadır. Kendi bakış açısına göre ön planda olduğunu hisseden birey, “ben” bilinci ile imgeye dair tasarımlarını oluşturmaktadır.

İmgenin en önemli ögesi olan tasarım, zihinsel işlevlerle gerçekleşmektedir. Bu tasarım herhangi bir zaman ve nesne ile sınırlı değildir. Her an, her yerde ortaya çıkabilmektedir. Algı ise belli bir zamanda, çevrede var olan nesne ya da olayların duyumlar yoluyla edinilen farkındalığı olduğu için bu bağlamda imge ile algı arasında bir zıtlık oluşmaktadır. İmge, algı ifadesini bu dar kapsamından çıkartarak kendi bünyesinde daha geniş bir zemine oturtmakta ve böylece aralarındaki ilişki yeniden şekillenmektedir. Bundan dolayı, algılamayı sadece duyu organları ile sınırlamak doğru değildir, çünkü algılama fiziki, duyumsal ve düşünsel bir olgudur (bkz. Ulağlı, 2006: 73). Bu olgu, farklı zihinsel ve duyumsal süreçlerin bir araya gelmesi ile imgenin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Soyut ve somut

kavramlarının iç içe geçmesi ile meydana gelen imgeler algı sonucu karşılaştığımız yaratılardır.

İmge, geniş zamanlı bir algılama şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Dellal, imgelerin oluşumunu üç noktada toplamaktadır:

a) Bir grup insana veya tek bir insana özgü davranış ve düşünüş biçimi genelleştirilip tüm topluma mal edilebilmektedir.

b) Belli bir döneme ve yüzyıla özgü davranış ve düşünüş şekilleri, daha sonraki tüm dönemler için genelgeçer kabul edilebilmektedir.

c) Diğer bir durum ise imgelerin bazen, gerçekmiş gibi görünen, ancak gerçeğin ta kendisi olamayan yanıltıcı sahte olgulardan yola çıkarak oluşmalarıdır (Dellal, 2000: 21).

İmgenin geniş zamanlı bir algılama şekli olarak karşımıza çıkması ile kavramın uzun bir zaman zarfı içerisinde kalıpyargı ve önyargılar aracılığıyla meydana geldiği ve var olduğu toplum içerisinde kalıcı bir yer edindiği ifade edilmektedir. Bu açıdan yaklaşıldığında, toplumun bilincinde ya da bilinçaltında kökleşen imgelerin gelişerek kalıplaşması daha kolay iken; farklılaşarak boyut değiştirmesi daha zordur. Birey ya da toplum tarafından yaratılan olumlu ve olumsuz imgeler imgelem sonucu ortaya çıkmaktadır.

İnsana özgü bir yetenek olan imgelem ise tasarlanan nesnelere ya da olayları canlandırma yetisi olarak adlandırılmaktadır. “*Zihnin duyularda mevcut olmayan şeyleri düşünme gücü, gerçek görülmeyen şeyleri tasarımlama yeteneği; algıları imgeler, tasarımlar şeklinde canlandırma, değiştirme ve yeni yapılar içinde düzenleme yetisi*” (Cevizci, 2005: 916) ne imgelem denir. Gerçek ya da gerçeğe benzer bir eylemin imgesi ya da görünümü imgelem sonucunda oluşmaktadır. İmgelem, bireyin hayal etme yetisi ile yakından ilişkilidir. Eğer imgelem, zaten var olan bir imgenin zihinde yeniden canlandırılması ise belleksel sözcüğüyle nitelendirilmektedir ve bunun yanı sıra imgelemde çoğu kez imgeye dair yeni buluşlar, tasarımlar devreye girmekte veya ortaya çıkmaktadırlar.

İmgeleme başvurma sebepleri çeşitlidir. Bireyin zihinsel ve duyumsal etkinlikleri, bireyin bilinç ve bilinçaltının tercihleri imgeleme yüklediği işlev ve anlam açısından tespit edilip açıklanmalıdır. Dolayısıyla saf bir imgelem söz konusu değildir. İmgelem, tarihi, kültürel, psikolojik, sosyolojik, antropolojik, teolojik,

ekonomik ve daha birçok etmenin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. “İmgelem karşısındaki hoşgörü, ortamlara, dönemlere, geleneklere göre değişiklik gösterir” (Starobinski, 2010: 169). Bu yüzden, imgeleme bakış açısı toplumdan topluma farklılık içermektedir.

Bir sanat dalı olan edebiyatta ise yaratıcı imgelem söz konusudur. İmgelem, zihinde tasarlanan ya da yeniden canlanan ve öngörülen eyleme hizmet etmektedir. Gerçekleşme olasılığı olanın genel ya da özel görünümünü gerçekleştirilmesine gerek kalmadan gözlerimizin önüne getirmektedir. Birçok şair, öykü ve roman yazarının yaptığı şey de budur aslında.

Mitchell, eğretileme ve tasvir gibi yöntemlerle zihinde yaratılan imgeleri sözlü imgeleme olarak adlandırmış ve edebiyatın alanına dahil etmiştir (bkz. Mitchell, 1986: 7). Hem önceden görülmüş varlıkların, yaşanmış olayların zihinde canlandırılması hem de yeni varlıkların, olayların yaratılması olarak ortaya çıkan imgelem düşünme ile hissetme arasında yer alan bir yeti olarak karşımıza çıkmakta ve yaratıcı hayal gücünü teşvik etmektedir.

Bu nedenle yaratmalar; dışarının içeriği biçimlendirdiği, içeriğin dışarıyı yarattığı ürünlerle tekrarlandığı ya da yansıtıldığı bir yansıtma merkezi konumunda bulunmaktadır. Dolayısıyla edebiyatta, sanatta özgünlük alanı olarak tanımladığımız yaratma alanı bir yansıtma alanı konumuna dönüşmüş olmaktadır (Gür, 2013: 43).

Yaratıcı imgelem sonucunda ortaya çıkan yeni dünya, aslında yansıtma ve yansıtma niteliği taşımaktadır. Var olanlar, sanatçının hayal gücü ile bütünleşerek somut düzlemde yeniden yorumlanmaktadır. Söz konusu yorumlama ve yansıtma işleminde görülen farklılıklar sanatçının psikolojisi, içerisinde bulunduğu dönem, sahip olduğu kültür ve birikime göre değişkenlik göstermektedir. Bu noktada sanatçının özgünlüğü ve özgür ruhu ortaya çıkmaktadır.

İmge yaratımının birçok alanla kesişim noktası mevcuttur. Zihnin düşünce ile olan ilişkisini pekiştiren imgeler, birden çok disiplinin ilgi alanına girmektedir. Söz konusu imgelere dair tespitleri ortaya koyabilmek için farklı bakış açlarına sahip değerlendirmeleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu yüzden, imge çalışmalarında çoğunlukla disiplinlerarası bir çalışma yöntemi uygulanmaktadır.

“İmge kullanımı hem ruhbilimi, hem de yazın incelemelerini ilgilendiren bir konudur” (Wellek ve Warren, 2001: 219). İmge oluşumunda birinci derecede önemli olarak görülen psikoloji ve edebiyat dışında toplumbilim de, bireye ait zihinsel tasarımların ve canlandırmaların toplum içerisinde ortak bir paydada buluşması nedeniyle imgelerin çözümlenmesi açısından önemlidir. Ayrıca, “imgelerin arka planını oluşturan tarihsel gerçekler ve ilişkiler tarihi incelenmeksizin, imgelerin gerçek anlamda değerlendirilmesinin söz konusu olamayacağı önemli bir veri olarak belirlemektedir” (Dellal, 2000: 22). Toplumsal, sosyal, siyasi, kültürel bilinci yansıtan ve zamanla kemikleşen bir yapıya bürünen imgeler hem iç hem de dış etkenlerden etkilenmekte ve gücünü toplumsal bellekten aldığı için toplumun bakış açısını yansıtmaktadırlar.

Özellikle edebiyat alanında, barındırdıkları metaforların gücü ile ön plana çıkan imgeler, insanlar üzerinde önemli bir etkiye sahiptirler. Dolayısıyla, söz konusu metaforların ne söylemek istediği önemlidir ve bunlar üzerinde yoğunlaşılması gerekmektedir. Çünkü oluşan her imgenin, bazen bir grubu bazen ise kitleleri etkileyen iyi ya da kötü içerikli bir mesajı vardır. Bu yüzden; *imgeler hem kışkırtıcı hem de cesaret kırıcı* (Burnett, 2007: 24) olabilmekte ve imgelerin varlığı, insanları ve paylaştıkları ortamları etkilemektedir, en önemlisi ise aralarındaki ilişkiyi şekillendirmektedir. Düşünme ve tasarım sürecinin ardından gelen imgeler, algı, düşünce ve duyular arasındaki ayrımı yok ederek bireyin kendisini “ben” veya “biz” olarak daha kesin ifade etmesine ve zihninde oluşan “öteki” tasarımına netlik kazandırmasına olanak sağlamaktadırlar.

1.1.1. Kalıpyargı ve Önyargı

İmgebilim araştırmalarında incelenen, imgenin kendisidir. İmgenin, hangi süreçte ve nasıl bir etki yarattığı incelenmektedir. İmge araştırmalarında da imgeler kendi içerisinde kalıpyargı ve önyargı olarak sınıflandırılmakta ve bu doğrultuda, incelenen imgenin oluşum süreci ve gelişimi açıklanmaktadır. Kalıpyargı ve önyargı kavramları imgebilim içerisinde disiplinlerarası bir yaklaşım ile ele alınmaktadırlar.

Bu bağlamda, önyargı ve kalıpyargı kavramlarının psikoloji, sosyoloji, sosyodilbilim ve sosyal psikoloji ile yakından ilgili kavramlar olduğu görülmektedir. Önyargılar genelde negatiftir, çünkü kavram, birey açısından ötekine karşı bir mesafeyi gerektirmektedir. Birey, bu mesafe uzaklığında ötekine dair düşüncelerini şekillendirmekte ve söz konusu düşünceler sonucu ortaya çıkan tek yönlü değerlendirmelerini gerektiğinde sorgulamadan hayata geçirmektedir.

Önyargılardan farklı olarak kalıpyargılar ise hem negatif hem de pozitif olabilmektedirler. Her iki kavramın ortak noktası genellemelerdir. Ancak, bu genellemeler aşırı uçlara vardığında çoğu zaman bizi yanıltmakta ve yanlış yönlendirmektedirler. Bu doğrultuda, tek taraflı bakış açısı ile genelleme yapan kişiler, bütün ile parça arasındaki farklılığı gözden kaçırmaktadırlar (bkz. Dökmen, 1994: 87; akt. Uygun, 2006: 109). İnsanların diğer insanları kategorize etme ve belli bir kalıba sokma eğilimlerinin neden olduğu kalıpyargılar, gerçeğin basite indirgenmesi ile sistematik bir çerçeve içerisinde oluşturulmaktadır.

Önyargıyı tamamlayan bir kavram olarak kalıpyargılar, sosyal sınıflandırmanın belki de en kapsamlı araştırma örnekleridir (bkz. Stangor, 2000: 57). En genel tanımı ile:

Kalıpyargılar, belli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş zihinsel izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimizde oluşturduğumuz imgelerdir. Özellikle yeni olgu, obje ya da grup ile karşılaştığımızda, onlar ile ilgili bilgimiz bu tür imgeler ışığında biçimlenir (Göregenli, 2012: 22).

Böylece, karşı tarafı düşünce eğilimlerimize göre algılamamıza olanak sağlanmaktadır. Algılayış ve davranış biçimi olarak kalıpyargılar, hazır bilgi kalıplarıdır. Bir gruba ya da topluma yönelik sabit, genel geçer ve aşırı genelleştirilmiş yargılardır. Söz konusu grubu ya da toplumu oluşturan bireylerin kişilik özelliklerini göz ardı ederek, hepsine ortak özellikler yükleyen ve çoğunluğu teke indirgeyen öznel tutumlardır.

Aynı zamanda sosyal çevremizi kolaylaştırmaya ve anlaşılır kılmaya (Stangor, 2000: 18) olanak sağlayan kalıpyargılar hem olumlu hem de olumsuz olarak karşımıza çıkabilmekte ama her iki durumda da bireye bir duruş, davranış

kazandırmaktadırlar. Bireyler, yaşadıkları çevreyi anlamlandırmak ve kendilerini iyi hissetmek için kalıpyargılara sahip olmayı sürdürmektedirler. *“Kalıpyargılar kültürün bir parçası olduğu için kısa sürede öğrenilmekte ve davranışlara yansıtılmaktadır”* (Stangor, 2000: 18). Dolayısıyla, kültür ve toplum ile yakın bir ilişki içerisinde olan kalıpyargıların gelişimi sosyal kimliğin varlığı ile tamamlanmaktadır.

Kalıpyargılar, toplum tarafından benimsendiği ve paylaşıldığı ölçüde dikkat çekicidir. Her birey tek başına, belli bir gruba yönelik kalıpyargılara sahip olsaydı; söz konusu kalıpyargılar çeşitliliğinden dolayı çok fazla ilgi görmez ve toplum tarafından benimsenerek yayılmazdı. Dolayısıyla tek tip genellemelere dayalı olarak paylaşılan kalıpyargılar, bir grubun üyelerinin diğer bir grubun üyelerinin davranışlarını tahmin edebilmesi ve anlamlandırabilmesi için işe yaramaktadır (bkz. Mc Garthy vd., 2002: 5) Bu yargılar nesnel kanıtlara dayanmadan daha çok davranışlar üzerinden şekillenmektedirler. Kalıpyargılar, bir kerede olup biten bir şey olmaktan ziyade oluşumlarını tamamladıktan sonra da olumlu ya da olumsuz olarak devinimlerine devam etmektedirler (bkz. Mc Garthy vd., 2002: 154).

Kalıpyargılar devamlı olarak tekrarlanagelen ve bu yüzden iletişimde rutin olarak kullanılabilen ifade kalıpları oldukları için içselleştirilmiş görüntülerdir ve aynı zamanda davranış tutumlarıyla ilişkilendirildiklerinde yeni bir boyut kazanmaktadır. Söz konusu boyut, kalıpyargının başka bir anlamını ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, zihnimizde var olan kalıpyargı izlenimlerinin, günlük yaşamda kullandığımız, insanlara, ülkelere, tarihsel olaylara ama aynı zamanda iyiye ve kötüye, doğruya ve yanlışla dair izlenimlerden daha fazla olduğu anlamına gelmektedir (bkz. Heinemann, 1998: 8).

Kalıpyargılar, bir gruba ya da topluma karşı sınır koymada amaca götüren bir araç, silah olarak kullanılabilirler. Kalıpyargılar, ağırlıklı olarak farklı, göze çarpan, yabancı olarak algılanan sosyal gruplar ile ilgilenmektedirler. Uzun bir süre içerisinde oluşumunu tamamlayan ve gelişip değişmeye devam eden kalıpyargıların kökenlerini tespit etmek de dolayısıyla çok kolay değildir.

“Kalıpyargı şeklindeki ortak yabancı imgeleri başkalarına dair beklentilerimizi önceden şekillendirirler. Eleştirel bir biçimde

sorgulanmadığında kültürlerarası iletişimi zorlaştıran veya engelleyen olumlu ya da olumsuz değer biçilmiş önyargılar olarak kendilerini gösterirler” (Eggers, 20 Ekim 2013).

Kalıpyargı, bireylerin öteki olarak tanımladığı insanları sınıflandırma eğilimlerinin neden olduğu bir algılama ve davranış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar, benimsedikleri kalıpyargılara göre beklenti ufuklarını şekillendirmektedirler. Beklenti ufku ile işbirliği içerisinde olan zihin yapısı ve algılayabilme özelliği var olan kalıpyargıların pekişmesini kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda, eleştirel bir biçimde sorgulanmadan kabul edilen kalıpyargılar hem kültürlerarası etkileşimi hem de iletişimi olumsuz anlamda etkilemektedirler.

Kalıpyargıların gerçeğin ne ölçüde doğru ya da yanlış algılanışı olduğuna dair yöneltilen soruların bir önemi yoktur, çünkü kalıpyargılar, doğru ya da yanlış olarak var olmakta ve bu varlıklarını etkili bir biçimde sürdürmektedirler. Önemli olan, bu yargılar hakkında bilgi sahibi olup, en doğru şekilde onları betimlemektir. Betimleme sonucunda ise bu yargıların nasıl işlediklerini analiz edip yorumlamaktır (bkz. Heinemann, 1998: 162).

Doğrudan davranışlara etki edebilen ve özünde kendimizi daha iyi ve güvende hissetme arzumuzu saklayan önyargı ve kalıpyargılar, diğerleri diye adlandırdığımız bireylerle olan ilişkilerimizde sürekli karşımıza çıkmaktadırlar. “Öteki” ve “biz” ilişkisi birbirini tamamlayan, ancak aynı zamanda çelişkili bir ilişkidir. Bu ilişki içerisinde ayrılmaz bir bütün olarak “öteki”ni dışlarken “biz”i, “biz”i oluştururken de “öteki”ni biçimlendiririz. “Biz” bilincine sahip olan, nerede ve ne olduğundan haberdar, geri kalan her şeyi kendi durumuna ve konumuna göre değerlendirip yorumlamaktadır. Kimlik gelişimi “ötekiler”e dair sorulara uygun yanıtlar bulabilme çabasıyla doğru orantılıdır. Birey, tek başına bir kişiyi temsil etmektedir, ancak temsil ettiği kişi toplumun bir bireyi olarak değerlendirilmektedir. Doğal olarak birey kendisinin bilincindedir ama toplum onu tanımlamaktadır (bkz. Hall, 1998: 38). Dolayısıyla bireysiz bir toplum ya da aksine toplumsuz bir birey mümkün değildir. Birey ve toplum eşzamanlı bir şekilde var olmaktadır. Toplumun algılayış biçimi ve zihin yapısı kalıpyargılarının nüfuz alanını göstermektedir.

İmgelerin oluşumunu bu açıdan ele alırsak; söz konusu oluşum süreci, bireysel olan önyargıların, toplumun bireye dayattığı davranış biçimleri sonucunda gelişen kalıpyargılara dönüşmesine kadar devam etmektedir. Davranış formları olarak ortaya çıkan kalıpyargılar çeşitli tarihi, kültürel, sosyolojik, ekonomik, teolojik vb. etmenlerden beslenip gelişmektedirler. Bir diğer adı stereotip olan bu yargılar aynı zamanda imgenin oluşumuna kaynaklık etmektedirler. *“Bugün tek tek kültürler, bir halka ilişkin yinelene yinelene kalıplaşarak önyargılara dönüşmüş imgeleri içinde barındırmaktadırlar”* (Dellal, 2000: 19). Kalıplaşmış önyargılar olarak yeni bir boyut kazanan imgeler, peşin hükümlü ve kalıcı tutumların bir sonucu şeklinde karşımıza çıkmaktadırlar.

Toplumun bireyi tanımlamasına yardımcı olan kalıpyargıların yanı sıra bireyin ilk etapta karşısındakini ya da içerisinde bulunduğu toplumu olumlu ya da (genelde) olumsuz anlamda tanımasına olanak sağlayan önyargılar ise:

“Webster” İngilizce sözlükte “peşin hükümlü yargılama”, “yeterli bilgi olmadan edinilmiş hatalı fikir veya öğrenme”, bir gruba, bir kişiye ya da bir ırka karşı mantıklı/rasyonel olmayan düşmanca tutum” olarak (Webster, 1987), Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde, “Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı” olarak tanımlanmaktadır [...] Önyargı; evrimsel, ontogenetik, tarihsel, ekonomik, sosyopolitik alanlardan etkilenen çok boyutlu bir fenomendir. Toplumsal düzeyde önyargılar, yabancılara karşı hissedilen belli-belirsiz huzursuzluk duygusundan; etnik aşağılama, vahşet ve soykırıma kadar uzanan geniş bir yelpazede karşımıza çıkabilmektedir. Bundan dolayı nedenlerini, kökenlerini, yararlarını ve zararlarını iyi anlamak gerekmektedir (İlhan ve Çevik, 20 Aralık 2013).

Bireylerin zihninde “öteki”ne dair var olan farklı şemalar; farklı algılamaları, anlamlandırmaları ve yorumlamaları da beraberinde getirmektedirler. İletişim boyutu ile hayata geçen önyargılar, tarafların iletişim sürecinden beklentilerini ve buna bağlı olarak da karşı tarafa nasıl davranacaklarını önceden haber vermektedirler.

Genel olarak sözlük anlamıyla yaklaşılın önyargı kavramına Stangor, tarihsel açıdan bakarak bu kavramın oluşumunu ve gelişimini üç aşamaya ayırmaktadır (bkz. Stangor, 2000: 21-22):

1. Eskilere göre önyargı bir öncel (örneği olan) demektir. Daha önceki karar veya deneyimlere dayanan bir yargı idi.

2. Daha sonra terim, İngilizcede, gerçeklerin değerlendirilmesi ve incelenmesine bağlı olarak şekillenen bir yargı anlamını kazandı.

3. Sonuç olarak terim şu andaki, daha önceki ve desteklenmemiş yargıya eşlik eden olumlu ya da olumsuz duygusal boyutuna ulaştı.

Önyargı kavramını toplumsal boyutuyla dile getiren Heinrich Heine ise bu yaklaşımını özyaşam öyküsü sayesinde daha anlaşılır kılmaktadır. Heine'nin önyargı anlayışı somut ve toplumsaldır. Önyargıyı anlamlandırma süreciyle sınırlı tutan Heine, bu kavramın anlamını tarih anlayışıyla bütünleştirmektedir. Heine'ye göre önyargı ve kalıpyargılar geçmiş dönemin izlerini taşımaktadırlar (bkz. Ağaçasapan, 1988: 139).

Hançerlioğlu'na göre ise önyargılar, yaşananların daha sonrasında düşünceye yansımalarıyla oluşmaktadırlar. Önyargılar tümüyle metafizik yöntemin ürünü olup bireyin üstünde, fakat bireyin katılımıyla da gerçekleşen toplumsal yasaların değişimini arzulamayanların bilinçli söylemleridirler (bkz. Hançerlioğlu, 1994: 11). Bireyin kabullenmediği ya da kabullenmek istemediği gerçeklerle yüz yüze gelmemesinin en basit yolu önyargılarla donanmasından geçmektedir. Ancak bireysel olan önyargılar yine bu düzlemde aşılabilmektedir. Akhtar, önyargıların temelinde sadece cehaletin değil, bilerek görmezden gelmenin yani yadsımanın yattığını, bu nedenle de önyargılı tutumların bireylerin duygusal ihtiyaçlarına karşılık veren inançları doğrultusunda geliştiğini belirtmektedir (Akhtar, 2007: ?; akt. Çevik ve İlhan, 20 Aralık 2013). Duyguların hükmettiği önyargılar genellemeler ışığında bilinmeyen hakkında genelde olumsuz ve yanlış fikir yürütmektedirler.

Geçmişten günümüze kültürün bir parçası olarak, hem kalıpyargılardan beslenen hem de kalıpyargıları besleyen önyargılar, bireyin ait olduğu toplum içerisinde doğmakta ve nesilden nesile aktarılmaktadırlar. Bu yargıların değişime uğrayıp uğramaması konusunda bireyin sahip olduğu kişilik, örf, adet, kültür, eğitim, dil, din, ırk ve benzeri özelliklerinin önemi büyüktür. Olumsuz önyargılara sahip bireyler, insan ve insan gruplarını katı bir tutum içerisinde algılamaya ve anlamlandırmaya eğilimli kişiliklerdir. "Öteki" diye adlandırılan hoşgörüsüz ve

değişime karşı bir tavırla değerlendirmektedirler. Bunun sebebi de ifade edildiği üzere var olan kalıpyargı ve önyargıların ta kendisidir.

“Önyargılar, diğer insanları, bireysel varoluşlarından değil, grup aidiyetlerinden hareketle değerlendiren bir tutumu ve olumsuz, dogmatik kanaatleri ifade eder” (Göregenli, 2012: 21). Yani, önyargı kavramı bir olay, durum ya da kişi hakkında önceden var olan görüş ve düşünceleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Birey, hazır olan ifade ve davranış kalıpları ile kişisel tutumlarına yön vermektedir.

Her türlü gruplar arası önyargı, doğuştan gelen, doğal ırkçı eğilimlerin bir sürü farklı ifadesi olarak yorumlanmaktadır (bkz. Bauman, 2007: 92). Önyargılar, önyargı ile yaklaştığımız kişiler ile aramıza sosyal, fiziksel ve zihinsel açıdan mesafe koymamıza neden oldukları için ayrımcı ve etnikmerkezci tutumları tetiklemektedirler.

Bireyde başka bireylere veya gruplara karşı sevgi ya da (genelde) düşmanlık duygusunun uyanmasına yol açan, koşullanmış bir duygusal tutumu yansıtan önyargılar dil ile etkileşim içerisindedirler. Bireyin duruşunu ve sosyal kimliğini yansıtan dil, bireyin sahip olduğu olumlu ya da olumsuz önyargılar aracılığıyla karşısındakine ilişkin takındığı tavrın ilk belirtisidir.

Önyargı kavramına, kavramın dil üzerindeki etkisi ve dile yansımaları açısından yaklaşan Kocadoru, önyargı ve düşmanlıkların görünümü üzerine yaptığı birtakım bilimsel çalışmalardan sonra; bireyin önyargılar olmadan asla var olmayacağı görüşünü benimsemektedir. Kendi zayıflıkları, hayal kırıklıkları, başarısızlıkları ve korkularından başkalarını sorumlu tutabilmek adına bireyin önyargılara mutlaka ihtiyacı olduğunu, yoksa, en büyük önyargının, insanın kendi önyargısızlığı üzerine önyargısı olacağını dile getirmiştir (bkz. Kocadoru, 1992: 206).

Önyargıların açığa çıkmasına ve sözlü ya da yazılı olarak anlaşılmasına katkı sağlayan dil, sesli göstergeler sisteminden oluşmaktadır. Bu bağlamda, sözcüklere olumlu veya olumsuz bazı anlamlar yüklenmektedir. Kocadoru'ya göre bazı sözcüklerden, tarihteki kavgaların, özellikle savaşların, olumsuz izlerini dilde bıraktıkları hemen çıkarılabilmektedir (bkz. Kocadoru, 1992: 206). Yahudi kelimesi

ile özdeşleştirilen kelimeleri tarihsel süreç ve ilişkiler bağlamında ele alan Yüksel Kocadoru, bu kelime üzerine çeşitli yorumlar getirmiştir:

Korku, nefret ve hayranlık “Yahudi” kelimesi ile ilişkilendirilmiştir. Korku, insanın onun dilini, kültürünü, geleneğini ve inancını yeterince tanımadığı ve anlamadığı için; nefret, sözde İsa'nın ölümüne katilimda bulunduğu için ve hayranlık, parayla iyi ilişkileri olduğu için (Küpper, Bd. 4: 1381-1382; akt. Kocadoru, 1992: 208).

Yahudi kelimesinin, birey olarak “Yahudi” ifadesinin arkasında bu unsurların olduğunu görmek çok da şaşırtıcı değildir. Yahudilere karşı oluşturulan sosyolojik, teolojik ve ekonomik temelli önyargılar hem davranış kalıpları hem de ifade biçimleri olarak hayat bulmaktadırlar.

Görüleceği üzere, dilin de önyargıları ve düşmana dair görünümleri var etme ve aktarma konusunda katkısı oldukça büyüktür. Bir aktarım ve iletişim aracı olarak dil, önyargıları hem başkalarına hem de kendimize karşı var etmemizde önemli bir etkidir (bkz. Kocadoru, 1992: 209).

Bu bağlamda çalışmamızda, kalıpyargı ve önyargı kavramlarının olumsuz Yahudi imgesinin oluşmasına neden ve nasıl etki ettiği üzerinde durulacak, tespit edilen antisemitizme dair imgelere kalıpyargı ve önyargı kavramları aracılığıyla yaklaşılarak, söz konusu imgelerin toplumsal yaşama ve dile yansımaları ile etkisi üzerine bir açıklama getirilmeye çalışılacaktır.

1.2. İmgebilim ve Metodolojisi

İmgebilim (Fr. Imagologie, Ing. Imagology) kuramı, adını Latince imaj (imge) anlamına gelen *Imago* ve bilim anlamına gelen *Logos* kelimelerinden almaktadır (bkz. Serhat Ulağlı, 2006: 23) ve “*Imagologie terimi ilk defa Oliver Brachfeld tarafından 1962 yılında Revu de psychologie des Peuples dergisinde Note sur l’imagologie ethnique (Etnik İmagoloji Üzerine Not) adlı makalesinde kullanılmıştır*” (bkz. Serhat Ulağlı, 2006: 23). Bununla birlikte, imgebilimin çeşitli tanımları mevcuttur:

Jean Marie Carré tarafından ortaya atılan görüşe göre; imge araştırmaları edebiyat içerisinde bir inceleme türüdür. Rene Wellek'e göre ise; imge araştırmaları edebiyat inceleme olmuyup diğer sosyal bilimlerin alanına girmektedir. Hugo Dyserinck, imge incelemelerini karşılaştırmalı edebiyat bilimi içerisinde özgün bir bilim dalı olarak nitelendirmektedir. İmge araştırmaları edebiyatın, tarihin ve başka sosyal bilimlerin alt dalı olabileceği gibi kendi başına da bir bilim dalıdır (bkz. Ulağlı, 2006: 23).

Hugo Dyserinck'in imgebilime dair sergilediği bakış açısı, imgebilimin disiplinlerarası çalışmalara olanak sağladığını doğrulamakta ve bizim de çalışmamızda bu bakış açısından hareketle tespitlerde bulunmamıza yardımcı olmaktadır. *“Bununla birlikte, imgebilim tüm beşeri bilimlerinin ortak çabalarına canlı ve heyecan verici bir katkı sunmaktadır”* (Beller, 2007: 13).

İmgebilime iki farklı açıdan yaklaşılmaktadır; ilki, imgelerin daima görmeye ve gözlemlenmeye dayanması, dolayısıyla gördüğünü algılamaya ve anlamlandırmaya bağlı olması, ikincisi ise daha karmaşık ve derinlerde saklı kalan bir anlamın ortaya çıkarılıp çözümlenmesi ve anlamlandırılmasıdır. Bu doğrultuda, “teki”ye karşı duyulan merak giderilmeye başlanmakta ve öteki ile ilgili çeşitli nitelendirmeler ortaya çıkmaktadır. Bunların yanı sıra, ulusların yaratmış olduğu kalıpyargıların kökenini, sürecini ve işlevini tanımlamak; söz konusu unsurları açığa çıkarmak; analiz etmek ve bu anlamda farkındalık yaratmak imgebilimin amaçları arasında sayılmaktadır. Dolayısıyla imge çalışmaları geçmişe ya da günümüze dair herhangi bir döneme ya da duruma yönelebilmektedir. *“İmgenin, tekileştirme, ayrıştırma, farklılaştırma, tanımlama, tasvir etme, hayal etme gibi kimlik bileşenleri çerçevesinde düşünülmesi, tarihte olduğu gibi bugün de canlıdır”* (Nahya, 2011: 35). Bu canlılık imgenin eş ve artzamanlı olarak incelenmesine olanak sağlamaktadır. Ancak, imgeler büyük bir alana etki ettikleri ve tarihsel süreçte sürekli olarak yinelendikleri için zaman zaman değişmezlik özelliği göstererek kemikleşmiş bir yapı da sergilemektedirler.

İmge incelemelerinde temel çıkış noktasının “teki”ni tanımlamak olduğu düşüncesi hakimdir (bkz. Ulağlı, 2006: 11). İmgebilim ötekinden daha çok öteki kavramını yaratan zihniyeti ele almakta ve bir toplumun kendisini görme ve

başkasını hayal ederek görme değişkenliğini incelemektedir. İmgebilim, imgenin doğuş nedenini, oluşum şekillerini, zaman içerisindeki değişimini, değişimin neden ve nasıl olduğunu araştırmaktadır. Neden ve nasıl soruları imge araştırmalarının en temel sorularıdır. Bu sorulara tutarlı ve bilime dayalı cevaplar verildiği sürece bu alanda yapılan araştırmalar ve ortaya çıkan çalışmalar değer kazanacaklardır. Bu çalışmaların sunduğu verilerden faydalanarak disiplinlerarası çalışmalar yapılmaktadır. Gerçekleştirilen disiplinlerarası çalışmalarda ise tespit edilen imgelerin rastlantı olmadığı görülmektedir.

İmgebilimsel bir incelemede söz konusu metinde var olan imge ya da imgeler ve bu imgeler arasındaki ilişkinin tarihsel, ekonomik, sosyolojik, psikolojik, teolojik, antropolojik ve mitolojik ilişkileri üzerinde durulmalıdır. Disiplinlerarası bir duruşu olan imgebilim, tarih, edebiyat, kültür, ekonomi, sosyo-dilbilim, sosyoloji, politoloji, psikoloji ve xenoloji* ile de yakından ilişkilidir.

Louis Paul Betz, Goethe'ye dayanarak imgebilimin konusunu;

Ulusların birbirlerine hangi gözle baktıkları, birbirleri karşısındaki övgü ve yergileri, diğerinin kendisinde kabul gören veya görmeyen tarafları, birbirlerini örnek aldıkları veya dışladıkları yönler, birbirlerini anladıkları, birbirlerine kalplerini açtıkları veya kapadıkları yönleri araştırmak” olarak tanımlamıştır (Dellal, 2000: 19).

Diğer taraftan Logvinov da imgebilim içerisinde ulusların diğer uluslar tarafından nasıl algılandığını ve anlamlandırıldığını incelemekte; ulus imgesi üzerine eğildiğini şu şekilde ifade etmektedir:

İmgebilim, temelde “başka bir ülkenin görünümü” üzerinde çalışır, yani imgebilim ötekilerin/yabancıların görünümünü araştırma konusu yapar. Bu görünüm “kalıpyargı, klişe ya da önyargılar şeklinde kültürlerarası iletişimde ortaya çıkar (Logvinov, 2003: 203).

*Kısacası, “Yabancı Korkusu” olarak tanımlanan xenolojide “yabancı” olgusu, kendimize eleştirel bir bakışı beraberinde getirir. Öte yandan “yabancıyı”yı, “öteki”ni bizden farklı bulmak da bir yorumlama işidir ve bu yorum, kültür açısından gerçekleşir... Xenoloji'nin, “yabancı”yı ele alırken söz konusu ettiği kavramlar arasında “ötekilik” (Alterität), “başkalık” (Andersheit) gibi “kabullenme”, “konuk”, “sınır”, “inisiyatif”, “tolerans” önemli bir yer tutar (Aytaç, 2005: 100-101).

İmgebilimle yakından ilişkili olarak karşılaştırmalı imgebilimde “öteki” kavramının önemi, xenolojinin yabancılık kavramı ile daha doğru sınırlandırılabilir. Wierlacher, “ “yabancı”yı temelde “öteki”, başkalığın ve farklılığın bir ifadesi, aynı zamanda da ilişkişel bir kavram olarak” tanımlamaktadır (bkz. Wierlacher, 2000: 270; akt. Eggers, 20 Ekim 2013).

Başkalarını bir birey olarak değil; başkaları diye ötekileştirerek bir gruba dahil etmemiz ve dahil ettiğimiz bu grup hakkında kesin ve sabit önyargılara sahip olmamız kendi öz imgemizi ve yabancı imgelerini oluşturma konusunda bize kolaylık sağlamaktadır. Bu konuda geçmişten gelen birikimlerimizi aktif şekilde kullanmamız imgelerin tarihsel sürecini ön plana çıkarmaktadır.

Öz ve yabancı imgelerin tarih süreci içerisindeki gelişimini inceleyen imgebilimsel bir çalışma “yabancılık”ın “art zamanlı boyutu”nu aydınlatır (Kramsch, 1995: 83). Çünkü imgebilimsel bir çözümleme imgelerin hem zaman içerisindeki yapısı ve aktarımıyla hem de tarihsel koşulları ile ilgilenir (Eggers, 20 Ekim 2013).

Bu bağlamda, öz ve yabancı diyalektiğinden ortaya çıkan yabancılık kavramı imgebilimsel bir çalışma ile hem eş zamanlı hem de art zamanlı olarak incelenebilmektedir. Yabancı kavramı aslında bizden olmayan; yani “öteki” olanı çağrıştırmaktadır.

İmgebilim araştırmacısının amacı ise aktarılan bir imgeyi desteklemek veya ona karşı çıkmak değildir. Olması ve yapılması gereken, söz konusu imgenin oluşumunu sağlayan toplumun ya da bireyin zihniyetini art zamanlı ve nesnel bir tutumla tespit edip ortaya çıkarabilmektir. Yazarlar, toplumlar, ideolojiler, inançlar, sosyal ve tarihsel olaylar bir imgenin doğuşuna zemin hazırlayan başlıca öğelerdir. Tarih, sosyoloji, teoloji, psikoloji, etnoloji, siyaset bilimi gibi bilimlerin tespitlerinden yararlanarak imgenin oluşumuna kaynaklık eden bütün faktörler tarafsız bir biçimde yansıtılmalıdır.

1.3. Edebiyatta İmge

İmgenin edebiyat alanında ne ifade ettiği konumuz itibariyle bizi daha çok ilgilendirmektedir. Edebiyat eserlerinde imge bir algılanış şekli olarak karşımıza çıkmakta ve bu bağlamda imgenin çözümlenmesi edebiyat alanı ile ilişkilendirilmektedir.

Kurmaca ve soyut olan edebiyatı diğer sanat dallarından ayıran başlıca özelliklerinden biri dili kullanmasıdır (bkz. Akerson, 2010: 34-35). Şöyle ki; ait olduğu toplum içerisinde hayat bulan edebiyat, ne tür bir başarı olarak ortaya çıkarsa çıksın, öyküsü, romanı, şiiri ve denemesiyle duygusal bir dildir, aynı zamanda bu duygusal ve anlam yüklü dilin sahibidir. Edebiyat, belli bir “şeyi” -bu, bir durum, davranış, özlem, olay, kurgu, tasarım ya da gerçek bir şey olabilir- anlamına ya da durumuna bire bir uygun olarak, kesin bir dille ifade etmeyi tercih etmekten daha çok kapalı anlatımlarla, bildirmekten çok sezdirenen bir üslupla, dolayısıyla anlatmak istediğini imgelerle ifade ederek kendine özgü bir anlatım biçimi yakalamaktadır. Edebiyatın dili her şeyden önce kişiselliğe, kişisel değerlere dayandığı için nesnel bir kılığa da bürünse duyguyla, değerle, öznel yargılarla yoğrulmuş bir tutumun ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. (bkz. Uygur, 1977: 65).

Dilin sayısız ifade kalıplarına girmesiyle ortaya çıkan sembolik dil edebiyat eserlerinde varlığını sürdürmekte ve bu sembolik dilin temelini imgeler oluşturmaktadır. “*İmgeler en az dil kadar önemlidir*” (Burnett, 2007: 90). Bu yüzden malzemesi dil olan edebiyat ile yakından ilişkilidirler. Yaratıcı düşünceyi ifade etme gereksiniminden ortaya çıkmakta ve dil aracılığıyla hayata geçirilmektedirler. İmgeler, sözün canlı dokusu içerisinde yaşam kazanmaktadırlar. “*İnsanlar sözcüklerle ve imgelerle konuşurlar. Dil ile imge ayrılmaz şekilde birbirine bağlanmıştır*” (Burnett, 2007: 92). İmgenin sözlü ve yazılı iletişime yansımaları sağlayan dil, zihinde tasarlanan olumlu ya da olumsuz düşüncelerin, yani imgelerin ifade aracı olarak her zaman ön plandadır.

Edebiyat eserlerindeki imgeler edebi imgelem sonucunda oluşmaktadır, yani edebi imgelem edebi imgeyi meydana getirmektedir. “*Edebi ve kültürlerarası iletişim esnasında söz konusu tekil imler değildir, aksine imleri kompleks bir bütün olarak gören metinler söz konusudur*” (Bredella, 2002: 408). Bu iletişim sırasında

çok boyutlu bir bilinç etkinliği ve anlamlandırma yetisinin işbirliği gerekmektedir. Ele alınan metinler ancak bu şekilde daha anlaşılır bir hale gelmektedirler.

Edebi eserlerde anlatılmak isteneni daha canlı, daha somut ve etkili bir biçimde anlatmak için, anlatılmak istenen ile başka şeyler arasında bağlantı kurulmakta ve tasarlanan yeni biçimlere imge adı verilmektedir. Bu bağlamda yazınsal imgelem, “*uygulanması her estetik ürünün ve her estetik zevkin zorunlu (ama yeterli değil) koşulu olan tasarım yetisinden başka bir şey değildir*” (Starobinski, 2010: 155). Edebi metinlerde imgeler, aynı zamanda simgesel nitelik gösteren zihinsel görüntüler olarak da karşımıza çıkmaktadırlar, çünkü sanatçının hayal gücüne dayalı yaratımlarını, duygu ve ruh halini yansıtan çeşitli görüntü ve kavramları içermektedirler.

Edebi metinlerdeki imgelere dair açıklama ve yorumlar daha çok edebi bir yöntem ile ortaya konulmaktadır. *Edebiyat boyutu ile imge, yazarın kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmek için kullandığı çağrışımlar veya “söz sanatı, özellikle de eğretilme ya da benzetme(ler)i”* (Ulağlı, 2006: 3) ifade etmektedir. “*Edebiyat, bilinçli bir yaratma etkinliğine sahiptir ve sözsözsel imgenin malzemesi konumundadır*” (Gür, 2013: 35). Sözsözsel imge ile hayat bulan edebiyat eserleri, yazar tarafından aktif bir yaratma ve yansıtma etkinliği ilişkisi içerisinde okura yansıtılmaktadırlar.

Edebiyat alanında imge, yazarın kendini ifade etmek için kullandığı bir araç olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda imge; yazarın hem kendi kimliğini, iç dünyasını, kısacası yazarı yazar yapan bütün arka planı gözler önüne seren sistemli bir dil; hem de yazarın gördükleri ve deneyimlediklerini zihinsel bir süreç içerisinde algıladıktan sonra ortaya çıkardığı imgeleri bilinçli olarak yorumlayıp anlamlandırmasıdır (bkz. Ulağlı, 2006: 6).

Pek çok edebiyat okurunun, öteki hakkında bir çıkarım elde ederken ötekini algılaması düşünsel bir süreç içerisinde gerçekleşmektedir, çünkü anlatılanları gidip bire bir görmekten ziyade okuduğu eserlerle zihninde tasarlamaktadır. Ancak, “*yabancıyı anlamak için; bir görüşün doğruluğuna inanmanın, bu görüşü başkalarına empoze etme hakkı vermediğini bilmek önemlidir. Öte yandan, ama aynı zamanda kavrama sonucu neyin doğru ya da yanlış olduğunu kesin olarak*

bilmediğimiz tolerans ortaya çıkmaktadır” (Bredella, 2000: 156). “Öteki” olarak görülen yabancıya karşı sergilediğimiz tavırları kendi açımızdan savunmak olası bir durum iken; bu tavırların herkes tarafından benimsenmesini beklemek ve istemek doğru değildir.

Edebiyat, “öteki” ile karşı karşıya gelindiği kültürlerarası süreçte kuşkusuz önemli bir iletişim işlevine sahiptir. Farklı hayat tarzlarını, inançları, gelenekleri ve dünya görüşlerini içeren edebi metinler ‘ötekilerin’ dünyasına erişmede özel bir yere sahiptirler. Becker’in deyimi ile: “farklı dünyalara ait görünümlerin sunulduğu ve farklı bakış açılarının dahil olduğu edebi metinler, kültürlerarası iletişimin gelişmesinde özel bir rol oynayabilir ve çeşitli şekillerde kültürlerarası iletişimi teşvik etmeye” olarak sağlarlar. Hatta edebiyatın “önyargıları, kalıpyargıları ve imgeleri yıkma, tutumları değiştirme ve bakış açılarını kırma yeteneğine sahip olduğu iddiasında bile bulunulabilir (Becker, 2007: 3, 224; akt. Kızıler Emer, 2012: 2).

Edebiyat eserlerine yansıyan yazara ait önyargılar, dil aracılığıyla farklı ifade kalıplarına bürünerek yazarın bir taraf tuttuğunu işaret etmektedirler. Seçilen konu, kullanılan dil, yinelenen sıfatlar, kelimeler ve benzeri unsurlar yazarın dünya görüşü hakkında ipuçları sunmaktadır. Bunun yanı sıra edebi metinlerde zaman zaman ideolojik bir fikri veya bakış açısını desteklemek amacıyla da kullanılan önyargılar, kaynağını oluşturduğu kalıpyargıların ve imgelerin yıkılmasına, olumsuz tutum ve bakış açılarının kökten değişmesine etki edebilmektedirler. Bu sayede, edebiyat aracılığıyla ideolojik yapılanmaların önüne geçilmesine olanak sağlanmaktadır.

Doğru ya da yanlış olarak nitelendirdiğimiz yargılar kolektif bilince yansımaktadırlar. Toplum bilincinin oluşumuna katkı sağlayan “*imge, bizlerin kalıpyargılarımızın, bilinçaltımızın, inançlarımızın, kültürel değerlerimizin, korku ve sevgilerimizin bize kazandırdığı “öteki”ni” algılama, tanımlama ve sunma şeklidir*” (Ulağlı, 2006: 19). Yazarın kurguladığı imgeyi aktarmak üzere bir araç olarak kullandığı edebi eser de çoğunlukla bize bu doğrultuda sunulmaktadır. Edebi metinler, öznel betimlemelerin ve duygusal öğelerin ön plana çıktığı bir sunum şekli ile okurun karşısına çıkmaktadırlar.

Edebi metinler deneyimleri ve eylemleri canlandırır, hikayeler anlatırlar. Bu şekilde biz, bir karakterin, anlatıcının ya da “ lirik ben”in ne düşündüğünü ya da hissettiğini ve nasıl yaşadığını öğreniriz. Böylece edebi metinler dünyayı öznelleştirirler - bu, bizim, dünyayı yine de kendimizin farkına varabileceğimiz bir

başkasının bakış açısından gördüğümüz anlamına gelir. Farklı bir dönemde ve kültürde yazılan bizi de ilgilendirebilir, kendi bakış açımız ve dünya görüşümüz için önemli olabilir (Bredella, 2002: 14- 15).

İnsan zihninin işleyişine ve bütünlüğüne dair daha fazla bilgi edindikçe kültür ve toplum içerisinde edebiyatın ve imgelerin rolü de gelişmiştir. Yaratıcı imgelem sonucunda edebiyat eserlerinde ortaya çıkan imgeler kimi zaman bir bakış açısını; kimi zaman ise bir dönemin izlerini taşıyan yansımalar şeklinde görülmekte ve algılanmaktadırlar.

Dellal'a göre ise bu bağlamda imgeler;

Yazınsal yapıtların ayrılmaz parçaları olarak ortaya çıkıyorlardı. Özgün yapıt ile çevirilerinin, ulusal yazının oluşum alanı dışında da revaç görmesi dolayısıyla, imgeler artık bir halkı ya da insan grubunu diğerine tanıtmada önemli roller üstleniyorlardı. Yazınbilim ve yazın eleştirisi alanında da imgelerin varlığı açıkça göze çarpıyordu (Dellal, 2000: 20).

Edebiyat alanında uluslararası iletişimin oluşmasına olanak sağlayan imgeler, yerli halkların yabancı halkları tanımalarına ve anlamalarına yardımcı olmaktadır. Edebiyat bilimi araştırmacıları ve edebiyat eleştirmenleri edebi metinlere yansıyan imgeleri ele alarak çözümlenmeye çalışmaktadırlar. Böylece imgeler, edebiyat yoluyla bir ulusu bir diğer ulusa tanıtmada konusunda aracı olmaktadır.

Çalışmamıza malzeme edilen eserlerde de önyargı-kalıpyargı bağlamında ve ulus düzeyinde imgeler tespit edilip incelenecektir. Tespit edilen imgelere sosyolojik, teolojik, tarihsel ve kısmen de psikolojik açıdan yaklaşılarak söz konusu imgelere ve ortaya çıkış nedenlerine dair tutarlı ve nesnel yorumlar getirilmeye çalışılacaktır.

1.4. İmgebilim-Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi İlişkisi

İmgebilim, ülkelerin ulusal karakterleri, özellikleri, varoluşları ve benzeri unsurlarının yansıması ile ilgilenmektedir. Karşılaştırmalı edebiyat içerisinde ise imgebilim, edebiyat eserlerine yansıyan imgelerin ne ölçüde edebiyatla ilgili olduklarını araştırmaktadır. Bu bağlamda, imge araştırması edebi bir inceleme olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra, öncelikli olarak “yabancı” ve “yabancı”nın nasıl görüldüğü ya da görülmek istendiği ile ilgilenmektedir (bkz. Mehnert, 1997: 13).

Kimi zaman bir edebiyat incelemesi; kimi zaman ise karşılaştırmalı edebiyat biliminin bir alt dalı olarak görülen imgebilim, belki de en doğru ifadesini karşılaştırmalı imgebilim içerisinde bulmaktadır. Karşılaştırmalı İmgebilim (Lat. Imago: Bildnis) (Alm.), karşılaştırmalı edebiyat bilimi içerisinde ulusların kendi öz ve yabancıya ait imajlarını edebiyata konu edinen bir edebiyat araştırmasına işaret etmektedir. Ayrıca, karşılaştırmalı imgebilim edebiyat dışında da söz konusu yabancının ve bir ulusun kendi öz imajının oluşumu, gelişimi ve etkisi ile ilgilenmektedir (Schwarze, 1998: 232; bkz. akt. Eggers, 20 Ekim 2013).

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin imgebilimle olan ilişkisini Gürsel Aytaç ise şu şekilde özetlemektedir:

“Komparatistiğin imgebilimle ilişkisi, imgebilimin edebiyat alanındaki etkinliğini önemsemesi, ama başka alanlardaki tespitleriyle doğrudan ilgilenmemesidir. İmgebilimin ideolojik düşüncenin bir parçası olmadığını, tam tersine ideolojilerden arınmayı amaçladığını düşünürsek, komparatistikte imge araştırmalarının da ulusal üstünü hedeflemesi açısından birbirlerine ters düşmediklerini söyleyebiliriz” (Aytaç, 2003: 121).

Böylece Aytaç, iki bilim arasındaki ortak noktayı net bir biçimde ifade ederek her iki bilimin de ulusal üstü olma özelliklerini ön plana çıkarmıştır. Disiplinlerarası ve kültürlerarası bir araştırma alanı olan imgebilim, “öteki”nin ele alınışı, “ben” ve “öteki” arasındaki ilişkinin dolaylı olarak -metaforlarla- ifade edilmesi açısından karşılaştırmalı edebiyat biliminin konusu olma eğilimindedir. “Öteki” diye adlandırılan bizden farklılık göstermekte ve bu farklılıklar disiplinlerarası bir yorumlama işi ile ortaya çıkarılmaktadır. *Uluslararası bir anlaşma aracı olarak karşılaştırmalı edebiyat* (Rousseau-Pichois, 1994: 99) bu doğrultuda araştırmacıya kolaylık sağlamak ve araştırmacının elde edilen verilerin toplamını doğru bir şekilde sentezlemesine yardımcı olmaktadır.

“İmgelerin araştırılması, karşılaştırmalı edebiyatın yakın zamanlarda (20. yüzyılın ilk çeyreği) yöneldiği bir alandır. Bu, Georges Ascolini'nin 1930'da yazdığı XVII. Yüzyılda Fransızların Göziyle Büyük Britanya (La Grande-Bretagne devant l'opinion française au XVIIe siècle) adlı tezinin konusu idi” (Rousseau-Pichois, 1994: 94).

Ulusal kimlik ve yabancı kimliği, bunların nasıl resmedildiğine dair araştırmalar söz konusu tarihlerden bu yana en çok da Fransız, İngiliz ve Alman

edebiyatında yapılagelmiştir. Genel edebiyat biliminde, edebiyat eleştirisinde ve Batı filolojilerinde ele alınan bu çalışma ve konular imgebilimin alanına dahil olmuştur. *“Ama imge araştırmaları, özel olarak karşılaştırmalı edebiyat biliminin uğraş alanına alınmıştır”* (Aytaç, 2003: 118).

İmgebilim ve karşılaştırmalı edebiyat ilişkisi söz konusu olduğunda akla ilk gelen isimlerden biri olan Hugo Dyserinck, imge araştırmalarını karşılaştırmalı edebiyatın içine dahil etmiştir. Bugünkü anlamda imgebilimin konularının netlik ve özerklik kazanmasına en büyük katkıyı sağlamıştır. Dyserinck’e göre imgeler, *“büyük ölçüde yazınsal belgelerde oluşup geliyordu ve orada oldukça belirgin şekilde yerlerini alarak yapıtların ayrılmaz parçası oluyordular”* (Dellal, 2000: 20) Daha sonraları ise Dyserinck’in ortaya koyduğu görüşler diğer imgebilim araştırmacıları tarafından giderek benimsenmiş ve imgebilimin bir bilim alanı olarak tanınması daha yaygın bir hale gelmiştir.

1980’leri kapsayan dönemde yapılan imge araştırmalarında ulusal imgelerin oluşumu ve yansıması ideolojik kategoriler yerine tarihsel ilişkilerde aranmıştır. Tarihsel olayların kişiler üzerindeki etkisi onların algı kalıplarını biçimlendirmiştir. İmgelerin ulus düzeyinde ele alınmasıyla birlikte imge kalıplarının işlevi ve etkisi üzerinde durulmuştur. Bu gibi araştırmalarda edebiyat kavramının yazın; yani yazılı olan her şey anlamına paralel bir geçiş yaptığı görülmüştür (bkz. Aytaç, 2003: 119).

İmgebilim disiplinlerarası bir bilim dalı olarak karşılaştırmalı edebiyat bilimi ile yakından ilişkilidir. Yazınlararası niteliğe sahip olan karşılaştırmalı edebiyatın araştırma evreni çok geniştir. *“İmgebilimi kapsayan karşılaştırmalı yazınbilim, kültürel görüngülere ve oluşların yazınsal anlatımlarına, yani metinlere dayanır. Söz konusu metinlere ilişkin öbür bilimlerin bulguları ile zenginleşir”* (Kula, 1992: 18) ve elde ettiği söz konusu bulgular sayesinde farklı sentezler ortaya koymaktadır.

Karşılaştırmalı edebiyat-imgebilim ilişkisi çerçevesinde edebi metinler ait oldukları kültürel bağlam ile ilişkili ele alınmakta ve üretken bir etkileşim içerisinde yabancı kültür alımlamasına uygun olarak değerlendirilmektedirler.

Çalışmamızda, mentalite tarihine yönelen karşılaştırmalı imge araştırmaları bizi daha yakından ilgilendirmektedir. Çünkü bu araştırmalarda farklı uluslara ait edebiyatların imgeleri anlambilimsel açıdan ele alınıp incelenmekte ve bu şekilde

disiplinlerarası bir kültür tarihine katkı sağlanması amaçlanmaktadır (bkz. Aytaç, 2003: 119). Eserlere yansıyan imgeler, neden ve nasıl soruları bağlamında irdelenip açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda yapılan araştırmalar ile hedeflenen; imge araştırmalarını edebiyat alanı ile sınırlandırmadan araştırmalarda başvuru alan bilim dallarından yararlanarak geniş bir yelpazede edebiyat dahilinde tutarlı bir sonuca ulaşabilmektir. Bu anlamda başta edebiyat olmak üzere hem tarih hem de toplum bilimine katkı ve kolaylık sağlanmaktadır.

Hem kendi hem de diğer ulusların edebiyat alanına yansıyan imgeleri araştırmak karşılaştırmalı edebiyat bağlamındaki imgebilimin arzusudur (bkz. Mehnert, 1997: 7). Bu açıdan imgelere edebi metinlerin temel yapı taşları olarak bakmak, aynı zamanda edebiyat biliminin sağlamış olduğu verilerin imgebilim araştırmalarında ne ölçüde işe yaradığını ortaya çıkarmak önemlidir. Söz konusu imgeleri oluşturan yapıları parçalarına ayırmak, ideolojik kökenlerini tespit etmek ve işlevlerini betimlemek karşılaştırmalı imgebilimin görevleri arasındadır.

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin tarih ve toplum bilimi ile ilişkisi üzerinde duran Kula, karşılaştırmalı edebiyatın olguları ve olayları disiplinlerarası bir yaklaşım sergileyerek yazınsallık, tarihsellik ve toplumsallık boyutuyla ele aldığını ifade etmektedir. Bunun yanı sıra, edebiyatın tarihsel olanı da içerisinde barındırdığını belirtmektedir. Etkileşim halinde olan edebiyat ve tarih ilişkisi ise karşılaştırmalı analizler sonucunda ortaya çıkmakta ve ulusal edebiyatın sınırlarını aşarak yeni sentezlere ve oluşumlara olanak sağlamaktadır (bkz. Kula, 1992: 17).

Edebi metinler ele alınırken sergilenen imgebilimsel yaklaşım, imgelerin ve farklı algılayış biçimlerinin tarihsel ve toplumsal kökenlerini göz önünde bulundurmaya zorundadır. Zaman içerisinde gelişerek kalıplaşan imgeler toplumsal etkenlerden ve tarihi olaylardan fazlasıyla etkilenmişlerdir. Var olan imgelerin tarihsel ve toplumsal arka planı araştırılmadan bu imgeler hakkında açıklamada bulunmak son derece yanıltıcıdır. Birden fazla bilim dalını ilgilendiren belgelerin araştırılması, sınıflandırılması, bölümlere ayrılması ve ardından elde edilen bilgilerin söz konusu edebi eserler ile ilişkilendirilerek bir tespite varılması karşılaştırmalı edebiyat bilimi ile imgebilim arasındaki ilişkinin temelini de oluşturmaktadır.

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, doğası gereği farklı kültürleri ve eserlerini araştırma malzemesi yapmasından ötürü yabancı ile karşılaşması kaçınılmazdır. Bundan dolayı karşılaştırmalı edebiyat bilimi ile imgebilim arasındaki ilişki farklı ve çok yönlü olarak çalışmamıza kolaylık sağlamakta ve zenginlik katmaktadır. Karşılaştırmalı edebiyat ve imgebilim, uluslararası sosyal ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayan birer bilim dalı olarak, insanların birbirlerini daha iyi anlamalarına ve bu yolla çatışmaların çözülmesine ve önlenmesine olanak sağlamaktadırlar.

1.5. Irkçılık - Yabancı Düşmanlığı Kavramı

Irkçılık, kendi etnik kültür değerlerini üstün görerek ırklar arasında birleşmelere ve ilişkilere karşı çıkmaktadır. Genel hatlarıyla incelendiğinde, kendi kanını taşıyan, aynı dili konuşan ve aynı soydan gelenlerin başka soylardan gelenleri aşağılaması olarak algılanan ırkçılığın temelinde dahil olunan ırkın üstünlüğü görüşü ve inancı yatmaktadır. *Irkçılık bir inanç sistemi veya çeşitli insan ırkları ya da etnik gruplar arasında bir hiyerarşi olduğunu varsayan öğretilerdir. Kültürel veya bireysel davranışı belirlemek için farklı etnik gruplar arasındaki doğal biyolojik farklılıkların varsayımına dayalı olabilir (Wikipedia, April, 2007; akt. Garner, 2010: 7).*

Irkçı düşüncenin özünde insanın dininden ya da kültüründen dönmesi ile değişim değil; nitelik kaybı yaşayacağı ifade edilmektedir. Bu hal, dolayısıyla başka bir kimliğe bürünmeyi, yeni bir kimlik kazanmayı değil, bir boşluğu ve ait olamama duygusunu beraberinde getirecek ve kişi, kaybettiğinin yerine yenisini koyamadan özünde var olanı yitirecektir.

Irkçılığın, ırkların varlığı inancına dayandığı düşünce eğilimi vardır. "Irkçılık" İngilizce'ye 1930'ların ortalarında girmiş bir sözcüktür. Başlıca tanımı, O.E.D.'ye göre, "belli başlı insani özelliklerin ve yeteneklerin ırk tarafından belirlendiğini öne süren teoridir. Bu tanım kabul edildiği sürece mantıksal bağlantı son derece açıktır: Irk olmadan ırkçılık olmaz (Bernasconi, 2000: 33-34).

Geçmişte kalıtımsal farklılıklara dayanan üstünlük iddiasıyla şekillenen ırkçılık -yabancı düşmanlığı- sorunu varlığını dünden bugüne aktarılan ve aktarılagelen önyargı ve kalıpyargıların etrafında giderek karmaşıklaşan bir yapı içerisinde devam ettirmektedir. "Yabancı" ya da "öteki"ne duyulan güvensizlik giderek artmaktadır. Temelini büyük oranda sömürge tarihinden alan ırkçılık (bkz.

Yılmaz, 2008: 14) geçmişte sadece ırk kavramına dayalı olarak değerlendirilirken günümüzde disiplinlerarası bir boyut kazanarak birçok bilimin özellikle de sosyal bilimlerin çalışma alanına dahil olmuş ve kompleks bir kimliğe bürünmüştür.

İrkçılık farklı dönemlerde değişik şekillerde ifade bulmuştur. Genel olarak, farklı gruplar arasındaki önyargı ve hoşgörüsüzlüğün iletişime ve davranışlara yansımaları şeklinde ortaya çıkan ırkçılık, iki taraftan birinin kendisini özellik ve değerler bakımından diğer tarafa göre üstün görmesiyle süreklilik gösteren bir davranış biçimi niteliği kazanmaktadır. Kavram, temelini oluşturan tarihsel ve ulusal özellikler ile ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

İrkçı söylemlerin çözümlenmesinde görüngübilimsel ve semantik çözümlene yöntemlerinden yararlanıldığından beri, “öteki”ne atıfta bulunan ya da “ötekinden korkan” bir ırkçılığa karşı, bazı ırkçı tavırları, kendine atıfta bulunan tavırlar olarak nitelenmek yararlı gibi görünmektedir. Birinci tip ırkçılar fiziksel ve sembolik şiddet kullanan, kendilerini üstün bir ırkın temsilcileri olarak görme önyargısını taşıyan ırkçılardır; bu ikinci tip ırkçılıktaysa, tersine, ırkçılığın ya da daha iyi bir deyişle ırklaştırma sürecinin kurbanları, aşağı ya da meşum bir ırka atfedilenlerdir. Bu nedenle sorun yalnızca ırklar mitinin nasıl oluştuğunu bilmek değil, aynı zamanda ırkçılığın bu mitten ayrılmaz olup olmadığını bilmektir (Balibar ve Wallerstein, 2000: 52-53).

İrkçılığın başlangıcı kesin bir tarih ile ifade edilmemektedir; ancak özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren soy, ırk, milliyet kavramlarının, çeşitli dönemlerde yönetenler ve ideolojiler aracılığıyla aklın merkezine oturtulmaya çalışılarak hepsinin özünde aynı kategorik etkileri ve sonuçları doğuran, yönetenlerin çıkarları ile doğru orantılı, uygulanabilir ideolojik biçimlere sokulduğu görülmüştür. Aslında, “milliyetçilik” kisvesi altında uygulanan ırkçılık politikası da bu doğrultuda şekillenmiştir. İrkçılık, köken mitlerinin üzerine inşa edilmiştir. İrkçılık genel hatlarıyla incelendiğinde kendi kanını taşıyan, aynı dili konuşan ve aynı soydan gelenlerin başka soylardan gelenleri aşağılayarak ötekileştirmesi olarak algılanmaktadır:

Sonuç, ırkçılığın kaçınılmaz olarak, yabancılaştırma stratejisi ile iç içe olduğudur, ırkçılık, eğer koşullar elverirse, rahatsız edici kategorinin, rahatsız ettiği grubun ülkesinden çıkarılmasını ister. Koşulların buna elvermediği durumlarda ise ırkçılık, rahatsız edici kategorinin fiziksel olarak yok edilmesini ister (Bauman, 2007: 96-97).

İrkçilik kavramı ve politikası ile ilişkilendirilen en önemli aktörlerden birisi olan Hitler de böyle olmasını talep ederek Yahudileri yok etmeyi planlamıştır. İrkçiliğin çeşitli uygulama yöntemleri vardır. *“Kovma ve yok etme, yabancılaştırmanın, birbirine dönüşebilen iki yöntemidir”* (Bauman, 2007: 96-97). İrkçiliğin farklı bir modeli olarak yabancılaştırma, kendi etnik kültür değerlerini tek ölçüt olarak belirleyen, yabancı korkusu taşıyan, ırklar arasında birleşmelere ve ilişkilere karşı, radikal bir tutum sergileyen davranış biçimidir. Sosyal ayrımcılığı, ırklar arasında fark gözetilmesini ve soykırıma kadar varabilen şiddeti haklı göstermektedir.

“Ortak duyguları paylaşan tüm insan toplulukları yabancıya karşı mesafeli veya saldırgandır” (Taş, 1999: 50) ifadesinden görüleceği üzere ırkçı tutumu benimseyen insanlar ulusal kimliklerini bir güvence olarak görmektedirler. *“Hoşlanılmayan Öteki, [...] hoşlanmayan grubun refah ve mutluluğunu tehdit eden kişi diye nitelenir”* (Bauman, 2007: 93) Bu ayrımcılık, etkinliğini sürdürebilmesi için devamlı bir çaba ve eylemi gerektirmektedir.

İrkçi bir ortamda insanın değeri bireyliğiyle değil, sözde, ırka özgü özellikleri, ulusa mensup diğer bütün bireyler gibi taşıyıp taşımadığı ile belirlenmektedir. *“Ulusal kimliği tam olarak tanımlamak kolay değilse de, ulusal kimlik, kimi zaman savaş için insanları seferber etme gibi gerekli ve önemli hedefler için, kimi zaman ise başkalarını dışarıda tutmak için sıklıkla kullanılır”* (Finzsch ve Schirmer (Edt), 2002: 3). Antisemitizm de, özellikle 1930-45 yılları arasında Alman halkının büyük bir bölümünün sahip olduğu ulusal kimlik anlayışını özetler niteliktedir. Bu doğrultuda Nazi Hükümeti, gerçek dışı teorilere dayanarak Yahudilere karşı nefreti tetiklemiş ve Yahudileri “öteki” kimliği ile toplumdan dışlamıştır. Hitler ve taraftarlarına göre *“Yahudilere, ruhsal yönden Alman Volk’unun Geist’ına döndürülemedikleri ve onu taşımadıkları için yer yoktu”* (Bauman, 2007: 97) Bu bakımdan Nazi devrimi geniş çaplı bir toplum mühendisliği olarak da değerlendirilmektedir.

İlerleyen dönemlerle birlikte ırkçılık, Avrupa’nın kültürel üstünlüğünü kanıtlamasına ve bu üstünlüğün de içsel olduğu sonucunun ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. İrkçilik, sosyolojik bağlamından koparılarak fizyolojik bir ortama

yerleştirilmiştir. İnsan yapısının genlerine, kromozomlarına kadar gidilerek bilimsel bir kılıfa sokulmaya çalışılmıştır (bkz. Taş, 1999: 46).

19. yüzyılda ırkçı söylemlerin artmasıyla, bilimsel ırkçılık savıyla ilgili veriler gerekçe gösterilip insanlar ırksal sınıflara bölünmeye çalışılmıştır. Ayrıca ekonomik krizlerin artış gösterdiği dönemlerde toplumu olumsuz yönde etkileyen ve kitlelerin ayaklanmasına neden olan ideolojilerin egemen olduğu bilinçlerde sınıf mücadelesi yerine ulus, ırk mücadelesi ön plana çıkmıştır. Milliyetçilik hareketlerinin önem kazandığı ve ırkçılığın giderek ön plana çıktığı ve/veya çıkartıldığı bu dönem tarihsel açıdan önemli bir dönemdir. Özellikle Doğu ve Orta Avrupa'daki milliyetçilik hareketlerinin sonuçları dehşet verici boyutlara ulaşmıştır. Kısacası, ideolojik-politik amaçlar için bilimsel ırkçılığa Avrupa'da aşırı sağın ideolojik donanımını güçlendirmiştir (bkz. Taş, 1999: 49). Sosyal Darwinciliğin en güçlü ifadesi Hitler'in Yahudiler'i yeryüzünden silmeye yönelik verdiği söylevlerinde hayat bularak tarihe geçmiştir. II. Dünya Savaşı ile ırkçılık Alman siyasetinin en önemli silahı ve siyaset pratiğinin en etkili aracı haline gelmiştir.

Bilimsel ırkçılık ırkları biyolojik olarak tanımladığı için Almanlar aryan ırkını diğer tüm uluslardan üstün görmüş ve özellikle Yahudileri Asyalı insanlar olarak tanımlayarak toplum düzeninin en sonuna itmişlerdir (bkz. Yılmaz, 2008: 16). Bununla birlikte ırk ve ırkla ilgili kavramlar bilimsel ırkçılık çerçevesinde ve daha ideolojik bir açıdan ele alınmıştır.

[...] Irksal üstünlük fikri, aşırı radikalleşmiş teorik biçimini Alman antisemitik ve nasyonal-sosyalist teorilerde göstermiştir. 1930'larda politika malzemesi olarak kullanılmaya başlanan ve Yahudilere yönelik dini, ekonomik, sosyal, ulusal ve kültürel her alanda tahammülsüzlük ve şiddetin ifadesi haline gelen anti-semitizm, milyonlarca insanın öldüğü bir savaşın tetikleyicisi de olmuştur (Yılmaz, 2008: 19).

II. Dünya Savaşı boyunca Alman bilim adamları Alman ırkının üstünlüğüne ve dolayısıyla diğer ırkların aşağılık olduğuna yönelik fiziksel kanıt bulmak amacıyla uydurma birtakım deneyler yapmışlardır. Deneyler sırasında ari ırk diye tanımlanan Alman ırkından olmayan sayısız kişi öldürülmüştür. Naziler yine de insanlar arasında ırksal biyolojik farklılıklar bulunduğu yönündeki teorilerini destekleyecek kanıtı

bulamamışlardır. Kısacası, Nazi politikası Avrupalı Yahudilerin soykırımına, katliam ve sözde düşman ırkların imhasına dayandırılmıştır.

20. yüzyıl ile birlikte ırk kavramı, beşeri bilimler için bir endişe unsuru olarak karşımıza çıkmıştır. Saf ve beyaz ırk olduğu iddia edilen aryan üstünlüğü kavramının gelişmesine neden olmuştur. Böylece 19 ve 20. yüzyıl bilim adamları hiçbir çekinme ve tereddüt duymadan, aşağı ırk olarak gördükleri diğer tüm ırkları acımasızca ötekileştirmişlerdir. Almanya’da Hitler, İtalya’da Mussolini, İspanya’da Franco gibi ırkçı diktatörler, bu ortamı fırsat bilerek milyonlarca insanı kendi ırklarına göre aşağı, yetersiz ve kusurlu gördükleri için katletmişlerdir.

Hitler’e göre: *“Doğanın kanunu böyledir. Daha kuvvetli olan hükmeder. Daha zayıf olanla asla kaynaşmaz veya işbirliğine tenezzül etmez. Eğer üstün bir ırk da böyle davranmazsa kendi ırkına yazık etmiş olur.”* (Polat, 2009: 95) Darwin’in teorisini koşulsuz olarak benimseyen Hitler, ırk kavramına da bu açıdan yaklaşmış ve Cermen ırkını üstün ırk ilan etmiştir. Hitler; *“[...] Milliyet daha doğrusu ırk, dile değil kana bağlıdır. Bu sebeple yenilen milletlerin yeniden Cermenleştirilmesi için kan değişimi yapması gerekir.”* (Polat, 2009: 122) diyerek üstün ırk iddiasını kuvvetlendirmiştir. *“Hitler, insancıl ahlaki bir zehir gibi görmesiyle de Nietzsche’yi takip etmiştir”* (Glover, 2003: 496). Nietzsche’nin üstün insana dair düşünceleri Hitler’i Yahudileri katletme konusunda fazlasıyla etkilemiştir. Yahudilere karşı uygulanan ırkçılık politikası genel ırkçılık veya devlet ırkçılığı olarak adlandırılmıştır. Hitler, medeniyetin yalnızca üstün ırklarla kurulabileceğini savunmuştur. Hitler önderliğindeki Naziler, inandıkları ve gerçekleştirmeyi planladıkları her şeyi devlet ideolojisi haline getirerek ırkla ilgili fikirlerini yaymak için kamuya açık yerlerde Yahudiler aleyhine çeşitli propagandalar yapmışlardır.

Milletlerin kişilere karşı üstünlüğü, otorite ve düzen vurgusu, uluslararasılığa ve eşitliğe karşı olma II. Dünya Savaşı ve hemen öncesi dönemde Alman milli duygularını özetler nitelikteki ilkeler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bunun yanı sıra, ırk bilinci doğrultusunda Yahudi azınlıklarına yönelik husumet ve ezici asimilasyon çabaları da fazlasıyla artmıştır (bkz. Kershaw, 2007: 98). Bu dönemde Avrupa toplumları içerisinde, özellikle Almanya’da Yahudilerin asimile olmasına şiddetle karşı çıkan bir ideoloji hızla güçlenmiştir. Bu ideoloji, kaynağını ve gücünü

Darwin'in evrim teorisinden almıştır. Modern ırkçılık adı altında birçok düşünür ve bilim adamı tarafından antisemitik düşünceler yeniden ortaya çıkarılmıştır.

Görüleceği üzere, geçmişten günümüze doğru yaklaşıldığında disiplinlerarası bir bakış açısıyla ele alınan ırkçılığın sadece ırk kavramına dayandırılmadan; günümüzde daha çok “öteki”nin algılanış ve ifade ediliş biçimi ile şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede ırkçılık, etnik merkezli ortak bir paydada “biz” ve “onlar” arasındaki çatışma ile temellendirilerek ortaya çıkan ayırım sonucunda “öteki”ne karşı sergilenen olumsuz bir davranışa bağlanmaktadır (bkz. Vorster, 2002: 297; akt. Yılmaz, 2008: 15).

Çalışmamızda da disiplinlerarası bir yaklaşımla kalıpyargı ve önyargı bağlamında Yahudilere karşı ayrımcılığın ve ırkçılığın nedenleri tespit edilip açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmamıza malzeme edilen eserlerdeki ulusların ve karakterlerin ırkçılığa karşı tutumları karşılaştırılıp nesnel bir değerlendirme yapılacaktır. Farklı ulusların ırkçılık kavramına bakış açıları ve ırkçılık karşısında sergiledikleri tutum tarihsel ve toplumsal açıdan değerlendirilecektir.

1.5.1. Yabancı Düşmanlığı

Yabancı düşmanlığı sosyal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortak bir çıkar ya da hedefi paylaşan grup içerisinde oluşmakta ve ardından bu grup tarafından dış grubun bütün üyelerini ötekileştirmek adına etrafa yayılmaktadır. Ancak, bizim yabancı olarak gördüklerimiz yalnızca bize yabancıdırlar; kendilerine yabancı değildirler. Biz onları nasıl görüyorsak onlar da bizi aynı şekilde birer yabancı olarak görmektedirler. Bu yabancılık hali, devinim ve etkileşim içerisinde kazanılan bakış açısına göre değişen hareketli bir kategori olarak tanımlanmaktadır (bkz. Bredella, 1997: 15). Somut verilerden çok soyut verilere; yani korku ve nefret duygularına dayalıdır. Dış gruba ait bütün üyelerin, hoş olmayan ve kabul görmeyen eylemlerden toplu halde sorumlu tutularak günah keçisi ilan edilmeleri yanlıştır (Schäfer, 1997: 198). Söz konusu itham, “biz” bilincini taşıyan iç grubun kendi etnik kültürünü diğerlerinden üstün görme eğilimini yaratmakta ve yansıtmaktadır. *“Kültürmerkezcilikten kaynaklanan bu anlayışta yabancıların kültürlerinden, gelenek ve göreneklerinden nefret etme temel davranıştır”* (Taş, 1999: 74). Birçok

araştırmacı bu düzeyi ırkçılıkla eş tutmaktadır. Aslında bu aşamada ırkçılığın tüm alt yapısı hazır konumdadır. Bilinçaltına yerleşen olumsuz düşünceler ırkçılık ile birlikte gün yüzüne çıkmakta ve sistemli bir ideolojinin temelleri atılmaktadır.

Yabancı düşmanlığını tetikleyen dış gruba yönelik yanlış anlamaları önlemek için öncelikle bazı sınırlandırıcı açıklamalar gerekmektedir. Özellikle de keyfi sınıflandırmalardan kaçınılmalıdır. *“Keyfi sınıflandırma teorisi, belirli koşullar altında bireylerin sosyal gruplar arasındaki farklılıkları abarttıkları için önyargıların ortaya çıkabileceğini belirtiyor”* (Doise, Deschamps, Meyer, 1978; Deschamps, Doise, 1978: ?; akt. Stolz, 2000: 33).

Yabancı düşmanlığı ve etnosantrizm birey ya da grupların ötekileştirilerek toplumun dışına itildiği, ayırım çizgisinin ortak tarih, gelenek ve kültüre dayandırıldığı, milliyetçiliğin zirve noktasına ulaştığı bir döneme fazlasıyla etki eden akımlar olarak tarihe geçmişlerdir. Özellikle 1930’lu yıllarda Almanya’da milliyetçilik anlayışı kabilecilik esasına dayalı olarak gelişmiştir. Ortak bir kültürün varlığından ziyade ırksal birliğe dayanan bu anlayış içerisinde Almanlar uluslarını tehdit etmekle suçladıkları yabancıları toplumdan dışlamışlardır (bkz. Glover, 2003: 486). 1930-45 arası dönemde ırkçılığın en yaygın yorumu genelde bu çerçevede içerisinde şekillenmiştir.

Bu bağlamda karşılaştığımız öğretisel, yani güdümlü yabancı düşmanlığı bireylerin ırkçı önyargılara sahip olmasına zemin hazırlamaktadır. ırkçı önyargılara sahip olan birey, çoğunlukla kolektif bir psikolojinin yansıması olarak; “bilinçli” bireysel bir kişilik yapısından uzak durmaktadır. İktidardaki lider, tek bir kişinin güdümü ile şekillenen yabancı düşmanlığı geçmişten günümüze izlerini sürmektedir. ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, ideolojik yapı ile bütünleştirildiğinde yabancıya karşı beslenen olumsuz yargılar süreç içerisinde gelişip devletin önde gelenleri tarafından geniş halk kitlelerine benimsetilmekte ve bu uğurda savaşlar verilmektedir. Küçük bir azınlığın sergilediği olumsuz davranışların geniş bir kitleye mal edilmesi ırkçılık bağlamında yabancı düşmanlığının ideolojik yapı, özellikle de milliyetçilik kavramı ile bütünleştiği noktada “öteki” hakkında kalıcı ve olumsuz imgelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Lew Kopelew de bu konu hakkındaki görüşlerini benzer bir şekilde ifade etmektedir. Kopelew’e göre:

Yüzyıllardan beri süregelen yabancılardan kuşkulanma, onları hor karşılama ve korkuyla yaklaşma, hatta ezeli düşman olarak onlardan nefret etme alışkanlığı günümüze kadar devam ettirilmiştir [...] Tek tek devlet yöneticilerinin ve birkaç savaşçı birliğinin, yani böylece halkın sayıca küçük bir bölümünün kötü davranışlarından kaynaklanmasına rağmen tüm halka mal edilen yabancı imgeler, çoğunlukla kişisel yaşantılar ve tarihteki deneyimler temelinde oluşup geliyor (Dellal, 2000: 21).

Yabancı düşmanlığının yansıması olarak nefret ve tahammülsüzlük, özünde aynı, görünüşte ise sürekli değişen ve gelişen yeni boyutlarıyla yabancılardan uzak durma ve onların yakın olmasından hoşlanmama eğilimlerini beraberinde getirmektedir. Tüm insanlığın evrensel ve sürekli bir özelliği olarak tarihsel ve etnolojik açıdan da çeşitli belgelere dayandırılan yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın günümüzde kazandığı önemde radikal anlamda gerçekleşen bir değişiklik bulunmamaktadır.

Yazılı alanda edebiyat, değişen ve gelişen yabancı düşmanlığına ilişkin kültürel ve sosyal aklın “biz” ve “öteki” merkezli eleştirisini yaparak bu anlamda edebi kamuyu oluşturmaktadır. Edebi kamu, yazılı ve görsel medyanın yabancı, bir başka deyişle “öteki” ile ilgili sunduğu görüntülerden ve belgelerden yararlanarak kitlelerin gündelik hayatını “biz” ve “onlar” şeklinde kavramalarına neden olan, bu bağlamda ikilik yaratmaya eğilimli eğitimli insanların oluşturduğu bir yapılanmadır.

Çalışmamızda gerek edebi kamu; gerekse ulusların neden olduğu olumsuz imgelerin edebiyata yansıması göz önünde bulundurularak yabancı düşmanlığı çerçevesinde Yahudi karşıtlığı çeşitli kaynaklara dayalı olarak ele alınıp incelenecektir. Yahudi karşıtlığından kaynaklanan olumsuz davranış kalıpları açıklanmaya çalışılacaktır. Söz konusu olumsuz davranış kalıplarının temelinde yatan kalıp ve önyargılar tespit edilerek bu yargılar Türk ve Alman uluslarının tarihsel, kültürel ve toplumsal açıdan oluşturduğu Yahudi imgesi ile ilişkilendirilip bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

2. BÖLÜM

ANTİSEMİTİZM

2.1. Antisemitizmin Doğuşu, Gelişimi ve Yayılması

Yahudiliğin, ulus, ırk, din ve kültür kavramlarının bazı özelliklerini içerisinde barındırmasından ötürü, kimin Yahudi olduğu konusundaki tanımlamalar, benimsenen kimlik yaklaşımının dine ya da ulusa dayalı olmasına göre bazı farklılıklar gösterebilmektedir.

Yahudi sözcüğü, kutsal kitaplara göre peygamber olarak bilinen Yakup ile eşi Lea'nın oğulları Yahuda'nın (ya da Yehuda) adından türetilmiş, daha sonra onun izinden yürüdüğü söylenen bir ulusun dinine ad olan bir kavram niteliği kazanmıştır. Sami soyundan gelen ve Filistin'de yaşamış olan Yakup'un ikinci bir adı da "İsrael"dir. Bundan dolayı, Yakup'un soyundan gelenlere, daha sonraki dönemlerde, Ben-i İsrail (İsrailoğulları) adı da verilmiştir (Dinler Tarihi Ansiklopedisi, C. 1, 1999: 241).

Görüleceği üzere, Yahudi kelimesinin kimi zaman benimsenen kimlik yaklaşımına; kimi zaman ise hem dine hem de ulusa dayalı olduğu anlaşılmaktadır. Genellikle Yahudi kelimesi ile eşanlamlı olarak kullanılan ve Türkçe'de yer alan bir kelime (Besalel, C. 2, 2001: 432) olarak Musevi kelimesi ise Musa Peygamber'in dininden olan kimselere verilen addır.

Yahudi, kökeni Antik Yakın Doğu'da yaşamış İsrailoğulları veya İbranilere dayanan, dinsel bir etnik grup olan Yahudi halkının üyelerine verilen isimdir. Bu halk, *Yahudilerin inancına göre, İsrailoğulları, Yahudiler, İbraniler gibi çeşitli adlarla* (Dinler Tarihi Ansiklopedisi, C. 1, 1999: 241) anılmaktadır.

Yahudizm, bir diğer adıyla, günümüzde semitizm ise Yahudi sever, Yahudi sempatizanı, Yahudi taraftarlığı, Yahudi nasyonalizmi anlamında kullanılan bir terim olarak ifade edilmektedir. Ancak semitizm kelimesi, kendi içerisinde bir çelişkiyi de barındırmaktadır, çünkü "semit" kelimesi, sami dilini konuşan tüm toplumları içerisinde barındırmakta ve sami dilleri İbranice, Arapça, Süryanice ve Babilce gibi dilleri de kapsamaktadır. Bu bağlamda Sami, Arap, İbrani, Süryani gibi halklara mensup olan kişiyi işaret etmektedir.

Özellikle Avrupa’da, Yahudilere karşı nefret ve düşmanlığın popüler olması ve artmasıyla birlikte, “semit” kelimesi, sadece “Yahudi ırkı” ile özdeşleştirilmiştir. Saf ırkın karşıtı olarak Yahudi ırkı ön plana çıkarılmış ve böylece antisemitizm doğmuştur.

“Yahudi düşmanlığı” anlamına gelen antisemitizm temelinde Yahudilere karşı olma, onları ötekileştirme eğilimi göstermektedir. *Antisemitizm, Yahudiler’in eski Mısır’daki varlıklarından beri vardır* (Besalel, C. 1, 2001: 211). Dolayısıyla, Yahudilere karşı beslenen düşmanca duyguların bir ifadesi olan antisemitizmin tarihi de eskilere dayanmaktadır.

Kavramların tarihi, kavramları üreten ve onlara tarihsel anlatılarında yer veren toplulukların tarihine dair alternatif bilgi kaynaklarından birisini oluşturmaktadır. Bir kavrama ilişkin algının tarihin değişik dönemlerinde uğradığı dönüşümün izinin sürülmesi, ona tarihsel anlatısında yer vererek canlı kalmasını ve dolayısıyla dönüşümünü sağlayan topluluk hakkında kimi zaman topluluğun tarihsel anlatısından daha fazla fikir verebilir. Kavramsal algıda çeşitli dönemlerde meydana gelen değişimlere ışık tutulmasının, topluluğun sınırları dâhilinde ortaya konan tarihsel anlatılar ile tarihsel olguları dünya ölçeğinde ele alan anlatıların içerikleri arasındaki ilişkinin yapılandırılmasına katkı sağlayacağı açıktır (Dikmen, 13 Aralık 2013).

Bu bağlamda, antisemitizm olgusunu kavram açısından incelemek faydalı olacaktır. “Antisemitizm” kavramına, kavramın doğuşu, gelişimi ve yayılması ile bağlantılı olarak bakıldığı takdirde kavrama ilişkin daha doğru ve tarafsız tespitler ortaya koyabilmek mümkündür.

Antisemitizm, daima tarihçiler, yazarlar ve sosyologlar için ilgi ve merak konusu olmuştur. Kolay anlaşılması mümkün olmayan bu olgu; derin kökenli karmaşık, süregelen, değişken, kalıcı, sosyolojik, ekonomik, dinsel, psikolojik ve siyasal bilime dayalı çok boyutlu bir konudur: Bu tabir, 1879’da Alman dergi yazarı Wilhelm Marr tarafından ortaya atılmıştır; fakat Yahudiliğin tarihi kadar eski bir kavramı ifade etmektedir (Besalel, C. 1, 2001: 213).

Görüleceği üzere antisemitizmin kavram olarak tarihi çok eskilere dayansa da terim olarak ortaya çıkışı 19. yüzyılın sonlarına rastlamaktadır:

“Antisemitizm” teriminin ilk kez bulunup genel kullanıma girdiği on dokuzuncu yüzyıl sonlarında, yeni türetilen bu terimin kapsamaya çalıştığı fenomenin antik çağlara dek giden uzun bir geçmişi olduğu biliniyordu; aslında hiç bozulmamış olan bu süreklilik, Yahudilere karşı hoşnutsuzluğun ve ayrımcılığın iki bin

yıl öncesine dek uzanan tarihsel kanıtlarından anlaşılıyordu (Bauman, 2007: 54).

Terim olarak antisemitizm her ne kadar 19. yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlandıktan sonra literatürde adı geçse de; terimin sahip olduğu içerik iki bin yıl öncesinde sahip olduğu içerikten çok da farklı değildir. Antisemitizmin *düşünce de değil, düpedüz bir tutku* (Sartre, 1965: 6) olduğunu savunan Jean Paul Sartre, antisemitizmi hem bir tutku hem de bir dünya görüşü olarak nitelendirmiştir. Dünya görüşü olmaktan da öte antisemitizmin, antisemit bireyin bütün kişiliğine ve özüne sinmiş olduğunu ifade etmektedir. Kısacası, birey ahlaki, politik, felsefi, dini ve dünya görüşü açısından her yönüyle Yahudi karşıtı olmuştur (bkz. Sartre, 1965: 6).

Hannah Arendt, Yahudinin tarih ve evrendeki durumunu, Yahudilerin siyasi yetenek ve değerlendirme noksanlığı ile ilişkilendirerek, Yahudi tarihinin bu yüzden sahipsiz, ülkesiz ve dilsiz bir halkın tarihi olduğunu ima etmekte ve antisemitizmin Yahudiler için ölümcül bir tehlikeden başka bir şey olmadığını açıkça dile getirmektedir (bkz. Arendt, 1996: 29).

Herder ise “*“Musevilerin “tutum, hırs, hile, akıllılık ve düzen”le edindikleri, zorla ellerinden alınmıştır. Buna karşın, Museviler zor ve baskıya alışmışlar; sürekli bu tür önlemlere karşı hazırlıklı olmuşlar ve böylece daha fazla kandırmışlar, daha fazla yarar sağlamışlardır.”* diyerek Yahudiler hakkında ilginç bir saptamada bulunmuştur (Kula, 2002: 80).

Yahudi nefreti ya da düşmanlığı veya Yahudi karşıtlığı kendisini farklı dönemlerde özünde aynı, fakat görünüşte farklı şekillerde ifade etmiştir. Terim, özünde yine Yahudilere karşı kin, nefret ve düşmanlık duygularını barındırmaktadır, ancak Schäfer, antisemitizmin kelime anlamı olan Samilere karşı ırkçılığın, antisemitizmin saçmalığını gözler önüne serdiğini, çünkü asıl ırkçı bağlamında antisemitizmin bütün Sami halkını değil; yalnızca Yahudileri hedef aldığını ileri sürmektedir (bkz. Schäfer, 1997: 197), daha önce de ifade ettiğimiz gibi “semit” kelimesi, sami dil ailesine mensup tüm toplumları içerisinde barındırmaktadır. Arapça, İbranice, Aramice, Fenikece, Akadca ve Süryanice Sami dil ailesinin mensubudurlar. Sami veya Semitik tabiri günümüzde daha çok İbrani ve Arapları tanımlarken kullanılmakta, ancak bununla birlikte anti-semitik kelimesi, yalnızca

Yahudilere karşı nefret veya düşmanlık besleyen kişileri ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu durumda kavrama dair çeşitli çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Bu tür çelişkileri ve anlam belirsizliklerini önlemek için “*Yahudi kimliğinin temel ve karmaşık soruları -bu dağınık halka bağlılık veya modern devlete tam vatandaşlık, dinsel veya etnik bir azınlık olma duygusu, Yahudi topluluğunun içindeki ayrımlar ve çatışmalar- hepsi Yahudi tarihi temeline göre kavranmalıdır*” (De Lange, 1987: 14). Aksi halde yapılan yorumlar ve değerlendirmeler nesnellikten uzak, yanıltıcı ve tutarsız olacaktır. Bu tür yanlışlıkları önlemek için antisemitizm kavramı doğuşundan itibaren ele alınmalıdır.

Antisemitizmin doğuşu, İkinci Tapınak’ın (M.S. 70 yılında) yıkılışına ve diasporayı oluşturan kitlesel göçlerin başlangıcına bağlanmaktadır (bkz. Bauman, 2007: 54). İkinci Tapınak’ın yıkılışı Yahudilerin sonsuz yolculuklarına ilk adım atışları olmuştur.

Kudüs’teki kutsal tapınakları Romalılar tarafından yıkılmış ve Yahudiler dünyanın dört bir yanına dağıtılmışlardı. Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesinde Yahudileri kolektif olarak suçlu kabul eden anlayışın ortaya çıkması ve Roma İmparatorluğu’nda Hıristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesi, Yahudilerin gördüğü zulmü daha da arttırmıştı (Arslan, 2006: 13).

Bu tarihten itibaren Yahudiler, sürgün halinde bir yerden bir yere göç etmek zorunda kalarak yersiz yurtsuz göçebeler şeklinde, kısa süreli de olsa yerleştikleri her bölgede “öteki” haline gelmiş ve zamanla buldukları toplumdan dışlanmışlardır.

İkinci Tapınak’ın yıkılışını müteakip ortaya çıkan sürgünde dikkat çeken nokta, bunun Babil Sürgünü’ne kıyasla çok daha uzun sürmesi ve Yahudilerin çok daha geniş bir coğrafyaya dağılmasıdır. Bu nokta, sürgün ekseninde gelişen mistik bir anlayış olarak Kabala’nın sürgünü nasıl kavramsallaştırdığını ve hangi kavramlarla eşdeğer kıldığını anlamakta önemlidir. Yahudilerin kolektif bir tecrübesi olarak sürgün, Yahudi inancında pek çok açıdan bir kırılma noktasına tekabül eder. Tanrı’nın şehrinin yabancı egemenliği altına girmesi, Tapınak’ın yıkılması, Tanrı’nın halkının ataları İbrahim’e vaat edilen topraklardan çıkarılması gibi gelişmeler, tarihsel anlatıda bunların dinsel geçmişle uyum içinde yer alması ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Ayrıca sürgün halinin topluluğun varlığına ve bekasına yönelik bir tehdit olarak görülmesi ve asimilasyona yönelik kaygılar da sürgünün kavramsallaştırılmasında etkili olan etmenlerdir. Bu bağlamda dinsel bir hayat, cemaat halinde yerine getirilen ritüeller ve topluluğun umutları, ulusun dinsel-mitik geçmişinin hatırasını ve ulusal canlanışın hayalini ayakta tutan öğeler olmuştur (Elior, ? : 9; akt. Dikmen, 13 Aralık, 2013).

Yahudi inancında bir dönüm noktası ve unutulmaz bir an olarak sembolleşen sürgün kavramı Yahudilerin hafızasına derinden kazınmıştır. Her zaman, bir gün mutlaka sürgün edileceklerinin bilincinde olmaları, Yahudilerin birbirlerine ve dinlerine daha sıkı kenetlenmelerini sağlamıştır. Bir tehlike olarak görülen Yahudilere, hiçbir toprak parçasında devamlı olarak yaşama hakkı verilmemiştir. Yahudinin vatansızlığı evrensel kılınmış, Yahudileri birbirlerine bağlayan ve hayatta kalmalarını sağlayan en önemli unsur aile olmuştur. Aile bağları sayesinde asimilasyona ve çözülmeye karşı çıkmışlar ve bu doğrultuda sonsuz bir direnişe başlamışlardır (bkz. Arendt, 1996: 62).

Sahip oldukları direniş gücünü din ve aile kurumundan alan Yahudilerle ilgili daha sonraki yüzyıllarda karşımıza çıkacak olan antisemitizmin yeniden canlanmasında ve sürekli olarak yayılmasında Yahudilerin din ve aile kurumuna olan bağlılıkları önemli bir etkidir. Freud, konuyla ilgili, antisemitizmin nedenlerinden ikisinin aslında birbirinin varyasyonu olduğunu; yani Yahudilerin yabancı bölgelerde ve yurt edindikleri yerlerde yaşayanlardan farklı olduklarını dile getirmiş, ancak Yahudilerin ne tür baskıya uğrarlarsa uğrasınlar yılmadıklarını, en acımasız zulümlere karşı bile direnip hayatta kalmayı başardıklarını da üçüncü bir neden olarak eklemiştir (bkz. Said, 2004: 53).

Bu bağlılık ve direniş hali Yahudilerin göç ettiği yerlerde karşılaştığı halklar ve uluslar tarafından kaygıyla karşılanmış; söz konusu halklar ve uluslar Yahudileri kendi ulusal kimliklerini tehdit edebilecek birer unsur olarak değerlendirmişlerdir. Yahudiler, aleyhlerine olan bu durumu kendi açılarından farkındalık yaratmaya çalışarak lehlerine çevirmeye çalışmışlardır. Bunun farkında olan Sartre, Yahudi devletinin hiçbir zaman mekan olarak var olmadığını, bu yüzden hangi devlet olursa olsun, yaşadıkları herhangi bir devlet içerisinde Yahudilerin kendilerine özgü bir devlet kurabildiklerini, ancak yine de, ne yerlerinden ne de durumlarından emin olamadan akıbetleri konusunda kararsız ve çaresiz bir şekilde hayatlarını sürdürdüklerini ifade etmeye çalışmıştır (bkz. Sartre, 1965: 67).

Her zaman, öncelikle kendisini düşünmek zorunda bırakılan Yahudi, onu kaygılandırılan neredeyse tek şeyin insanların bu evrendeki durumundan çok,

toplumda, aslında bulunduğu yerdeki kendi durumu ve geleceği olduğunu çok iyi anlamıştır. Yahudiler, toplumun içerisindeki yabancılar -ötekiler- olmuşlardır. Toplum içerisinde yabancı olma, topluma ait olmama, daha doğrusu olamama bilincinin sürekli canlı tutulması Yahudilerin asıl kimliklerini onlara hiçbir zaman unutturmamıştır.

Yahudi diasporasının en ilginç, en ayırıcı özelliklerinden biri de bu özel 'içimizdeki yabancı'ların kendi ayrımlarını hem artzamanlı (diachronic) süreklilik, hem de eşzamanlı özkimlik yönünden korudukları tarihsel sürecin müthiş uzunluğudur [...] Yahudilerin varlığına karşı sınır çizici tepkiler, ayrımı daha da sağlamlaştıran bir kendini yeniden üretme kapasitesi içeren sistemleşmiş ritüeller olarak birikim sağlayacak ve kurumsallaşacak yeterli zamanı bulmuştu (Bauman, 2007: 54-55).

Bu sayede diğer ulusların Yahudileri ötekileştirmek ve kabullenmemek için yeterince sebebi olmuştur. Özkimliklerini koruyan Yahudiler, yerleştikleri bölgelerde yerli halk tarafından sürekli olarak toplumsal hayattan soyutlanmaya çalışılmıştır. Yerli halklar Yahudilerle olan ilişkilerini kesin çizgilerle sınırlandırmışlardır. Geçmişte yapılanmaya başlayan bu karşıtlık zaman içerisinde pekişmiş, daha sağlam ve sarsılmaz bir zemine oturtulmuştur.

Gil Anidjar, özellikle Orta Çağ'a gelindiğinde, 11 ve 13. yüzyıllar arasında "düşman"ın tamamen politik ve teolojik söylem tarafından oluşturulduğunu ileri sürmektedir. 11. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren popüler şiddet, diğer muhaliflerle birlikte Avrupa'nın Yahudilerine yönelmiştir. 13. yüzyıla gelindiğinde ise Yahudi hem teolojik hem de iç düşman olmuştur (bkz. Anidjar, 2012: 71- 84).

12. yüzyıldan başlamak üzere, Orta Çağ Avrupası'ndaki hahamlar, Yahudilerin toprakla ilgili işlerden dışlanması, ağır vergi yükleri ve kovuşturmayla uğramaları gibi çeşitli ekonomik ve toplumsal nedenlerden dolayı Hıristiyanlardan faiz almayı onaylamışlardır. Bu durum Hıristiyan alemi tarafından tepkiyle karşılanmıştır. "Yahudiler, siyasal iklimdeki değişikliklerle, her zaman zarara uğrayabilecek durumda ve nefret içindeki fanatiklerin ve düşman bir nüfusun tehdidi altında" (De Lange, 1987: 15), bu şartlarla yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Orta Çağ döneminde;

Aydın seçkinlere, -Hıristiyan ruhbanlar sınıfına, teologlara ve düşünörlere- göre, Yahudiler bir garabetti; bilmenin, öğrenmenin

açıkçalığına ve dünyanın ahlaksal uyumuna meydan okuyan varlıklardı [...] Aslında onlar hem Hıristiyanlığın kutsal babaları, hem de kötü niyetli, melun düşmanlarıydı (Bauman, 2007: 58-59).

11 ve 13. yüzyıllar arasında teolojik ve politik açıdan ele alınan Yahudi, dini ve siyasi otoritelerin desteğiyle halk tarafından da dışlanmıştı. Özellikle dinin ön plana çıkarıldığı bu dönemde Hıristiyanlık, dini kitleleri etkileme ve kontrol altına almada etkili bir araç olarak kullanılmıştır. *Devletlerin veya güç merkezlerinin farklı nedenlerle uyguladıkları politik eylemleri ve uygulamaları meşrulaştırmak ve etkili kılmak için dini kullanma yöntemi* (Macit, 2009: 14) olan teo-strateji bu dönemde sıkça başvurulan bir yöntem olmuştur.

Yahudiliğin teolojik olarak ele alındığı bu dönemde Yahudiler, savaşı siyasi olarak yaşamışlardır. Yahudiler, Orta Çağ'ın Hıristiyan Avrupası'nda başka bir dini temsil eden yabancılar olarak görüldükleri için kilise ve halk birçok talihsizlikten sık sık Yahudileri sorumlu tutmuşlardır. Yahudiler İsa'nın ölümünden sorumlu olmakla suçlanmışlardır. Kısacası, meydana gelen her türlü felaketten Yahudiler sorumlu tutulmuşlardır. Avrupa'daki dini liderler ve monarşi Yahudilerin iyi Hıristiyan olamayacaklarını ileri sürerek inançlarını değil, bu sefer de kanlarını bahane etmeye başlamışlardır (bkz. Taş, 1999: 50-51). Din meselesinden ırk meselesine doğru geçiş yapan Yahudi sorunu giderek büyümüştür. Bu doğrultuda kilise, halkın duygularını yönlendirmeyi çok iyi başarmıştır. Yahudilere karşı, etkili ve yönlendirici strateji geliştirmede kitlelerin dini duygularına hitap edebilmenin son derece önemli olduğunun farkındalığıyla hareket edilmiştir. Çünkü *belirli bir dil sistemi içerisinde iman, amel ve değer telkininde bulunan din* (Macit, 2009: 16) bireye belli davranış kalıpları yüklemiştir. Halk, edindiği bu davranış kalıplarını nesilden nesile aktarmış ve özünde biri birinin kaynağı olan Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın yanlış yorumlanmasına neden olmuştur.

Yahudilik ve Hıristiyanlık arasında çok önemli bir ilişki olduğu söylenmektedir. Bauman'ın ifadesiyle; *"Hıristiyanlığın öz kimliği, gerçekte Yahudi yabancılaşmasıydı. Yahudiler tarafından reddedilmeye doğmuştu. Sürekli canlılığını Yahudileri reddetmekten alırdı. Hıristiyanlık kendi varoluşunu ancak, Yahudiliğin sürekli bir karşıtlığı olarak kurumsallaştırabilirdi"* (Bauman, 2007: 59-60). Ancak

Yahudiliğin Hıristiyanlığın özü, kaynağı olduğu görüşü, yani Yahudiliğin Hıristiyanlık dininin doğuşuna sebep olduğu Hıristiyanlar tarafından reddedilerek görmezden gelinmiş ve Yahudiler zorla Hıristiyanlaştırılmaya çalışılmıştır.

Zorla Hıristiyanlaştırılan ve yeni inanca göre yetiştirilen çok sayıda Yahudinin yine de gizlice eski inançlarını korumada ve bunu, doğarken vaftiz edilen ve Hıristiyan olarak eğitilen çocuklarına ve torunlarına aktarmada diretmesi, bu meydan okumayı ve üstü örtülü hakareti daha incitici hale getirmekteydi. Yahudileri ülkeden çıkarmanın gerekçelerinden biri, boyun eğmeyen ve din değiştirmeyen Yahudilerin süregelen varlığının baskı altında vaftiz olmayı kabul edenlerin gerçekten yeni dine dönmelerini desteklemesi ve sürekli ayakta kalan bir dinden çıkma tehlikesi yaratmasıydı (Lewis, 1997: 22).

Zorla Hıristiyanlaştırılan ya da Hıristiyan olmak zorunda bırakılan Yahudiler için durum yine de değişmemiştir. Aynı şekilde toplum tarafından benimsenmeyerek dışlanmışlardır. Toplumda “öteki” olarak damgalanmaları yüzyıllar içerisinde de süreklilik göstermiştir. Aslında:

Yahudiler önceden ya da sonradan dinden dönmüş kafirler değil, kendilerine şans verildiği halde gerçeği kabul etmeyi tümüyle bilinçli olarak reddeden bir halktı. Onların varlığı Hıristiyanlığın doğruluğuna sürekli bir meydan okumaydı [...] Onların varlığı, Hıristiyanlığın, her yerde ve her zaman onunla birlikte var olacak bir eşini, Hıristiyan kilisesinin gerçek bir öteki benliğini (alter ego) oluşturmaktaydı (Bauman, 2007: 59).

Bu yüzden Hıristiyan alemi, dini açıdan sıkça zorlamalara maruz kalan Yahudiler konusunda oldukça baskıcı davranmıştır. Yahudiye zulmetmek Hıristiyanın egosuna yönelik bir durum haline gelmiş ve Hıristiyan, bu şekilde üstünlüğüne inanarak kendisini sürekli tatmin etmiştir. Bir başkasının yok oluşunda kendi varlığının izlerini aramıştır.

Yüzyıllar boyunca teolojik çerçeve içerisinde varlığını sürdüren Yahudi düşmanlığına ilişkin Freud, “Yahudilerin her zaman kitlesel düşmanlıkları üstlerine çektiklerini, ama bunların hepsinin de İsa’yı çarmıha germiş olma suçlaması kadar iyi nedenlere dayanmadığını” (Said, 2004: 14) vurgulamaktadır.

Ancak önceki zamanlardaki Yahudilerin dinleri yüzünden karşılaştıkları zulüm ile daha ileriki zamanlardaki antisemitizmi birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Yahudilerin başardığı birçok işin diğer uluslar tarafından ulaşılmaz ve yapılması

olanaksız işler olarak görülmesi onların Yahudilere olan kin ve nefretini artırmıştır (Herzl, 2007: 38).

Siyonizmin kurucularından Theodor Herzl'e göre, Yahudilerin karşılaştıkları zulümler zamanla içerik açısından değişerek farklı boyutlara ulaşmışlardır. İlk zamanlarda dini açıdan ötekileştirilen Yahudiler, ilerleyen zamanlarda çalışanları ve başarıları yüzünden olumsuz tepkilerle karşılaşmış ve ötekileştirilmişlerdir.

Diaspora Yahudilerinin tarihi sürekli olarak tekrarlanmıştır. Yüzyıllar boyunca farklı topraklarda, farklı dönemlerde, farklı kültürlere sahip ulusların çeşitli davranış biçimleri ile karşılaşmışlardır. Yahudilere karşı sergilenen tutumların nedenleri, bu nedenlerin gelişimi, değişimi ve sonuçları tarihsel süreçte aynı denecek kadar benzer kalmış ve Diaspora'daki Yahudilerin yaşamı, aşağı yukarı benzer şekilde bu dört aşamadan oluşmuştur:

1'inci Aşama: *Yahudilerin Diaspora'ya gelip yerleşmeleri devresidir. Yerli otoriteler ve halk bu gelişleri arzularlar, gelişlerini iyi karşılarlar; onların kendi yaşamlarına katkıda bulunacakları beklentisi içindedirler. Birçok hallerde mal ve hayat garantisi verirler, yerleşmeleri ve tarım yapmaları için toprak tahsis edilir, dinlerinin vecibelerini serbestçe yerine getirmeleri sağlanır, sosyal ve idari sahalarda mühim yerlere getirilirler, vergi muafiyetleri ve kolaylıklar bahşederler, vs.*

2'inci Aşama: *Yerli otoriteler ile Yahudiler arasındaki işbirliği mükemmeldir. Otoritelerin çıkarları ve memleket için faydalı şeyler yapılır. Memlekette ekonomik, mali, entelektüel, bilgi ve beceri, ticaret gibi sahalarda gelişmeler sağlanır. Otoriteler, memleket ve Yahudiler bu gelişmelerden faydalanırlar. Eğer böyle bir devre yaşıyorsa bu aktivitelerde başarılı olan, faydalanan kimseler vardır demektir. Doğal olarak bu aktivitelerde yer alamayan veya yeteri kadar başarılı olamayan ve bu nedenle hiç veya yeteri kadar faydalanamayan insanlar da vardır. Bu insanların arasında çıkar elde etmek ve rekabet şartları içinde gerginliklerin, husumetlerin olmaması insan tabiatına aykırıdır. Kendilerini söz konusu faydalardan uzak tutanların Yahudiler olduğunu düşünenler, onlara karşı husumet geliştirirler, onları kendilerine rakip görürler. Normalde, rekabetlerin aşılması çok ve etkili çalışmakla olur, bu kolay değildir, zorlukları olur. Bu aşamada Yahudilerin durumlarını ve rekabetlerini zayıflatmak için daha kolay bir tutuma girilir. Yahudi karşıtı türlü söylemler yapılır, iddialar ortaya atılır, şayialar geliştirilir. Din farklılığından, Yeni Ahid'de Farısı Yehudulara karşı mevcut olan suçlamalardan etkili şekilde faydalanılır. Bu gibi propagandaların da etkisi ile Yahudi karşıtı akım gittikçe kuvvetlenir. Böylece başarı, refah ve uygarlığın gelişmesi aşaması olan 2'nci Aşama zarfında 3'üncü Aşama'nın tohumları ekilir.*

3'üncü Aşama: *Bu aşamada artık Yahudiler hakkında olumsuz düşünce ve kanaatler daha da yaygın ve belirgindir. "Yahudiler*

sevimsizdirler, cimridirler, yalnız kendilerini düşünürler, sömürücüdürler, vs.” Husumetleri kışkırtmak için türlü iftiralar yapılır: Hıristiyan çocukların kanlarının hamursuz ekmeğe katıldığı, Jesus’u öldürdükleri için şeytan ruhu taşıdıkları, veba hastalığı esnasında Hıristiyanlığı yok etmek için suya zehir kattıkları gibi iftiralar etkili şekilde yayılır. Çoğu zaman din adamları ve Kilise, Yahudi Karşıtlığı ve/veya Düşmanlığı cereyanına katılır; krallar, kraliçeler ve devlet otoriteleri devreye girer. Bazen din adamları ve siyasi otoriteler Yahudiler lehine beyanlarda bulunurlarsa da, bunlar kararlı kimselerin işine gelmez, çıkarları icabı tutumlarına devam ederler.*

4’üncü Aşama: *Bu aşama, ülkeye özgü şartlara göre değişik şekillerde gerçekleşir. Umumiyetle Yahudilerin yaşam şartlarına, dini ve sosyal hayatlarına kısıtlamalar getirilir; zirai ve ticari faaliyet sahaları daraltılır; din değiştirmeleri için zorlamalar yapılır; katliamlar yapılır; malları gasp edilir; Sinagoglar yakılıp yıkılır; pogromlar yapılır; gettolarda yaşamaya mecbur edilirler; bir kesim Yahudi topluluk yok edilir; öldürülür, canlı olarak yakılır. Bu aşamada bir kısım Yahudi din değiştirir, bir kısmı, daha iyi şartlarda yaşayabileceklerini ümit ettikleri memleketlere göç ederler.*

1’inci Aşamamın Tekrarı; *4’üncü Aşama’da faciaların yaşandığı memleketlerin çoğunda bir süre sonra tekrar Yahudilere itibar edilir; sosyal, idari, politik, kültürel, mali, ticari hayata girişleri sağlanır. Bu yine çoğunlukla sonun başlangıcı (1’inci Aşama) olur (Kohen, 2009: 42-43).*

Yahudilerin nasıl zengin olduğunu ve bu nedenle onlardan neden ve nasıl nefret edildiğini sürekli tekrar eden bu dört aşama açıkça ifade etmektedir. Ancak söz konusu aşamalar, özellikle Avrupa’da gelişen ve yerleşen Yahudi karşıtlığını özetler niteliktedir. Görülen o ki; Yahudiler öncelikle tüccar sıfatı ile ortaya çıkmış ve bu dönemde Yahudiliklerinden vazgeçmemişlerdir. Yahudi, işleri geliştikçe ekonomiye katılmaya ve ticarete söz sahibi olmaya başlamıştır. İhtiyacı olana borç para vermiştir. Ödünç verdiği paralar karşılığında aldığı faizlerle giderek zenginleşen Yahudi, şehrin özel mahallelerine yerleşmeye başlamıştır. Ticaret ve para işleri Yahudilerin tekelinde olduğu için devlet içerisinde küçük bir devlet konumuna sahip olmuşlardır. Ekonominin tümüyle Yahudilerin eline geçmesi ve faiz karşılığı elde edilen yüksek gelirler, Yahudilerin zenginliğinin diğer kesimler tarafından kıskançlık haline gelmesine neden olmuştur. Bu kıskançlık, Yahudilerin halk ile arasında mesafe açılmasına neden olmuş ve Yahudilere karşı olumsuz duyguların

*Hıristiyanlığa göre, hastalığı başlatan ve yayanlar Hıristiyan düşmanı, insan kılıklı şeytan Yahudilerdi [...] Bu iftira geniş kabul gördü, kısa zamanda İspanya’dan Polonya’ya kadar bütün Avrupa’yı sardı; mevcut Yahudi karşıtı histeriyi daha da azıttı. Her yerde Yahudiler kuyuları zehirlemekle suçlandı ve onlara karşı çok zalim tecavüzler sürdürüldü (Kohen, 2009: 84).

beslenmesine zemin hazırlamıştır. Sonunda halk onları tıpkı geçmişte olduğu gibi veba mikrobi** gibi toplumdaki dışlamaya başlamıştır. Toplumdan itilen Yahudiler bu dışlanmaya karşı direniş göstermişlerdir. Yeniden liberalleşmeye başlayan ve tekrar toplumla kaynaşan Yahudi, basında etkili olmaya başlamıştır ve öğrendiği her şeyi milletin yararına kullanmak istemiştir. Global ekonomi sayesinde ürettiklerini satabilmiş ve büyük sermayeler elde etmiştir. Dünyayı ekonomik yönden ele geçiren Yahudiler siyasi söylemlerde de bulunmuşlardır. Siyasi ve sendikal faaliyetler yürütmüşlerdir.

Devletin iktidar güçleriyle yakın ilişkilerinden dolayı iktidarla özdeşleştirilen Yahudiler, toplumdaki uzak, kendi aile çevrelerine yakın durmayı tercih ettiklerinden, yerli halk tarafından Yahudilere karşı güçlerini toplumsal yapıları yıkmaya yönelik kullandıklarına dair her zaman şüphe duyulmuştur (bkz. Arendt, 1996: 63).

Devlete karşı üstünlüklerini ve güçlerini hissettiren Yahudiler, her anlamda ve alanda etkiye sahip olmuşlardır. Yahudilerin geçirdiği aşamalar, o anda üzerinde yaşadıkları toprağın sahibi olan ulus tarafından çöküşün ilk ve kesin sebebi olarak görülmüş ve söz konusu ulusun başına gelen bütün olumsuz olayların ırk meselesi ve Yahudi tehlikesine dikkat edilmediğinden kaynaklandığı fikri ortaya atılmıştır.

Yahudiler, devinimsel olarak yaşadıkları dört aşama ile toplumdaki soyutlanarak yaşadıkları bölgeye adapte olmaları engellenmiştir. Hıristiyan olmalarına izin verilmemiş, Hıristiyanlar tarafından gerekli görüldüğü takdirde zorla Hıristiyanlaştırılanlar ise dönme olarak anılmışlardır. Hiç bir zaman gerçek anlamda toplumun bir bireyi ve buldukları toprağın sahibi olamamışlardır. Dolayısıyla, Yahudilerin kendi içlerinde bir yerleşme ve birbirine kenetlenme durumunu her zaman ön planda olmuştur.

Toplumun sıradan bir bireyi olmayı başaramayan Yahudiler, çalışkanlıkları ve bu sayede çok para kazanmaları ile bankacılık gibi mesleklerde çok

** 13. yüzyılın sonlarına doğru dünya Yahudi nüfusunun %30-50'si civarındaki bir oranı temsil eden yaklaşık olarak yarım milyon kadar Yahudi, Almanya dahil Batı Avrupa'da yaşıyordu. Ancak 15. yüzyıl dolaylarında bu nüfus 150.000 civarına inmişti. Bunda rol oynayan etkenler arasında; Yahudi karşıtı ayaklanmalar, "Kara Ölüm" diye adlandırılan ve 1347-1352 yılları arasında cereyan eden veba gibi salgın hastalıklar ve özellikle kovulmalar yer almıştır (Besalel, 2000: 76). Bu yüzden Yahudiler Veba mikrobunun kaynağı olarak görülmüş ve bu isimle özdeşleştirilmişlerdir.

ilerlemişlerdir. Ticaret alanında ön plana çıkan Yahudiler, yaşadıkları ülkelerde ticari hayatı ele geçirmeye başlamıştır. Tam bu noktada, antisemitik duyguların sivrildiği ve yeniden canlanarak arttığı görülmektedir. Toplum, kendisine ait olan toprağı Yahudinin ele geçireceğı korkusuna kapılarak Yahudilere karşı farklı boyutlarda ve şekillerde ayrımcılığa gitmiştir.

Başlangıçta teolojik düşman olarak görülen Yahudi, ilerleyen dönemlerde, özellikle milliyetçilik akımının Orta Avrupa'yı etkilemesi ile yeniden birtakım olumsuzluklarla karşı karşıya gelmiştir. Söz konusu dönemde milliyetçilik akımının etkileri Yahudilerin sil baştan sonunu getiren başlıca felaketlerden biri olmuştur, çünkü Yahudiler vatansız bir kavim olarak nitelendirilmiş ve tüm asimilasyon çabalarına rağmen onların herhangi bir millete ait olmadıklarını, özellikle de Cermen ırkına ait olmaları imkansız olarak görülmüştür. Böylece milliyetçiliğın yayılması ile Yahudi aleyhtarlığının yayılması paralellik göstermiştir.

2.2. Avrupa'da Antisemitizm

Yabancı düşmanlığından kaynaklanan antisemitizmde, Avrupalı toplumlar, başta Almanya, Fransa ve İngiltere olmak üzere sosyal ve ekonomik sorunlardan kaynaklanan sıkıntı ve hayal kırıklıklarından dolayı tepkilerini kendilerinden olmayan "yabancı" ya da "öteki" olarak gördükleri Yahudiye yöneltmişlerdir.

Orta Çağ'da artmaya başlayan antisemitik duygular 15 ve 16. yüzyıllardaki reform hareketlerini takiben Kuzey Avrupa'da yeniden canlanmıştır.

M. Luther başlarda Yahudiler'in taciz edilmesini kınamış ve Roman Katolikliği'ni yermişse de; Yahudiler bütün mesajlarına olumlu yanıt vermemişler ve M. Luther de giderek Yahudiliğın düşmanı kesilmiş, bu meyanda vaazler vermiş, Lutherci Kilise Yahudiliğe karşı önyarguları muhafaza etmiş hatta Nazizm için malzeme sağlamıştır (Besalel ,2001, C. 1: 217).

Antisemitizmin tekrar hayat bulmasında Marthin Luther'in etkisi büyüktür. Protestanlığın kurucusu olan Luther, teolojik söylemleriyle kitleleri Yahudiler karşısında yeniden harekete geçirmiştir. Marthin Luther önderliğindeki Protestan Reform hareketi Yahudi karşıtlığından ödün vermemiştir. Daha sonraki yüzyıllarda

ise Avrupalı Yahudiler gettolarda, etraflarındaki Avrupa şehirlerinden uzakta, tecrit edilmiş bir şekilde yaşamaya başlamışlardır.

Antisemitizmin ilerleyen dönemlerde, özellikle Orta ve Batı Avrupa’da yeniden canlanmasındaki nedenler siyasi olmaktan çok ekonomik temellere dayandırılmaktadır, çünkü Yahudiler, nüfusça büyük, ancak diğer her bakımdan zayıf Orta ve Batı Avrupa ülkelerinde zengin, malk mülk sahibi tüccar konumundaydılar ve genel olarak aşağı-orta sınıfta yayılan Yahudi düşmanlığı toprak mülkiyetinden ziyade para ile alakalıydı.

Daha sonraki yüzyıllarda ve özellikle 19. yüzyılın ilk çeyreğinde Avrupalı Yahudilerin durumu oldukça gelişme kaydetmiştir. Bunun en büyük nedeni ise Aydınlanma Çağı filozoflarının özgürlük ve eşitlik talebi olmuştur. Aydınlanma Çağı idealleri doğrultusunda hürriyetlerine kavuşan Yahudiler, toplum tarafından bu dönemde yeni yeni özümsemeye başlasa da; milliyetçilik akımının etkisiyle yeniden pogromlara başlanmıştır ve Yahudiler acımasız bir şekilde toplumdan dışlanmışlardır.

Başlangıçta dini nitelikli olan eski Hıristiyan-Yahudi düşmanlığı, 19. yüzyılın özellikle ikinci yarısından itibaren -bilim alanındaki gelişmelerin de katkılarıyla- Darwin’in Evrim Teorisi ile biyolojik bir nitelik kazanmıştır. Ancak bu Yahudi karşıtlığı, yani antisemitizm daha önce var olan önyargı ve kalıpyargılar tarafından da desteklenmiştir. *“Batı’da, dünyadaki insanların en üstününün Avrupalı ırklar olduğu kabulünden sonra, artık Avrupa’daki hangi ırkın daha üstün olduğu tartışması Avrupa’da yeni çatışma zemini oluşturmaya katkı yapmaya başlamıştı”* (Molho, 1999: 79-81; akt. Arslan, 2006: 29-30).

Antisemitizm, her ne olursa olsun özünde aynı; ancak yüzyıldan yüzyıla değişim gösteren ekonomik, siyasi, dini, tarihi ve daha birçok nedenden ötürü görünüşte farklı şekillere bürünmüştür. *“Neden Yahudiler de başkaları değil? Ne var ki cevap, sadece görüntüyü kurtaran ve soruyu çarpıtan bir cevaptır: “Doğal ebedi düşmanlık”*” (Arendt, 1996: 30). Antisemitizm konusunda özellikle Batı Avrupa ülkelerinin beslediği düşmanlığı geçmişten günümüze doğru genel bir bakış açısı ile

çarpıtmadan, tarafsız bir şekilde yansıtabilmek önemlidir. Bu amaç doğrultusunda Avrupa ülkelerine yaklaşıldığında şunları söylemek mümkündür:

İngiltere, Avrupa’da Yahudilerin yaşamasının yasaklandığı ilk ülke olarak tarihe geçmiştir. “1066’dan itibaren İngiltere’ye gelen Yahudiler, Aslan Yürekli Richard (I. Richard)’ın tahta çıkışına kadar rahat bir hayat yaşamışlar, yüz yıl kadar acılı bir dönemden sonra, 1290 tarihinde İngiltere’den kovulmuşlardı” (Arslan, 2006: 15).

Bir dönem İngiltere’de krallar tarafından şahsi mülkleriymiş gibi görülen Yahudiler, bu sebepten dolayı krallar tarafından korunmuşlardır, ancak 13. yüzyıl ile birlikte durum değişmiştir. Kralların Yahudilerden aldığı fonlar yüzünden Yahudiler fakirleşmiş ve Hıristiyan ticaret adamlarının da Avrupa’ya gelmesiyle finansman işlerinden tamamen dışlanmışlardır. 13. yüzyılın sonlarından 14. yüzyıla kadar hüküm süren Kral Edward, kendi yarattığı bu durumdan dolayı 1290 yılında Yahudileri ülkeden kovma kararı almıştır. Ülkedeki Yahudilerin tümü Fransa ve Almanya’ya göç etmek üzere yola koyulmuştur (bkz. Besalel, 2000: 76-77).

Ayrıca 13. yüzyılın başından itibaren Avrupalı Yahudiler yerli halktan farklı, Yahudi olduklarını belli edecek şekilde giyinmeye veya Yahudi işaretini taşımaya mecbur bırakılmışlardır. Ancak İngilizlerin Yahudi halkına ilişkin uyguladığı politika ilerleyen zamanlarda kendi çıkarlarına ve diğer devletlerle olan ilişkilerine göre değişkenlik göstermiştir.

Fransa’da Yahudilerin ilk sürgün fermanının yayınlanması 1182 yılına rastlamaktadır (bkz. Arslan, 2006: 15). Yahudilerin kovulduğu ikinci ülke olan Fransa’da Yahudilere karşı sergilenen tutumlar tarihsel süreçte gerçekleşen ekonomik, siyasi ve dini olaylara göre şekil değiştirmiştir.

Bu ülkeden Yahudiler, 1266-1270 yılları arasında hüküm süren Kral Louis IX tarafından 1253’te kovuldular [...] Philip Augustus, 1182’de Yahudiler’in hükümdarlığının sahasından çekilmesini buyurdu. Yahudiler’in mallarına haciz kondu ve Hıristiyanlar’ın onlara olan borçları iptal edildi [...] 13. yüzyıldan itibaren Yahudiler’in durumu bozulmaya başlamıştı (Besalel, 2000: 77).

Yahudiler 14. yüzyıla kadar kademeli olarak Fransa’dan çıkarılmış ve böylece Fransa, Avrupa’da Yahudiler’e kendi toprağında yaşam hakkı tanımayan

ikinci ülke olmuştur. 18. yüzyıldan itibaren Fransa’da Yahudilere karşı bakış açısında bir iyileşme başlamıştır. Prusyalı bir hükümet görevlisi olan Wilhelm Dohm Über’in yazdığı *Die Bürgerliche Verbesserung der Juden* adlı eserin bu duruma etkisi büyüktür (bkz. Arslan, 2006: 21), ancak Fransız İhtilali ve milliyetçilik duygularının geniş kitleleri etkilemesi sonucunda Yahudilere karşı beslenen kin ve nefret duyguları Fransa’da yeniden canlanmıştır. “*Fransa’da Yahudi düşmanlığını zirveye taşıyan veya açığa çıkmasını sağlayan olay, Dreyfus Davası olmuştur. 1897’de, Alfred Dreyfus isimli bir Yahudi yüzbaşısının Almanlar lehine casusluk yaptığı ortaya atılmış ve yüzbaşı haksız yere idam edilmişti*” (Arslan, 2006: 31).

Fransız tarihinde, Fransa’nın askeri sırlarını Almanlara satmakla suçlanan Yüzbaşı Alfred Dreyfus’un davası sadece Fransa’da değil, aynı zamanda bütün dünyada yankılar uyandırmıştır. Almanların Paris’teki askeri ateşesi Binbaşı Max von Schwartzkoppen’e gönderilen bir mektup üzerine Yüzbaşı Dreyfus vatana ihanet suçundan askeri mahkemeye verilerek idam edilmiştir.

Fransa’da 19. yüzyılın başında özlük haklarını kazanan Yahudilerin aynı dönemin ikinci yarısında yeniden tepkilere maruz kalması onları yine de Orta ve Doğu Avrupa’da gördüğü Yahudi karşıtlığı kadar etkilememiştir.

İspanya ve Portekiz ise en yaygın Yahudi kovulmalarının cereyan ettiği ülkeler olmuşlardır:

*13. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlığa uymayanları yargılayan Katolik Kilisesi’nin Engisizyon adını taşıyan mahkemesi, günahkar Hıristiyanlar olarak tanımladığı “Marranos”*ları da yargılamaya başladı [...] Yahudi dinine bağlı kaldıklarından şüphe edilen “Marranos”lar, engisizyon mahkemelerinde korkunç işkencelerle sorguya çekildi (Besalel, 2000: 78).*

Bu yüzden İspanya ve Portekiz’de Hıristiyanlığı zorla kabul eden Yahudiler olmuştur ve engisizyon mahkemeleri yasaklanıncaya kadar binlerce kişi ölüme mahkum edilip “kafir” kisvesi altında acımasızca öldürülmüştür.

“*On beşinci yüzyılda Portekiz’de yaşamak isteyen Yahudiler, din değiştirme ile ölüm arasında tercihle karşı karşıya bırakılmıştı*” (Arslan, 2006: 15-16) 16. ve

*Marranos; İspanya’da dininden dönen Yahudilerin sosyo-ekonomik durumunu hazmedemeyen halkın Yahudilere verdiği isimdir, “domuzlar” anlamına gelmektedir.

17. yüzyılda tacizlere dayanamayan Anusimler** bu ülkeleri terketmeye başlamışlardır (bkz. Besalel, 2000: 79). Vaftiz olmayı kabul etmeyen Yahudiler İspanya'dan kovulmuşlardır ve birçoğu Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmıştır. *“Yahudi kökenli Hıristiyanların cezalandırılmaları XVIII. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiş ve İspanya'da engizisyon 1834'te kaldırılabilmişti”* (Arslan, 2006: 16).

Tarihin erken dönemlerinde İtalya'da merkezi hükümet sisteminin bulunmaması nedeniyle, bu ülkedeki Yahudilerin tümünün ülkeden kovulması mümkün olmamıştır. Fakat kovulmasalar bile mallarına el konulmuş ve göçe zorunlu tutulmuşlardır (bkz. Besalel, 2000: 77).

Danimarka, Hollanda, İsviçre gibi ülkelerde Yahudilere karşı olumsuz bir tavır olmasına karşın, Yahudiler İngiltere ve Fransa'da olduğu gibi bütünüyle bu ülkelere kovulma aşamasına gelmemişlerdir.

Polonya'da iyi karşılanan Yahudiler, ülkenin iktisadi gelişimine olumlu katkıda bulunmuşlardır. Ülke yöneticileri Yahudilerin birçok ticari işe atılmasına olanak sağlamışlardır (bkz. Besalel, 2000: 80). Ukrayna'da 10 yıl süren Altın Barış döneminden sonra Ukrayna ve Polonya arasında 1648'de patlak veren başkaldırı büyük ölçüde Yahudileri hedef alarak binlerce Yahudinin ölümüne neden olmuştur.

Yahudi aleyhtarlığı Rusya ve Doğu Avrupa'da dinsel inançlara dayandırılmıştır. Köylüler ve hükümet çevrelerindeki karşıtlığın sebepleri teolojik ve politik olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Hükümet Musevilerin Çar karşıtı olduğunu düşünmüş, 1881'de II. Aleksandr'ın bir suikasta kurban gitmesini fırsat bilen antisemitler, Çar'ı öldürenler arasında bir Musevinin de olduğunu iddia ederek halkı Musevilere karşı kışkırtmışlardır. Gale yana gelen Ruslar Musevileri Bolşevik İhtilali'ne kadar toplu soykırıma tabi tutmuşlardır (bkz. Öke, 2002: 18). Çar'ın öldürülmesi Yahudilerin devlet desteğiyle gerçekleştirilen pogromlarda şiddetli zulümler görmesine neden olmuştur. Bu dönem, birçok Yahudi'nin öldürülmesi ve çok sayıda Yahudi'nin de Batı Avrupa'ya kaçmasıyla sonuçlanmıştır. *“Özellikle Rusya'da, 1892'de baskının zirveye çıkması üzerine, Yahudiler akın akın emniyetli ülkelere göç etmeye başlamışlardı”* (Arslan, 2006: 39).

**İbranicede, Anusimler “zorlananlar” demektir. Zorlanarak din değiştiren kişilerdir.

Avusturya ise Yahudi aleyhtarlığı konusunda Almanya'nın etkisinde kalmıştır. Almanya'daki Yahudi karşıtlığı Alman asıllı olan Avusturya'yı da doğrudan etkilemiştir. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında Viyana'da büyük bir güç haline gelen Yahudiler, milliyetçi çevreler tarafından rahatsız edici hale gelmeye başlamışlardır. Bu durum, Yahudilere karşı duyulan kin ve nefreti arttırmıştır. Bunun yanı sıra, Rusya ve Romanya'dan Viyana'ya göç etmek zorunda kalan Yahudiler bu rahatsızlığın daha da artmasına ve nefretin büyümesine neden olmuşlardır (bkz. Arslan, 2006: 33-34).

Almanya'daki Yahudilerin durumu tarihsel süreçte sürekli değişerek ve son birkaç yüzyıl içerisinde gittikçe artan bir düşmanlık haline dönüşerek devam etmiştir. 11. yüzyıldan sonra taciz edilmeye başlanan Yahudiler, Doğu Avrupa'ya doğru göç etmişlerdir. Ancak bu dönemlerde antisemitizm ne Almanya tarafından icat edilmiş ne de sadece Almanlara has bir olgu olarak görülmüştür.

Yahudiler zulme maruz kalmış bir halk olarak, çağlar boyunca değişik şekillerde toplu infazlara maruz bırakılmışlardır. 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında Doğu Avrupa'da oldukça sık gerçekleştirilen pogromların kurbanı olmuşlardır. Fakat Yahudiler Nazilerin 1930-1945 arası dönemdeki zulümleriyle, Alman kontrolü altındaki bütün Avrupa'da sistematik bir şekilde öldürülmüş ve bu tarihten itibaren antisemitizm en fazla Almanya ile anılmaya başlanmış; hatta özdeşleştirilmiştir.

Antisemitizme rağmen Yahudiler, önce Prusya'da 1859 yılında, sonra ise Almanya'da resmi eşitlik kazanmışlardır. Ancak bu gelişme ülkedeki mevcut antisemit tavırda önemli bir değişiklik meydana getirmemiştir.

1871 yılında alınan karar ile Yahudilerin gündelik hayata katılması, dünya Yahudileri açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bu karar Almanya'daki Yahudi kültürel yaşamına büyük katkıda bulunmuştur. Ancak ilerleyen dönemlerde;

Bismark'ın liberal muhalefeti etkisiz hale getirmek için Yahudi düşmanlığından faydalanması, Yahudi düşmanlığına siyasi bir boyut kazandırmıştı. Yahudi düşmanlığı, siyasi alanda kendisini daha da net bir şekilde Adolf Stöcker tarafından, 1878 tarihinde kurulan Hıristiyan Sosyal İşçi Partisi ile göstermişti (Arslan, 2006: 32).

Ayrıca, Adolf Stöcker hükümetten, Yahudilerin eğitim ve hukuk alanlarına girmelerini önleyecek bazı tedbirler almasını istemiştir. Bu olayların ardından yaşanan gelişmeler hızla birbirini izleyerek, Yahudi aleyhtarlığını destekleyen Antisemitler Birliği gibi birçok kurum ve kuruluşun ortaya çıkmasına ve antisemitizmle ilgili birçok eserin yazılıp basılmasına neden olmuştur. Almanya'nın I. Dünya Savaşı'ndaki yenilgisinden sonra antisemitizm, Almanya'da daha önce görülmemiş boyutlara ulaşmıştır.

Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi fikrinin doğuşu 19. yüzyılın ortalarındaki hızlı sanayileşme dönemine kadar gitmektedir. Söz konusu dönemde toplumun bağınazlığını koruması, I. Dünya Savaşı'nın yenilgisi, Versay Anlaşması ile uygulanan katı şartlar, Weimar Cumhuriyeti'nin köklü bir demokrasi anlayışından yoksun oluşu, 1920-1930 arası dönemde dünya genelinde yaşanan ekonomik krizler ve Hitler'in böyle bir durum içerisinde bulunan Alman toplumunu siyasi söylemleriyle ümit veren bir şekilde ele geçirmesi soykırım ortamının temelini oluşturmuştur (bkz. Besalel, 2000: 104-105).

Aralarında Hitler'in de bulunduğu cepheden dönen yenik Alman askerleri, geride kalanları yenilgiden sorumlu tutmuş ve sol kesim ile devrimcileri orduyu kandırmakla suçlamışlardır. Yahudiler, olanların kaynağı ve tek sorumlusu olarak görülmüşlerdir.

1920'de Yahudilerle ilgili olarak belirlenen parti politikasında, Yahudilerin Alman vatandaşlığı ellerinden alındı, çalışma ve seçim hakları iptal edildi. Yahudiler 'misafir' statüsünde olacaktı ve 1914'ten sonra gelenler kovulacaktı [...] Hitler'in Yahudilere karşı uygulanacak zulme ilişkin iki farklı kişiliği, bir taraftan katliamın ani, duygusal ve kontrolsüzlüğü ile, diğer taraftan da kanunla ve polis gücü ile yürütülen serin kanlı, sistematik ve yasal şiddetle kendini belli ediyordu (Johnson, 2000: 440).

Almanya'da ortaya çıkan bu gelişmeler, ülkenin iç ve dış politikasını etkilemiştir. Ancak tüm olumsuzluklara ve suçlamalara rağmen 1871 yılında Yahudiler lehine alınan karar 1933 yılına kadar yasal olarak devam etmiştir. 1871 yılı itibariyle tam olarak yasal özgürlüklerine kavuşan Yahudiler topluma daha iyi uyum sağlamaya başlasalar da antisemitizm varlığını hâlâ sürdürmekteydi. Antisemitik tavırlar özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası ve Weimar

Cumhuriyeti'nin son yıllarında giderek artmıştır. Yahudilere yönelik şiddet içerikli eylemler Hitler iktidara gelmeden önce başlamıştır. Buna rağmen Yahudiler, üniversitelerde, çeşitli sanat ve bilim alanlarında ve saygın mesleklerde yeteri kadar çalışmalarını sürdürebilmişlerdir (bkz. Gellately ve Stoltzfus, 2002: 5).

Söz konusu dönemde Almanya'daki Yahudiler genelde beğenilen ve takdir edilen tüm orta sınıf değerlerine ve özelliklerine sahiptiler. 19. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi ile birlikte tabaka toplumundan sınıf toplumuna geçildiğinde; bu geçiş yabancılara yönelik yeni, olumsuz bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Weimar Cumhuriyeti döneminde gerçekleşen ve Almanların I. Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile çıkmasından kaynaklanan olumsuz gelişmeler Almanya'nın iç ve dış politikasını ırk siyaseti anlamında da etkisi altına almaya başlamıştır.

İlk olarak Almanya'nın yenilgisinden sonra Cermenlerin üstün, buna bağlı olarak Yahudilerin, Slavların ve diğer ırkların zayıf olduğu fikri özellikle genç nesilden gittikçe artan sayıda ırksal hijyen uzmanı tarafından benimsenmeye başlandı. Antisemitizm ile ırkçılığa karşı çıkan soy ıslahı uzmanları azınlık haline geldi. İkincisi, tıp modeli politik sapmalarda da kullanılmaya başlandı (Gellately ve Stoltzfus, 2002: 44-45).

Almanya'da ortaya çıkan üstün ırk düşüncesi büyük felaketlere yol açmış ve toplum yapısını olumsuz anlamda etkilemiştir. Irk hijyeni Weimar Cumhuriyeti döneminde yerleşmiş akademik bir dal haline gelmiştir. Soy ıslahı ve saf ırk yaratma amacından çıkan sonuç en fazla Yahudileri etkilemiştir. *Weimar Cumhuriyeti döneminde, yani çoğu aşırı sağcının Birinci Dünya Savaşı'nda alınan yenilginin yarattığı travmayı atlatabilmek ve Alman ulusunu canlı, enerjik, amaçlarına bağlı ve birleşmiş bir bütün olarak* (Gellately ve Stoltzfus, 2002: 53) yeniden ortaya çıkarmak istemesi toplumsal yabancılara karşı olumsuz söylemlerin geliştirilmesini hatta bu doğrultuda siyasileşmeyi öngörmüştür.

Özellikle II. Dünya Savaşı sırasında Nazi ideolojisi radikalleştikçe, toplumdan dışlananlara karşı benimsediği politikası da radikalleşerek akıl almaz boyutlara ulaşmıştır. *“Almanlar, 1933-1945 yılları içerisinde, ari ırk (Race Hygiene) ideolojisi çerçevesinde, mükemmel bir Alman ari ırkı yaratmak hedefiyle, diğer milletlerden veya etnik gruplardan olan ve ari Alman olmayan 21 milyon insanı yok*

ettiler” (Yürükel, 2005: 80). Bunun yanı sıra acımasızca yok ettikleri insanları “öteki” veya “topluluk yabancı” (Volksfremde) olarak damgalayarak kendilerini haklı çıkarmaya çalışmışlardır. “Topluluk yabancı” tanımı 1944 yılından itibaren Nazi askerleri ve polis görevlileri tarafından tamamen keyfi amaçlar doğrultusunda kullanılmıştır (bkz. Gellately ve Stoltzfus, 2002: 53).

1919-1933 yılları arasında Weimar Cumhuriyeti döneminde adli, cezai ve sosyal yönetim alanlarına giren ırkçı, Sosyal Darwinist ve soy ıslahı gibi düşünce biçimleri ve bu düşüncelerin uygulama bulduğu tıp bilimi içerisinde siyasileşmesi Nazi İmparatorluğu’nun Yahudileri yok etmede en büyük silahı olmuştur.

Hitler, Yahudilerin vatana sahip bir devletleri olmadığı için evrensel güç mücadelesine, alışılmış biçimiyle, toprak elde etmek amacıyla savaşarak katılmadıklarını ve bunun yerine, ahlaksızca, sahtekarca, el altından yürütülen yöntemler edinmiş olduklarını ve bu durumun onları çok tehlikeli ve uğursuz bir düşman, üstelik de hiç doymak, uslanmak bilmez, bu yüzden de, zararsız hale getirilebilmesi için yok edilmesinden başka çare olmayan bir düşman durumuna getirdiğine inanır (Bauman, 2007: 56).

Bu doğrultuda ideolojisini güçlendiren Hitler, Almanya’da kitle katliamını devlet politikası haline getirmiştir. Hitler, “*Ülkenin geldiği halin tek sorumlusu, Marksistler ve Yahudilerdi. Milleti kandırmışlardı. Elinden yegane silah olan sağduyu alınmıştı*” (Polat, 2009: 88) diyerek olanların tek sorumlusu olarak Yahudileri hedef göstermektedir. Yahudileri yok etmek amacıyla özellikle sağlık, sosyal ve kültür politikalarına yerleştirilen üstün ve ari ırk ideolojisi her alanda uygulanmıştır. Adalet kavramı dahi soy ıslahına dayandırılarak açıklanmaya ve uygulanmaya çalışılmıştır. “*Bu şekilde daha geniş bir tarihsel perspektiften bakıldığında Nazi Almayasında toplumsal yabancıların hapsedilmesi, kısırlaştırılması ve imha edilmesi çağdaşlığın, politik hareketliliğin ve siyasi gelişmenin, ya da 1890-1940 arası dönemde öyle sanılan şeyin sonucuydu*” (Peukert, 1993: 234-52; akt. Gellately ve Stoltzfus, 2002: 54) demek yanlış değildir.

Görüleceği üzere; çağdaşlaşma ve bilim adına yapılanlar her zaman ve her yerde çağdaşlaşmanın ve bilimin yapıcı niteliği göz önünde bulundurularak kullanılan bir güç olmamıştır. Özellikle Almanya’da 1890-1940 yıllarını kapsayan

süreçte çağdaşlaşma kisvesi altında bilim, yıkıcı ve yok edici bir kimliğe bürünmüştür.

Hitler'in Yahudilere karşı beslediği derin nefret duygusu birçok insana zarar vermekle kalmamış, bu insanların sebepsiz yere ölmesine ve öldürülmesine neden olmuştur. Hitler ve Almanlar tarafından toplumsal gelişme ve çağdaşlaşma olarak algılanan şey, ötekileştirilenler tarafından ayrımcılık, baskı, nefret, acı, keder ve ölüm olarak algılanmıştır. Hitler ve taraftarları Yahudi karşıtlığı ve ari ırk efsanesini tarihsel ve biyolojik temellere oturtmaya çalışmışlardır. İktidar olmanın koşulsuz, mutlak iktidar olmak anlamına geldiği Hitler, parlamentonun üçte ikisinden aldığı destek ile Güçlendirme Yasası'nı yürürlüğe koyarak anayasa ve parlamentoyu dikkate almadan istediği yasaları istediği anda çıkarabilmeyi amaçlamıştır (bkz. Salihoğlu, 1993: 192).

“Hitler ne olursa olsun milletin ırkının bir an önce temizlenmesi gerektiğini ve ne pahasına olursa olsun tüm dünyanın buna tanıklık etmesini istiyordu” (Polat, 2009: 64). Hitler'in etkisinde kalan Alman toplumunun, öteki toplumlar ile aralarındaki ilişkileri ırkla bağlantılı bir açıdan görme eğilimi son derece artmıştır.

Nazi yönetimi ile birlikte başta Yahudiler aleyhine olmak üzere çıkarılan yasalar ve kararnameler Yahudilerin giderek toplumdan uzaklaşmasına ve dışlanmasına neden olmuştur. 1933-1938 arası dönemde 250.000 kadar Yahudi yurtdışına kaçabilmiştir, ancak ilerleyen yıllarda bu durum güçleşerek neredeyse imkansız bir hale gelmiştir (bkz. Besalel, 2000: 146).

Görüşlerine entelektüel destek bulma hususunda hiçbir zaman zorluk çekmeyen Hitler'in (bkz. Johnson, 2000: 432) hem halktan hem de entelektüel çevreden aldığı destek ile Nazi ideallerini gerçekleştirme konusunda önünde hiçbir engel kalmamıştır.

Ekim 1933'te çıkarılan kanunla, Yahudiler tüm gazetelerden çıkartıldılar. Aynı kanunda yer alan ek bir maddeyle de, Yahudilerin kendi dini inançlarına göre kurban kesmeleri yasaklandı. 14 Haziran'da ise, başka ülkelerden Almanya'ya yerleşmiş ve Alman vatandaşlığı almış Yahudilerin, Alman vatandaşlıkları iptal edildi. 1935 yılında ise, Naziler ve Yahudi düşmanları tarafından, Berlin'deki tüm Yahudi dükkanlarına sistemli saldırılar düzenlendi. 14 Kasım'da çıkarılan Nürnberg kanunuyla, Almanya'da, kimlerin Alman, kimlerin Yahudi asıllı ve

kimlerin ise karışık (Yahudi ve Germen karışımı) bir aileden geldiği, yapılan kan analizlerine göre belirlendi ve vatandaşlık hakları sınırlandırıldı. Mayıs 1938 tarihinde ise, Nazi iktidarı tarafından çıkarılan yeni bir kanunla, Yahudilerin hiçbir şekilde mülk edinmeyeceği ve Yahudi doktorların, bundan böyle, hiçbir ari Almanı tedavi edemeyeceği, Yahudi avukatın ari bir Alman müdahil olamayacağı vb. gibi profesyonel hayata ilişkin ırkçı kararlar alındı (Yürükel, 2005: 83-84).

Bu dönemde antisemitizme ilişkin ırkçılığın gelişmesiyle birlikte Yahudilerin din değiştirme şansı da tamamen ortadan kalkmıştır. Zaten Yahudilerin din değiştirmesi onları ırksal özelliklerinden arındırmamaktaydı. Almanlar Yahudileri, aşağı ırka mensup olarak gördükleri için Yahudilerle karışmanın Alman ırkını bozacağına inanmışlar ve bu durum Almanların korkulu rüyası olmuştur.

Soykırımın başlamasıyla beraber dünya, uzun süre bu katliama sessiz kalmış ve Yahudilerin kurtarılmasına yönelik herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Durumun ciddiyetini ve önemini anlamakta geciken diğer Avrupa ülkeleri ve Amerika sistematik bir şekilde Yahudileri yeryüzünden silmeye kesin kararlı Nazilere karşı Yahudileri kurtarma konusunda geç olsa da çeşitli operasyonlara başlamışlardır. Ancak 1942 yılının sonlarına doğru Naziler çoktan 2,5 milyon Yahudiyi acımasızca öldürmüşlerdir. Diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak Danimarkalılar, 1943 yılına kadar ülkelerindeki Yahudi vatandaşlarını Nazi soykırımından koruyabilmişlerdir. Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinde bulunan Türk konsolosları ise kendi yaşamlarını tehlikeye atarak binlerce Yahudinin Nazi soykırımından kurtulmasını sağlamışlardır (bkz. Besalel, 2000: 109).

Birçok ulus Holokost'a tepkisiz kalmasına rağmen, Holokost'un hüküm sürdüğü ülkelerde "*ulus içinde ulus*" (Sartre, 1998: 108) oldukları söylenen Yahudiler, *bütün çaresizliklerine rağmen hayatta kalabilmek için Diaspora'da 2000 yıl kadar sürdüregeldikleri direnişi sergilediler* (Besalel, 2000: 109-110).

Genel olarak Avrupa'ya bakıldığında 16. yüzyılda gerçekleştirilen reform hareketleri başlangıçta Yahudileri ümitlendirmiş; ancak daha sonraları Marthin Luther'in Yahudilerin lehine olan yatıştırıcı tavrının tamamen kutup değiştirerek acımasız bir düşmanlığa dönüşmesi, Protestan yöneticilerin Yahudileri teker teker

lkelerinden kovmaları ile sonuçlanmıştır. Ardından gelen uzun bir süre boyunca her Şey Yahudilerin aleyhinde gelişmiştir.

Orta ağ'dan başlayarak Hristiyanlıkla bir çelişki içerisinde ve sürekli bir tehditmiş gibi görülerek tırmanışa geçen teolojik kökenli antisemitizm ağlar boyu devam ederek tarih içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Aydınlanma dönemi ve Fransız Devrimi sonrasında ulus devletlerin ortaya çıkması ile Yahudi karşıtlığı, nefreti daha çok milliyetçilik bazında devam ettirilen bir düşmanlık olarak "ırkçı ve yok edici" bir karakter kazanmıştır.

2.2.1. Nazi İmparatorluğu (III. Reich) ve Yahudi Soykırımı

Almanların soyu, Cermen halklarından olan Orta Avrupa yerlisi etnik bir gruba dayanmaktadır. İngilizcesi *German* olan Alman kelimesi, Orta ağ'ın sonlarından itibaren Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nda Almanca konuşan nüfus için kullanılmıştır. Bundan dolayı, Alman kimliğinin tarihi kökenleri oldukça derinlerde olup "Alman ulusu" terimi asırlarca geriye gitmektedir (bkz. Finzsch ve Schirmer, 2002: 14). Cermen soyuna bağlı, asıl Alman millet yapısı ise 19. yüzyıl başında ortaya çıkan milliyetçilik akımının etkisiyle oluşmuştur. Köktenci ve ırkçı içeriğe sahip bu milliyetçilik anlayışı doğrultusunda Almanya'da ortaya çıkan Nazizm, inanç sistemi, toplumsal Darwincilik ile Nietzsche'nin fikirlerinin bir karışımı olarak ifade edilmiştir. Toplumsal Darwincilik, kabileciliğe "bilimsel" bir otorite sağlayarak Nietzsche'den iradeye, kuvvete ve güce yönelik alınan inançla beraber Yahudi-Hristiyan ahlaklılığının yadsınması ve hor görülmesi anlayışını ortaya çıkarmış ve bu anlayış tüm ulus tarafından benimsenmiştir (bkz. Glover, 2003: 484). Alman ulusunun manevi değerlerini ve tarih bilincini derinden etkileyen Nazizmin z bu Şekilde oluşmuştur. "*Naziler için esas düşman, Őeytanın bedenlerinde yaşam bulduğu Yahudilerdi [...] Almanların Yahudilere karşı bu olumsuz koşullandırmalarının arkasında Hristiyan geleneği yatmakta*" (Bauer, 2002: 59) idi. *Nazizmin çeşitli yaşam biçimlerine karşı izlediği nefret ve yıkım politikalarından en çok etkilenenlerin Yahudiler olduğuna Şüphe yoktur* (Gellately ve Stoltzfus, 2002: 27).

Yahudilere karşı nefretin ve düşmanlığın özünde aynı olan sebep, teolojik boyutunu hiçbir zaman kaybetmemiştir. Ancak Weimar Cumhuriyeti döneminde yaşanan olaylar, soy ıslahı ve ırk kuramları da antisemitizmin perçinlenmesine zemin hazırlamıştır. *“Elbette çoğu yazar bu alandaki Nazi politikalarının köklerinden bazılarını Weimar Cumhuriyeti’ndeki toplumsal düşünce ve uygulamalara veya 1890’larda öne çıkan soy ıslahı ve ırk kuramlarına kadar izlemiştir”* (Gellately ve Stoltzfus, 2002: 28).

Weimar demokrasisinin gelişi, Yahudilerin statülerini ve durumlarını birçok açıdan olumsuz anlamda etkilemiştir. Devlet, elinde bulundurduğu siyasi otoritenin desteğiyle Yahudileri damgalayarak daha da marjinalleşmelerine neden olmuştur. Devlet politikası ile Alman toplumunun karakteri, Yahudileri ötekileştirme konusunda işbirliği yapmıştır.

1915’lere kadar Yahudilere karşı dikkat çekici, etnik ayrımcılığı tetikleyecek herhangi olumsuz bir imgenin varlığı söz konusu değildir ve özellikle toplum içerisinde böyle bir durumdan bahsedilmemiştir. Ancak Yahudi aleyhindeki düşünceler ve halk arasındaki antisemitik görüşler I. Dünya Savaşı sonrasında hızla yayılmaya başlamış, Nasyonal Sosyalist Hareket de bu aleyhtarlığı destekleyerek antisemitizmin artmasına neden olmuştur (bkz. Polat, 2009: 166). Hitler, devlet desteği ile halkın desteğini bir arada kullanarak milyonlarca Yahudiyi katletmiş ve katlettirmiştir.

Soykırımın sonuçlanan Yahudi katliamını değerlendirirken soykırımı sadece bu dönemde yaşanmış bir olay olarak algılamak yanlıştır. Soykırımın tarihi çok eskilere dayanmakta ve sadece tek bir ulusla özdeşleştirilmesi söz konusu olmasa da; soykırım adının bir ulusla diğer uluslarla olduğundan daha sık anılması olasıdır ve *“soykırım daha başından beri insan tarihine eşlik ettiğine göre Holocaust olayının sorumluluğu modernlikte değildir”* (Bauman, 2007: 125). Soykırımın asıl nedenleri geçmişte aranmalı ve soykırım, bu bağlamda sorgulanıp değerlendirilmelidir.

Tarih boyunca şahit olunan tüm soykırımların bir mesajı vardır. *“Soykırımın bize uyarısı sorumluların yaptıkları eylemlerin, belli koşullar altında, herhangi birisi tarafından tekrarlanabilme olasılığı olduğudur”* (Bauer, 2002: 31). Soykırımın kökü

tamamen kurutulmamıştır. Yaşadığımız çağa ve içerisinde bulunduğumuz duruma göre her zaman tekrarlanma olasılığı vardır. Soykırım, özellikle modernitenin ayrılmaz bir parçası konumundadır.

Soykırım ifadesi, diğer bir deyişle “*genocide (genosit) terimi 1942 sonları ya da 1943 başlarında Amerika Birleşik Devletleri’nde Raphael Lemkin isimli bir Polonya Yahudisi tarafından ortaya atılmıştır [...] “Bir ulusun ya da etnik grubun yok edilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır*” (Bauer, 2002: 19). Bu tanım, henüz hayata geçmemiş, tehlikeli ve geri dönüşü olmayan bir eylemi ifade etmektedir. Tanımın düşünceden çıkarılıp hayata geçirilmesi konusunda bürokrasinin etkisi büyüktür. Bürokrasi, soykırım konusunda devleti ve vatandaşlarını etkileyebilecek kapasiteye sahiptir (bkz. Bauman, 2007: 146). Bu kapasitesini toplumu etkileme konusunda gösterdiği azimle birleştiren bürokrasi, kararlılığını ortaya çıkarmak ve halk arasında yaymak için elinden geleni yapmaktadır. Hitler de bu doğrultuda hareket etmiş ve geniş halk kitlelerini kendi tarafına çekmeyi başarmıştır. Hitler, birinci çözüm olarak öngörülen sürme eyleminden daha çok ikinci çözüm olan toplama ve nihai çözüm adı verilen öldürme eylemi üzerinde karar kılmıştır. *Hitler’in amacı bütün Yahudilerin fiziksel olarak Avrupa’da kökünü kurutmak* (Salihoğlu, 1993: 196) olmuştur.

Nazi Almanyası’nda üstten gelen emirlere itaat etmek için Hitler’in karizmatik cazibesinin baskısı her zaman etkili olmuştur. NSDAP’nin fikirlerini benimseyen halkın, zaman içerisinde söylemler ve gözlemler neticesinde Hitler’e eğilim gösterdikleri söylenebilmektedir. Bu doğrultuda Hitler, halkın duygusal bağlarını düşmanlıkla besleyerek halka Yahudilere karşı cephe aldirmayı başarmıştır.

Hitler’in diktatörlüğünün yirminci yüzyıl için bir paradigma olarak taşıdığı değer, Stalin ya da Mao’nun diktatörlüklerinden çok daha fazladır. Hitler’in diktatörlüğü başka pek çok şeyin yanı sıra, yoğun ve aşırı bir tarzda, şunların ifadesi olmuştur: modern devletin kendini topyekün ortaya koyuşu, devlet baskısının ve şiddetinin öngörülemeyen dereceleri, kitleleri kontrol etmek ve harekete geçirmek için medyanın eşine daha önce rastlanmayan manipülasyonu, uluslararası ilişkilerde eşi benzeri görülmemiş kiniklik, aşırı-milliyetçiliğin vahim tehlikeleri, ırksal üstünlük ideolojilerinin sınırsız yıkıcı gücü, modern teknolojinin ve “toplum mühendisliğinin” istismar edilen kullanımlarının yanı sıra ırkçılığın nihai sonuçları (Kershaw, 2007: 15).

Hitlerin sergilediği iktidar yıkıcı olsa da kendi lehine bir topluluk oluşturmayı başarmıştır. Bu topluluk, iktidarın üstlendiği toplum mühendisliği görevinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Korku ile takviye edilen itaat, halkın, medyanın ve devletin tüm kurumlarının koşulsuz işbirliğine olanak sağlayarak Yahudilerin katledilmesini hızlandırmıştır.

Hatta, Nazizmin cazibesinin, zaman zaman Almanya'daki krizin ekonomik olmayan boyutlarına, özellikle milliyetçilik duygularına hitap etmesinden kaynaklandığı düşünülmüş ve bununla birlikte Yahudiler daha çok günah keçisi olarak yaftalanmışlardır. Yahudilerin attığı her adım suç sayılmış ve acımasız şekilde cezalandırılmışlardır. *Almanlar, ister kendi başlarına, ister ittifakları yardımıyla, sadece Avrupa'yı değil tüm dünyayı kontrolleri altına almaya kesin kararlı oldukları için, bu, Yahudilerin dünyanın neresinde olursa olsun avlanacakları anlamına* (Bauer, 2002: 65) gelmiştir.

Nazilerin Yahudilere uyguladığı soykırımı diğer bütün soykırımlardan ayıran en önemli özelliklerinden biri ulaşılmak istenen bütünün boyutlarıdır. *Almanlara göre "Antisemitizm", Yahudilere duyulan kızgınlığı anlatmakta, Yahudileri yabancı, düşman ve sakıncalı bir grup olarak gören anlayışı ve bu anlayıştan kaynaklanan ve bunu destekleyen uygulamaları ifade* (Bauman, 2007: 55) etmektedir. Bu duygular içerisinde Naziler "Yahudi Sorunu"nu *Almanya'nın hatta Avrupa'nın bir sorunu olarak değil; çok daha geniş ölçekte bir dünya sorunu olarak* (Bauer, 2002: 34) görmüşlerdir. Hatta daha da ileri giderek tüm insanlığın geleceği "Yahudi sorunu" nun çözümüne bağlanmıştır. Yahudilerin vatansızlığı Nazilerin Yahudileri katletme konusunda en büyük savunma silahı olmuştur (bkz. Bauman, 2007: 56).

"Yahudi sorunu" diye atfedilen şey Hitler'i ilgilendiren en önemli konu olmuştur. Başlangıçta, Hitler'in bu doğrultudaki iktidar mücadelesi dolaylı yollardan olsa da; sonrasında ülkenin dış politikası da dahil olmak üzere her şeyi, Yahudileri Alman toplumundan bir an önce tamamen silebilmek adına değişime uğratmıştır. Örtülü şekilde izleyen Yahudi düşmanlığı, Hitler oy oranını arttırdıkça ve kendisini destekleyen kitlelerden emin oldukça açık bir şekilde devam etmeye başlamıştır.

1933 yılında, Hitler Şansölye olduğunda partisinin parlamentodaki milletvekili oranı düşük olduğu için yönetimde etkin değildi, ancak bununla birlikte parlamentoda Hitler'in henüz tam anlamıyla şekillenmemiş Yahudi karşıtı siyasetinin uygulanmasını isteyen taraflar da mevcuttu. 1933 yılının Mart ayında gerçekleştirilen seçimlerde Hitler oy oranını neredeyse iki katına çıkartarak oyların % 44'ünü almayı başarmıştır (bkz. Besalel: 105). Hitler'in yönetimi ele geçirmesinden altı ay sonra ise Weimar Cumhuriyeti ortadan kalkmıştır, çünkü Weimar Cumhuriyeti'nin sonlarına doğru yaklaşıldığında komünizme yönelik endişeler çoğalmaya başlamış ve Weimar'ın sağladığı özgürlükçü ortamı reddeden, eski değerlere ve düzene geri dönülmesini isteyen özgürlük karşıtı, muhafazakar bir kesim ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, 1919 anayasası II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar yürürlükten kaldırılmamıştır. Ancak, Nasyonal Sosyalistlerin politik düzenlemeleri demokratik sistemin mekanizmalarını tahrip ettiği için 1933 yılı Weimar Cumhuriyeti'nin sonu olarak kabul edilmiştir. Birçok vatandaş suç oranının artmasını ve toplumun bozulmasının nedenini Weimar Cumhuriyeti'nin sağladığı özgürlükçü ortama bağlamıştır. Bu yüzden endişe duyan halk, Nazilerin eski düzeni yeniden getirmeye yönelik girişimlerini olumlu karşılamış ve Naziler bu bağlamda başarılı bir strateji yaratmışlardır (bkz. Gellately ve Stoltzfus, 2002: 2).

Hitler'in getirdiği yeni düzen tek bir kişinin diktatörlüğüne, yani Hitler'in otoritesine dayandırılmıştır. Hitler döneminde egemenliğinin aracı terör olmaya başlamıştır. Versay Antlaşması'nın kısıtlamalarının ortadan kaldırılması, ırk hijyenine dayalı yeni bir milletin oluşturulması ve sadece Alman milletine mahsus bir yaşam alanı sağlamak Hitler'in başlıca hedefleri olmuştur. *1 Kasım 1933 tarihinde çıkarılan "Devlet ve Parti Birliğinin Güvence Altına Alınması Yasası" ile tüm siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam NSDAP'nin mutlak emrine verilmiş ve Ağustos 1934 tarihinde imparatorluk başkanı Hindenburg ölünce Hitler kendini hem "imparatorluk şansölyesi hem de önder" (Salihoğlu, 1993: 194) ilan etmiştir.* Hitler, Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin 1933'te iktidara gelmesiyle Almanya başbakanı olarak, 1934 yılından ölümüne kadar ise Almanya devlet başkanı olarak görev yapmıştır. Devlet başkanı olduğu dönemde şansölyelik ve cumhurbaşkanlığı

makamlarını birleştirerek yetkilerini sınırsız hale getirmiş ve Almanya'yı on iki yıl boyunca tek bir otorite altında yönetmiştir.

“Nazi rejimi, Yahudi vatandaşlarına yönelik tehditlerini uygulamaya başlamıştır” (Piekalkiewicz, 1986: 21). Yahudi memurlar işten çıkarılmış ve Yahudi sanatçılara karşı saldırılar başlamıştır. Bu durum Yahudilerin savaşa kadar ekonomik hayattan tamamen dışlanmalarının önünü açmıştır. Yahudilerin kamusal alanlara girmesi giderek daha da zorlaştırılmış ve ilerleyen süreçte, Yahudilerin, tiyatroları, konser salonlarını, müzeleri ve sinemaları ziyaret etmeleri de yasaklanmıştır. Çocukları devlet okullarından atılmıştır. 1933 yılına kadar Alman vatandaşı olmayan Yahudiler ve Yahudi aileleri, özellikle Polonya'ya olmak üzere sınır dışı edilmişlerdir. Sonunda Yahudiler, kiracı olarak da barınma haklarını kaybetmişler ve telefon kullanmalarına izin verilmemiştir. Radyo ve değerli takılarını teslim etmek zorunda kalan Yahudilerin saat 20.00'dan sonra dışarı çıkmaları yasaklanmıştır (bkz. Piekalkiewicz, 1986: 21-22).

1935 yılında çıkarılan Nürnberg Yasaları ile ırkçılık Alman hukukuna resmen girmiş ve Yahudilerin vatandaşlık hakları ellerinden alınmıştır. Ekonomik alanda dayatılan yaptırımların da etkisiyle Yahudiler ticaretten soyutlanmışlardır. Yahudi işyerleri arileştirme kapsamında Almanların eline geçmiştir. Ayrıca, tüm Alman halkına partinin savunduğu Yahudi karşıtı görüşleri empoze etmek adına kampanyalar düzenlenmiştir.

1938 yılında Avusturya'nın Alman topraklarına katılmasıyla (Anschluß) beraber devlet tarafından uygulanan Yahudi karşıtı politika daha da güçlenmiştir. 9-10 Kasım 1938 tarihlerinde Almanya'daki yüzlerce sinagog yakılıp yıkılmış ve yüzlerce Yahudi öldürülmüştür. Hayatta kalmayı başaran Yahudiler ise toplama kamplarına gönderilmişlerdir. 1939 yılına gelindiğinde, Hitler'in talimatlarıyla Yahudilerin göç işlemi İçişleri Bakanlığı'nda özel bir merkeze bağlanmış ve Yahudilerin pasaportlarında yapılan değişiklikler ile ülkeden göç etmeleri zorlaştırılmış, neredeyse imkansız hale getirilmiştir (bkz. Besalel, 2000: 105-106).

1938 yılında gerçekleşen “Kristallnacht” (Kırık Camlar Gecesi) olayı Yahudiler için bir dönüm noktası olmuş ve Yahudiler türlü eziyetlere maruz

bırakılmışlardır. Gestapo ve SS Birlikleri Kristallnacht adı verilen gecede binlerce Yahudiyi ve Yahudilere ait işyerini ortadan kaldırarak Yahudilere karşı radikal hareketi resmen başlatmışlardır.

II. Dünya Savaşı'nın başladığı tarih, Almanya'nın Polonya'yı işgal ettiği 1 Eylül 1939 olarak kabul edilmiş ve Polonya'nın işgali ile birlikte Fransa ve İngiltere de Almanya'ya karşı savaş ilan etmişlerdir. II. Dünya Savaşı'nda Alman orduları büyük başarılar elde ederek Avrupa'nın yarısını işgal etmişlerdir. Almanya'nın Polonya'yı işgali ile birlikte 2 milyon Yahudi daha Alman hakimiyetine girmiştir. Yahudilerin göç etmesinin yasak olduğu bu aşamada, altı köşeli sarı yıldızları giysilerine ilaştırme zorunluluğu getirilmiş ve Yahudiler getto adı verilen azınlık mahallelerinde, yerli halktan uzak, tecrit edilmiş bir şekilde yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Nazi ideolojisinin yaydığı antisemitizm ve Yahudilere yardım edenlerin acımasızca cezalandırılacağı tehdidi, Yahudileri kimsesiz ve savunmasız bırakmıştır (bkz. Besalel, 2000: 106).

Gettolarda yaşamak zorunda kalan Yahudiler için hayat son derece çetindi ve yiyecek takviyesi tamamen Almanların elindeydi. Gizlice gelen yiyecekler ise karaborsada ve son derece pahalıydı. Açlık ve sefalet Yahudilerin düşüncelerini ve eylemlerini fazlasıyla etkilemiş, bunun yanı sıra gettolardaki aşırı kalabalık da Yahudiler için önemli bir sorun haline gelmişti. Tek bir dairenin içerisinde birkaç aile birden yaşayarak hayatlarını idam ettirmeye çalışmışlardır. Bu tür sıkışık ve sağlıksız konutlarda bulaşıcı hastalıklar da hızla yayılmıştır. Açlıktan ve soğuğa maruz bırakılmaktan güçsüz kalan Yahudiler hızla hastalığa yakalanarak ölmüşlerdir.

“Nihai Çözüm” planının bir safhası olarak Chelmno, Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibor, Belec, Majdanek vb. gibi ölüm kampları (Besalel, 2000: 107) inşa edilmiştir. Öldürülecek Yahudiler, ikamet ettikleri yerlerde ani operasyonlarla kuşatılıp tutuklanmış, trenlere veya kamyonlara tükılarak ölüm kamplarına sevk edilmişlerdir. Yapılan baskınlarda, *yeni doğan bebeklerin bile gettolarda hayatta kalma şansı yoktu* (Piekalkiewicz, 1986: 738). Ölüm kamplarında bulunan duş görünümlü gaz odalarında bebekleriyle birlikte öldürülen Yahudiler krematoryumlara gönderilerek yakılmışlardır.

“31 Temmuz 1941 tarihli Hitler’in emri ve Göring’in talimatı üzerine işgal altındaki Avrupa’da Yahudi sorununun nihai çözümüne yönelik tedbirler konusunda karara varılmıştır” (Piekkiewicz, 1986: 733). Yahudiler, 1941 yılının Eylül ayından itibaren Auschwitz’deki gaz odalarında yok edilmeye başlanmış, 20 Ocak 1942 tarihinde Berlin’de, Nazi Alman rejiminin üst düzey yetkilileri tarafından düzenlenen “Wannsee Konferansı tarihin en büyük soykırımını başlatmıştır” (Piekkiewicz, 1986: 733). Yahudiler, “Yahudi sorunun sonuçlandırılması” talimatına uygun olarak işgal altında bulunan ülkelerdeki imha merkezlerine gönderilip katliamları gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 6 milyon Yahudinin ölümüne sebep olan Hitler zamanında 10 milyon insan toplama kamplarına sürülmüştür (bkz. Salihoğlu, 1993: 199).

Yahudiler için bir toplama kampına kapatılmak; insanlık dışı zorla çalıştırılmaya, korkunç gaddarlıklara, açlığa, hastalıklara ve rastgele infazlara maruz kalarak can vermek anlamına gelmiştir. Çok sayıda Yahudinin bu toplama kamplarında öldüğü kesin olarak bilinmektedir.

Alman toplumunun uç kesimlerinde yer alan sağ görüşlü radikallerin bir araya gelmesi ile kurulan bir topluluk olan Nazi Partisi, Hitler gibi bir önderin tüm dediklerini koşulsuz olarak yerine getirmeye her zaman hazır bulunmuştur. *Yetkeye boyun eğme, güçlü bir önder arzulama, kişinin devlet gücüne sorgusuz baş eğmesi uzun zamandan beri Nazi inancının önemli öğeleri olarak* (Sanford vd., 2006: 71) öne sürülmüştür. Hitler, yalnızca doğru zamanlama yaparak ortaya çıkardığı Nazi ideolojisiyle birçok insanın beklenti ve umutlarını bir arada tutmayı başarabilmiştir, çünkü Naziler diğer Almanlarla ortak olan yönlerini çok iyi biliyordu. Hedeflerinin çoğunun, *uzun zamandır yabancı, bela veya “sorunlu vaka” olarak görülen bireyler ya da gruplar* (Gellately ve Stoltzfus, 2002: 3) olduğu herkes tarafından bilinmekteydi. Nazi toplumunun “biz” ile “onlar” adı altında ötekileştirdiği Yahudiler ile arasındaki çatışma hem fazlasıyla düşmanca ve sert hem de içerisinde bulunulan yüzyıl gereği Darwinci hayatta kalma mücadelesinden alınmış birçok katı kural ve uygulamalar ile dolu idi. *Nazi rejiminin alenen totaliter ve kriminal bir hal alması* (Arendt, 2009: 78) savaşı körüklemiş ve bu durum Hitler’i Yahudiler karşısında daha da cesaretlendirmiştir.

Hitler'e göre Yahudilerin pis kokması, hangi taşın altını kaldırırsanız kaldırın bir Yahudinin çıkması, Yahudilerin seviyesiz yayınlarının olması, Hitler'in geçmişte okuduklarından dolayı fanatik derecesinde Yahudi düşmanı olması, Yahudiye karşı mücadele etmekle, Tanrı'nın eserini müdafaa etmiş olduğunu düşünmesi, Yahudi milletinin devletler içerisinde yaptıklarını hokkabazlık olarak nitelendirmesi, Yahudileri yalancılıkla suçlaması, Yahudilerin paraya çok fazla değer verdiklerini düşünmesi, Hitler'e göre Yahudinin sabit fikirli ve asalak oluşu, vatansızlığı ve son olarak da Yahudilerin aşağı bir ırk olup medeniyeti ancak yüksek ırka sahip olanların kurabileceği düşüncesi Hitler'in Yahudileri başlıca ötekileştirme sebepleri olmuştur (bkz. Polat, 2009: 56-98).

Hitler'in Yahudilere karşı sonsuz nefreti, taraftarları olan Nazileri de etkilemiş, Orta Çağ'daki Yahudi düşmanlığı Hitler ve yandaşları tarafından yeniden şekillendirilmiştir. *Tıpkı Ortaçağ'daki Yahudi düşmanınının Yahudi'yi insanlık-dışı bir yaratık, bir şeytan veya bir tür hayvan (dolayısıyla Judensrau) olarak görmesi gibi, Hitler'in sözde bilimsel terminolojisinden etkilenen aşırı Nazi'ler de Yahudi'yi bir mikrop veya son derece tehlikeli ve tiksindirici bir haşarat olarak* (Johnson, 2000: 432) görmüşlerdir. Yahudiler hakkında başta Hitler olmak üzere Almanlar tarafından oluşturulan olumsuz imgelere karşılık Sartre, Yahudilerin faydacı olduğunu doğrulamakta, ancak Yahudinin kazandığı saygınlığın yalnızca sahip olduğu maddi güçten kaynaklandığını dile getirerek, toplumda bir yer edinebilmek için Yahudiye zengin olmaktan başka fırsat tanınmadığını, bu yüzden parasından ötürü sayılıp sevilmenin bir Yahudinin zoruna gitmeyeceğini ifade etmiştir (bkz. Sartre, 1965: 65-66).

Hitler'in on iki yıllık sıkıyönetimi boyunca hem Almanya hem de Avrupa ve dünya kalıcı şekilde değişmiştir. Hitler ve uygulamalarının egemen olduğu yüzyıl, karakterini savaş ve soykırımdan almıştır (bkz. Kershaw, 2007: 16). Yahudi aleyhtarı bazı yasalar basına yansımaya da herkes, yaşamlarının her alanında Yahudilere insanlık dışı muamele yapıldığının farkında, bir sessizlik içerisinde kalmıştır.

“Arileştirme” politikası ile Yahudilere ait ne var ise hepsinin Almanlar tarafından ele geçirilip yok edilmesi amaçlanmıştır. *“Hitler'in Yahudilere karşı savaşı ulus çapında bir gayrete dönüşmüştür”* (Johnson, 2000: 443) ve bu politikanın

gereği olarak, Yahudiler önce belirlenmiş, ardından mallarına el konularak toplama kamplarına gönderilmiş ve en sonunda ise bu kamplarda öldürülmüşlerdir.

1941-1945 yılları arası dönemde, insanlık tarihinde ilk defa insanların öldürülmesi için kamplar inşa edilmiştir. Yahudi soykırımı için inşa edilen bu kamplarda dört milyona yakın Yahudi olmak üzere toplam altı milyon insan soykırımı kurban gitmiştir. Bu kamplar, daha çok Doğu Avrupa'da (Polonya, Baltık Devletleri ve işgal altındaki Rus topraklarını kapsayan geniş bir alanda) (bkz. Arendt, 2009: 214) inşa edilmiştir.

Müttefik devletlerin 1944 yılında hava üstünlüğünü sağlaması, Normandiya kıyılarına çıkarma yapması ve Paris'i Alman ordularından kurtarması Almanların savaşı kaybetmesinde etkili olmuş ve benzeri askeri gelişmeler üzerine Almanya için kurtuluş olanağı kalmamıştır. Almanya, hem Doğu hem de Batı'da olmak üzere Müttefik devletler tarafından işgal edilmeye başlanmıştır. Halkın öfkelenmesine yol açan bu durum sonucunda;

20 Haziran 1944 tarihinde Hitlere karşı kendi yurttaşları tarafından suikast girişiminde bulunulduysa da Hitler bu suikastten sağ olarak kurtulmayı (Salihoğlu, 1993: 199) başarmıştır. Şubat 1945'te, müttefik güçlerin zaferinin arifesinde, yapılan *Yalta Konferansı'nda Roosevelt, Churchill ve Stalin dünyanın yeni düzenini* (Salihoğlu, 1993: 199) kararlaştırmışlardır. Viyana'nın Ruslar tarafından işgal edilmesiyle Berlin'deki siyasi çember iyice daralmış ve Hitler, aldığı yenilgiye daha fazla dayanamayarak 30 Nisan 1945'te intihar etmiştir. Hitler'in ölümünden 10 gün sonra, 10 Mayıs 1945'te ise son Alman Birlikleri teslim olmuşlardır (bkz. Piekalkiewicz, 1986: 1020).

Almanya'nın teslim olmasından sonra Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'nin ileri gelenlerinin büyük bir kısmı kaçmış, bir kısmı da Müttefikler tarafından yakalanmıştır. Böylece, beş buçuk yıl boyunca Avrupa'yı kan ve gözyaşına boğan savaş Avrupa coğrafyasında sona ermiştir. *"Almanya bu savaşta, 4.8 milyonu asker, 2.5 milyonu sivil olmak üzere 7.3 milyon insanı kaybetmiştir. Savaşa katılan diğer bütün devletlerin kayıpları ile birlikte bu rakam 47 milyon insana ulaşmıştır"* (Piekalkiewicz, 1986: 1020).

Savaş döneminde yaşanan devlet kaynaklı ayrımcılığa ve sosyal baskılara maruz kalan Yahudiler, kanunun vatandaşlığı soya ve kana bağladığı Almanya’da ötekileştirme politikasının fazlasıyla etkisi altında kalmışlardır. Bu süre zarfında Yahudiler, bazen beklenmedik kişisel ve düşüncesiz şiddet eylemleri ile karşılaşmış, bazen de devletin sistematik toplu şiddetinin kurbanı olmuşlardır (bkz. Johnson, 2000: 441).

Yahudilerin yaşadığı soykırım gerçeği dünya tarafından farklı bakış açılarıyla yansıtılmıştır. Yahudi olmayan tarihçilerin II. Dünya Savaşı’na bakış açısı Yahudi tarihçilerinkinden kesinlikle farklıdır. Soykırımı dair bir şeyler öğrenebilmek adına, farklı bakış açılarına göre, gelecekte Almanlar ya da Yahudilerin dışında diğer insanlar arasında ortaya çıkabilecek bakış açılarını da göz önünde bulundurmamızda fayda olacaktır, fakat çıkarılabilecek genelgeçer sonuç belki de şudur ki; *“Hitler’in ve Almanların sebep olduğu savaş kendilerine pahalıya mal olmuştu [...] Almanya’yı dünya gücü yapma düşüncesi de başarıya ulaşamamıştı [...] Milyonlarca insan ölmüş, yaralanmış, sakat kalmış ya da yerinden yurdundan sürülmüştü”* (Salihoğlu, 1993: 200).

Ele aldığımız dönemi, kendi atmosferi içerisinde kurallara uygun bir şekilde yorumlayabilmek ve doğru tespitlerde bulunabilmek için her şeyden önce kendi farkındalığımızı bilerek; önyargılarımızı ve öznel yaklaşımlarımızı göz önünde bulundurmamız gerekmektedir.

İnsanlar istisnasız her dönemde geçmişteki olaylara değişik açılardan ve özellikle de kendi yaşadıkları toplumun bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Dolayısıyla, önyargılarının bilincinde olan bireyin soykırımı yaklaşımına eşlik eden bilgisi ve algılama şekli önyargılarını etkisizleştirerek geçmişteki olay ya da olayları daha doğru kavramasına olanak sağlamaktadır. Bu, aynı zamanda söz konusu dönemi, o dönemin koşullarına göre incelemek anlamına da gelmektedir.

Tarihsel olaylar gerçekleşmeden önce bir olasılık olarak değerlendirilirken; gerçekleşip somut bir olgu halini aldıktan sonra aynı zamanda bir örnek işlevi de üstlenmektedirler. Bu bağlamda asıl mesele, soykırımın devamı gelecek, sürekli tekrarlanacak bir örnek olarak değil; bir uyarı olarak kalmasıdır. Bunun için ise

soykırımın arkasında yatan nedenlerin tarihsel açıdan tarafsız bir şekilde tespit edilip akılcı bir biçimde çözümlenmesi gerekmektedir.

Sınırları belli olan tarih araştırmacısına diğer sosyal bilimlerle ilgilenen bilim adamlarının da destek vermesi gerekmektedir. “*Yazarların, şairlerin, sanatçıların, oyun yazarlarının, müzisyenlerin, psikologların ve aramızdaki inananları da unutmadan, din bilimcilerin tarihçiye bu karanlık içinde gidebileceği en uç noktaya kadar gidebilmesi için kendi aralarındaki uzmanlıkları ile yardımcı olmaları gerekmektedir*” (Bauer, 2002: 35). Bu anlamda ihtiyacımız olan en önemli şey tanıklıktır. Soykırım tarihi tanıklarıyla var olmuş ve nesilden nesile aktarılmıştır.

Soykırım kurbanlarının yaşadığı acıyı tarif etmek kolay değildir. Tanımlar özel oldukları için gerçeğin bire bir kendisi olmaktan daha çok ona en yakın tasvirleri ya da ifadeleri olarak düşünülmektedirler. Antisemitizme bu açıdan yaklaşıldığında sorun, sınır mücadelesi ya da paylaşılabilen bir toprak değil; Nazilerin Yahudileri hedef alan bir sınır çizme arzusu olarak ifade edilebilmektedir. *Dünyanın her yerine yayılmış her yerde, her zaman rastlanabilir olmalarıyla Yahudiler bir uluslararası ulus, bir ulus olmayan ulus [...] Onlar her ulusun içinde ‘iç düşman’lar* (Bauman, 2007: 76-77) olarak görülmüşlerdir. En başından beri Yahudinin kimliği farklılık olarak görülmüştür. Yahudi, kavramsal ve pratik, teolojik ve politik her türlü söylemin içerisinde “iç düşman” olarak yer almıştır.

[...] ırkçılıkla pek ilgisi olmayan birtakım nedenlerle iktidarı ele geçirmiş ve insanlığı Yahudilerden kurtarmak gibi sözde Mesihsel kavramlara saplantılı bir şekilde bağlı lümpen entelektüellerden oluşan siyasi seçkinler genosid programlarını uygulamaya koymak için Nazi ütopyasını tam anlamıyla destekleyen her kesimden geniş tabanlı bir entelektüeller grubunu kullanmıştır (Bauer, 2002: 51).

İçerisinde buldukları barbar düzen, Yahudilerin sadece devlete katkıda bulunmalarını önlemekle kalmamış, aynı zamanda onların toplu halde katliamına yol açmıştır. Yurttaş olmasına ve evrensel olarak insani ilişkiler içerisinde yaşamasına karşın Yahudi, her zaman olumsuz kimliğiyle ön plana çıkarılmıştır. Devletin Yahudi karşıtı entelektüel kesiminin de desteğiyle Yahudiler hiçbir sınıfa ait olmayan, işe yaramaz küçük topluluklar olarak lanse edilmiş ve soykırıma zemin hazırlanmıştır.

Alman toplumundaki insani ve politik yükümlülükler soykırım öncesinde, sırasında ve sonrasında her zaman Yahudiler aleyhine uygulanmıştır.

Yaşanılan nihai felaketin yarattığı dehşet ve soykırımdan kurtulanların vatansızlığı Yahudi sorunu olarak, 1948 yılında İsrail devletinin kurulmasına kadar geçen sürede günlük siyasi yaşamın başlıca sorunlarından biri haline gelmiştir.

2.3. Amerika Birleşik Devletleri'nde Antisemitizm

Yahudi toplumunun Amerika'ya yerleşmesi oldukça eskilere dayanmaktadır. 15. yüzyılda İspanya'dan sürülmelerinin ardından Yahudiler, 16. yüzyılda boyunca mülteci olarak Hollanda'ya sığınmışlardır. 17. yüzyılda ise geçen yüzyılda Hollanda'ya mülteci olarak sığınan Yahudilerin torunları, Yahudilerin toplumsal hayatta yer edinmelerine ilk olarak olanak sağlayan Brezilya'daki Hollanda sömürgesi Recife'ye yerleşmiş, ancak 1654 yılında Recife'nin Portekizliler tarafından işgal edilmesiyle buradan kaçmak zorunda kalmışlardır. Yahudiler, Hollanda Karayıpları'na dağılarak burayı kendilerine yurt edinmişlerdir. 1654 yılında, Fransız korsan gemisi ile Recife'den Hollanda kolonisi olan New Amsterdam (New York)'a 23 sığınmacı getirilmiştir. Tıpkı Avrupa'daki Amsterdam'da olduğu gibi Hollanda koloni yasalarının uygulandığı bölgelerde de Yahudilerin durumu çok net değildi. Dönemin yeni Amsterdam Valisi Peter Stuy Vesant Yahudi karşıtıydı ve bu Yahudilerin çoğu Sefarad Yahudileriydi. Bu Yahudiler, sayıca çok oldukları beş eyalette politik anlamda eşitlik kazanmalarının ardından, 18. yüzyılın son çeyreğinden itibaren kamu işlerinde aktif hale gelmeye başlamışlardır. Amerika'daki Yahudiler çalışkanlıkları sayesinde kısa sürede toplum içerisinde yerlerini almış ve toplum tarafından saygınlık kazanmışlardır (bkz. Umerova, 2006: 70-71).

Görüleceği üzere, Yahudiler Amerika'da sömürge konumunda olmaktan daha çok, modern toplumsal hayatın temellerinin atılmasına olanak sağlayan ve kendi içlerinde farklı gruplara ayrılan topluluklar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Orta düzeyde gelire sahip olan Yahudiler, yeni göç etmiş ya da muhasebecilik, bankacılık gibi mesleklerle uğraşan kendi hallerinde dinlerini ve kültürlerini yaşamaya ve yaşatmaya çalışan Yahudilerdi. Üst düzey gelire sahip olan Yahudiler ise zengin,

medya devlerinden bürokratlara, saygın doktor, avukat ve benzeri meslek sahiplerine kadar uzanan geniş bir yelpazede yer almaktaydılar.

Birçok tarihi rivayete göre, Amerikalı Yahudiler, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşadıkları dönem boyunca özgürlük, kabul edilme ve refahtan benzersiz bir şekilde yararlanmışlardır. Bu özgürlük ve refah ortamı Yahudilerin etnik kimliklerini Amerikan vatandaşlığının talepleri ile, diğer diaspora Yahudilerine göre çok daha kolay kaynaştırmalarına olanak sağlamıştır. Aynı zamanda, Amerikan Yahudi ilişkileri, Yahudilerin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki diğer etnik grupların eğitim ve ekonomik düzeylerinden, çoğu kez eğitim açısından ve sosyo-politik liberalizme bağlılıklarını içeren Yahudi değerlerinden dolayı farklılık gösterdiği düşüncesine dayanmaktadır (bkz. American Jewish Historical Society, 23 Aralık 2013).

Yahudiler, Amerikan tarihinde gerek ekonomik gerekse sosyo-politik açıdan önemli bir yere sahiptirler. *Amerika'ya gelen halk içindeki Yahudiler önce ekonomik yönden, daha sonraları siyaset, kültür, basın gibi yönlerden belli bir merhaleye* (Akgün, 2006: 313) ulaşmışlardır.

İlk Yahudi liderleri ve örgütleri İspanya ve Portekiz'den gelen Sefaradi kökenli Yahudiler olarak bilinmektedirler. Daha sonraları, 19. yüzyıl itibariyle Almanya ve Doğu Avrupa kökenli Aşkenazi Yahudiler de Amerika'ya akın etmeye başlamışlardır. 18. yüzyılda kazanılan Bağımsızlık Savaşı'nın söz konusu akınlarda etkisi olmuştur. Bağımsızlık Savaşı'ndan sonra kendilerini sömürge zamanlarından çok daha rahat ve güvende hissedilen Yahudiler, 19. yüzyılda Amerika'da çeşitli dinlerin yayılmasına rağmen geleneksel dinlerini takip edebilmişlerdir. Fakat bu dönemde antisemitizm, Amerika Birleşik Devletleri'nde diğer Avrupa ülkelerinde olduğu kadar olmasa da hissedilmekteydi. *“Bir düzineden fazla eyalette, birçok kamu dairesi Yahudiler tarafından idare edilmesine rağmen, 1842 yılına gelene kadar iki eyalet hâlâ Yahudilerin kamu dairelerinde çalışmasını engelliyordu”* (Jaher, 1994: 117; akt. Finsch ve Schirmer, 2002: 9).

1830'larda Alman Yahudilerinin Amerika Birleşik Devletleri'ne gelmeye başlamasıyla, 1850'li yıllara gelindiğinde sayıları Amerika'da fazlasıyla artan

Yahudiler, ilerleyen yıllarda burada oldukça kalabalık bir nüfusa sahip olmuş ve özellikle New York'a yerleşmişlerdir. ABD'deki Yahudilerin çoğu, New York eyaletinde toplandığı için, New York'un hareketli ekonomisinde Yahudiler her zaman gerek bireysel olarak; gerekse lobi anlayışlarıyla güçlü ve aktif bir rol oynamışlardır. New York'un *Amerika'nın birinci derecede ticaret merkezi* (Ford, 2004: 39) haline gelmesinde Yahudilerin büyük katkısı olmuştur.

19. yüzyılda Yahudilerinin Yahudi aleyhtarı yasalardan ve kısıtlamalardan dolayı Almanya'dan ABD'ye gelmeleri ile 1881-1914 yılları arasında, her yıl 50 bin kadar Yahudi, Doğu Avrupa'dan ayrılmaya başlamıştır. Amerika'ya göç eden Alman ve Polonyalı Yahudilerin sayıları birden artmıştır. *“Canını kurtarmak ve rahat yaşamak için başta ABD ve Kanada olmak üzere Türkiye dahil pek çok ülkeye göç edilmişti. 1880-1914 tarihleri arasında Avrupa'dan sadece ABD'ye göç eden Yahudilerin sayısı 3.000.000'u bulmuştu”*(Arslan, 2006: 39-40).

1880 yılı itibari ile ABD'de bulunan yaklaşık 250.000 Yahudinin çoğunluğu eğitilmiş, Almanya'dan gelen Yahudilerden oluşmaktaydı. Ayrıca Yahudi aleyhtarı eziyetten dolayı yine çok sayıda Yahudi Romanya'dan ABD'ye göç etmiştir. *“Doğu Avrupa'dan büyük göç alan ABD'nin Yahudilere yönelik politikaları İngilizlerle paralellik göstermekteydi”* (Arslan, 2006: 63). 1924 yılına gelindiğinde, sadece ABD'ye göç eden ve Avrupa'da yükselen antisemitizmin yol açtığı baskıların pek olmadığı bu ülkede büyük bir cemaat kuran Yahudilerin sayısı neredeyse iki milyona ulaşmıştır.

Görüleceği üzere, 19. yüzyılın sonundan 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar iki milyondan fazla Yahudi ABD'ye göç etmiştir. Dönemin Amerikalı Yahudi yazarlarının Amerikan kültürüne entegre olunması yönündeki teşvikleri ile Yahudiler hızlı bir şekilde ABD'deki yaşamın bir parçası haline gelmişlerdir.

1881 yılında patlak veren İç Savaş, bütün Amerikalılar gibi Yahudileri de ikiye bölmüştür. Amerika'daki antisemitizm bu dönemde zirve noktasına ulaşmış ve ardı sıra gelen olaylar antisemitizmi pekiştirmiştir. Savaş dönemi boyunca Yahudilerin bir kısmı Birlik'e, birleşmeyi savunan Kuzey'e; bir kısmı ise köleliğin kaldırılmasını istemeyen Konfederasyon'a, Güney'e hizmet etmiştir. Rusya'da aynı

döneme denk gelen II. Çar'ın suikast olayı ile ilgili olanlardan Yahudilerin sorumlu tutulması ile Amerika'ya göç eden Yahudi sayısı giderek artmıştır.

Gerek Almanya'dan gerekse Rusya'dan gelen Yahudiler, Amerikan Yahudilerini sosyal, siyasi ve ekonomik açılardan tedirgin etmişlerdir, çünkü bu Yahudilerin durumu Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Yahudilerin durumundan tamamen farklı idi. İki milyon sığınmacı Yahudi, uzun zamandır Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Yahudilerin aksine son derece fakir ve eğitimsizdi, ancak *“Yahudi aleyhtarı bir tepkinin ortaya çıkmasından çekinen yerli Yahudiler doğudan gelen bu kalabalığı karşılamak ve aralarına almak için ellerinden geleni yaptılar”* (Sachar, 1992: 127; akt. Umerova, 2006: 78). Bu azim ve karar doğrultusunda Yahudiler ilerleyen zamanlarda, gelen yeni nesiller ile birlikte, eski ve yeni Yahudi toplumu arasında bir kaynaşma sağlamışlardır.

I. Dünya Savaşı'nın etkisiyle 1900'lü yıllarda her tarafta yayılmaya başlayan antisemitizm Amerika'yı da vurmuş ve 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Amerika'yı fazlasıyla etkilemiştir. 1930 dönemi krizlerinin ekonomik ve sosyal yankıları antisemitizmin yayılma sürecini hızlandırmıştır. Antisemitizm savaş yılları arasında Amerika'da yükselişe geçmiş ve bu karşıtlık çeşitli yollarla resmi merciler tarafından da olmak üzere farklı şekillerde ifade edilmiştir. Amerika'daki Yahudiler bu dönemde yeni bir statü kazanmışlardır. *“1930'larda Alman propagandası ve büyük buhranın etkileri antisemitizmin Amerika'da baş göstermesi, Amerikan Yahudi toplumunun birleşmesinin ve örgütlenmesinin sürecini hızlandırmıştır”* (Umerova, 2006: 80).

Antisemitizm karşısında Amerikan Yahudi toplumunun birleşmesinin iki önemli nedeni soykırım ve Siyonizm meselesidir. Soykırım sonrasında hayatta kalmayı başarabilen birkaç yüz bin Yahudi, mülteci olarak Amerika ve Filistin'e göç etmiştir. Soykırım yalnızca Amerika'da yaşayan Yahudilerin değil, tüm dünyadaki Yahudilerin birlik olmasını ve Siyonizmin amacına ulaşarak Yahudilere ait bir devlet kurulmasını sağlamıştır.

Filistin'de Yahudiler için yeniden bir vatan kurulmasına destek veren uluslararası siyasi bir hareket olan Siyonizm, Amerika Birleşik Devletleri tarafından

desteklenmiştir. “*Dünya üzerinde Siyonist-Yahudilerin ağırlıklı olarak hakim oldukları ülke ABD’dir. Bütün çalışmalar burada planlanmakta ve organize edilmektedir*” (Akgün, 2006: 316). Milliyetçilik hareketinin farklı bir yansıması olan Siyonizm, asimilasyona ve Yahudilerin Avrupa’daki durumuna karşı alternatif çözümler sunarak hızla büyümüştür. Soykırımın ardından ise Yahudi siyasi hareketleri arasında hakim güç durumuna gelmiştir. Ancak, *Amerika Birleşik Devletleri’nde bulunan Yahudi cemaatleri, İkinci Dünya Savaşı süreci boyunca Holokost’a maruz kalan Yahudiler’e ve Filistin’deki Siyonist kuruluşlara önemli bir katkıda* (Besalel, 2000: 104) bulunamamıştır, çünkü konuyla ilgili olası girişim ve çalışmaların Amerika’nın savaş faaliyetleri üzerinde olumsuz etki yaratacağı düşünülmüştür.

II. Dünya Savaşı sırasında, Nazilerin Yahudi ve Yahudi olmayan öteki kurbanlarını kurtarmak, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti için öncelikli bir konu olmamıştır. Müttefik politikalarını belirleyenler için, Alman hatlarının ötesinde, geniş çaplı kurtarma operasyonlarının nasıl sürdürüleceği her zaman net olmamıştır. Amerika, antisemitizm, ekonomik buhran, yabancı düşmanlığı gibi nedenlerle bu dönemde mülteciler için Amerika Birleşik Devletleri’ne giriş vizesi almayı zorlaştırmış ve bu durum başta Yahudi mülteciler olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri’ne sığınmak isteyen bütün mültecileri olumsuz anlamda etkilemiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan Yahudiler için antisemitizm ve diğer yabancı azınlıklar için ekonomik buhran ve yabancı düşmanlığı hayatı giderek daha zor bir hale getirmiştir.

2.4. Osmanlı Devleti ve Türkiye’de Antisemitizm

“*Türk topraklarına sığınan ilk grup, Hıristiyan Avrupa’da zulme uğrayan Yahudilerdi*” (Reisman, 2011: 15). Müslüman hakimiyeti altında Yahudilerin statüsü geleneksel olarak zimni yani; İslam devletinin egemenliğini kabul eden gayr-ı müslim kişiler şeklinde idi. Osmanlı topraklarında Hıristiyanlar ile birlikte, bu statüye sahip Yahudilerin kendi dinlerini yaşamalarına ve kendi iç işlerini yönetmelerine, birtakım koşullara uymaları şartıyla izin verilmiştir. “*Yahudilerin geleneksel cemaat örgütlenişi, Osmanlı İmparatorluğundaki diğer milletlerden farklı*

olarak, hiyerarşik ve merkezi bir yapıya dayanmıyordu. İmparatorluktaki Yahudi milleti, birbirinden farklı tarihsel ve kültürel kökenleri olan çok sayıda cemaatten oluşuyordu” (Soykan, 2000: 216). Özgür bir ortam içerisinde yaşamalarına, kendi inançlarını ve cemaatçi yapılarını sürdürmelerine izin verilen Yahudiler, Osmanlı İmparatorluğu’nda toplumun bir parçası olarak görülmüşlerdir. Çeşitli göçler ile Osmanlı ülkesine gelen Yahudi toplulukları cemaat yapılarını, dillerini ve kültürlerini, gelenek ve göreneklerini, adetleri ile birlikte korumuşlardır. Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti Devletleri, Yahudiler’e kucak açarak onları korumuş, Yahudiler ise, Osmanlıların Türk unsuruna her zaman bağlı kalmış ve kritik günlerinde Türklerin davasına kendi davaları gibi sahip çıkarak devlet yaşamımızda yer almışlardır (bkz. Yetkin, 1992: 15). Karşılıklı sevgi ve saygı çerçevesinde Türk-Yahudi ilişkileri uzun süre devam etmiştir.

Esasen, Yahudilerin Osmanlılarla ilk teması 1326 yılında Orhan Bey’in Bursa’yi fethi ile (Güleryüz, 2012: 3) gerçekleşmiştir. Osmanlının Bursa’nın fethinin ardından aldığı zaferlerine paralel olarak devletin sınırları da genişlemiştir, gerek Rumeli’de gerek Anadolu’nun değişik yörelerinde Osmanlılar ile Yahudiler arasındaki sosyal ve ekonomik ilişkiler (Güleryüz, 2012: 3) gelişmiştir.

Yahudiler, 1492 yılında İspanya’dan kovuldukları zaman Osmanlının daveti üzerine Osmanlı topraklarına sığınmışlardır. İstanbul, Edirne, İznik ve Selanik gibi kentlerimizde önemli Yahudi cemaatleri ortaya çıkmıştır. Yahudiler, İspanya’dan kovulduklarında Osmanlı İmparatorluğu’na gelirken matbaa dahil olmak üzere teknoloji ve bilim alanında sahip oldukları önemli bilgileri de beraberlerinde getirmişlerdir. Uzun yıllar boyunca hem Osmanlının ticaretinde hem de dış ilişkilerinde önemli yerlere gelen Yahudiler, sarayda özellikle tıp adamlarıyla ün salmışlardır (bkz. Besalel, 2000: 233-234).

Kral Ferdinand tarafından İspanya’dan sürülerek ev ve barklarını terk etmek zorunda kalan Yahudiler bilge ve uzak görülü padişah Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul’a yerleştirilmişlerdir. Amaç; İstanbul’un ekonomik yapısını canlandırmak ve kentin çekiciliğini artırmak olmuştur (bkz. Kula, C. 3, 1992: 30).

Osmanlı yönetimince korunan ve gözetilen Yahudiler, siyasal iktidar tarafından ezilmemişlerdir. Batının kendi çizgisinde geliştirmiş olduğu bilgi ve teknoloji Yahudiler aracılığıyla Osmanlıya geçmiş ve Osmanlı yöneticileri bu yenilikleri olumlu karşılamışlardır.

Yahudilerin Osmanlıya sığındığı dönemde kuruluş dönemini tamamlayarak genişleme ve yükselme dönemine geçen Osmanlı İmparatorluğunun nitelikli elemana ihtiyacı vardı. Yahudiler, İspanya’da Altın Çağ döneminde elde etmiş oldukları bilgi ve deneyimleri kendilerine kucak açan Osmanlının hizmetine sunmuşlardır. *“Yahudiler’in özgürce ve güvence içinde barındıkları Osmanlı toprakları dışında gidecek ve bağlanacak başka bir ülkeleri bulunmuyordu”* (Yetkin, 1992: 66). Hıristiyan Avrupa hakimiyetindeki Yahudilere kıyasla güven ve huzur içerisinde yaşamlarını sürdüren Yahudiler, buna karşılık olarak her zaman Türk topraklarının milli çıkarlarını savunmuşlardır.

Fatih Sultan Mehmet döneminde İber Yarımadası’ndan kovulan Yahudilerin imparatorluğun topraklarına göç etmesiyle başta İstanbul’da olmak üzere Yahudi nüfusu pek çok yerde artış göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun en parlak dönemi olan Kanuni Sultan Süleyman’ın hükümdarlık dönemi aynı zamanda Osmanlı Yahudilerinin altın çağı olmuştur. Yahudiler istedikleri yere seyahat edebilmiş, evde veya sokakta özgürce çalışabilmişlerdir.

Cemaat yapılarını 16. yüzyılın sonlarına kadar değişmeden koruyan Yahudiler kapitülasyonlardan olumsuz anlamda etkilenmişlerdir. Böylece, birçok göreve kendi seçtikleri insanlar değil, Osmanlılar tarafından atananlar getirilmeye başlanmıştır. Osmanlının siyasal yapısında giderek artmaya başlayan sünüleşme, gayri müslimlere yönelik hükümlerin daha kısıtlayıcı ve katı bir hale gelmesine yol açmıştır. Ancak bu durum, bir anda ve toptan bir değişikliğe yol açmadığı için Yahudiler cemaat yapılarını bazı değişikliklere uğramakla beraber uzun yıllar boyunca devam ettirmişlerdir (bkz. Soykan, 2000: 224-225).

Görüleceği üzere toplumsal hayatta yaşanan olumsuzluklar Yahudilerin hayatını birden bire etkilememiştir. Her türlü değişim ve gelişim uzun bir sürece yayılmıştır. Osmanlıdaki Yahudi toplulukları genel olarak köklerine veya geldikleri

bölgelere göre cemiyetlere ayrılmışlardır. Her bir cemiyet kendi içerisinde özerk olup kendisinin hahamları, öğretmenleri, dini kurumları ve hayır kuruluşları vardı. Bu cemiyetlerin sayısı oldukça fazlaydı. İmparatorlukta, bir cemiyetin başka bir cemaate ya da bir din adamının başka bir din adamına üstünlüğü söz konusu olmamıştır.

15 ve 16. yüzyıllarda Osmanlı hakimiyetinde altın çağını yaşayan Osmanlı Yahudileri, 17. yüzyıla gelindiğinde devletin duraklama dönemine girmesinden dolayı kültürel ve ekonomik anlamda yaşanan gelişmelerden olumsuz etkilenmişlerdir Bernard Lewis, Yahudilerin gerilemesinin sebebini “tırmanan ayrımcılık, azalan hoşgörü, vahimleşen maddi ve fikri fakirlik” olarak görmüştür (bkz. Lewis, 1984: 142. Bu dönemde Osmanlı Yahudilerinin Avrupa ile temasları azalmış ve Yahudiler bu nedenle yeni gelişmelerden haberdar olamamaya başlamışlardır. Sarayda yüksek mevkilerde bulunan Yahudi doktorlar yerlerini zamanla siyasette uzmanlaşan Rum doktorlara bırakmış, Avrupa’nın desteğiyle de ticaret Hıristiyan azınlığın eline geçmiştir (bkz. Güteryüz, 2012: 99).

Geçmiş yüzyıllarda Osmanlı topraklarında daha iyi bir durumda yaşamış olsalar da, 17. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı toprakları hariç halen Avrupa’nın büyük bir bölümünde dini dogmaların siyasete yön vermesi (bkz. Arslan, 2006: 17) Osmanlı topraklarında yaşayan Yahudiler için bir avantaj olmuştur. Osmanlı topraklarında yaşayan Yahudiler, Avrupa’da yaşayan Yahudiler gibi dinlerinden dolayı ne siyasi yaşamda ne de günlük yaşamda ötekileştirilmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılma dönemine gelindiğinde ise siyasi açıdan pek çok gelişmenin yaşandığı bir dönem karşımıza çıkmaktadır. Gerek Islahat Fermanı ve Tanzimat, gerekse ardı sıra yaşanan gelişmelerle birçok Yahudi ön plana çıkmıştır. Bu süre zarfında kaybedilen savaşlarla birlikte, İmparatorluk giderek küçülmüş, merkezi yönetimin gücü zayıflamış, savaş tekniği ve silahları günün gerisinde kalmıştır.

“Avrupa’dan Osmanlı Devleti’ne gelen göç, XIX. yüzyılın ilk yarısında artmaya başlamıştır. Osmanlı başkenti İstanbul’a önemli bir miktarda yeni Yahudinin gelişi, 1854 yılında Kırım Harbi dönemine rastlamaktadır” (Arslan, 2006: 71). 19. yüzyılın ortalarına dek Osmanlı İmparatorluğu’ndaki gayrimüslimlerin

statüsünde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Gayrimüslimlerin statüsünün köklü bir şekilde değiştirildiği dönem 1839 Gülhane Hatt-ı Hümayun'u ile başlamış ve 1870'li yıllara kadar devam etmiştir. 1839 Hat'tında, o zamana kadar tüm azınlıklar için geçerli olan eşitlik kavramı daha çok Hıristiyanlar lehine olmak üzere değişime uğramıştır (bkz. Yetkin, 1992: 105). Bu ferman, sözde din ve mezhep farkı gözetmeksizin istisnasız tüm tebaanın kanunlar önündeki eşitliğini açıklamıştır. Avrupa devletlerinin Hıristiyan halklara ilişkin talepleri üzerine 1856 yılında ise Gülhane'de Islahat Fermanı ilan edilmiştir.

Gerek 1839 ve gerekse 1856 metinlerinde dikkatimizi çekmesi gereken önemli nokta şu olmalıdır. Söz konusu olan hep Hıristiyanlar'ın eşitliği ve haklarıdır. Açıksası, Tanzimat Fermanları, daha çok, Osmanlı Hıristiyanları ile ilgilidir. Osmanlı Hıristiyanları, "Hıristiyan" oldukları için yeni yeni bir takım ayrıcalıklar elde etmişlerdir. Yahudiler ise, "gayr-i Müslüm" oldukları için Tanzimat'ın getirdiği yeniliklerden yararlanabilmişlerdir (Yetkin, 1992: 105-106).

Dolaylı olarak bu fermanlardan yararlanabilen Yahudiler, 19. yüzyılın ortalarına doğru gelindiğinde kendilerini siyasi çekişmelerin içerisinde bulmuşlardır. Sultan II. Abdülhamit dönemine rastlayan bu süreçte Kanun-i Esasi ilan edilmiştir.

Bu dönemde, "bir Yahudi Devleti kurmak amacıyla Theodor Herzl, II. Abdülhamid ile görüşmüşse de II. Abdülhamid Herzl'in teklifini reddetmiştir. Bunun üzerine Yahudiler gizli olarak ve çeşitli yollardan gelip Filistin'e yerleşmeye başlamışlardır" (Umar, 2002: 421). Osmanlı Devleti de, Yahudilerin Filistin'e göç etmelerini engelleyecek birtakım kanunlar çıkarmıştır.

Yahudi yurdu kurma fikrini II. Abdülhamid'e dile getiren Theodor Herzl, bu amaçla dünyadaki Yahudileri dolaşarak onların desteğini almaya çalışmıştır. Filistin'in Yahudi göçlerine açılması ve buranın özerk bir yönetime sahip olması teklifi II. Abdülhamid tarafından reddedilmiştir (bkz. Arslan, 2006: 217).

Yahudilerin Türk tarihindeki yerlerinden de anlaşılacağı üzere, siyasal nedenlerle Siyonistlere karşı gösterilen tepki dışında, Türklerde ırk veya din olarak Yahudi karşıtlığı olmadığı kolayca anlaşılmaktadır.

II. Abdülhamit, Avrupa Yahudileri ve Osmanlı Yahudileri ile olan ilişkileri birbirinden ayrı tutmuştur. II. Abdülhamit'e karşı olan İttihat ve Terakki akımında

yer alan Yahudiler de devlete karşı gelmemişlerdir. Bu dönemde Osmanlı Yahudi toplumu yönetimle herhangi bir sürtüşmeye girmemiş ve cemaatte olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Osmanlı Devleti, Yahudileri yalnız kendi sınırları içerisinde değil, sınırları dışında da koruma politikası izlemiştir.

İttihat ve Terakki çeşitli ulusların ve etnik grupların yaşadığı ülkeyi bir arada tutabilmek için öncelikle Osmanlılık ideolojisine sarılmış, fakat Hıristiyan unsurların ayrılmaya başlaması üzerine İslamcılık ideolojisini savunmuştur. Ancak Arapların İngilizlerle işbirliği yaparak Arap isyanlarını desteklemesi üzerine, bu ideoloji de başarıya ulaşamamış, İttihat ve Terakki Türkçülük ideolojisini benimsemiştir. Türkçülük akımının gelişmesinde Yahudiler kayda değer rol oynamışlardır. Gerek Osmanlıcılığın, gerek İslamcılığın, gerekse Türkçülüğün benimsendiği her üç dönemde Yahudilerin Türk halkına bağlılığı devam etmiştir. *İttihat ve Terakki zamanında, Yahudiler'in bağlılığının, Osmanlı Hıristiyanları'nı ve Müslüman Arapları da kapsayan ve varsayımsal bir kavram olan Osmanlı'ya değil, fakat asli unsurunu Müslüman-Türk olarak kabul ettikleri devlete karşı olduğunun* (Yetkin, 1992: 146) altı çizilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin son günlerine kadar devam eden Tanzimat döneminde, Yahudiler siyasal etkinliklerini, İttihat ve Terakki içerisinde sıkça yer alarak artırmaya çalışmışlardır. Gülhane Hatt-ı Hümayun'a damgasını vuran "Hürriyet-Eşitlik-Kardeşlik" sloganları (bkz. Akgün, 2006: 218) İttihat ve Terakki politikasının temeli olarak birçok Yahudiyi etrafında toplamayı başarmıştır.

Mütareke ve Milli Mücadele dönemi yıllarında, *1917 Rus Devrimi yeni bir mülteci selini Türkiye'ye* (Reisman, 2011: 15) yönlendirmiştir. Türkiye, halen savaşta olmasına ve büyük kayıplar vermesine rağmen, önceden düşmanları olan ülkelerden gelen mülteciler de dahil olmak üzere, ülkesine sığınmak için gelen yardıma muhtaç insanlara karşı her zaman ılımlı bir tavır sergilemiştir.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile çıkması Türkleri ne denli üzmüşse, bu topraklar üzerinde yaşayan Yahudileri de o denli kaygılandırmıştır. Bu durum, Yahudiler için yüzyıllar boyunca çatısı altında özgürce yaşadıkları toprakların yitirilmesi anlamına gelmiştir.

Milli mücadelenin başarısına ulaşmasına değin geçen dönem boyunca Yahudiler'in Türk Devleti'nin bağımsızlığına kavuşmasına katkıları tek boyutlu değildir [...] Gerçekten de gerek birey olarak ve gerekse örgütsel düzeyde Yahudiler birer vatandaş olarak üzerlerine düşeni yapmışlardır (Yetkin, 1992: 176).

Ülkemizde Cumhuriyetin ilanı ile başlayan dönem, Türk Yahudileri için de bir azınlık toplumu olarak kendi açılarından yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Türk toplumunun bazı kesimlerinde Yahudilere karşı düşmanlığın tohumları 1922 yılının sonlarına doğru atılmıştır. Ancak Yahudi düşmanlığının ilk belirtileri Türk liderlerinden bazılarının Yahudiler lehindeki sözleriyle dengelenmiş ve söz konusu düşmanlığın önüne geçilmeye çalışılmıştır (bkz. Düzgün, 20 Aralık 2013).

Türkiye'nin 1923 sonrası, imparatorluktan, modern batılı ulus-devletine dönüşme süreci, geride kalan Yahudi azınlıkların nüfusları üzerinde negatif bir etkiye neden olmuştur. Azınlık veya değil, herkes din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin devlete bağlanmıştır ve bu durum Yahudilerin özerkliğini ortadan kaldırmıştır. Ancak Yahudiler, bu dönemde ortaya çıkan ulusçuluk anlayışının karşısında değil; yanında yer almışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan modern bir devlete dönüşümün gerçekleştirilmeye çalışıldığı bu dönemde azınlıklar ve devlet arasındaki ilişkiler yeniden düzenlenmiştir. Türkiye, sahip olduğu toplumu modernleştirme ihtiyacını kabul ederek ilerlerken, Almanya ve Avusturya ise faşizme doğru gerilemeye başlamışlardır (bkz. Reisman, 2011: 2).

1933 yılında Hitler ve taraftarları olan Nazilerin iktidara gelmesiyle başlayan ve 1945 yılında Almanya'nın teslim olmasıyla sona eren Hitler dönemi boyunca Türkiye Cumhuriyeti'nin iki cumhurbaşkanı olmuştur: Atatürk ve İsmet İnönü (bkz. Reisman, 2011: 13). İki önderin de izlediği politikanın sonuçları Yahudilerin lehine olmuştur. Almanya'daki siyasi sistemi, eğitim, bilim ve kültür kurumlarını yerle bir eden ve dünyayı kanlı bir savaşın içine sokan yıkıcı Nazi devriminin aksine, doğası ve amacı gereği yapıcı Türk devriminin başlıca hedefi miadını doldurmuş Osmanlı İmparatorluğunun kalıntıları üzerine modern bir toplum ve kültür inşa etmek olmuştur (bkz. Levy, 2002: 233).

Bu doğrultuda amacına ulaşmayı hedefleyen Türkiye, Nazi zulmünden kaçan Avrupalı Yahudilere sığınak olmuştur. Türkiye savaşta taraf tutmamasına rağmen;

başta Behiç Erkin olmak üzere önemli Türk diplomatları hem bireysel hem de hükümetle bağlantılı olarak sıkı bir şekilde çalışıp Yahudileri soykırımdan kurtarmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Türkiye, mültecilere karşı giriş yasağı politikasını uygulamanın aksine, Türk hükümetinin kararnamesi ile Türkiye'ye sığınmalarına izin vermiştir. Tarafsız Türkiye, Yahudileri savunmuş ve Nazilerin onların ölüm kamplarında imha için sınır dışı edilmeleri taleplerini reddemiştir (bkz. Neumark, 1980: ?; akt. Shaw, 1993: 35). Türkiye bu politikasını yılmadan sürdürmüştür. Bir taraftan Türkiye'nin, Yahudi mültecileri kendilerine iade etmelerini isteyenler ve diğer taraftan Türkiye'nin mültecileri kabul etmesini durdurmak isteyen ve herhangi bir durumda onların Filistin'e doğru devam etmesine izin vermek istemeyen İngilizler'e rağmen, Türkiye inatla bu talepleri reddetmiş ve II. Dünya Savaşı boyunca soykırımdan kaçıp çoğu kez Filistin'e gitmeleri için Avrupalı Yahudilere yardım etmeye devam etmiştir (bkz. Levy, 2002: 258-259)

Almanya, II. Dünya Savaşı sırasında uyguladığı sert ve ırkçı politika ile düşünsel açıdan elit durumda bulunan insanların çoğunu kaybetmiştir. Bu insanlardan büyük bir bölümü Atatürk Türkiye'sine sığınarak özgür bir ortamda Türk üniversitelerinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır (bkz. Salihoğlu, 1993: 200).

Çalışmamızın bu bölümünde antisemitizm kavramının doğuşuna değinildikten sonra, bu kavramın gelişimi ve farklı ülkelerdeki yansıması değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, Yahudi imgesinin tarihsel geçmişinin, özellikle Almanya'da Hitlerin iktidara gelişiyle zirveye ulaşan antisemitik tutumun ve aynı dönemlerde Yahudi imgesinin Türkiye'de kalıpyargı ve önyargılar bağlamında nasıl bir süreç izlendiğinin gözler önüne serilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu toplumların konu ile ilgili algılayış farklılıkları ve Yahudiye karşı tutumları ele alınarak soykırım üzerine yorumlar getirilmeye çalışılmıştır. Var olan ve tarihin ilerleyen süreçlerinde oluşan Yahudi imgesinin özü değerlendirilmiş ve söz konusu imgenin oluşumuna kaynaklık eden faktörler gözler önüne serilmiştir.

3. BÖLÜM

YAZARLAR

Çalışmamıza konu edilen eserlerin yazılmasına, eserlerin ana karakterleri vesile olduğu için *Büyükelçi* adlı eserin yazarı ve aynı zamanda Behiç Erkin'in torunu olan Emir Kıvırcık'ın hayatı ve edebi kişiliği yerine, Behiç Erkin'in hayatı, özellikle de siyasi kimliğinin anlatılması tercih edilmiştir. Ancak, Emir Kıvırcık'ın dedesinin binlerce Yahudiyi Nazi soykırımından kurtarma öyküsünü kaleme alma serüveninin nasıl başladığını bilmek de çalışmamız açısından önem taşımaktadır.

1966 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Emir Kıvırcık, çocukluk ve gençlik dönemleri boyunca annesi Neyran Erkin'den sürekli olarak dedesi Behiç Erkin'in hayatını dinlemiştir. Evlerinde, başköşeyi dedesine ait önemli evraklar, madalyalar, fotoğraflar ve yazılar süslemiştir. Önceleri, dedesi hakkında anlatılanlarla çok fazla ilgilenmeyen Kıvırcık, aradan yıllar geçtikten sonra, 32 yaşında bir raslantı eseri 500. Yıl Vakfı Koordinatörü ve danışmanı olan Harry Ojalvo ile tanışmış ve bu sayede dedesininin "II. Dünya Savaşı'nda Yahudileri Nazi Zulmünden Kurtaran Türk Diplomatlarının Şeref Listesi"nde yer aldığını öğrenmiştir. Bay Ojalvo'nun dedesi hakkında anlattığı olağanüstü hikayenin etkisinde kalarak bir kitap yazmaya karar veren Emir Kıvırcık'ın, Behiç Erkin'in anılarını yazmak için arşivlere ulaşması çok kolay olmamıştır. Ancak, Behiç Erkin'i anlatan *Büyükelçi* adlı eserini de yazmaktan vazgeçmemiştir (bkz. Kıvırcık, 2010: 5-11).

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, çalışmamıza konu edilen eserlerin yazılmasına ana karakterleri vesile olduğu için Elie Wiesel'in de hayatı ve soykırım politikasına bakış açısının edebi kişiliği bağlamında değerlendirilmesi çalışmamız açısından daha uygun görülmüştür.

Özellikle Behiç Erkin'in hayatı aktarılırken tarihsel eleştiri yöntemine sıkça başvurulur; biyografik eser incelemelerinde olduğu gibi yazarın hayatına ait bilgilerden yararlanılarak ele alınan eserin aydınlatılması (bkz. Moran, 1991: 71) daha doğru olacaktır.

3.1. Behiç Erkin'in Hayatı

5 Nisan 1876 tarihinde İstanbul'da doğan Mehmet Behiç Erkin'in* babası Cemil Bey, annesi Nadire Hanım ve büyük babası Mareşal Ömer Fevzi Paşa'dır. Cemil Bey, Behiç Erkin daha çocuk iken annesi Nadire Hanım'dan ayrılmış ve bu ayrılıktan sonra üç defa daha evlenmiştir (bkz. Kıvırcık, 2008: 15) Behiç Bey'in annesi Nadire Hanım da Cemil Bey'den ayrıldıktan sonra tekrar evlenmiştir. Cemil Bey öldükten sonra halası Saide Hanım, Behiç Erkin'i ve Nadire Hanım'ı yanına almış ve Behiç Erkin, annesinin ölümüyle tamamen halasının yanında kalarak büyümüştür.

Çocukları olmadığından dolayı öz evlatları gibi sevdikleri Behiç Erkin'i, halası Saide Hanım ve Basra Valisi olan eniştesi Hidayet Paşa büyütümüştür. *Bir prens gibi* (Birinci, 2010: 5) yetiştirilen Behiç Erkin'in çocukluk yıllarında yanında büyüdüğü eniştesi Mareşal Hidayet Paşa'nın görev yerleri nedeniyle Behiç Erkin sık sık şehir değiştirmek zorunda kalmış ve öğrenim hayatının ilk devresini özel hocalardan ders alarak geçirmiştir (Birinci, 2010: xxiv). Sırasıyla Bağdat (1881-1886), Erzincan (1886-1887), İstanbul (1887-1888) ve Basra (1888-1892) vilayetlerinde ailesi ile birlikte bulunmuştur. Eniştesinin ölümü üzerine halası ile Behiç Erkin tekrar İstanbul'a yerleşmiş ve okul hayatını burada devam ettirmiştir (bkz. Dinç, 2009: 10-12).

Çocukluğundan beri kitap okumayı çok seven Behiç Bey, boş vakitlerini genellikle kitap okuyarak geçirmeyi tercih etmiştir. Subaylık yaptığı dönemlerde taburda kendisine "âlim kişi" ve "hafız adam" gibi yakıştırmalar yapılmış ve en çok da çok okuması ve ciddiyeti ile tanınmıştır (bkz. Kıvırcık, 2008: 37).

20. yüzyılın başında Behiye Hanım'la evlenen Behiç Bey, bu evlilikten üç çocuk sahibi olmuştur. Reşide (1902) adında bir kızı, Necit (1903) ve Vecih (1904) adında iki oğlu vardır (bkz. Birinci, 2010: xxiii).

* Behiç Erkin, Mehmet ismini kullanmamıştır. Ancak resmi evraklarda ve askeri sicil dosyasında Mehmet ismi yer almaktadır. Bkz. EK-16: TİTE A., K: 189, B: 1-1.; Nusret Baycan, "Türk İstiklal Harbi'nde Terfi veya Takdirname ile Taltif Edilen Subaylar", *ATAM Dergisi*, C: IX, Sa: 25, Ankara, 1992: 141; akt. Dinç, 2009: 10.

Başarılı bir tahsil hayatı olan Behiç Erkin, okuduğu okulları iyi derecelerle bitirmiştir. 1898’de teğmen rütbesi ile Harp Okulu’ndan ve 1901’de kurmay yüzbaşı rütbesi ile Harp Akademisi’nden mezun olmuştur. Behiç Erkin, 1902’de Selanik’te 3. Ordu Komutanlığına atanmıştır (bkz. Dinç, 2009: 12-13). Bu görevi sırasında Mustafa Kemal’le tanışan Behiç Bey, Mustafa Kemal’le kısa zamanda yakınlaşıp dost olduklarını ve Mustafa Kemal ölene kadar sık sık görüştiklerini, Paşa’nın yokluğunda ise haberleştiklerini dile getirmiştir (bkz. Erkin, 1956: 599).

Mustafa Kemal, en yakın arkadaşlarından biri olan Behiç Bey’le önemli konular ve memleketin durumu hakkında sürekli olarak fikir alışverişinde bulunmuştur. Hatta, birbirlerinin fikirlerine son derece önem veren bu iki isimden Behiç Erkin, Milli Mücadele döneminde kendisine Anadolu Demiryolları Genel Müdürlüğü ile Genelkurmay ikinci Başkanlığı teklif edildiğinde hangi görevi kabul edeceği konusunda Mustafa Kemal Paşa’ya fikrini sormuş ve Paşa’nın isteği üzerine Demiryolları Genel Müdürlüğü görevini tercih etmiştir (bkz. Gürel, 1989: 59).

Mustafa Kemal’in fikir danıştığı sayılı insanlardan biri olan Behiç Bey, Çanakkale ve Kurtuluş Savaşımızın gizli kahramanı, Atatürk’ten sonra, belki de en önemli komutanlarından biri olmuştur. Soyadı kanunu çıktığında Atatürk tarafından kendisine *“her şart altında kendi doğru kararını alıp, tatbik edebilen, hür kalmayı başarabilen, müstakil fikirli”* (Kıvırcık, 2008: 354) anlamına gelen Erkin soyadı verilmiştir. *“İltifatları cümlesinden olarak bana “Erkin” soyadını vermek suretiyle iyi tanıdıkları hüviyetimi ismime de izafe buyurmuşlardı”* (Erkin, 1956: 604) diyen Behiç Bey, Mustafa Kemal tarafından kişiliğine ve kimliğine yakıştırılan Erkin soyadının kendisini çok mutlu ve Mustafa Kemal’e karşı minnettar kıldığını ifade etmiştir.

Behiç Erkin, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucularından, Kurtuluş Savaşı’nın lojistiğini başarıyla yöneten komutan, Devlet Demiryollarını kuran, ilk işleten ve millileştirip lisanını Türkçeleştiren, İTÜ’yü özerkleştiren, genç cumhuriyetin ilk kamu müzesini (İnkılâp Tarihi Müzesi) kuran devlet adamı ve büyükelçi olarak birçok başarılı işe imza atmıştır. Atatürk’ün Türk bağımsızlığı için verdiği mücadelede ilk destekçilerinden biri olan Erkin, askeri, siyasi ve diplomatik alanda çeşitli başarılarla ve seçkin bir kariyere sahiptir.

Erkin sayesinde Kurtuluş Savaşı'nda Türk demiryolculuğunun tarihi yazılmıştır. *Behiç Bey, düzenli ordu kurulması çabasının Cumhuriyet devrimcilerinin gündemini doldurduğu günlerde düzenli işleyen bir demiryolu için* (Sarıaslan, 2002: 6) çok çalışarak elinden geleni yapmıştır. Behiç Erkin, Türk ulusunun bu alandaki yeteneğinin her türlü aksaklık ve eksikliğe rağmen kanıtlanmasına büyük katkıda bulunmuştur. Personelinin büyük bir bölümünü Müslüman olmayanların oluşturduğu ve Türklerin kesinlikle işletemeyeceği gözü ile bakılan demiryollarının dilinin Türkçeleştirilmesi, millileştirilmesi gibi birçok konuda öncülük etmiştir.

Kahraman bir asker olan Erkin, İstiklal Harbi'nde, Demiryolları Genel Müdürlüğü'nde ordumuza asker, silah, cephane, gıda sevkinde ve yaralıların cephe gerisine taşınmasında tüm demiryollarını yönetmiştir. Atatürk'ün sağ kollarından biri olarak aynı zamanda İstiklal Madalyası'nın da sahibi olmuştur. Soyadını kendisine Atatürk'ün verdiği Behiç Erkin, Atatürk döneminde ve daha sonrasında milletvekili ve Bayındırlık Bakanı olarak görev almış ve uzun yıllar Budapeşte, daha sonra da Paris Büyükelçisi olarak görev yapmıştır (bkz. Çölaşan, 23 Aralık 2013).

Kurtuluş Savaşı'mızın belki de en önemli kahramanlarından, aynı zamanda mimarlarından biri olan Behiç Bey, gerek lojistikçi gerekse siyasi kimliğinden dolayı çok fazla ön planda olmayı tercih etmemiştir. *Şu Çılgın Türkler*'in yazarı Turgut Özakman da Behiç Erkin'in mütevazı kişiliğine vurgu yaparak; İkinci Dünya Savaşı ve çok partili hayata geçiş dönemini yaşayan *rahmetli Behiç Erkin, bu altın kuşağın az bilinen, gölgede kalmaya özen göstermiş, hiçbir vitrinde yer almamış, en önemli temsilcilerinden biridir* (Kıvırcık, 2008: 8) diyerek onun mütevazı kişiliğini ön plana çıkarmıştır. Ancak Erkin, Kurtuluş Savaşına yaptığı katkı ve Fransa'daki binlerce Yahudi'yi Nazi soykırımından kurtarması ile tarihteki yerini almıştır. Birçok Yahudinin ilmühaberlerini yenileme işlemlerini çabuklaştırmaları konusunda konsolosluklara talimat vermiştir.

Çok yönlü ve başarılı bir kimliğe sahip olan Behiç Erkin, *ulusal demiryolculuğumuzun kurucusu olmanın haklı övüncü* (Sarıaslan, 2002: 8) ile İstanbul Milletvekili iken Bayındırlık Bakanlığı'na; ardından Peşte ve Paris Büyükelçiliklerine atanmıştır (bkz. Sarıaslan, 2002: 8). Ancak çalışmamızda Behiç Erkin'in bizi ilgilendiren asıl yönü, siyasi kimliği ile Fransa'daki büyükelçiliği

sırasında uyguladığı dış politika ve insani tutumudur. Behiç Bey'in hayatının son döneminde, Fransa'daki büyükelçiliği sırasında insana insan olduğundan ötürü verdiği değer ve gösterdiği saygı takdire şayandır.

Temelini insanın oluşturduğu siyaset, Behiç Erkin tarafından, özellikle Fransa'daki büyükelçiliği sırasında, bir ulusun içerisinde barınan farklı dine mensup insanları ötekileştirmeye ve yok etmeye eğilimli insanlara karşı direniş gösteren, insancıl ve korumacı bir tavırla ortaya konmuştur.

Behiç Erkin, birey-iktidar ilişkisinin yön verdiği siyaset yolunda Yahudilerin inanç ve ırk meselesinden kaynaklanan sorunlarını iktidar alanına taşımış ve ilgili devletler ile karşılıklı çözümler üretmeye çalışmıştır.

Behiç Erkin, 11 yıllık Budapeşte Büyükelçiliği görevinin ardından dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından Fransa'ya gönderilmiştir. O sıralarda, *"İkinci Dünya Savaşı patlamak üzereydi. İsmet Paşa, İngiltere ve Fransa ile ittifak akdettiğimiz gündün beri, artık kıtalar arası bir siyaset gütmesi gereken bir devletin başkanı idi"* (Karaosmanoğlu, 1984: 168). Bu yüzden İsmet Paşa, iç politika sorunlarından sıyrılarak kendisini tam anlamıyla milli bütünlüğümüzü korumaya odaklamış ve Türk siyasetine bu doğrultuda yön vermiştir. 13 Ağustos 1939'da Fransa'ya gelen Behiç Erkin ilk olarak, 30 Ağustos'ta dönemin Cumhurbaşkanı Albert Lebrun'a itimat mektubunu teslim etmiştir (bkz. Birinci, 2010: 432). Kısa bir süre sonra, 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'ya savaş açtığını ilan etmesiyle İkinci Dünya Savaşı başlamıştır.

Erkin'in Paris'te göreve başladığı tarih, kurtardığı insanların kaderini belirleyecektir. Göreve başladığı tarih 31 Ağustos 1939'dur. Ertesi gün, 1 Eylül'de Hitler'in Almanya'sı Polonya'ya girerek II. Dünya Savaşını başlatır. Haziran 1940'ta Alman orduları artık Paris'tedir. İşgalle birlikte işbirlikçi Fransa hükümeti ile Almanya, özellikle Yahudilere karşı farklı bir tutum izlemeye başlarlar [...] (Gürler, 12 Ocak 2014).

Savaşın başlamasından birkaç ay sonra Behiç Erkin'in görevli bulunduğu Fransa da Nazi işgaline uğramıştır; Yahudilerin işlerinden çıkartıldıkları, mal ve mülklerine el konulduğu ve toplama kamplarına sevk edildiği sıkıntılı günlerde Behiç Bey, Almanlar'ın bir yabancıya çok ender verdikleri 1. Dereceden Demir Haç

madalyasının gücünü kullanarak pek çok Yahudinin hayatını kurtarmayı başarmıştır. *“Alman Devleti’nin en üst mertebedeki nişanı olan 1. Derece Demir Haç Madalyası Çanakkale Savaşı’nda cepheye asker sevkiyatındaki başarısı ile, cephelerin düşmemesi ve savaşın kazanılmasındaki kıymetli katkılarından dolayı Behiç Erkin’e takdim edilmiştir”* (Kıvırcık, 2008: 132).

Behiç Erkin için savaş, savaşın risklerini en aza indirmek adına olabildiğince çok büyükelçi ile tanışmak anlamına geliyordu. Behiç Erkin, İçişleri Bakanı Albert Sarraut’u, zaten Sarraut’un Fransa Büyükelçisi olarak Türkiye’de görev yaptığı sırada tanımıştır. Savaş yüzünden Fransa’da, Fransız aristokrat ve zenginlerinin Paris’i terk ettikleri bir döneme denk gelen Erkin’e, önemli isimler ile tanışma ve irtibata geçme konusunda ilk olarak Mısır Elçisi Fahri Paşa’nın verdiği ziyafetlerden birinde tanıştığı Madame Jean Brunhes ve Madame Abrami adlı iki bayan vesile olmuştur. Bu bayanlar sayesinde Erkin, birçok diplomat ve aristokrat ile tanışma fırsatı bulmuştur (bkz. Birinci, 2010: 438).

Bayan Brunhes ve Abrami önemli toplantılar düzenleyerek, bu toplantılara siyasi olayları öğrenmek adına önemli şahsiyetleri davet etmiş ve Behiç Erkin bu iki bayan sayesinde Fransa siyasetine hakim pek çok kişiyle tanışmıştır (bkz. Kıvırcık, 2010: 22-23).

Ancak, Büyükelçi’nin Ankara ile irtibata geçme konusunda sıkıntıları vardı. Türkiye’de gerçekleşen olaylardan, hatta 19 Ekim 1939’da İngiltere ve Fransa arasında Ankara’da imzalanan anlaşmadan bile haberdar değilken, ABD Büyükelçisi William C. Bullitt’in kendisini araması ve tebrik etmesi ile durumu öğrenebilmiştir (bkz. Birinci, 2010: 438). Behiç Erkin siyasi konularda çok fazla deneyime sahip olduğu için her konuda onunla temasa geçilmediğini kabul ederek konu hakkında kendi inisiyatifini kullanmış ve C. Bullitt’e karşı durumdan haberdarmış gibi davranmayı tercih etmiştir.

Behiç Erkin’in insana bakış açısı ve insanı tanımlayış biçimi dönemin savaş ve ırkçı ortamında Batı Avrupa ülkelerinin aksine barışçıl ve evrensel olarak diğer dünya ülkelerine örnek teşkil etmiştir. Holokost (soykırım) olarak adlandırılan ırkçı saldırılara karşı bir tavır sergileyerek;

Türk hükümeti o hassas ve zor koşullarda, Nazilerden kaçabilen Yahudileri kurtarmaya ve onlara geçici sığınma veya geçiş olanağı sağlamaya çalışırken, Avrupa merkezlerindeki Türk diplomatları da, ölüm kamplarına sevk edilmek üzere bulunan birçok insanı kurtarmak için -kendilerini de tehlikeye atma pahasına- büyük çaba harcıyordu. Bu diplomatlar arasında Vichy elçisi Behiç Erkin de bulunuyordu (Kohen, "Tarihten ders almak...", Cumhuriyet, 29.1.2005; akt. AYTEPE, 2003: 233).

Türk Hükümeti ve Erkin bu doğrultuda, Yahudi vatandaşlarını korumak için diplomasi yoluyla bir hukuk savaşı verirken, aynı zamanda Avrupalı ırkçılara karşı zorlu ve zorlu olduğu kadar da onurlu bir mücadele yürütmüştür. Hükümet, 1940 tarihinde 65 yaşını dolduran Behiç Erkin'in görev süresini uzatarak Büyükelçi'nin 13 Temmuz 1943 tarihine kadar Paris'te, Paris'in Almanlar tarafından işgal edilmesi üzerine Vichy'deki görevine devam etmesine olanak sağlamıştır (bkz. Şimşir, 2010: 421).

Behiç Bey herhangi bir diplomat değildi. Dürüst, korkusuz ve zeki bir devlet adamı olarak gerektiği yerde, zaman kaybetmeden stratejik ve doğru kararlar alabilme yeteneğine her zaman sahip olmasının da etkisiyle *Fransa'daki hizmetlerinden ötürü 1943'te Legion d'Honneur Nişanı'nın birinci rütbesi "Grand Croix"* (AYTEPE, 2003: 233)'e layık görülmüştür.

Behiç Erkin'in dört yıl süren bu önemli büyükelçilik görevinin hikayesi, II. Dünya Savaşı ve Yahudilerin katledilmesine ilişkin olaylar yüzünden oldukça çarpıcı, maceralı ve hareketli bir şekilde geçmiştir.

Büyükelçilik, İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'nın Almanya tarafından işgalinden sonra kurulan Vichy Hükümeti nezdinde Eylül 1940 - Aralık 1944 tarihleri arasında geçici olarak Vichy kentinde hizmet vermiştir. Vichy döneminde Fransa'da görev yapan, aralarında Büyükelçi Behiç Erkin, Paris Başkonsolosu Namık Yolga, Marsilya Başkonsolosluğu Konsolos Yardımcısı Necdet Kent'in de bulunduğu Türk diplomatları, adlarına Türk pasaportu düzenledikleri binlerce Yahudinin Nazi takibatından kurtulmalarını sağlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, 23 Ocak 2014).

Erkin'in Paris'te göreve başladığı tarih olan 31 Ağustos 1939 dünya tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu tarih, Yahudi halkı için bir dönüm noktası olmuştur. Behiç Bey, II. Dünya Savaşı sırasında Paris'te büyükelçilik yaptığı

dönemde binlerce Türk Yahudisini Nazi zulmünden, yani soykırımdan kurtarması ve uyguladığı sistemli dış politika ile uluslararası alanda dikkat çekmiştir.

Behiç Erkin'in Paris Büyükelçiliği Almanların işgali altında olan bir ülkede ve bunun tamamına yakın bölümü Vichy şehrinde geçmiştir. Bu dönemde özellikle Fransa'da bulunan Osmanlı Yahudi tebaasını Nazi Almanya'sı soykırımından kurtarmakta gösterdiği üstün gayret, cesaret ve insani duyguları ile büyük bir ün kazanmıştır. Behiç Erkin, Türk kamuoyunda da daha çok Paris Büyükelçiliği yıllarında, adeta Almanların ellerinden sökerek aldığı Yahudi kökenli insanları kurtarması ile tanınmıştır (Dinç, 2009: 42).

Görüleceği üzere, acımasız Nazi kanunlarını vatandaşlarına uygulamayan sadece Türk diplomatlarıydı. Behiç Erkin, Necdet Kent, Namık Kemal Yolga ve Selahattin Ülkümen gibi Türk diplomatları pek çok ulusun sessiz kaldığı bu zulme tepki göstermiş ve Nazilerin karşına dikilmeye cesaret edebilmişlerdir. Adı geçen diplomatlar yalnızca Yahudi Türkleri kurtarmakla kalmamış; farklı uluslardan da ne kadar Yahudi kökenli kişi varsa kurtarabilmek için hiç durmadan uğraşmışlardır. Behiç Erkin ve Fransa'daki diğer cesur Türk diplomatları Yahudileri Holokost'tan kurtarmada etkili olmuşlardır. Ancak çok az insanın, bu diplomatların soyluluğundan ve insanlığın en karanlık zamanlarından biri olan soykırım sırasındaki bu çabalarından haberi vardır.

Behiç Erkin, “Bizim ülkemizde din, dil, ırk ayrımı yoktur. Ne dinimiz ne tarihimiz ne de örf ve adetlerimiz bu tip ayrımcı ve düşmanca olayları kabul eder” (Kıvırcık, 2010: 105) diyerek Yahudilere yönelik uygulamalara karşı çıkmıştır. Birçok Yahudiyi soykırımdan kurtarıp trenler ile Türkiye'ye göndermiştir. Tarihte “Büyükelçi'nin Trenleri” adıyla anılan ilk tren 1942 yılında Türkiye'ye doğru yola çıkmıştır (bkz. Gürler, 12 Ocak 2014). Bu trenler Almanların trenlerinden farklı olarak ölüme değil; yeni bir başlangıca, umut ışığına doğru yola koyulmuştur. Türk Yahudilerine yönelik baskınların devamı karşısında T.C. Vichy Büyükelçiliği'ne başvurular giderek artmıştır (bkz. Şimşir, 2010: 61).

Behiç Bey, gerek Nazi Almanya'sına, gerekse işbirlikçi Fransız Vichy Hükümeti'ne karşı büyük bir mücadele vermekten yılmamış ve 20.000'e yakın insanın hayatını soykırımdan kurtararak büyük bir mucizeye imza atmıştır. Tarihinin

bu en karanlık ve zor günlerinde insani değerlerini unutan ya da kaybetmiş olan Almanya ve Fransa'ya Türk ulusu ve insanı adına büyük bir ahlak dersi vermiştir. Almanların Büyükelçi üzerindeki baskısı 17 Haziran 1943'te Amerikan gazetesi *Washington Post*'da haber olmuş, ayrıca *Time* dergisinde, 28 Haziran 1943'te Büyükelçi hakkında bir yazı çıkmıştır (bkz. Çamur, 2011: 91).

Türk vatandaşı Yahudilerin ve diğer Yahudilerin Fransa'dan Türkiye'ye gönderilerek ırkçı zulümlerden veya ölümden kurtarılmasının büyük bir bölümü Vichy Büyükelçisi Behiç Erkin'in döneminde ve onun gayretli çalışmalarıyla gerçekleşmiştir. Özellikle Türk Yahudilerini korumak için 1942 yılında çok çalışmış olduğu bilinen Behiç Erkin, görevini tamamladıktan sonra bu esaslı görevi Şevki Perver'e emanet etmiştir.

Vichy Büyükelçiliği sırasında kendisiyle temasa geçmek istemeyen ve bu sebeple tanışmadığı birçok devlet adamı ve memur olduğunu belirten Erkin, bunun sebebini, bu kişilerin Alman korkusuna ya da Almanlarla işbirliği taraftarı olmalarına bağlamıştır. Kendi bulunduğu elçilikte görev yapanların ise Alman düşmanı olduğunu, kendisiyle dertleştiklerini dile getirmiş ve Fransa'da serbestçe konuşulabilecek tek yerin Türkiye Büyükelçiliği olduğunu altını çizmiştir (bkz. Birinci, 2010: 570).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler, "Faciayı Araştırma Komisyonu" adıyla, soykırımı araştırmak için bir komisyon kurmuştur. 20.000'e yakın Yahudi'yi soykırımdan kurtardığı için Behiç Erkin'in adını ölümsüzleştirmek isteyen bu komisyon, Behiç Erkin'e yaptığı yardımlarla ilgili yanıtlanmak üzere 18 soruluk bir form vermiştir. Erkin, BM yetkilisine teşekkür edip, dosyayı geri vererek şu kelimeleri sarf etmiştir:

Ben yaşlı bir insanım ve zaten böyle şeyleri doldurmaya gerek yok. Sebebi de şudur; Biz Atatürk'ün önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmakta emeği geçenler, Musevilerin başına gelenlerin 460 yıl önce başlarına gelenlerden herhangi bir farkı olduğunu düşünmüyoruz. Dolayısıyla benim yaptığım, tarihimize, örf ve adetlerimize sahip çıkmak ve Türk ulusu adına insani görevimizi yerine getirmektir (Gürler, 12 Ocak 2014).

Erkin, görevini tamamladıktan sonra Türkiye'ye geri dönmüş ve dönüşünün ardından dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından kendisine milletvekili

olacağı bildirilmiştir. 6 Eylül 1946'da Çankırı'dan Milletvekili olmuş (bkz. Birinci, 2010: 585), ancak 05 Ağustos 1946'da hastalığı nedeniyle görevini bırakmak zorunda kalmıştır (bkz. Aytepe, 2003: 233-234). Bundan sonra bir hükümet görevlisi olmamasına rağmen, bazı gazetelerde demiryolu hakkında yazılar yazmış ve demiryollarının gelişimini takip etmiştir. Türkiye'deki ilk kamu müzesini (Demiryolları Müzesi) kurmuş ve ilk demiryolu okulunu yaptırmıştır.

Erkin'in bakanlık görevi sırasında mühendislik fakültesi (*İTÜ-İstanbul Teknik Üniversitesi*) özerkleştirilmiştir. "*Bakanlığı sırasında yaptığı en önemli işlerden biri de, o zamanki adı Mühendis Mekteb-i Alisi, bugünkü İstanbul Teknik Üniversitesi'nin özerkleşmesi kararını vermesidir*" (Gürler, 12 Ocak 2014).

M. Kemal Atatürk Behiç Erkin'e ve yaptığı işe çok saygı duyduğu için Kurtuluş Savaşı'nda Behiç Erkin'in yaptığı işin önemini göstermek adına;

"Yurdun her bir tepesinde dumanlar tütüyor" mısrasını, 10. Yıl marşından çıkarmış, yerine kendisinin şahsen yazdığı şu mısrayı eklemiştir. "Demir ağlarla ördük ana yurdu dört baştan" Bu mısrayı yazdıktan sonra da yakın arkadaşı Behiç Bey'e: "Sizin emeğinizin karşılığı değildi, değiştirdim" diyerek, kendi yazdığı mısrayı ona okumuştur (Gürler, 12 Ocak 2014).

Çünkü Behiç Bey:

1850'lerden beri Anadolu topraklarından geçen, ama hiçbir zaman Anadolu insanına ait olmayan demir ağların millileştirilmesi için aylarca Meclis'e gidip ilgili herkesle yüz yüze, teker teker konuşmuş, en sonunda başbakanı bile ikna edebilmek için iki milletvekilinin önünde, Türklerin demiryollarını işletebileceğine dair gerekirse senet bile verebileceğini söyleyip demiryollarımıza ve demiryolcularımıza sahip çıkmak yoluyla yabancılara geri verilmesini engelleyerek, bu işletmenin önüne Türkiye Cumhuriyeti Devleti yazısının yazılmasında başrolü oynamıştır (Kıvırcık, 2008: 319).

Hayatı boyunca çalışmaktan yılmayan, disiplinli ve istikrarlı kimliğiyle imkansız denilenleri gerçekleştiren Behiç Erkin, 13 Ekim 1961'de, 85 yaşında İstanbul'da vefat etmiştir (bkz. Şimşir, 2010: 421). Behiç Bey'in ölümü yakın çevresi ve sevenleri tarafından büyük bir üzüntüyle karşılanmıştır. Behiç Erkin'in [...] demiryollarına ve istisnasız bütün demiryolcularına bağlılığını ebedileştirmek amacıyla olacak ki kendisinin Eskişehir'de hatların birleştiği üçgende defnedilmesini vasiyet ettiği (Durukal, 1961: 19) anlaşılmaktadır. Behiç Erkin, ölüm tarihinden bir

süre sonra TCDD Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılan anıt mezara nakledilerek vasiyeti yerine getirilmiştir. “*Bu yüzden de Eskişehir’deki tek anıt mezar Behiç Erkin’e aittir*” (Kerman, 23 Ocak 2014).

Berhiç Erkin’in gösterdiği kahramanlıklar Musevi Cemaati tarafından da takdir edilmiştir. Musevi Cemaati eski Başkanı ve Quincentennial Vakfı’nın kurucusu Harry Ojalvo, 10 Haziran 2002’de Behiç Erkin’den kahraman olarak bahsettiği bir şiir yazmıştır (bkz. Reisman, 2010; akt. Çamur, 2011: 92).

Erkin, olaylı hayatı hakkında anılarını yazarak *Türk Tarihi Kurumu*’na vermiş, ölümünden bir yıl sonra yayımlanacak olan anılarının basım maliyeti için bağışta bulunmuştur. O zamandan beri 49 yıl geçmesine rağmen anıları hâlâ yayımlanmamıştır (bkz. Kıvırcık, 20 Ocak 2014). *Sonunda emekli olmuş bazı uzmanlar devreye girmiş ve anılar Türk Tarih Kurumu yayınevinin bodrum katında, bir demir dolabın arkasında bulunmuş ve yayınlanmıştır* (Gürler, 12 Ocak 2014).

Her şeyden önce olgun, sözüne sadık, dostlarına bağlı ve aynı zamanda değerli bir asker olan merhum Behiç Erkin, tam anlamıyla teşkilatçı ve ileri görüşlü bir idare adamı olarak tarihe geçmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında Alman Ordusunun ileri gelen komutanlarından General Kannengiesser de *Gelibolu* adlı eserinde Behiç Erkin’den “*ileriye gören, teşkilatçı, ciddi, işlerine müdahale edilmesini sevmeyen, kendisini tanıyanların hürmet ve sevgisini kazanmış, iyi bir iş adamı*” (Durukal, 1961: 18) olarak güzel ve övgü dolu sözlerle bahsetmiştir.

Fransa’da bulunduğu süre boyunca karşılaştığı bütün zorluklara rağmen görevini büyük bir titizlikle ve başarıyla yerine getiren Büyükelçi Behiç Erkin’in başarısı Türk Hükümeti tarafından da övgüye layık görülmüştür. Türk Hükümeti adına yaptıklarından dolayı kendisine bir takdir mektubu yazılmıştır:

Paris Büyük Elçisi Bay Behiç Erkin’e

Fransa’nın maruz kaldığı mağlubiyet hakkında vekalet irsal buyurulan mufassal raporunuz büyük bir alaka ile mütalaa edildi. Şehirden şehire göç etmek meşakketleri arasında, vasıtasızlık içinde ve bizzat işaret buyurulduğu veçhile, birçok günler hatta gazete dahi görmek imkansızlığına rağmen, Fransa’da cereyan eden büyük hailenin, hadiselerin ve bunları hazırlayan sebeplerin ta derinliklerine inen nüfuzlu bir nazarla takib ve tedkik edildiğini gösteren bu vesikanın kıymeti, yürüttüğünüz tahmin ve mütalaaaların bilahare tahaddüs eden vakalarla isabeti teeyyüd

eylemiş olmak itibarı ile de tebarüz etmektedir. Mesainizi tebrik ve bu hissini ifadesi olarak bu takdirnameyi tarafı devletinize irsale müsaraat ediyorum.

Raporu mütalaa eden Reiscümhurunuz İsmet İnönü ve başvekilimiz Doktor Refik Saydam'ın da bilhassa memnuniyet izhar etmiş olduklarını ilaveten arz ederim (Dışişleri Bakanlığı Arşivi (DBA); Personel-Sicil, 309).

Hariciye Vekili

Görüleceği üzere, Behiç Erkin Fransa'da bulunduğu görev süresi boyunca yalnızca II. Dünya Savaşı'nın neden olduğu sıkıntılı durumlara karşı mücadele vermemiş; aynı zamanda devleti için elinden geleni yaparak, yaşadığı tüm imkansızlıklara rağmen devletini Fransa'da yaşanan gelişmelerden haberdar edebilmek adına üstün bir çaba göstermiştir. Bu çabası başta İsmet İnönü olmak üzere devletin önde gelenleri tarafından da takdir edilmiştir.

Macaristan ve Fransa'da görevde bulunduğu dönemlerde, öncelikle çevresindeki insanları iyi tanımaya çalışan Behiç Erkin, olası kötü niyetli kişilerin tuzağına düşmemek için her zaman temkinli davranmış ve işlerini kendi akli ve kararları doğrultusunda yürütmeyi tercih etmiştir. Büyükelçiliği sırasında davet işlerine son derece önem veren Erkin, bulunduğu ülkelerdeki Dışişleri Bakanlığı'na bağlı memurlarla ve diğer devlet dairelerindeki kendisine faydası dokunabilecek görevlilerle irtibata geçmekten kaçınmamış ve her fırsatta sohbet aracılığıyla bulunduğu ülke hakkında bilgi edinebilmek için bu insanları şık restoranlara ve barlara davet etmiştir. Bu davranışı davet edilen kişiler tarafından büyük beğeni toplamış, kendisi de davet edildiği her toplantıya katılmaya özen göstermiştir. Konu diplomatik bir mesele olduğunda ise söylenmesinde sakınca olmayan duyduğu veya gördüğü bir meseleyi bile, öncelikle kendi hükümetine bildirmeyi tercih etmiştir.

Konumu gereği olsa da, hiçbir görevliye tepeden bakmayı sevmeyen Behiç Erkin, herkese nazik bir şekilde davranıp, saygı ve hoşgörü göstererek sahip olduğu konunun saygınlığının bu şekilde artacağına inanmıştır. Bununla birlikte Behiç Bey, hükümet törenlerinde konumuna uygun şekilde davranılmasını talep etmenin doğal hakkı olduğunu düşünmüş ve aksi olduğu takdirde, o anda sorun çıkartmadan yaşadığı sorunu ilgili kişilere nazikçe bildirdiğini, özel davetlerde kendisine gerektiği

gibi davranılmadığı zaman, bunu mazur görüp bir daha oraya gitmediğini ifade etmiştir (bkz. Birinci, 2010: 582-584).

Türk, asker, siyasetçi ve diplomat kimliğiyle hiçbir zaman karakterinden ödün vermeyerek önemli başarılarla imza atan Behiç Erkin, Fransada'ki büyükelçiliği sırasında karşı karşıya kaldığı Yahudi sorunu ile yakından ilgilenmiş ve sorunun Yahudiler lehine çözümlenebilmesi için elinden geleni yapmıştır. Erkin, vatandaşlıklarını kaybeden binlerce Yahudiye Türk vatandaşlığı hakkı vermiştir. Avrupa'da yaşayan Yahudiler, Türk vatandaşlığını kaybetmelerine rağmen, Türkiye'nin savaş dönemindeki tarafsızlığı, Behiç Erkin'in izlemiş olduğu insancıl ve ulusalüstü politika sayesinde Nazi soykırımından kurtulabilmişlerdir.

Behiç Erkin ve Türkiye'nin savaş yıllarında Yahudi göçmenler konusunda uyguladığı politika, Nazi baskısı altında bulunan birçok ülkeyi Yahudileri soykırımdan kurtarma konusunda cesaretlendirmiştir. Soykırımla tehdit edilen Yahudiler için Behiç Erkin ve Türkiye, sığınacak bir liman ve vaad edilmiş toprakların bir aracısı olmuşlardır.

3.2. Elie Wiesel'in Hayatı

Elie (Eliezer) Wiesel, II. Dünya Savaşı sırasında ailesi Naziler tarafından toplama kamplarına götürülen ve Holokost'tan sağ çıkmayı başaran Romanyalı bir Yahudidir. Çoğu soykırım ve soykırımın Yahudi kurbanları hakkında olmak üzere birçok eser kaleme almıştır. Öğretmek, Elie Wiesel'in çalışmalarının her zaman odak noktası olmuştur. 1976 yılından bu yana Amerika Birleşik Devletleri'deki Boston Üniversitesi'nde profesör olarak eğitim vermektedir (bkz. The Elie Wiesel Foundation For Humanity, 20 Ocak 2014).

Elie Wiesel, şu anda Romanya olarak bilinen Transilvanya'nın Sighet kasabasında 30 Eylül 1928 tarihinde Yahudi bir ailenin tek erkek çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Wiesel'in hayatında ve eserlerinde önemli bir yere sahip olan Sighet, Romanya'da bir bölgenin başkenti, hatta 1940'tan 1947'ye kadar geçen kısa süre içerisinde Macaristan'ın bir parçası olmuştur. Yahudiler, bu bölgeye 1640 yılında, diğer ülkelerdeki zulümlerden kaçıp sığınmak için gelmişlerdir. 1960 yılı

itibariyle yerli halk, Yahudilerin tüm bölgeden sürgün edilmesini istemiş, ancak yetkililer bu gericiliğe karşı direnmiştir. Devletin hoşgörüsüne rağmen, Sighet ve Avrupa'nın diğer bölgelerindeki antisemitizmin yükselişi soykırıma giden yolun önünü açmıştır (bkz. Bayer, 2000: 15). Ancak ne olursa olsun Sighet, Elie Wiesel'in hayallerinin ve çocukluğunun şehri olmaktan çıkmamıştır.

Sighet, Wiesel'in daha sonraları "küçük bir Avrupa Kudüs'ü" olarak adlandırdığı özel bir yerdir ve Wiesel'in eserlerinde sıkça kaleme alınmıştır. Elie Wiesel, masasının önünde duvardaki evinin resmi ile yazılarını yazmaktadır. Elie Wiesel'in yazma ve konuşma stratejisi Sighet'teki çocukluğu ile ölüm kamplarının tarifsiz dramının bilinçli olarak yan yana getirilmesi gibi görünmektedir (Downing, 2008: 27).

Sarah ve Shlomo çiftinin oğlu olan Wiesel, Hilda, Beatrice ve Tzipora adında üç kız kardeşe sahiptir. Naziler hayatlarına girmeden önce mutlu bir aile tablosuna sahip olan Elie Wiesel'in çocukluk dönemi oldukça güzel ve Yahudi inancı ile iç içe geçmiştir.

"Wiesel'in ailesi evde çoğu zaman eski İbranice, ancak aynı zamanda Romence de konuşurdu. Bunun yanı sıra evde Macarca ve Almanca da konuşulurdu" (Elie Wiesel: First Person Singular. The Life and Work of Wiesel, 24 Ocak 2014). Annesi Sarah, Elie Wiesel'i Tevrat'ı öğrenmesi için teşvik ederken; babası Shlomo, Elie'yi İbranice öğrenmeye ve edebiyat okumaya teşvik etmiş, oğluna güçlü bir maneviyat duygusu aşılamıştır. Kendi zamanına göre eğitilmiş bir kadın olan Wiesel'in annesi Sarah, oğlunun yoğun ilgisini Yahudi inancına çekmiştir. Bu sayede Wiesel, çocukluğunun büyük bir bölümünü kutsal Yahudi metinlerini öğrenerek ve dedesinden dinlediği hikayeleri zihninde canlandırarak geçirmiştir. *"Kitapları spora tercih eden Elie ağırbaşlı, utangaç ve hastalıklı bir çocuktur"* (Bayer, 2000: 10). Genellikle yalnız başına ve içine kapanık bir çocuk olarak arkadaş çevresi tarafından da dışlanmıştır.

Dini bütün ve çalışkan bir Yahudi olabilmek için elinden geleni yapan Elie Wiesel'in üzerinde derin bir etkisi olan büyük babası Rabi* Dodye Feig dindar bir

* Rabi, nitelikli bir Yahudi din yetkilisi anlamına gelmektedir. Bu ünvan genellikle, itibar edilebilir kararlar alabilecek kişiler için kullanılmıştır. Daha çok doğayla ilgili, sosyal, eğitimsel ve dinlerarası diyalog konularına eğilen aşırı Ortodoks olanların dışındaki Rabiler, Yahudi dininin geçmişten günümüze aktarılmasında önemli bir işleve sahiptirler (bkz. Besalel, 2001: 515-516).

Ortodoks Yahudisidir. Elie Wiesel'in dedesi ile olan yakın ilişkisi Wiesel'in karakterinin şekillenmesine de etki etmiştir. Rabi Dodye Feig torunu Elie Wiesel'i kasabadaki dindar Yahudilerin okuduğu, *Tora*** *öğrenimine hedeflenmiş* (Besalel, 2001, C. 2: 517) bir çeşit din okulu olan Yeşivot'ta, Yahudilerin kutsal kitaplarından Talmud*** ile ilgili araştırmaları takip etmesi için teşvik etmiştir (bkz. Downing, 2008: 44-48). Wiesel'in özellikle de dedesinin anlattığı ilk ilahi aşk hikayeleri Wiesel'in neden hikayeci olduğunu ve Yahudilikle ilgili çalışmalara nasıl yöneldiğini açıklamaktadır, ayrıca Wiesel, savaşın bu yolu tercih etmesinde kesinlikle büyük bir payı olduğunu vurgulamaktadır (bkz. Wiesel, 1978: 16).

İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması Wiesel ve ailesinin hayatını olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak Wiesel ailesinin asıl felaketi Romanya'nın 1940 yılında Sighet'i kaybetmesiyle başlamıştır. 1941'de Hitler Rusya'ya saldırmış ve II. Dünya Savaşı'nın tam ortasına düşmüştür. Hitler, malzemeye ve silaha ihtiyacı olduğu için kampların birçoğunu mahkumları ölüm makinalarına yakıt olarak kullanmak üzere zorunlu çalışma merkezleri haline getirmiştir. 1942'deki Wansee Konferansı'nda Hitler ve müttetikleri "nihai çözüm" olarak bilinen resmi politikayı geliştirmiştir. Bu plana göre, özellikle Yahudiler yıla kadar çalıştırılacak; ardından da öldürüleceklerdir. Öldürücü iğne ve zehirli gaz gibi kitle katliamları için yöntemler geliştirilmiştir. Toplama kamplarına gaz odaları eklenerek kitle imhaları bu kamplarda ciddi olarak uygulanmaya başlanmıştır.

1944'te, II. Dünya Savaşı sırasında Alman orduları Sighet'i istila ettiklerinde Wiesel'in hayatı ciddi olarak beklenmedik bir yön almıştır. O ve ailesi, ikisi de Polonya'da bulunan Auschwitz ve Buna'daki toplama kamplarına gönderilmişlerdir. *Gece* adlı eserinde korkunç detaylarıyla anlattığı mahkumiyeti, bir insan ve Yahudi olarak Wiesel'i sonsuza kadar değiştirmiştir (bkz. Elie Wiesel: First Person Singular. The Life and Work of Wiesel, 24 Ocak 2014).

** Tevrat'ın ilk beş bölümünü kapsayan Tora ya da Torah *doğrudan doğruya Musa'ya vahiy yoluyla indirilmiş, öbür bölümler daha sonra eklenmiştir* (Dinler Tarihi Ansiklopedisi, 1999: 261).

*** Kelime anlamı çalışma ve araştırma olan Talmud (bkz. Dinler Tarihi Ansiklopedisi, 1999, C. 2: 295) Yahudi medeni kanununu, tören kurallarını ve efsanelerini kapsayan dini metinlerin tümüne verilen addır.

Wiesel ve ailesi antisemitizmin ilerleyen ve önüne geçilemeyen yükselişinden nasibini almış ve 1944'te Wiesel, ailesi ve kentin geri kalanı Sighet'teki iki gettoda birine yerleştirilmişlerdir. Wiesel ve ailesi daha geniş olan ikinci gettoda, bir süre Serpent Sokağı'nda yaşamışlardır. 6 Mayıs 1944'te, Macar yetkililer Alman ordusunun Sighet'teki Yahudi topluluğunu Auschwitz-Birkenau'ya götürmesine izin vermiştir.

Bu tarihten itibaren Elie Wiesel, ailesiyle birlikte Auschwitz'e; oradan da Buchenwald'e nakledilerek soykırımı bire bir yaşamış ve soykırımı tanıklık etmiştir.

Elie Wiesel Auschwitz'deyken tutuklu numarası "A-7713" sol koluna dövme olarak işlenmiştir. Bu ve benzeri numaralar Naziler tarafından Yahudilere isimleri yerine verilmiştir (bkz. Wiesel, 25 Ocak 2014). Bu sayede Yahudiler toplama kamplarında bile ötekileştirilmişlerdir. Nazilerin toplama kamplarında mahkumların kollarına işledikleri dövmeler semboliktir ve Yahudiler için bu dövmeler, içerisinde duygu yüklü bir çok mesajı barındırmaktadır.

Gerçekten de dövme yapma öncelikle ve yalnızca kampa girişin bir amıdır. Bütün toplama kamplarında genelde aynı olan ve birçok anlatı dolayısıyla gayet iyi bildiğimiz o girişin bir amıdır. Çünkü bu giriş radikal bir kopuştur, bir huduttan geçiştir, meçhul, yabancı bir evrene giriştir (Wieviorka, 2006: 147).

Mahkumları kimliksizleştirmek için yapılan dövmeler Elie Wiesel'in hayatını da derinden etkilemiştir. Wiesel, koluna yapılan dövmeden sonra kampta "A-7713" olarak anılmaya ve çağrılmaya başlanmıştır. Hem annesi hem de kız kardeşleri Hilda, Beatrice ve Tzipora'dan ayrılan Wiesel'in, annesi ve kız kardeşi Tzipora muhtemelen kampa vardıklarında gaz odalarında öldürülmüşlerdir. Wiesel ve babası, Auschwitz III-Monowitz'e bağlı Buna çalışma kampına yollanmışlardır. Elie Wiesel, korkunç şartlar altında çalışmak zorunda kaldığı sekiz ay boyunca babasıyla birlikte kalmayı başarmış ve savaşın son günlerinde üç kamp arasında sürüklenmiştir.

"Altı milyon -belki biraz daha az, belki biraz daha fazla- Yahudi kaldedildi ki bunun bir milyonu Auschwitz'dedir" (Wieviorka, 2006: 17). Müttefikler 6 Haziran 1944'te Avrupa'ya çıkartma yapmışlardır. Wiesel'in tutuklu olduğu 1944 yılında Almanya savaşı çoktan kaybetmiştir. Bu gerçek Hitler'in Yahudileri yok etme arzusunu sadece daha da alevlendirmiş ve dolayısıyla gaz odalarındaki ölümler

artmıştır. Wiesel, Auschwitz'e geldikten kısa bir süre sonra, 1944 yılının baharında çoğu kamp kapatılmıştır. Pek çok Yahudi olmayan insan çalışma kamplarına gönderilirken; çoğu Yahudi ise Auschwitz'deki gaz odalarına gönderilmiştir.

Küçük yaşta ailesi dağılan ve bir daha tamamıyla ailesiyle bir araya gelemeyen Elie Wiesel, 1945 yılının Nisan ayında 16 yaşındayken Amerikan Birlikleri tarafından Buchenwald'dan kurtarılarak özgürlüğüne kavuşmuştur; ebeveynlerinin ve küçük kız kardeşinin öldüğünü bu esnada öğrenmiş ve Paris'te bir yetimhaneye gönderilmiştir. 1948-1951 yılları arasında Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde felsefe, psikoloji ve edebiyat öğrenimi görmüştür (bkz. Credo Reference, 8 Ocak 2014). Elie Wiesel, okul masraflarını karşılamak için eğitimini özel öğretmen ve çevirmen olarak çalışarak tamamlamış ve çok geçmeden hem Fransız hem de Yahudi yayınları için yazılar yazmıştır. Wiesel, 1956 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş ve New York'a yerleşmiştir. Soykırım hakkında yazmayacağına yemin etmişken, yıllar sonra bu konu hakkında konuşması ve bütün hikayeyi yazması gerektiğine inanarak, ancak hikayenin de dilin ötesinde olduğu bilinciyle bunun nasıl olabileceğini sorgulayarak Gece adlı eserini yazmaya başlamıştır (bkz. Kanfer, 25 Ocak 2014). Wiesel'in sessiz kalmaya dair ettiği yemini bozmasının bir anlamı vardır. Bir taraftan soykırım kurbanlarının çektiği acıların tarifsiz olduğunu düşünürken; diğer taraftan sessiz kalmanın sürekli olarak Elie Wiesel'e bu acıların bir gün daha da çoğalacağı korkusunu yaşatması ve Wiesel'in insanlığın soykırım gerçeğinden haberdar olmasını istemesi soykırım faciasını kaleme almasına vesile olmuştur. Bauer, Wiesel'in bu durumla alakalı yaşadığı kararsızlığı şu şekilde açıklamıştır:

Wiesel bir taraftan, Soykırım bağlamında, başta kurbanların maruz kaldığı acılar ve bu acıları onlara çektirenlerin acımasızlığı olmak üzere hiçbir zaman tam olarak anlayamayacak ve açıklanamayacak yönlerin olduğunu söyleyip buna bağlı olarak soykırımın da son kertede açıklanamaz olduğu sonucuna varıyor. Ama diğer taraftan da gücü yettiğinde söz konusu deneyimleri karşı tarafa aktararak insanların durumu iyice kavrayabilmesini sağlamaya çalışıyor... Wiesel sık sık gelecek kuşakların soykırımı hatırlamayacakları endişesini dile getirmektedir ki eğer kendisinin ve diğerlerinin yaymaya devam ettikleri mistifikasyon amacına ulaşırsa bu kehanetin gerçekleşeceği söylenebilir. Ama gerçekten önemli yazılarıyla Wiesel, mistifikasyonu tam tersine çevirmekte ve açıklamakta (Bauer, 2002: 26).

Görüleceği üzere Wiesel, soykırım hakkında yazılar yazmaya devam etmiştir. Wiesel'in büyük ölçüde otobiyografik romanları *Şafak* ve *Kaza* Elie Wiesel'in soykırımdan sağ çıkmayı başaran biri olarak rolünü daha fazla irdelemektedir. *Duvarın Ötesindeki Şehir* ve *Ormanın Kapıları* adlı eserleri soykırımın diğer boyutları üzerinde odaklanmaktadır. Wiesel'in *Tanrı'nın İmtihanı* oyunu ise, Tanrı'ya bu kadar çok acıya izin verdiği için bir açıklama getirmesi adına meydan okumaktadır.

İlk yazıları daha çok Tevrat, İncil ve dini konular üzerinde odaklanan “*Elie Wiesel'in kamplarda yaşadıkları yalnızca Tanrı'ya olan inancını kaybetmesine neden olmamış; aynı zamanda kendi kurtuluşuna olan inancını da kaybettirmiştir*” (10th Grade Exemplar Essay: Response to Literature, 25 Ocak 2014).

Wiesel'e göre, eğer Tanrı tüm güçlere sahip ve her an her yerde bulunabiliyorsa adil davranmamıştır, çünkü Tanrı'nın kendi ahlaki standartlarına göre soykırımı engellemesi gerekirdi, ancak Tanrı, bunu yapmayı tercih etmeyerek milyonlarca insanın acı çekmesine göz yummuştur. Bundan dolayı Tanrı'nın yüzünü gizlemesi mazeret olarak kabul edilemez; bu durumda Tanrı adil olsa bile tüm güçlere sahip değildir, çünkü tüm güçlere sahip olsaydı soykırımı engellemiş olurdu (bkz. Bauer, 2002: 234-235).

Elie Wiesel, toplama kamplarında çektiği acılara rağmen hâlâ hayatta kalabilmesinin sorumlusu olarak da Tanrıyı görmüştür. Ona göre, bu kadar acıya ve işkenceye rağmen ölmemesi Tanrı yüzündendir. Wiesel, düşünerek varabildiği tek çıkar yolunu, “*Yaşıyorum öyleyse suçluyum*” aforizmasıyla formülleştirir (Agamben, 2004: 89). Bu aforizmadan anlaşılacağı üzere, Elie Wiesel'in hayatta kalarak hissettiği tek şey suçluluk duygusu olmuştur. Farklı bir çelişki içerisinde bu suçluluk duygusu, çoğu kez de katledilen kişi kendisi olmadığı için duyduğu memnuniyetten ötürü gelmiştir. Kurtulan, ancak bir başkasının yerine yaşıyor olduğu takdirde kurtulmayı başarabilmiştir.

1969 yılında, soykırımdan kurtulan Marion Ester Rose ile evlenen Wiesel, dünya çapında baskı ve zulme karşı çalışmalar yürütmüştür. Elie Wiesel, adaletsizlik karşısında konuşmak için özel bir zorunluluk hissetmektedir. Bu amacı

doğrultusunda Wiesel, Boston Üniversitesi'nde uygarlık tarihi dersi vermekte ve enerjisini bir dizi insani yardım kuruluşlarına harcamaktadır. Wiesel, Birleşmiş Milletler Soykırımı Anma Müzesi'nin kurulmasına yardım etmiş ve para desteğinde bulunmuştur. Zulmün tüm insanların farkında olması ve zulme tüm insanların karşı çıkması gerektiği düşüncesinin herkese duyurulmasını umut etmektedir.

Elie Wiesel'in hem kurgu ve denemelerinin hem de tiyatro eserlerinin, Yahudi ustaları ve efsaneleri hakkındaki yazılarının ana motifi bellektir. Wiesel, insan haklarına bağlılığını tüm dünya üzerinde yaymaktadır. Bu şekilde tanınmasıyla 1986'da Nobel Barış Ödülü'nü almıştır (bkz. Schuster ve Kimming, 1999: 61). Ödülü, eylemleri ve cesaretli çalışmaları için kabul ederek, bu ödülün kendisini sevindirdiğini, çünkü bu onurun tüm soykırımdan kurtulanlara, onların çocuklarına ve her zaman kaderleriyle kendisini özdeşleştirdiği Yahudi halkına ait olduğunu bir kez daha dile getirmiştir (bkz. Nobelprize.org, 24 Ocak 2014).

Yazar, soykırımı ve ayrımcılığa karşı hümanist eylem çağrısını ise *“Bazen müdahale etmeliyiz... Nerede olursa olsun erkeklere veya kadınlara ırklarından, dinlerinden ya da siyasi görüşlerinden dolayı zulmediliyorsa; o yer -o anda- evrenin merkezi haline gelmelidir”* (Nobelprize.org, 24 Ocak 2014) sözleriyle özetlemiş ve kendisinin de tanık olduğu soykırımı, soykırımın başlangıcı olarak gördüğü o unutulmaz gece ile özdeşleştirerek; *“Beni sonsuzluktan, yaşama isteğinden mahrum bırakan geceyi hiçbir zaman unutmayacağım. Tanrımı ve ruhumu öldüren ve hayallerimi yok eden o anları hiçbir zaman unutmayacağım”* (Bayer, 2000: 7) diyerek açıklamaya çalışmıştır.

Elie Wiesel, biyografik yazımı ve insani aktivitelerinin bir sonucu olarak, Nazi soykırımından kurtulanlar arasında en çok göze çarpanlardan birisi haline gelmiştir. Hayatın toplama kapılarında neye benzediği anlatmak için kesin kararlı olan Wiesel, bunu yapmadan önce on yıl beklemeye yemin etmiş, on yıl sonra ise *Gece* adlı eseriyle uzun süren sessizliğini bozarak birçok eser kaleme almıştır. Wiesel, çoğu zaman eserlerini İngilizceye tercüme eden eşi ile birlikte genellikle Fransızca olarak birçok türde yazı yazmıştır. En çok *Gece* adlı eseriyle tanınıyor olsa da, romanları, oyunları, bestelenmek için yazılan bir şiiri, dini düşünceleri ve

çok sayıda otobiyografik denemeleri ile başarı kazanmıştır (bkz. Credo Reference, 8 Ocak 2014).

Başarısını günden güne arttıran Wiesel, hayatında derin izler bırakan kampların, özellikle de Auschwitz'in anlamını, var olma sebebini sürekli olarak sorgulamaktadır. Dünyanın en büyük mezarlığı olan *Auschwitz'in "medeniyetin" bir sonucu mu yoksa bir sapkınlığı mı?* olduğu sorusu Wiesel'in zihnini devamlı olarak kurcalamaktadır. Wiesel'e göre;

Bütün bildiğimiz, Auschwitz'in, Auschwitz'den önce gelen her şeyin doğruluğunu sorgulamış olması gibi uygarlığın doğruluğunu da sorgulamış olmasıdır. Bilimsel soyutlama, sosyal ve ekonomik çekişmeler, milliyetçilik, yabancı düşmanlığı, dinsel fanatizm, ırkçılık, kitle histerisi [...] Hepsi en üst düzey ifadesini Auschwitz'de bulmuştur (Nobel Lecture, 10 Ocak 2014).

Hukukun nihai hedefinin adaletten başka bir şey olmadığına gerçekten inananlardan biri olan Elie Wiesel, Auschwitz'de yaşananlardan yola çıkarak Yahudilerin çektiği acıları ve Yahudi inancını eserlerine aktarmış ve her geçen gün eserlerine bir yenisini eklemiştir. Amacından hiçbir zaman sapmayarak eserlerini her zaman aynı doğrultuda, kitleleri soykırım üzerine düşündürmek ve soykırıma karşı harekete geçirmek için yazmıştır. Sadece yazılı eserleri ile sınırlı kalmayan Wiesel'in sözlü olarak kayda geçirilen soykırıma dair birçok konuşması vardır.

"40'dan fazla kitabın yazarı olarak Wiesel, nefret ve fanatizmin tehlikelerinin doğası üzerine dünyanın önde gelen otoritelerinden biridir. Uzmanlığını sadece olağanüstü araştırma yoluyla değil, aynı zamanda kendi kişisel deneyimleri ile kazanmıştır" (Wiesel, 7 Ocak 2014). En büyük ve acı deneyimini ise Almanların Yahudi halkına uyguladığı soykırım yüzünden kazanmıştır.

Wiesel, fanatizmin radikal bir boyutu olarak gördüğü soykırımı anlatırken fanatizm kelimesinin geçmişten günümüze maruz kaldığı anlam değişikliği üzerinde durmaktadır. Elie Wiesel'e göre günümüzde fanatizm hoş bir kelime değildir, antipatik bir çağrışım taşımaktadır. Eski zamanlarda daha çok dinle ilişkilendirilen, İncil'de, İslam'da önemli ve olumlu bir anlama sahip olan fanatizm kelimesi, bugün aşırı davranışlara, eleştirel olmayan siyasi görüşlere, etnik saldırganlıklara ve dinsel bağnazlıklara işaret etmektedir. Bu durumun ortaya çıkma sebebine ise şöyle açıklık

getirmektedir; önceki yüzyıllar kabile savaşları, dini savaşlar ve ulusal taşkınlıklara uğramıştır, ancak son yüzyılımız ağırlıklı olarak ideolojik ve kalıcı nefret tarafından yağmalanmıştır. Nazizm ve komünizm, fanatizmi benzeri görülmemiş boyutlara taşımıştır. Stalin, terörü tıpkı Hitler'in ölümü kullandığı gibi on milyonlarca insana zulmetmek için kullanmıştır. Dahası Wiesel'e göre yapay ideolojiler topluma hiçbir zaman çok kötü sunulmamıştır; ölüme hiç bu kadar güç bahsedilmemiştir (bkz. Wiesel, 7 Ocak 2014).

Elie Wiesel'in yakın geçmişimizde ve çağımızda dünya barışını tehdit eden, masum insanların huzur ve güvenliğini hedef alan ideolojilerden biri olan antisemitizm ve antisemitler hakkındaki görüşleri antisemitizmin ve antisemitlerin kayıtsızlığı üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Wiesel'e göre, kişi bir defa "*Onlar (diğerleri) (gerçekten) insan değiller*" aşamasına ulaştığında, kişinin onlar ya da diğerleri olarak adlandırdıklarından hoşlanmaması -nefret etmesi- kendisini ısrarla "iyi" olarak algılaması oldukça kolaydır. Nefretin anatomisine dair tartışmalarında Elie Wiesel, antisemitlerin dün doğmuş ve yarın doğacak olan tüm Yahudilerden nefret ettiğini; bütün Yahudilerden nefret ederek dolayısıyla, daha önce hiç karşılaşmadıkları insanlardan da nefret ettiklerini ileri sürmektedir. Bu yüzden Wiesel: "Bu insanlar nefret ettiklerinde ne yaparlar ve nefret ettiklerinde kimden nefret ederler?" diye sormaktadır. Sonuç olarak, Wiesel bu nefretin sadece yıkıcı olmadığını, ancak kendi kendine de zarar verdiğini öne sürmektedir (bkz. Frost, 10 Ekim 2013).

Elie Wiesel, yazar ve okur arasındaki ilişkiden daha çok, halk kitleleriyle kurduğu ilişkiyi ve bu ilişkinin edebiyat alanında kendisine kazandırdığı başarıyı önemsemektedir. Wiesel, ister küçük bir gruba isterse geniş halk kitlelerine hitap etsin dilin büyüünden vazgeçmemektedir. Halka çağrıda bulunmak için bile olsa, dilin kutsallığına ve gizemine bağlı kalmaktadır (bkz. Franciosi ve Shaffer, 1987: 287). Elie Wiesel, geçmişte olup biten, ancak kendisine göre bugün hâlâ izlerini süren soykırımı felsefi, psikolojik, teolojik ve politik açıdan, en önemlisi ise ahlakçı gözlerle yeniden kaleme alarak soykırımı daha derin ve büyük bir mercek altında sorgulamayı ve sorgulatmayı amaçlamaktadır. Yahudi gerçeğini tüm dünyaya haykırmakta ve kendisi için bunu kutsal bir görev saymaktadır.

Dili, hafızayı aktarmada bir araç olarak gören Wiesel'in üslubu dilin kutsallığı ile birlikte kapsamlı şekilde açıklayıcı değildir; Elie Wiesel, sadece önemli şeyler hakkında yazmakta ve soykırım sırasında gerçekleşen olaylar hakkında çok fazla ayrıntı vermemektedir (bkz. Hannah vd., 24 Ekim 2013). Bu üslup, okurların Wiesel'in eserlerinden kendi sonuçlarına varabilmeleri için hayal güçlerine yol göstermeye olanak sağlamaktadır. *“Bu anlamda okumanın özelliği, okur yönünden belli türden bir bilinç etkinliğini, bir yaratıcı katkıyı gerektirmesidir”* (Göktürk, 2002: 99), çünkü okuma sürecinin can alıcı sorunu yorumlama ve zihinde tasarlama işidir. Wiesel, bu yüzden hem metni hem de onu anlayan özneyi, içerisinde yer aldığı tarihsel-toplumsal bağlama ağırlık vererek yansıtmaktadır. Ayrıca Wiesel'in üslubu çok ironiktir. Okurun sahip olduğu düş gücünün katkısıyla, yine okurun kendi bilincinde eser ile bütünleşerek ortaya çıkan yazınsal iletişim, Wiesel'in eserlerindeki ironiyi keşfetmenin temelidir.

Wiesel, vahiysel söylemleriyle, akademisyenlerin akılcı, sınıflandırıcı eğilimlerinden çok farklı bir şekilde yazarak (bkz. Chmiel, 2001: 34) sadece paylaşılması gerektiğine inandığı önemli anlar hakkında ayrıntılı tasvirler ve bilgiler vermeyi tercih etmiştir. Edebiyat alanında örnek bir yazar olan Kafka'dan fazlasıyla etkilendiğini ise şu şekilde dile getirmiştir:

Kafka'yı okuduğumda Kafka, yazma konusunda üzerimde en önemli etkisi olan kişi olmuştur; Dostoyevski ya da Thomas okuduğumda da onlar... Ancak, Yahudi Kafka benim için özellikle biçimlendirici olmuştur. Kafka'yı nasıl keşfettiğimi hatırlıyorum. 1946 yılında Paris'te öğrenciydim. Bir tanıdık, ilkin okuduğum Kafka'nın kitaplarından birini vermişti bana. Adı Dava idi. Öğleden sonra okumaya başladım ve bütün gece boyunca okudum (Franciosi, 2002: 150).

Kafka gibi Yahudi olması ile ön plana çıkan yazar, tıpkı Kafka gibi eserlerinde suç, özgürlük, yabancılaşma ve sorumluluk duygularını en ince ayrıntılarına kadar işlemiştir. Kafka'nın hemen her eserinde olduğu gibi Wiesel'in eserlerinde de kahramanlar başarılı olamayarak boş yere ölüme mahkum edilmiştir. Ancak Wiesel'in kahramanlarını bilinçli olarak öldürmesiyle vermek istediği mesaj çok açıktır. Bu gibi durumlarda yazarın soykırıma karşı ironik yaklaşımı ortaya çıkmaktadır.

Kayıtsızlığın, vurdumduymazlığın tehlikelerinden bahsettiği bir röportajında edebiyatın tek amacının “adaletsizlikleri düzeltmek” olduğunu söyleyen Wiesel, edebiyatın dünyayı, dünyanın daha iyi bir hale gelmesi için nasıl etkilediğine kendi açısından yaklaşılarak özgün bir cevap vermektedir.

Wiesel'e göre edebiyat, dünyayı geçmişte etkilemiştir. Bugün etkileyip etkilemediğinden ise emin değildir. Geçmişte, her şeye rağmen kelimeler sayesinde büyük değişimlerin meydana geldiğini; muhteşem kitapların, muhteşem dinlerin, muhteşem geleneklerin; gerek hiyerogliflere, papirüslere gerekse taşlara yazılmış olsun hâlâ kelimeler olduğunu ifade etmiştir. Wiesel için adaletin kelimeleri, adaletin hikayesi ya da adaletten yararlanan insanların hikayesi hepsi aynı kategorinin -edebiyat kategorisinin- bir parçasıdır. Bu durumda, bu kelimelerin kesinlikle hepsinin, tüm insanlığın durumunu iyileştirmek adına geldiğini söyleyebileceğimizi dile getirmiştir. Şimdilerde ise Elie Wiesel, bu durumdan şüpheli, insanlık dışı bir çağda yaşadığımızı düşünmektedir; ona göre kelimeler, saflıklarını ve güçlerini kaybetmişlerdir. Eskiden kurtarıcı güce sahip olan bu kelimelerin artık eskisi gibi olduğundan şüphe duyarak; bu kelimelerin daha çok yıkıcı, yok edici bir güce sahip olabileceğinin altını çizmiştir (bkz. Franciosi ve Shaffer, 1987: 289).

Kayıtsızlık ve hafıza Wiesel'in ısrarla üzerinde durduğu iki önemli temadır. Yazarın birçok eserinin iskeletini bu iki tema oluşturmaktadır. “*Kayıtsızlığın ve kötülüğün çaresi bellektir ve bu “en azından itiraf etmenin sorumluluğu anlamına gelmektedir ve itiraf, Gece adlı eserin ana fikridir”*” (Lucaci, 2010: 155; akt. Gavriluta ve Asiminei, 2011: 81).

Bir yazar olarak Wiesel, eserlerinin ilk cümlesi ve sonuç cümlesi arasında çoğu kez belirgin bir bağ kurmaktadır. “*Aynanın derinliklerinden bir ceset bana bakıyordu. Bakışları beni artık hiç terketmiyor*” (Wiesel, 1999: 47) cümleleri *Gece* adlı eseri sonuca ulaştıran iki cümledir. “*Başlangıcı sona bağlayan asıl tema yaşanmış bir hikaye aracılığıyla gerçekleşen kimlik dramasıdır*” (Frost, 10 Ekim 2013). Elie Wiesel'in hayatı ve yazıları hem trajik hem de aykırı gerçek yaşam deneyimlerini ortaya koymaktadır.

Tanık ve Arşiv “Auschwitz’den Artakalanlar” adlı eserinde Giorgio Agamben, “Holocaust” teriminin anlamına ve tarihi kökenine değinmektedir. Aslında, Yunanca’da *holokaustos* olarak ifade edilen ve “bütünüyle yanmış” anlamına gelen bu terimi, filolojik açıdan kullanan ilk kişinin Elie Wiesel olduğu ifade edilmektedir (bkz. Agamben, 2004: 28).

Bu doğrultuda ve her zaman için Elie Wiesel’in Holokost’a dair bakış açısı, kayıtsızlığın kötülüğü mümkün kıldığı görüşü üzerinde odaklanmaktadır. Wiesel, *“Ben her zaman kültürün tersinin cehalet değil, kayıtsızlık olduğunu düşündüm. Ahlakın tersi de ahlaksızlık değil, ancak yine kayıtsızlıktır.”* (Frunzã, 2010: 101; akt. Gavriluta ve Asiminei, 2011: 79) diyerek bu görüşünü desteklemiştir. Görüleceği üzere, yazar her yerde kendi bilgisi dahilinde, kendi isteği ve amacı ile, kısacası kendi kendisiyle karşılaşmaktadır. Sürekli kendi öznelliğine dokunmakta, ancak yarattığı eser onun erişemeyeceği bir yerde, ondan bağımsız olarak durmaktadır, çünkü yazar eserini kendisi için yaratmamış (bkz. Sartre, 1967: 41) ve onu topluma mal etmeyi amaçlamıştır.

Kayıtsızlığın, bir başka deyişle duyarsızlığın peşini bırakmayan ve her defasında bunun hesabını sormaya çalışan Wiesel, katıldığı her toplantıda, bulunduğu her organizasyonda konuya dair açıklamalar getirerek günümüz insanını aydınlatmaya çalışmış ve günümüz insanının bu kayıtsızlığa karşı sessiz kalmamasını talep etmiştir.

Elie Wiesel, yeni bir yüzyılın başlangıcında yok olan mirasın hesabını sorarak; bu mirasın önümüzdeki yıllarda nasıl hatırlanacağını merak etmiştir. Bu durumun hem ahlaki hem de metafizik açıdan ciddi bir şekilde değerlendirileceğini dile getirmiştir. İki dünya savaşının, sayısız sivil savaşlarının, anlamsız suikastler zincirinin (Ghandi, Kennedy’ler, Martin Luther King, Sedat, Rabin), Kamboçya ve Nijerya, Hindistan ve Pakistan, İrlanda ve Ruanda katliamlarının, Eritre ve Etiyopya’da, Saraybosna ve Kosova’daki katliamların; Rus çalışma kamplarındaki acımasızlığın, Hiroşima faciasının ve farklı bir düzeyde, elbette, Auschwitz ve Treblinka’daki başarısızlıkların insanlığın üzerine karanlık bir gölge gibi çöktüğünü, bu kadar çok şiddetin; bu kadar çok kayıtsızlığa neden olduğunu anlatmaya çalışmıştır (bkz. Wiesel, 8 Ocak 2014).

Ayrıca yazar, kayıtsızlığın cezbedici, dahası baştan çıkarıcı olabileceğinin, kurbanları görmemezlikten gelmenin çok daha kolay olduğunun altını çizmiştir. Wiesel'e göre başkasının acısına ve umutsuzluğuna dahil olmak anlaşılması zor ve zahmetli bir şeydir. Dahası kayıtsız kişi için komşusu önemsizdir ve bu nedenle hayatı bir anlam ifade etmemektedir. Onların gizli veya apaçık ortada olan acısı bile önemsizdir. Kayıtsızlık “öteki”ni soyutlamaya indirgemektedir (bkz. Wiesel, 8 Ocak 2014).

Elie Wiesel'in hissettiği yükümlülük duygusu, Nazi toplama kampından sağ çıkmasının onun kaderini şekillendirdiğini doğrulamaktır. Bu durum, yazar olarak Wiesel'in çalışmalarına, öğretmen ve insan hakları savunucusu olarak ise Elie Wiesel'e rehberlik etmiş; Wiesel'in Yahudi ailesi ve kişisel tercihleriyle ilişkisini etkilemiştir. II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Wiesel, geçmiş yüzyılda yaşanan bir zulme tanıklık etmiş ve bu zulmün izlerini takip etmiştir. İnsanoğlunun kötülük için kapasitesini anlamaya, kötülüğün ilerlemesini durdurmaya ve kötülüğün neden olduğu yaraları iyileştirmeye çalışmış (bkz. Wiesel, 15 Ekim 2013) ve bunu hayat felsefesi haline getirmiştir.

Tanrı meselesi, geçmişi hatırlama zorunluluğu ve hikaye anlatmanın önemi Wiesel'in soykırımda imha edilen insanlar için “efsane” olarak adlandırdığı düşünceyi oluşturma çabalarıyla iç içe geçmiştir. Yazarın Gece adlı anısı ile başlayan tüm hikayelerinin temaları bunlardır (Bloom, 2004: 6).

Wiesel'e göre Yahudilik, insana umutsuzluğun üstesinden gelmeyi öğretmektedir. Ancak yazar *A Jew Today* adlı eserinde bu konuda Fransız teolog Pascal'ın görüşlerine de yer vermiştir. Söz konusu eserde Blaise Pascal, Yahudi halkının tarihini Tanrı'yla uzun bir aşk ilişkisi olarak tanımlamış ve her aşk ilişkisinde olduğu gibi bu aşk hikayesinde de tartışmaların söz konusu olabileceğini, henüz ne Tanrı'nın ne de Yahudilerin bir diğerine pes etmediğini dile getirmiştir (bkz. Wiesel, 1978: ?). Yahudi aslında Tanrı'ya değil, maruz kaldığı adaletsizliğe karşı pes etmemiştir. Tüm inancını kalbinde taşıyarak geleceğe umutla bakmaya çalışmıştır.

Sonuç olarak Wiesel, umutsuzluğa kapılmak için birçok nedene sahip olduğumuza gerçekten inanırken; umutsuzluğa kapılmamak için de bir o kadar

nedene sahip olduğumuzu düşünmektedir. Birçok ulusun kendilerini, yani Yahudileri yüzüstü bıraktığını ve kendilerine ihanet ettiğini, ancak kendi insanların birbirlerini yüzüstü bırakmadığını ve birbirlerine ihanet etmediğini savunmaktadır. Ona göre Yahudi halkı bu yüzden daha da güçlenmiş ve yeni bir düzen kurmaya kararlı olarak yeniden ortaya çıkmıştır.

Elie Wiesel, edebiyat yazılarını hümanist edebiyat öğretileri doğrultusunda kitlelere ulaştırmaya çalışmış ve edebiyatın her zaman, gerek diliyle, gerekse biçimlendirme gücüyle yaratıcısının insan olduğu bilinciyle hareket etmiştir. Edebiyatın en önemli amacının insana seslenmek olduğunu bilen Wiesel bu bağlamda insana yönelmiştir, çünkü edebiyat yapıtını okuyan, anlayan, verimlendiren ve değerlendiren insandır, edebiyat insana sunulmuştur (bkz. Uygur, 1977: 12). Edebiyat insana sunulmuş bir armağan, uluslararası iletişimde kurulan en önemli köprülerden birisidir.

Elie Wiesel tarih ve edebiyatı bir araya getirerek kendimizi ve ötekini daha iyi algılayabilmemizi, yalnızca geçmişimize değil, günümüzde olup bitenlere karşı da duyarlı olmamız gerektiği düşüncesini bize aşılama çalışmaktadır. İnsanlık adına “Gelecekte daha neler olabilir?” sorusuna dair yaklaşımlarını soru işaretleriyle akıllara getirerek yanıt bulmada bize yardımcı olmaktadır.

4. BÖLÜM

EMİR KIVIRCIK'IN “BÜYÜKELÇİ” VE ELIE WIESEL'İN “GECE” ADLI ESERLERİNDE ANTİSEMİTİK ÖGELERİN KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ

Çalışmamızın bu bölümünde, ilk olarak ele alınan eserlerin özetleri sunulacak; ardından eserlerdeki antisemitik ögeler karşılaştırmalı olarak incelenecek ve söz konusu antisemitik ögelere ilişkin değerlendirmelerde bulunulacaktır. Antisemitizm sorununa farklı açılardan yaklaşılarak çalışmamıza malzeme edilen eserlerdeki benzer, farklı ve ortak yönler tespit edilecektir. Yahudilere karşı sergilenen olumlu ve olumsuz davranış kalıplarının dikkat çektiği *Büyükelçi* ve *Gece* adlı eserlerde görülen davranış kalıplarının (sosyolojik, antropolojik, teolojik, tarihsel, ekonomik ve kültürel vb.) temelleri açıklanmaya çalışılacaktır. Antisemitizmin evrensel bir bakış açısı mı, yoksa bir tutku mu olduğuna dair sorulan soruların yanıtları aranacaktır.

4.1. Emir Kıvırcık'ın “Büyükelçi” ve Elie Wiesel'in “Gece” Adlı Eserlerinin Özetleri

4.1.1. Emir Kıvırcık'ın “Büyükelçi” Adlı Eserinin Özeti

Behiç Erkin, II. Dünya Savaşı başladığı sırada Paris Büyükelçiliği'ne atanan önemli bir diplomattır. Almanya'nın Fransa'ya savaş ilan ettiği bu günlerde, Fransa'da pek çok Türk kökenli Yahudi bulunmaktadır. Alman uçaklarının Fransa'nın önemli şehirlerini bombalamaya başlayarak işgal altına aldığı bu sıkıntılı dönemde Fransızlar da dahil olmak üzere birçok Yahudi, Türk vatandaşlığına geçmek istemiştir. Fransa'nın Almanya'ya teslim olmasıyla aylehlerinde çok sıkı tedbirler alınmaya başlanan, banka kasalarına, dolaylı olarak işletmelerine ve işlerine el konan Fransa'daki Yahudiler için tek kurtarıcı ve umut ışığı Behiç Erkin olmuştur. Behiç Erkin sayesinde Türk olduğunu belli edecek altı kelimeyi ezberleyen herkese vatandaşlık ilmhberi verilmiştir. Bunu duyan birçok

Yahudi, Türk vatandaşlığı alabilmek adına başkonsoloslukta saatlerce uzayıp giden kuyruklar oluşturmuştur.

II. Dünya Savaşı sırasında, Fransa’da hem Nazilere hem de Nazi işbirlikçisi Vichy Hükümeti’ne karşı çıkma cesaretini gösteren Türkiye Cumhuriyeti Paris Büyükelçisi Behiç Erkin binlerce insanın hayatını kurtarmış; Türk ulusunun desteği ile tüm dünyaya insanlık dersi vermiştir.

Büyükelçi adlı tarihe ışık tutan bu eser, Hitler Almanya’sına kafa tutan bir Kurtuluş Savaşı komutanının, Müslüman bir insanın, kahraman bir ruhun ve Atatürk’ün yakın arkadaşı Behiç Bey’in biyografik hikayesidir.

4.1.2. Elie Wiesel’in “Gece” Adlı Eserinin Özeti

Elie Wiesel’in başyapıtı *Gece*, yazarın daha bir çocukken soykırımdan kurtuluşunu anlatan içten ve insanı hüzünlendiren otobiyografik bir hikayedir. Bir soykırım edebiyatı klasiği olarak nitelendirilen bu eser, soykırım meselesinin niteliğini ve niceliğini tüm çıplaklığıyla aktarması bakımından sıra dışı bir etki yaratmaktadır.

Elie Wiesel, *Gece* adlı otobiyografik eserinde, Hitler’in toplama kamplarındaki, özellikle Auschwitz-Birkenau’daki deneyimlerini paylaşmaktadır. Auschwitz’de yaşananlar Wiesel’in kişiliğini tamamen değiştirmiştir; yazar, çocuk denecek yaşlarda Tanrı’ya olan inancını yitirmiş, kendisinin ve aile üyelerinin kurtuluşuna kayıtsız kalmıştır.

Soykırma dair etkileyici ve duygu yüklü bir referans olan *Gece* adlı eser, Wiesel’in karakteristik üslubunu yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra eser, inanç ve inancın yitirilmesi, baba-oğul ilişkisi, kişilerin gördüklerine onlarca insan arasında tek başınaymış gibi tanıklık etmesi, konuşmanın ve sessiz kalmanın diyalektiği gibi pek çok dikkat çekici temayı da içermektedir.

Elie Wiesel’in kendi kişisel ve ailevi geçmişini yansıtan *Gece* adlı eser, anılarının, yaralarının ve kayıplarının bir göstergesidir. Ancak bu anı niteliğindeki eser, aynı zamanda Yahudi halkının bir göstergesidir. Çünkü bu eser; Wiesel ve

ailesinin yanı sıra bu kamplardaki yaşama ve ölüme tanıklık eden tüm Yahudilere hitap etmektedir.

4.2. Emir Kıvırcık'ın “Büyükelçi” ve Elie Wiesel'in “Gece” Adlı Eserlerine Yansıyan Antisemitik Ögelerin İmgebilimsel Açından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

Emir Kıvırcık'ın *Büyükelçi* ve Elie Wiesel'in *Gece* adlı eserlerine bakıldığında dikkati çeken ilk nokta her iki eserin de II. Dünya Savaşı sırasında Yahudilere uygulanan soykırım politikasını işlemesidir. Söz konusu eserlerin ortak teması olan Yahudi imgesi Türk ve Alman ulusları tarafından değişik açılardan farklı eğilimlerle oluşturulmuştur. Metin içi dilsel işlevlerle metin dışı toplumsal, tarihsel, ekonomik bağlama ilişkin göstergeler tarafından oluşturulan ve eserlere bu doğrultuda yansıyan Yahudi imgesi, Türk ve Alman ulusları açısından algılayış farklılıkları göstermektedir.

Adı geçen uluslar, içerisinde buldukları durumu ve Yahudilerle olan ilişkilerini kendi inançları ve tarihsel kökenleri ile bütünleştirmişlerdir. Böylece söz konusu eserler, çok yönlü yorum olanakları eşliğinde ele alınmıştır. Ait oldukları dönemin dışında da okurun karşısına, okurun ait olduğu topluma ve yaşayış biçimine göre yeni baştan değerlendirilecek bir yaratı olarak çıkmışlardır.

Eserlerinde kendi bakış açılarını vurgulayan yazarların dünya görüşleri ve Yahudi algılarını yansıtabilmek için öncelikle Behiç Erkin'in büyük Musevi kurtarıcısı olarak adını tarihe yazdırdığı günlerin geçmişine gidilmelidir. Kurmay Subay olan Behiç Bey, 1903 yılında Selanik'te Üçüncü Ordu komutanlığına atandığında *kader ona Fransa'daki binlerce Musevi'nin hayatını kurtaracağı bir ağ örmeye başlamıştı* (Kıvırcık, 2010: 17). Bu sayede Behiç Erkin demiryolları ile tanışmış ve bundan sonraki dönemlerde ise demiryolları ile ilgili birçok başarıya imza atmıştır. Binlerce Yahudiyi, Nazi soykırımından işletmesini çok iyi bildiği demiryolları sayesinde kurtarmıştır.

Behiç Erkin'in Paris'te Büyükelçilik görevine başlamasının hemen ardından ilan edilen II. Dünya Savaşı ve Fransa'nın da bu savaşa dahil olması Paris başta

olmak üzere kısa zamanda tüm Fransa'nın Alman hakimiyetine girmesine neden olmuştur. Bu durum, Türk Yahudileri de dahil olmak üzere pek çok Yahudinin hayatını tehlikeye sokmuştur.

Özetlemek gerekirse savaş başladığında Fransa'da bulunan 10.000 kadar Yahudi, Türk vatandaşlığını sürdürmüş, bir o kadarı da Fransa vatandaşlığına geçmiş, böylelikle 20.000 civarında Osmanlı veya Türkiye kökenli Yahudi'nin burada yaşamakta olduğu tespit edilmiştir (Kıvırcık, 2010: 26).

Bu dönemde Fransa'da yaşayan Türk Yahudiler nüfus açısından oldukça önemli bir yere sahipti. Almanlar Fransa'yı yakıp yıkmaya, Fransa'da her yeri ateşe vermeye başladığı zaman en çok Yahudiler tehlike altındaydılar. “200 Alman savaş uçağı 40 dakikada iki önemli fabrikayı (Renault ve Citroen) ve çevresini yerle bir ederken arkada binlerce ölü ve yaralı bırakmıştı. Savaşın ayak sesleri bomba olup gelmiş, ölüm kusup gitmişti 40 dakikada. Ve bu daha başlangıçtı!” (Kıvırcık, 2010: 28). II. Dünya Savaşı'nın ilan edilmesi Yahudiler başta olmak üzere herkes için bir çağın kapanışı ve yeni bir çağın başlangıcı olmuştur. Bu acımasız çağ, Hitler önderliğindeki Naziler tarafından milyonlarca insanın, Yahudinin hayatına mal olmuştur.

Sonun başlangıcı olan II. Dünya Savaşı yüzünden Fransa'nın büyük bir bölümü Nazi bayrakları ve askerleriyle kuşatılmıştır. “Ulusların en büyük gücü silah, tank ve uçaktan önce milli birliktir. Fransız burjuvazisi bu birliği bozmakla Hitler ordularına Fransa'nın kapılarını açmış” (Sertel, 1999: 154) ve Fransa'nın Almanya'ya teslim olmasına neden olmuştur. Bu durumun yarattığı gergin ortam Yahudileri fazlasıyla etkilemiştir.

Savaşın arifesinde Türk Hükümeti, 1935 yılında yeniden düzenlenen Vatandaşlık Kanunu'na göre, yurtdışında yaşayan, 5 yılda bir konsolosluga gidip kayıtlarını yenilemeyen kişilerin vatandaşlıktan çıkarılması öngörmüştür. Ancak başlarda bu durumu önemsemeyen Yahudiler, Almanya'nın Fransa'yı işgal etmesiyle hayatlarının ciddi anlamda tehlikede olduğunu anlamış ve yeniden konsolosluklara akın etmeye başlamışlardır. Çünkü *Behiç Bey tereddüt etmeden, “Osmanlı veya Türkiye Cumhuriyeti'ne ait kimlik, belge ya da tapu ibraz eden her kişiye vatandaşlık başvurusu doldurtup vatandaşlık ilmihaberini kağıdı verin.”* (Kıvırcık, 2010: 30) diye

talimat vermiş, hatta bu kişilerin arasında hiç belgeleri olmayan, Türkçe bile konuşamayan, atalarının ve akrabalarının çok eski zamanlarda topraklarımızda yaşadığını ileri süren birçok Fransız'ın olduğunu duyunca “*O zaman altı kelime ezberlesinler kafi: Ben Türküm, akrabalarım Türk topraklarında yaşıyor. Bunu ezberletin ve gerekli evrakları onlara verin, Almanlar Türkçe anlamaz nasıl olsa,*” (Kıvırcık, 2010: 30) diye ekleyerek durumun ilgili konsolosluklara da bildirilmesini emretmiştir.

Başta Almanya olmak üzere dünya milletlerinin çoğunun yer aldığı II. Dünya Savaşı, 1939 yılında başlayıp 1945 yılına kadar süren küresel bir askeri çatışmadır. “*II. Dünya Savaşı tarihin gördüğü en yıkıcı savaşlardan biri olmuştur. Ülkeler yanmış, yıkılmış ve milyonlarca insan ölmüştür*” (Armaoğlu, 2010: 511). Hitler gibi katılımcılar tüm ekonomik, endüstriyel ve bilimsel güçlerini, sivil ya da askeri kaynak farklılığı gözetmeksizin bu savaşta harcamışlardır. Nazi Almanyası, biyolojik silahlarla birlikte 6 yıl boyunca Yahudi Soykırımı gibi kitlesel sivil ölümlerinin gerçekleşmesine neden olmuştur.

Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'ndaki durumu, stratejik mevkiinin önemi dolayısıyla, gerek müttefiklerin, gerek Mihver'in Türkiye'yi kendi yanlarında savaşa sokmak için harcadıkları çabaların ve Türkiye üzerinde yaptıkları baskıların hikayesinden başka bir şey değildir. Savaşın tarafların bu faaliyetleri karşısında Türkiye'nin politikası ise, savaşın dışında kalmak ve memleketi savaşın yıkıntılarında korumak olmuştur. Türkiye'nin idarecileri bu gayenin gerçekleşmesinde gerçekten değerli bir başarı kazanmışlardır (Armaoğlu, 2010: 497).

Bu anlamda Türkiye tarafsız politikasını sürdürmekte ısrarla direnmiştir. Kısa sürede dünya coğrafyasının çeşitli noktalarına sıçrayan II. Dünya Savaşı, Fransa'da 1939 yılında başlamış ve tüm ülkeyi kısa zamanda etkisi altına almışken; Elie Wiesel'in yaşadığı Macaristan'ın küçük bir kenti olan Sighet'te savaşın etkileri ilerleyen yıllarda artmaya başlamıştır.

Macaristan anayasası bakımından kralı olmayan bir krallıktı. Ne denizle bağlantısı ne de bir donanması veya ticaret filosu olan bu ülkeyi bir amiral, kral naibi Nikolaus von Horthy yönetiyordu- daha doğrusu Horthy bu ülkeyi olmayan bir kral adına yönetiyordu. Krallığın gözle görülür tek göstergesi vardı, ortalık Hofräte (olmayan sarayın danışmanları) kayınıyordu... Bilinen yönetim biçimlerini göz önünde bulundurursak, Macaristan'ın ne olduğunu Amiral Horthy'den başkası bilmiyordu [...]

Otuzlu yılların başlarında, İtalyan faşizminin etkisiyle güçlü bir faşist hareket, Ok-Haç hareketini yarattı; 1938'de İtalya'nın izinden giderek ilk Yahudi karşıtı yasalarını çıkardı [...] Yine de, bu çok geniş kapsamlı, ırka dayalı antisemitizm resmi devlet politikası haline geldikten sonra bile, Parlamento'nun üst kanadında hâlâ on bir Yahudi vardı; ayrıca Macaristan, Doğu cephesine Yahudi bölükleri -yardımcı hizmetle görevlendirilen ama Macar üniforması giyen yüz otuz bin kişi- gönderen tek Mihver devletiydi. Bu tutarsızlık Macarların, resmi politikalarına rağmen, yerli Yahudiler ile Doğu Yahudileri arasında, (diğer Halef Devletler gibi Triyanon Antlaşması'yla kurulan) "Triyanon Macaristanı'nın" "Macarlaşmış" Yahudileri ile yeni ilhak edilmiş topraklardaki Yahudiler arasında, başka hiçbir milletin yapmadığı kadar belirgin bir ayırım yapmasından kaynaklanıyordu. Mart 1944'e kadar Nazi Hükümeti Macaristan'ın egemenliğine hiç dokunmadı, dolayısıyla bu ülke Yahudiler için "yıkım okyanusunda" güvenli bir ada haline geldi. Alman Hükümeti'nin neden bu ülkeyi işgal ettiğini anlamak zor değildir; Kızıl Ordu Karpat Dağları'ndan yaklaşmaktadır (Arendt, 2009: 202-203).

Görüleceği üzere Macaristan'da çıkarılan Yahudi karşıtı ilk yasalar, uygulanan devlet politikası ve devletin tutarsızlığı nedeniyle Macar halkını Yahudiler konusunda herhangi bir ikileme düşürmemiş ve Macar Yahudileri bu durumdan tedirgin olmamışlardır, ancak Nazi Hükümeti, Ruslar'ın Karpat Dağları üzerinden harekete geçmesiyle Macaristan'a saldırmış, ne ulus lideri ne de yönetim şekli tam anlamıyla belli olan bu ülkeyi savaşın son yıllarında ele geçirerek her şeyi bir anda değiştirmiştir. Bu doğrultuda, Budapeşte'ye varır varmaz Yahudi liderleriyle toplantıya oturan Eichmann ve ekibi bir Yahudi konseyinin kurulmasını sağlayarak Macar Yahudileri üzerinde mutlak hakimiyet kurulmasını amaçlamışlardır. Bunun için Eichmann ve ekibi, Yahudi Cemaati Başkanı'nı ve Horty'nin Danışma Meclisi'nin üyesi Hofrat Samuel Stern'i Yahudi Konseyi'nin başına geçirmişlerdir (bkz. Arendt, 2009: 205)

Bu dönemde Macaristan'daki Yahudiler, kaçabilmeleri için halen vakit varken bu fırsatı değerlendirememiş ve basiretleri bağlanmış bir edilgenlikle katliamdan kurtulan bir tanığın uyarılarına ve isyanlarına kulaklarını tıkamışlardır. Kaderlerine koşulsuzca teslim olan Sighet Yahudileri başlarına gelecek her türlü felaketten habersiz, soykırımı adım adım yaklaşmışlardır.

Elie Wiesel ve Macar Yahudileri olanlara kulak tıkayıp Nazilerin gittikçe ülkelerine yaklaşmalarına ihtimal bile vermemişlerdir. Fransa ise Nazi tehlikesinin tam ortasına düştüğü için Fransa'daki Yahudiler çok geçmeden yaklaşan felaketin

farkına varmışlardır. Böylesine karmaşık ve gergin bir ortam içerisinde Behiç Erkin hiç vakit kaybetmeyerek Yahudi vatandaşları adına çalışmalara başlamıştır.

10 Mayıs'ta, Fransa'ya giren Alman orduları, Paris'i işgal ettikten sonra, Vichy'e çekilmiş olan hükümet, 20 Haziran'da Alman işgal kuvvetleri ile (Sertel, 1999: 226) bir masaya oturarak barış anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır. Fransa'nın teslimi anlamına gelen bu durum ülkenin hükümet sistemini yerle bir etmiştir. Şehrin kuşatılmasının ardından Fransa'nın eski Ankara Büyükelçisi M. Sarraut, Behiç Bey'i yerinde ziyaret etmiştir. Sarraut, Büyükelçi'ye, hükümetin Paris'ten ayrıldığını, elçiliklerin de Paris'i terketmelerini öngören bildirimini işgal ortamında kimsenin onlara ulaştıramayacağını, bu yüzden elçiliklerin bu bildirimini bizzat kendilerinin gidip almaları gerektiğini haber vermiştir. Paris'teki vatandaşlarımızın himayesi için Behiç Bey, Başkonsolosluğu Paris'te açık bırakma kararından geri adım (Kıvırcık, 2010: 31) atmamıştır. Ancak verilen karara da uyararak 20 kişilik bir ekiple Vichy'e doğru yola çıkmıştır.

Ölümün ayak seslerinin giderek yakınlaştığı bu süre içerisinde Behiç Bey ve ekibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı talebinde bulunan Yahudi asıllı vatandaşlara bu hakkı tanıyabilmek için ellerinden geleni yapmışlardır.

Almanya'da 1933 yılında Nazilerin iktidara gelmesiyle başlayıp, 1945'te şartsız teslim olmalarına kadar geçen 10 yılı aşkın dönemde, erkek, kadın, çocuk, genç, bebek, ihtiyar yaklaşık altı milyon insan sadece dinlerinden dolayı insanlık tarihinin en trajik katliamının yaşayacaklardı. Hangi ülkede oldukları fark etmiyordu, Nazilerin işgal ettiği bütün topraklarda Yahudileri "Nihai Çözüm" beklemekteydi (Kıvırcık, 2010: 36)!

“Nihai Çözüm” kisvesi altındaki acımasız katliamın planı Naziler tarafından en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş ve planın adım adım uygulanması kararlaştırılmıştır. Bu planın uygulanış biçimini açıklayan karar ise açıkça belirtilmiştir:

Yahudiler için kurulacak ölüm kamplarında tüm Yahudiler büyük odalara alınacak, bu insanlara canlı canlı karbon monoksit ve hidrojen siyanürü (Zyklon B) verilecek, bir süre sonra can çekiştikten sonra ölen bu kişilerin cesetleri yakılmak suretiyle imha edilecektir (Kıvırcık, 2010: 37).

Büyükelçi için, tüm Yahudilerin sistemli bir biçimde katledilmesini ve Nazi yönetimi altındaki topraklarda tek bir Yahudinin bile sağ bırakılmamasını öngören bu kararın hiçbir şekilde uygulanabilirliği yoktu. Çünkü bu karar; “öteki” kavramına dayanarak yaratılmış ırkçılık, soykırım, etnik merkezilik, tek kültürcülük, yabancı düşmanlığı vb. gibi pek çok negatif akım (Subaşı, 2003: 19)’ı içerisinde barındıran, Hitler’in insanlık dışı ve radikal tutumlarının bir sonucudur. Dolayısıyla, Behiç Erkin için hiçbir geçerliliği yoktur.

Behiç Bey, bir taraftan Fransa’da Vichy Hükümeti’nin Yahudiler aleyhine çıkardığı kararlarla mücadele ederken; diğer taraftan Nazi Hükümeti, Doğu’daki Nihai Çözüm emellerini gerçekleştireceği Chelmno, Belzec, Treblinka ve Auschwitz gibi insan hayatını cehenneme çeviren imha kamplarının inşasına çoktan başlamıştır. Bu kamplar, Avrupa’dan gelen binlerce Yahudinin toplandığı ve öldürüldüğü idam merkezleri olarak tarihe geçmişlerdir.

Dünyanın en büyük mezarlıkları olan bu kampların etik ve siyasi açıdan varlığından haberdar olan Behiç Erkin, Yahudi vatandaşlarını Almanların elinden kurtarma görevini bizzat kendisi üstlenmiştir. Toplama kamplarında olup bitenlerin insani açıdan anlaşılabilmesi için elinden geleni yapmıştır.

Yazar Elie Wiesel’in yaşadığı Sighet’te ise Yahudileri Nazilerden kurtarma görevini dindar bir Yahudi olan ve Naziler tarafından toplama kamplarına götürüldükten sonra kaçma fırsatı bulan Şamaş Moşe üstlenmek istemiştir. Behiç Erkin’in aksine zayıf ve sessiz bir kişiliğe sahip olan Moşe kampta yaşadıklarını ve gördüklerini Macar halkına anlatmış, ancak kimse ona inanmak istememiştir.

Sighet Yahudilerinin aksine, küçük bir çocukken yazar, kimse tarafından sevilmeyen Şamaş Moşe ile dost olmayı tercih etmiştir. Ancak küçük Elie de Şamaş Moşe’nin dini bilgilerinden istifade etmek istemesine rağmen anlattıklarına inanmamıştır. Yazar, Şamaş Moşe’nin anlattıklarına dair o zamanlar kalbinde en ufak bir inanç kırıntısı olmaksızın anlattıklarını şöyle aktarmıştır:

Toplama kamplarına gönderilenlerin treni Macaristan sınırını geçmiş ve Polonya topraklarında kontrolü Gestapo ele almış. Tren orada durmuşmuş. Yahudiler inmek ve kamyonlara binmek zorunda kalmışlar. Kamyonlar bir ormana doğru yol almışlar. Onları indirmişler. Geniş çukurlar kazdırmışlar. İşleri bittiğinde

Gestapo'nun adamları kendi işlerini yapmaya başlamışlar. Acımasızca, acele etmeden, tutsaklarını vurmuşlar. Her biri çukura yaklaşmak ve ensesini dönmek zorundaymış. Bebekler havaya atılıyor ve makineli tüfeklere hedef oluyorlarmış. Kolomaye yakınındaki Galiçya ormanındaymışlar. Şamaş Moşe kurtulmayı nasıl başarmış? Mucize eseri: Bacağından yaralanmış, onu ölü sanmışlar (Wiesel, 1999: 18-19).

Görüleceği üzere Elie Wiesel de dahil olmak üzere kimse Şamaş Moşe'ye inanmak istememiştir. Ancak Wiesel, çok geçmeden Moşe'deki değişikliğin farkına varabilmiştir. Yaşadıkları ve şahit olduğu olaylar Moşe'nin vicdanını derinden etkilemiştir. Artık yalnızca gördüklerinden bahsetmeye başlayan Şamaş Moşe; *Yahudiler, dinleyin beni. Sizden tek istediğim bu. Ne para, ne de merhamet istiyorum. Ama beni dinleyin diye sinagogda, günbatımı duasıyla akşam duası arasında durmadan* (Wiesel, 1999: 19-20) haykırması ve herkes ona sadece acılamakla yetinmiştir. Bu acıma duygusu uzun bir süre devam etmiş ve kimse yaklaşmakta olan felaketin sesini duymamış ya da duymak istememiştir. Burada, yazarın kendi halkının kayıtsızlığına ve bu kayıtsızlık yüzünden çekilen acılara karşı bir iması söz konusudur.

Fransa'da ve diğer Avrupa ülkelerinde katliam planları hızla uygulanırken Hitler, Doğu Avrupa'ya emin adımlarla ilerlemiştir. Bu yüzden Fransa'da giderek artan Nazi baskısı ile Alman yetkilileri, Yahudiler aleyhine kanunlar çıkarmaya devam ederken Yahudi nüfus sayımı yapılmasını da istemişlerdir. İlk olarak Yahudiler ekonomik alanda ayrımcılığa maruz bırakılmış, ekonomik nedenlerden dolayı ötekileştirilmişlerdir (bkz. Kıvırcık, 2010: 40-43). Yahudilerin mal varlıklarına ve iş yerlerine el konulması kararı ile birlikte Yahudinin ekonomik hayata katılımının imkansız hale getirilmesi ve fakirleştirilmesi amaçlanmıştır. Almanlar Yahudi karşıtı tavırlarını farklı boyutlarda ve aşamalı olarak ortaya koymuşlardır.

Savaş yüzünden ikiye bölünen Fransa'da işgal edilmemiş, ancak Alman yanlısı politika izleyen Vichy Hükümeti Nazilerin çıkarmış olduğu tüm yasaları kayıtsız şartsız benimseyerek yerine getirmiştir. Almanlardan daha Alman gibi davranan Vichy Hükümeti'nin aksine Behiç Bey bu duruma karşı tepkisiz kalmamış ve Yahudiler için elinden geleni yapmaya çalışmıştır. *“Çünkü Behiç Bey Osmanlı*

Devleti'nin bu insanları 450 sene önce topraklarına kabul ederek tebaası yaptığını ve büyük zulümlerden kurtardığını biliyordu. Bugün Fransa'da yaşananları da 450 sene önce İspanya'da yaşananlardan farklı görmüyordu Behiç Bey" (Kıvırcık, 2010: 43). Yahudilerin Osmanlı topraklarına sığındığı dönemde Fatih Sultan Mehmet, "kozmpolit imparatorluğuna kozmpolit bir başkent oluşturma kaygılarıyla davranmış; İslam'ın egemen renk olduğu, ama tüm dinsel merkezlerin devlet güvencesinde örgütlendiği, çok dinli bir başkent kurmuştur" (Aydın, 2013: 120). Büyükelçi Behiç Erkin, Yahudilere karşı tutumunu Fatih Sultan Mehmet gibi atalarından devraldığı hoşgörü politikasını izleyerek sürdürmek istemiş ve bu doğrultuda din, dil ve ırk ayrımı yapmadan bütün vatandaşlarını himayesi altına alacak şekilde örgütlenmeye çalışmıştır. Hem hoşgörü hem de dinlerin veya inançların çeşitliliğinin kabulünü sağlamanın en etkin yolunun devlet nezdinde hiçbir din veya inancın ayrıcalıklı pozisyona sahip olmaması (bkz. Beetham ve Boyle, 1998: 128) ve getirilmemesi demek olduğunu çok iyi bilen Behiç Bey Yahudiler konusundaki dinsel hoşgörüsünü sonuna kadar korumuştur.

Elie Wiesel ise kendisine *sanki Babil'deki esaretle veya İspanya'daki engisizyonla ilgili tarihsel bir romanın, bir öykü kitabının bir sayfası koparılmış gibi* (Wiesel, 1999: 32) gelen acımasız tarih sahnelerini yaklaşan soykırım ile özdeşleştirerek zihninde canlandırmaya başlamıştır. Holokost, *diğer adı Şoa olan bu meşum olay, aslında antisemitizmin doruk noktası* (Besalel, 2001: 211) olarak sadece Yahudilerin tarihine değil, tüm insanlığın tarihine adını yazdırmıştır.

Tarihten günümüze Yahudi halkı, *talihsizlikleri ve kötü muameleleri eşsiz bir direnme kapasitesiyle göğüslemiş; kendine özgü kişilik özellikleri geliştirmiş ve bu arada diğer bütün halkların nefretini kazanmıştır* (Freud, 1999(a): 355). İçerisinde yaşadıkları toplumun farklılık arzetmeyen sıradan bir vatandaşı olabilmeyi başarmak olmuştur. Ancak bu kez II. Dünya Savaşı, savaşa bulaşan ülkelerdeki tüm Yahudilerin soykırım gerçeği ile karşı karşıya kalmasına neden olmuş ve Yahudiler de kendilerini öldürmek isteyen Nazilere karşı çaresiz kalmışlardır.

Olacakları öngören Behiç Erkin, büyük bir soykırımın önüne geçebilmek için büyükelçiliğe başvuran Yahudilere vatandaşlık ilmühaberi verilmesi konusunda kesin talimatlar vermiştir. Büyükelçi, Yahudi vatandaşlarını Nazilerin imha planlarına kurban vermemek için akıllıca planlar yapmıştır. Planları sayesinde, bu insanların canlarını ve mal varlıklarını koruma altına alabileceğini düşünmüştür.

Behiç Bey'in hiç hoşuna gitmeyen bir şey daha vardı. Türk olan Yahudilerin iş yerlerine ya da evlerine "Burası bir Yahudi'ye aittir" ibaresinin kanunen kapılara konması! Yüzyıllarca gayrimüslimler Anadolu'da bu gibi aşağılayıcı bir ayrımla karşılaşmadan insanca yaşamışlardı, bu olay onun kültürüne de inancına da aykırıydı ve kararını verdi: Buna müsaade etmeyecekti. "Her bir Yahudi Türk vatandaş, işyerine ve evine Türk olduğuna dair bir yazı asacak!" diye ekledi (Kıvırcık, 2010: 44-45).

Osmanlı Devleti'nin çok uluslu devlet politikasını benimseyen Büyükelçi, ayrımcılığa maruz kalan vatandaşlarına sahip çıkmak için çalışmalara başlamış ve büyükelçiliğe bağlı konsolosluklar "*Nazi Almanyasının Yahudilere zorla giydirdiği Juif (Yahudi) yazılı sarı yıldız karşı; Yahudi Türklere "Burası bir Türk vatandaşının evidir"*" (Kıvırcık, 2010: 45) ibaresinin yazılı olduğu levhalar vererek Yahudilerin ev ve iş yerlerine astırmışlardır. Bu sayede Behiç Erkin, Hitler'in Nazi Almanyası'na ve işbirlikçi Vichy Hükümeti'ne karşı açıkça bir insanlık savaşı ilan etmiştir.

Behiç Erkin'in Nazi Almanyası'na karşı başlattığı bu büyük mücadele sırasında Macaristan'daki her şey kontrol altında gibi görünmekteydi. En azından Sighet Yahudileri her şeyin kontrol altında olduğunu düşünmekteydi. Her akşam dinlenen Londra radyosu iyi haberler vererek Almanya'nın her gün bombalandığını, Stalingrad'ı ve ikinci cephe hazırlıklarını anlatmaktaydı (bkz. Wiesel, 1999: 20) Bu haberleri dinleyen Yahudiler, Hitler'in kendilerini yok etmek istediğinden şüphe ederek 20. yüzyılın ortasında soykırım vahşetinin yaşanacağına kesinlikle imkan vermemişlerdir.

Macaristan'daki Sighet Yahudileri her şeyden habersiz, savaşın çok yakında biteceğine ve kendilerinin bu savaştan hiçbir zarar görmeden çıkacağına inanmışken; işgal altındaki Paris'te Türk Yahudilere ait işletmeler sebepsiz yere mühürlenmeye başlanmıştır. Bu gibi durumlarda konsolosluk hemen devreye girerek hem Alman hem de Fransız otoritelerine karşı protesto yollu mührün kaldırılması için talepte

bulunmaktan hiçbir zaman çekinmemiştir. Nazi Almanyası ve Vichy Hükümeti Türk diplomatlarının işini zorlaştırırsa da başta Behiç Erkin olmak üzere Türk diplomatlar vatandaşlarının güvenini kaybetmemek için ellerinden gelen tüm çabayı sarfetmişlerdir.

Fransa'da durumun Yahudiler aleyhine giderek ciddileştiği bir dönemde Macaristan'daki Nazi tehlikesi, siyasi söylemlerle örtülü bir şekilde devam etmiştir. Ülkedeki sorumlu din adamlarının çabaları ve ılımlı politikacıların baskılarının iç içe geçtiği bir dönemde Yahudiler için Filistin'e göç belgesi hâlâ alınabilmekteydi.

Siyonist hareket Macaristan'da her zaman çok güçlü olmuştur; dahası, yeni kurulan Kurtarma Komitesi'nde (Vaadat Ezra ve Hazalah) kendi temsilcileri vardı artık. Filistin Ofisi'yle yakın temas halinde olan bu komite, Polonya ve Slovakya'dan, Yugoslavya ve Romanya'dan iltica edenlere yardım ediyordu; faaliyetlerini finanse eden Amerikan Ortak Dağıtım Komitesi'yle de sürekli temas halindeydi ve ayrıca, birkaç Yahudiye yasal ve yasadışı yollardan Filistin'e göndermeyi başarmıştı (Arendt, 2009: 206).

Siyonist Hareket'in söz konusu çabalarının farkında olan küçük Elie, babasına her şeylerini satıp Filistin'e göç etmeyi önermiş, ancak babası kendileri için yeni ve buldukları yerden çok uzak bir ülkede yeniden başlayamayacak kadar yaşlı olduğunu söyleyerek Wiesel'in bu teklifini reddetmiştir (bkz. Wiesel, 1999: 21-22). Böylece Sighet'te kalmaya devam eden Wiesel ailesinin üyeleri soykırıma bir adım daha yaklaşmış ve büyük felaketin başroldeki aktörleri olmuşlardır. Kısa bir süre sonra *Budapeşte radyosu faşist partinin iktidarı ele geçirdiğini* (Wiesel, 1999: 22) bildirdiğinde *Rusların Budapeşte'ye varmasına birkaç yüz kilometre kala, Naziler Horthy hükümetini devirmeyi* (Arendt, 2009: 209) başararak Macaristan'ı ele geçirmişlerdir. Alman Birlikleri'nin Macaristan topraklarına girmesiyle asıl korku hissedilmiş ve Yahudiler arasında büyük bir endişe yayılmaya başlamıştır. Faşistler tarafından her gün sokaklarda ve trenlerde Yahudi aleyhtarı olaylar meydana getirilerek Yahudilere gözdağı verilmiştir. Yahudilerin ev ve işyerleri yağmalanmıştır (bkz. Wiesel, 1999: 22). Felaket kendi ülkelerini bulunca, herkes gibi Siyonistler de kanuni haklarından yoksun kalarak Nazi Hükümeti'nin aldığı kararlar doğrultusunda hareket etmeye başlamışlardır.

Macar Yahudileri ne olduğunu bile anlamadan, kısa bir süre içerisinde her yer Alman askerleri ile dolup taşmış, Alman askerleri etrafta kol gezmeye başlamışlardır. *Kaygı! Çelik miğferleri ve kafatası amblemleriyle Alman askerleri* (Wiesel, 1999: 23) savunmasız bir şekilde kendilerini savaşın içerisinde bulan Yahudilerin karşısına bir anda çıkmışlardır. Horthy tutuklanınca Yahudi vatandaşları kimsesiz ve çaresiz kalmışlardır. Nazilerin Yahudiler aleyhine çıkardığı kanunlar yıldırım hızıyla uygulanmaya başlanmıştır.

Horthy, sürgünlerin durdurulmasını emretse de (bkz. Wieviorka, 2006: 178) bu konuda etkili olamamış ve Nazilere karşı daha fazla direniş gösterememiştir. Devlet yönetimi tarafından Almanlara teslim edilen Macar Yahudilerinin aksine, görevde bulunduğu ülkede yaşayan Yahudi vatandaşlarını kurtarmak için uğraşan Behiç Erkin'e göre Macaristan gibi Fransa da Nazilerden korkmuştur. *Vichy Fransası o kadar Alman kuklası olmuştu ki, Almanların ısrarı yüzünden Milletler Cemiyeti'nden* (Kıvırcık, 2010: 49) bile çekilmiştir. Fransızlar Almanlarla yakınlaşmaya çalışırken Behiç Erkin ve ekibinin Yahudi vatandaşlarımız adına yaptıkları kulaktan kulağa yayılmaya başlamıştır. Büyükelçi'den yardım talep eden mektuplar da hızla çoğalmıştır. Nazi Almanyası tarafından güdülen Vichy Hükümeti'nin engellerine rağmen Behiç Erkin, amacından hiçbir zaman vazgeçmemiş ve bu yolda emin adımlarla ilerlemiştir. Emrinde çalışan tüm elçilik ve konsolosluk görevlilerine her zaman savunduğu görüşleriyle moral vermiştir. Behiç Erkin:

Vazgeçmek yok, kapıları kapasalar pencereden deneyeceğiz, pencereleri kapasalar bacadan, bacayı tıkasalar alttan tünel kazacağız ama vazgeçmeyeceğiz, çünkü biz haklıyız! Her kim ki hakkını sonuna kadar savunur, herkes ona karşı daha dikkatli davranır. Bu bir diplomasi savaşıdır, hayır dediklerinde kelimeleri değiştireceğiz, tekrar kapılarına dayanacağız. Ta ki netice alınca kadar (Kıvırcık, 2010: 56)!

diyerek görüşlerini yansıtan söylevleri ile çalışma ekibi üzerinde etkili olmuştur. Büyükelçi, bulunduğu girişimlerden olumlu yanıtlar almaya başlamış ve ekip olarak verdikleri çabanın sonucunda mucize niteliğinde bir olay gerçekleşmiştir. Macar Yahudilerinin sürgüne gönderilmesinde baş aktörlerden biri olan Adolf Eichmann'ın

Fransa'daki temsilcisi Otto Abetz Büyükelçi'ye bir yazı göndermiştir. Bu yazının içeriği ise şöyledir:

Alman Büyükelçiliği, Paris, no, 1331, Paris Türk Başkonsolosluğu'na, 28 Şubat 1941

Alman Büyükelçiliği 28 Aralık 1940 tarih ve 605 sayı ile sözlü olarak yapmış olduğunuz başvurunuza istinaden saygı ile bildirir:

Fransa'daki ordu kumandanlığımız tarafından, Fransız hükümeti ile beraber Yahudilere karşı atılan adımlarla ilgili verilen emirler, halkın güvenliği ve diğer talepler doğrultusunda gelişmiştir. Otoriteler ayırım yapma yetkisine sahip değildir. Uygulamalar, başka hiçbir kanun dikkate alınmadan ve hangi ülkenin vatandaşı olduğuna bakılmaksızın, Fransa'da ikamet eden her insana uygulanacaktır. Mamefih Alman Büyükelçiliği kurallar dahilinde olmak kaydı ile Yahudi işletmeleri konusunda münferit vakalarda Türk Başkonsolosluğu'ndan Türk vatandaşları ile ilgili gelecek talepleri değerlendirmede istekli davranacaktır (Kıvırcık, 2010: 57-58).

Görüleceği üzere bu yazı II. Dünya Savaşı sırasında Almanların Yahudilere uyguladığı soykırım politikasını engellemek adına Fransa'daki Türk diplomat Behiç Erkin'in ve Türk tarafının Almanlara karşı resmi olarak kazandığı ilk başarı ve ayrıcalıktır. Fransa'daki Alman Hükümeti'nin en üst yetkilisi olan Otto Abetz Türk Yahudilerini ayrı tutacaklarını resmen kabul etmiş ve bunu yazılı olarak da ifade etmiştir. Bu durum, Türk tarafının moralinin daha da düzelmesini sağlayarak yardım bekleyen binlerce Yahudi için Türk diplomatlarının kaldıkları yerden devam edeceklerinin teminatı olmuştur.

Alman işgali altındaki Fransa'da Yahudi tebaasına ilişkin Behiç Erkin sayesinde bu gibi olumlu gelişmeler yaşanırken, Macaristan'daki durum Yahudiler aleyhine gelişmiştir. Almanların korkusu ile evlerine kapanan Yahudiler kutsal günlerini de sinagoglar yerine evlerinde kutlamak zorunda kalmışlar ve İbrani takvimine göre sekiz gün süren bir Musevi bayramının yedinci gününde Almanlar Yahudi cemaatinin ileri gelenlerini tutuklamışlardır (bkz. Wiesel, 1999: 24). Böylece gözaltına alınmalar başlamıştır. Gözaltına alınan Yahudilere kimse sahip çıkmamış ve onları korumamıştır. Macaristan'daki durumun tam aksine Fransa'da ise Yahudi vatandaşlarının aleyhine gelişen olayların ortaya çıkmasına sebep olan her kimse karşısında Behiç Erkin'i bulmuştur.

Bu doğrultuda çalışmalarını sürdürerek Yahudi vatandaşlarını yalnız bırakmayan Behiç Erkin, Yahudi İşleri Başkomserliği'ne atanan, *Sezardan çok Sezarcı, Nazilerden çok Nazi olabileceğini ispatlamaya* (Kıvırcık, 2010: 59) çalışan Xavier Vallat ile muhatap olmak zorunda kalmıştır. Tam anlamıyla Yahudi karşıtı olan Vallat sayesinde “*Almanlar ve Fransızlar Yahudilere karşı çok detaylı çalışıyorlardı, ama Behiç Bey'in ay yıldızlı kimlik verilen hiç kimseye bu uygulamaları reva görmeye niyeti yoktu. Savaş içinde savaşın ateşten gömleğini giymişti yine!*” (Kıvırcık, 2010: 61). Behiç Erkin'in ne Alman ve Fransız Hükümeti'ne karşı ne de Xavier Vallat'a karşı pes etmeye kesinlikle niyeti yoktu.

Sonunda savaş ortamına giren Macaristan'da ise Yahudiler aleyhine yayınlanan bildirimlerin ardı arkası kesilmeden devam etmekteydi. Yahudiler, ülkelerini Alman Hükümeti'ne teslim eden Macar yetkililerinden bağımsız olarak Almanların çıkardıkları kanunlara ve yayınladıkları bildirimlere harfiyen uymak zorunda bırakılmışlardır. “*Bir Yahudi'nin bundan böyle evinde, altın, mücevher, kıymetli eşya bulundurma hakkı yoktu; hepsinin yetkililere teslim edilmesi zorunluymdu; aksine hareket etmenin cezası ölümdü*” (Wiesel, 1999: 24). Zorunlu devlet politikası yüzünden Yahudiler yavaş yavaş değil, çok hızlı adımlarla ölüme yaklaşmışlardır.

Devlet olarak politikasını Yahudiler aleyhine uygulayan Fransa da, Yahudi vatandaşlarını bir an önce ortadan kaldırmak için elinden geleni yapmıştır. Şüphesiz ki bu konudaki en büyük destekçisi Alman Hükümeti olmuştur. Yahudiler, yurttaşlığın temelini oluşturan sivil, siyasal ve sosyal haklardan (bkz. Sarıbay, 1996: 78) tamamen men edilmişlerdir.

Drancy'de yeni inşa edilen bir apartman Alman Hükümeti tarafından Yahudileri Auschwitz'e göndermek üzere kullanılan bir toplama kampı haline getirilmiştir. Burada bulunan Fransız Yahudileri kendilerini diğer Yahudilerden farklı ve üstün görmeye çalışmışlardır. “*Ancak, Almanların gözünde hepsi aynıydı, “Nihai Çözüm” ile yok edilecekti Yahudiler*” (Kıvırcık, 2010: 66). Yahudiler, hangi milletten olursa olsun Almanlar için hiç farketmemekteydi. Almanlara göre hepsinin sonu ölümdü ve sadece Yahudi oldukları için bu ölümü fazlasıyla hak etmekteydiler. Tüm Yahudiler bu mutlak sona gönderilmek üzere beklerken aralarında serbest

bırakılanların Türk Yahudiler olduğu herkesi şaşkına çevirmekteydi. “*Hepsi anlamıştı ki, savaşa henüz girmeyen bir Türkiye’nin vatandaşlığı, daha önce kendileri için öncelikli saydıkları memleketin vatandaşlığından çok daha değerliydi. Fransız Yahudisi olmak ölüme, Türk Yahudisi olmak ise hayatta kalmaya işaret ediyordu*” (Kıvırcık, 2010: 67).

Macar Yahudileri ve diğer Yahudiler için ise böyle bir ayrıcalık kesinlikle söz konusu olmamıştır. *Saldırı ve savunma silahlarının son derece artan gücü yüzünden öncekilerden çok daha kan dökücü ve yıkıcı olmasının yanı sıra, en az öncekiler kadar acımasız, düşmanca ve şiddetli bir savaşa* (Freud, 1999(b): 63) girmek zorunda kalan Macar Yahudilerinin yanında olan ve onları her koşulda koruyan, güven duydukları ne bir devlet ne de bir diplomat vardır.

Toplu tutuklamalar ve kampa gönderimler başladığında Yahudiler için geliştirilen sıkıyönetim Fransa’nın tüm bölgelerinde uygulanmaya çalışılmıştır. Bu yönetime göre ancak sabah 6 ile akşam 8 saatleri arasında dışarı çıkabilen Yahudilerin yetkililerden izin almadan adres ve şehir değişikliği yapmaları kesinlikle yasaklanmıştır. Yahudiler evlerinden çıktıkları takdirde kıyafetlerinin herkes tarafından görülebilir bir yerine sarı yıldız ve altına Yahudi yazılı bir ibare iliştmek zorunda kalmışlardır. Bu kurallara uymayanlar ise ağır cezalara çarptırılarak öncelikle Drancy’e, oradan da Auschwitz’e gönderilmişlerdir (bkz. Kıvırcık, 2010: 143).

Elie Wiesel cephesinde de aynı durum söz konusuydu. Her geçen gün bir yenisi ilan edilen bildirilere son olarak Yahudilerin üzerlerinde sarı yıldız taşımalarını zorunlu kılan, lokantalara, kahvelere gitmelerini, trenle seyahat etmelerini, sinagogları ziyaret etmelerini ve akşam saat altıdan sonra sokağa çıkmalarını yasaklayan bir bildiri daha eklenmiştir (bkz. Wiesel, 1999: 24-25). Ardından gelen zorunlu getto yaşamı ise Yahudileri toplumdan daha da uzaklaştırmıştır. Çevrelerini saran dikenli teller ortasında yaşayan Yahudiler, çareyi birbirlerine daha sıkı kenetlenmekte bulmuşlardır. Yahudiler, Tanrı’dan kendilerini bu azaptan kurtarması için, ümitsizce bir kurtarıcı göndermesini dilemişlerdir. Macar Yahudilerinin Tanrı’dan diledikleri ve gelmesini bekledikleri kurtarıcı farklı bir

adrese, Fransa'ya çoktan varmış ve Yahudi vatandaşlarını kurtarabilmek adına hem Almanya'yı hem de Fransa'yı tek başına karşısına almıştır.

Behiç Erkin, başlangıçta Türk Hükümeti Yahudi vatandaşlarının kurtarılmasına pek sıcak yaklaşmadığı için Türk Hükümeti'nden destek görememiştir, çünkü Yahudiler, zamanında Türk topraklarını terketmiş ve ülkeleriyle bütün bağlarını kopararak Fransız vatandaşlığına geçmişlerdir. Şimdi ise Türk Hükümeti, böylesine karanlık bir dönemde, II. Dünya Savaşı'nın tam ortasında Yahudilere yardım etmenin Hitler'in tepkisini çekeceğini ve Türkiye'nin Nazi işgaline uğramasına sebep olabileceği ihtimali üzerinde düşünmekteydi.

İsmet İnönü, *“Bugün olduğu gibi yarın da ülkemizi savaş bölgesi dışında bırakmayı, güvenlik ve taahhütlerimizi bozmamak koşulu ile, ulusumuza karşı görev icabı olarak cidden arzu ediyoruz.”* (Sertel, 1999: 222) ifadesiyle Türk ulusunun savaşa dahil olmasından doğacak bir sorumluluğun kendisini fazlasıyla rahatsız edeceğini belirtmek istemiştir. Savaşa katılan ülkelerle barış durumunu koruyarak ülkesini savaş dışında bırakmak başta İnönü olmak üzere Türk Hükümeti'nin hem en büyük arzusu hem de en önemli amacı olmuştur. Bu yüzden, *“resmi olarak onlara yardım etmiyor görünmek Türk Hükümeti'nin işine geliyordu aslında, ama Büyükelçi'den gelen raporlar zaten Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün gayet yakından tanıdığı silah arkadaşı Behiç Bey'in, olaya çoktan el koyduğunu gösteriyordu”* (Kıvırcık, 2010: 67).

Behiç Bey'in Türk Yahudileri lehine uyguladığı politika tüm Yahudilerin takdirini toplamıştır. Büyükelçi'nin her ne olursa olsun kendi vatandaşı olarak görüp benimsediği Yahudiler için yaptıkları, Fransız ve Alman Hükümeti tarafından ötekileştirilmeye çalışılan Yahudiler için umut kaynağı olmuştur.

Macaristan'da ise umutlar tükenmiş ve sonunda beklenen kötü haber gelmiştir. Bu habere göre Yahudiler toplama kamplarına götürülmek üzere yaşadıkları gettoları terketmeye zorlanmışlardır. Bir yerden bir yere sürüklenen Yahudiler için hayat yeniden sürgüne dönmüştür. Herkesin sırt çantası, erzak, kıyafet gibi yalnızca birkaç kişisel eşyasını almaya hakkı olduğu (bkz. Wiesel, 1999: 28) bu sessiz ve çabuk veda yaşanacak olan çok daha büyük acıların başlangıcı olmuştur.

Wiesel, veda anı geldiğinde “*Bütün Yahudiler dışarı! Çabuk olun! diye haykırıyorlardı [...] Jandarmalar tüfeklerinin dipçikleriyle, coplarla, sebepsiz yere, sağa sola, ihtiyar, kadın, çocuk, sakat demeden vuruyorlardı*” (Wiesel, 1999: 31) cümleleriyle küçük bir çocuk iken olanlardan çok etkilendiğini ve Almanların acımasız tavrını göstermeye çalışmıştır. İçinde bulunduğu kargaşa ortamı, veda sonrası boşalan sokaklar ve oluşan sessizlik hafızasına derinden kazınmıştır. Pek çok Yahudi gözünde yaşlarla ve hafızasına yer eden güzel anılarla Macaristan’ı, Sighet’i terketmek zorunda kalmıştır.

Sağlıkla delilik arasındaki sınırdaki yatan özel bir narsizm durumu (Fromm, 2000: 65) birçok diktatör de olduğu gibi Hitler’de de bulunmaktadır. “*Bu insanlar mutlak güce (iktidara) ulaşmışlardır; ağızlarından çıkan söz, yaşam ve ölüm de dahil olmak üzere, mutlak konudur; istediklerini yapma konusunda kapasitelerinin sınırı yok gibidir. Sadece hastalık, yaş ve ölümle sınırlı tanrılardır*” (Fromm, 2000: 65). Kendisini bu Tanrılardan biri olarak gören ve biyo-politik görüşlerini narsist kimliği ile güçlendiren Hitler, bu doğrultuda herkesi kendisinin en güçlü kişi olduğuna ikna etmeye zorlamıştır. II. Dünya Savaşı ilerledikçe hızını alamamış, sözde ari ırkını yaratmak adına öfkeli bir tavırla dört koldan Yahudilere saldırmaya devam etmiştir. İşgal ettiği topraklar arttıkça Yahudilere karşı daha çok acımasızlaşmıştır. Tek amacı Yahudileri yeryüzünden silmek olan Hitler’in bu hedefi doğrultusunda Nazi Almanyası, Fransa’nın kuzeyini işgal ettiğinde Paris’te yaşayan çok sayıda Yahudi henüz işgal altında bulunmayan Vichy Fransa’sına taşınmıştır.

Fransa’da Türk Yahudilerini kurtarma girişimleri öncelikle Paris’te başlamış, ancak Paris’in işgal edilmesinin ardından Vichy’de devam etmiştir. Türk diplomatları tarafından hem Paris’te hem de Vichy’de atılan diplomatik adımlar Türk Büyükelçiliği’nin genel talimatları doğrultusunda şekillenmiştir. Büyükelçi’nin resmi olarak Fransız Hükümeti nezdinde başlattığı Yahudi tebaasına yönelik diplomatik girişimler Fransız ve Alman Hükümeti’nin acımasız siyasi tavrı ile karşılaşınca diplomatik bir savaşa dönüşmüştür. Behiç Bey önceleri Alman Hükümeti’nin Yahudilere karşı olan acımasız tavrına anlam veremediyse de, sonraları Nazilerin ne yapmak istediğini çok iyi anlamış ve onları engellemek için elinden geleni yapmıştır. Çünkü Büyükelçi’nin ne ülke kanunlarında, ne tarihinde, ne dininde, ne de örf ve

adetlerinde insanların dilleri, dinleri ve ırkları yüzünden ayrımcılığa maruz kalması gibi bir durum söz konusu olmamıştır. Milyonlarca insanı sistematik olarak bir anda öldürmeye hazırlanan, bu amaçları doğrultusunda ölüm kampları inşa etmiş, neredeyse bütün Avrupa'yı zorbalıkla ele geçirmiş Nazi Almanyası ve onun kuklası Vichy Fransı ise her zaman Behiç Bey'in karşısında yer almışlardır (bkz. Kıvırcık, 2010: 72).

Bir tarafta Fransa'da Yahudi vatandaşlarının hayatını kurtarmak için elinden geleni yapan ve yapmaya çalışan önemli bir diplomat, kahraman Behiç Erkin; diğer tarafta kendilerinden başka güvenecek hiç kimsenin olmadığını çok iyi bilen Macar Yahudileri vardır. Behiç Erkin, Yahudi vatandaşlarının en ufak bir ayrımcılığa, sözlü ya da fiziksel şiddete maruz kalmasını engellemek için hükümet yetkilileri ile amansız bir diplomatik mücadele verirken, Macar Yahudileri her türlü ayrımcılığa, sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalmış ve ölüm kamplarına varana kadar sürgüne zorlanmışlardır. Behiç Erkin'in Yahudi vatandaşlarından farklı olarak Macar Yahudileri sürgüne giden yola itiraz edememiş ve bu zorlu yolculuklarında sürü muamelesi görmüşlerdir.

Sürgün sırasında *Daha hızlı! Daha hızlı! Yürüyün, tembeller diye* (Wiesel, 1999: 35) bağırarak jandarmalar sebepsiz yere herkesi coplamış ve herkese sözlü şiddet uygulamışlardır. *Macar polisi çoktan yola çıkarılan Yahudileri, çoğuna tanınan imtiyazlara, asıl emirlerde belirtilen yaş sınırlarına aldırmadan* (Arendt, 2009: 209) tutuklamıştır. Olanca gaddarlıklarıyla Yahudilere zulmederek eğlenen polisler binlerce Yahudiyi sürgüne zorlamışlardır. Elie Wiesel; *"İşte o anda onlardan nefret etmeye başladım ve kinim hâlâ bugün bizi bağlayan tek şey. Bizi ezen ilk zorbalardı. Cehennem ve ölümün ilk görünen yüzleriydiler"* (Wiesel, 1999: 35) sözleriyle yaşananlara ve yaşadıklarına karşı nefretini tüm çıplaklığıyla dile getirmiştir. Yazar ve diğer Yahudi vatandaşları soykırım yolculuğu boyunca dayanılmaz acılara katlanmışlardır.

Yahudilerin yaşadığı insanlık dramını önceden hisseden Behiç Erkin bu uğurda her şeyi göze alarak Elie Wiesel ve diğer Yahudilerin çektiği acıları kendi Yahudi vatandaşlarının çekmesine izin vermemiştir. Yahudi düşmanlarına karşı başlattığı diplomatik savaşı sonuna kadar sürdürmüştür. Büyükelçi'ye göre her savaş

bir gün gelir biterdi, ancak savaş esnasında yapılan hataların hesabı savaş sona erdiğinde bu hataları yapan kişilerden sorulurdu (bkz. Kıvırcık, 2010: 75). Behiç Bey, hesabını veremeyeceği hiçbir yanlışın içine düşmek istememiş, bu yüzden kendisi ve hükümeti için en doğru olanı yapmaya çalışmıştır.

Büyükelçi, tarihin, bireyler tarafından alınan ve sorumluluğu da yine bireyler tarafından taşınması gereken gizli ya da açık sayısız kararın bir sonucu olduğunu çok iyi bildiği için kaderden, Tanrıdan, Führer'den veya çoğunluğun azınlığa karşı aldığı haksız galibiyetten söz etmek ve olayların nedenlerinin bunlar olduğunu ifade etmek yerine (bkz. 2. Uluslararası Tarih Kongresi, 1995: 21-22) Yahudilere uygulanan soykırım vahşetinin gözler önüne serilmesine katkı sağlamış ve bu sorumluluktan kaçılmaması için elinden geleni yapmıştır.

Yahudi vatandaşları adına amansız bir mücadele veren Behiç Erkin'in *sabır ve zeka işi* (Kıvırcık, 2010: 81) olarak gördüğü diploması, Robert Lazare Rousso isimli Yahudi vatandaşının hayatını kurtarıırken de kendisine çok yardımcı olmuştur. Dürüst, saygılı bir ticaret adamı olan Moiz Rousso'nun oğlu Robert Lazare Rousso'nun hikayesi Behiç Erkin'in, hayatını kurtarmayı başardığı Yahudi vatandaşlarından sadece bir tanesinin hikayesidir.

Bu kurtarma olayı özetle şöyle gerçekleşmiştir:

Robert Lazare Rousso, bir gün Paris'te arkadaşlarıyla buluşmak üzere dışarıya çıkmıştır. Babası Moiz Rousso Alman baskısı yüzünden biraz tedirgin olmakla birlikte oğluna "*Sen Türk kimliği taşıyorsun, bir şey olursa bunu mutlaka söyle.*" (Kıvırcık, 2010: 85) diye hatırlatmıştır. Her ne kadar Behiç Erkin sayesinde, II. Dünya Savaşı sırasında Fransa'da Yahudi bir insanın Türk kimliği taşıyor olması çok büyük bir ayrıcalık haline gelmiş olsa da sokaklardaki sıkıyönetim, savaş dolayısıyla baskısını sürdürmeye devam etmiştir.

Arkadaşlarıyla buluşmak üzere metroya binen Lazare, indiğinde Nazi askerleriyle karşılaşmıştır. Nazi askerleri Robert Lazare Rousso'ya kimliğini sorduklarında Lazare onlara kimliğini göstermiş ve hemen babasının dediklerini aklına getirmiştir. Lazare'nin kimliğinin üzerinde Yahudi ibaresinin olduğunu gören Nazi askerleri onun Türk olduğuna aldırılmamış ve Yahudi olmasını yeterli görüp onu

derhal tutuklamışlardır. “*Sanki bir caniymiş gibi zorla Alman askeri aracına bindirilmişti. Tek suçu Yahudi olmaktı*” (Kıvırcık, 2010: 86). Askeri araca bindirildiğinde sessiz bir korkuya kapılan Lazare’nin o an için tek düşündüğü şey babası olmuştur. Epeyce bir yol katedildikten sonra Almanlar Lazare’yi ve yanındaki Yahudiyi *birçok koğuşu olan bir kışlaya getirmişlerdi. “Her tarafın dikenlerle çevrili olması herkesin dikkatini çekmişti. “Böyle bir yere getirilmek için ne yaptık ki biz?” diye düşündü Lazare. “Suçlu değilim ki kaçayım.” dedi içinden*” (Kıvırcık, 2010: 88). Olan bitene bir türlü anlam veremeyen genç, sessizce neden böyle bir yere getirildiklerinin cevabını bulmaya çalışmıştır. Çünkü Lazare sahip olduğu Türk vatandaşlığı sayesinde Wiesel ve diğer Yahudiler gibi toplumdan dışlanmamış, Naziler tarafından sözlü ya da fiziksel şiddete maruz kalmamıştır. Sonunda, masada oturan Alman askeri adını sorduğunda adını söyleyerek cevap vermiştir. Bunun üzerine, “*Al bakalım,*” dedi Alman asker, “*bu numaran, 3233, sen artık 3233’sün!*” (Kıvırcık, 2010: 89). Duydukları karşısında şaşkına dönen gencin “Lazare” olarak varlığı ve taşıdığı anlam birden yok olmuştur. O andan itibaren kampta kaldığı 8 hafta boyunca Lazare bir daha asıl ismini hiç duymamış ve “3233” olarak adlandırılmıştır.

Elie Wiesel de Auschwitz’e geldiğinde kendisine bir numara verilmiş ve artık kendisinin “A-7713” olarak çağırılacağı söylenmiştir. Lazare, kamptaki adı olan 3233 sayısını yalnızca duymakla kalırken, Elie Wiesel’in kamptaki yeni adı olan A-7713 sol koluna bir daha hiç silinmemek üzere kazınmıştır. O andan itibaren kamptan kurtuluncaya kadar yazarın başka hiçbir adı olmamıştır (bkz. Wiesel, 1999: 60). Hayatta kalanların varlığına dair görünür tek iz; *tutukluların, ne insan ve ne de hayvan konumunda (bile) olamadığı, kampın salt bir “numarasına” indirgendiği ağır bir şeyleşme durumu* (Teber, 1993: 75) olmuştur.

Lazare, bu kamplarda 8 haftasını geçirirken Elie Wiesel ise çok daha uzun ve hafızasından silinmeyecek bir dönemi bu kamplarda geçirmek zorunda kalmıştır. Lazare’den farklı olarak Wiesel, kampın ilk günü kendisiyle birlikte diğer Yahudilere uzun bir konuşma yapan SS subayının dediklerini bir daha asla unutamamıştır. Zihninin derinliklerine kazınan o sözleri ve anı ise şöyle aktarmıştır:

Birden bir sessizlik çöktü. Bir S.S. subayı ölüm meleğinin kokusuyla birlikte içeri girmişti. Bakışlarımız etli dudaklarına kenetlenmişti. Barakanın ortasında bize nutuk çekti:

- Bir toplama kampında bulunuyorsunuz. Auschwitz'de... Bir duraklama. Sözlerinin oluşturduğu etkiyi inceliyordu. Yüzü hâlâ bugüne kadar hafızamdan silinmedi. Uzun, otuzunda, suçu alınca ve göz bebeklerine sinmiş bir adam. Hayata yapışan cüzzamlı bir köpek sürüsüne bakar gibi yüzlerimizi inceliyordu.

- Hatırlayın diye devam etti. Her zaman hatırlayın, hafızanıza kazıyın. Auschwitz'desiniz. Ve Auschwitz nekahat devresi geçirilen bir ev değildir. Bir toplama kampıdır. Burada, çalışmanız gerekir. Yoksa dosdoğru şömineye gidersiniz. Fırına. Çalışmak veya fırın - seçim size kalmış (Wiesel, 1999: 56).

SS subayının yaptığı konuşma yalnızca Elie Wiesel'i etkilememiş, bütün Yahudilerin içine bir ölüm korkusu salmıştır “[...] ne pahasına olursa olsun kimsenin görmek istemediği şey kampın “özü”dür; bütün tutukluların her an karşılaşabileceği ölümcül eşiktir” (Agamben, 2004: 51). Mahkumların içine bu korkuyu salan SS subaylarının, “özellikle “Nihai Çözüm” uygulaması esnasında toplama kamplarındaki ve 1944'te Varşova gettolarındaki isyana karşı göstermiş oldukları acımasız ve vahşi davranışları en karakteristik yapısal özellikleri olarak tarihe geçmiştir” (Hart, 2005: 808). Özellikle 1944 yılının Mayıs ayından itibaren Macar Yahudileri Auschwitz'e kitleler halinde getirilmişlerdir. Öyle ki; *Auschwitz'de katledilen her üç Yahudiden en azından biri Macar* (Wieviorka, 2006: 95) olarak kayda geçirilmiştir.

Acılarla dolu uzun bir yola giren Elie Wiesel ve diğer Yahudiler gibi kampta kaldığı süre boyunca Lazare de sabah erkenden kaldırılmış ve buz gibi havada saatlerce süren yoklamalara tabi tutulmuştur. Yaşananlar sadece Lazare için değil, orada bulunan bütün Yahudiler için tarif edilemez bir ızdırap haline gelmiştir. “Sabah: kahve. Öğlen: çorba. Akşamüzeri saat altıda yoklama. Sonra ekmek ve başka bir şey daha. Saat dokuzda yatağa” (Wiesel, 1999: 61). Bu durum Elie Wiesel ve Auschwitz'e mahkum edilen diğer Yahudilerin kampta geçirdiği günleri özetler niteliktedir. Mahkumlar, gün boyunca 800-1000 kalori arası kadar gıda ile beslenmekteydi ve günde 12 saatin altında olmamak üzere, tatil günleri de dahil ağır işlerle uğraşmak zorundaydılar (bkz. Piekalkiewicz, 1986: 737). Hem açlıkla hem de ağır çalışma şartlarıyla (Wiesel, 1999: 93) mücadele eden Yahudiler bir parça ekmek, biraz kahve ve bir avuç zeytinle geçirilen günleri tam bir felaket olarak

nitelendirmişlerdir. Bu kamplardaki insanların en büyük korkusu açlık nedeniyle bir hastalığa yakalanarak ölmek olmuştur. Bu kamplardaki;

Yetersiz beslenme belirtilerinin iki evresini birbirinden ayırmak gerekir. İlkinde kilo kaybı, müsküler asteni ve hareket ettikçe artan enerji kaybı görülür. Bu aşamada organizma henüz büyük bir hasar görmemiştir. Hareketlerin yavaşlığı ve güç kaybı bir yana bırakılırsa, bu kişilerde yetersiz beslenme belirtilerine henüz rastlanmaz. Belli ölçüde uyarılma ve uyarıya cevap verme halini saymazsak, psikolojik değişiklikler bile fark edilmeyebilir. İkinci evreye geçiş sürecinin fark edilmesi de zordur. Bazılarında geçiş yavaş ve tedriciyken, bazılarında çok hızlıydı. Kötü beslenen kişi normal kilosunun üçte birini kaybettiğinde ikinci aşamanın başladığını söyleyebiliriz. Kilo kaybı devam ediyorsa yüz ifadesi de değişirdi. Bakışlar bulanıklaşır, yüzde dikkatsiz, mekanik ve acıklı bir ifade olurdu. Gözlere sanki bir perde inerdi ve iyice yuvalarına kaçmış gibi görünürdü. Ten solgun gri bir renk alır, incelik kağıt gibi sertleşirdi. Her türlü enfeksiyona, bulaşıcı hastalığa, özellikle de uyuz hastalığına karşı çok hassas olurdu. Saçlar keçeleşir, matlaşır ve kolayca kırılırdı. Kafa uzunlaşır, elmacık kemikleri çıkıklaşır, gözyuvaları belirginleşirdi. Nefes alış yavaşlardı; alçak sesle ve büyük bir zorlukla konuşurdu. Ne kadar uzun zamandır yetersiz beslendiğine bağlı olarak, gözkapaklarının altında, ayaklarda küçük veya büyük ödemler oluşurdu [...] Şişliklerle beraber, genellikle ödemlerin oluşmasından önce başlayan ishale de rastlanırdı. Kişi bu evrede etrafındaki her şeye ilgisiz olurdu. Kendisini çevresiyle olan bütün ilişkilerinden soyutlardı (Agamben, 2004: 42-43).

Auschwitz başta olmak üzere bütün toplama kamplarında yaşanan bu gerçek, mahkumların kamplarda bulunduğu süreye ve bağışıklık sistemlerine göre farklılık göstermektedir. Fizyolojik değişim aşamasının tamamlanması ile psikolojik açıdan değişim evresine geçen mahkum, bulaşıcı hastalıklarla perçinlenen açlık hali yüzünden çevresine, hatta en yakınlarına karşı duyarsız hale gelmektedir. Bu bağlamda, fiziksel ve sözlü şiddet, yaşam tarzı haline gelen açlık, ruhsal çöküş, sürekli terör hali, elenme korkusu, ağır çalışma koşulları, insafsızca ve en ağır şekilde cezalandırmalar kampın asıl yüzünü göstermektedir.

İnsanlığın sınırlarını zorlayan ve belki de insanlığın sınırlarını çoktan aşmış bir şekilde, hijyenden yoksun bir ortamda, kampta yaşamaya mahkum edilen Yahudiler gibi 8 hafta boyunca yalnızca bir defa duşa götürülen Lazare ve kamp arkadaşları da çırılçıplak soyulmuş, saçlarına bit kontrolü yapıldıktan sonra buz gibi suyun altına sokulmuşlardır (bkz. Kıvırcık, 2010: 92).

Lazare'nin kampta geçirdiği sekiz hafta boyunca hiç tanık olmadığı ibret-i alem idam sahneleri Elie Wiesel'in bulunduğu kamplarda işlenen herhangi bir suçun cezalandırılması için sıkça yaşanmıştır. Yazar, defalarca şahit olduğu ibret-i alem idam sahnelerinden birini eserine olduğu gibi şu şekilde aktarmıştır:

İki S.S. hücreye yöneldi. Bir tutukluyla geri döndüler. Varşova'lı bir gençti. Toplama kampında üç sene geçirmişti. Yapılı, güçlü kuvvetliydi, benimle kıyaslandığında dev gibiydi. Sırtı idam sehпасına, yüzü yargıcına, yani kamp başkanına dönük, benzi soluk, fakat korkmuştan ziyade heyecanlı gibiydi. Zincirlenmiş elleri hiç titremiyordu. Gözleri duygusuz bir şekilde etrafındaki yüzlerce S.S. muhafızını ve binlerce tutukluyu süzüyordu.

Kamp şefi her cümleyi vurgulayarak kararı okumaya koyuldu:

- Himmler adına ... No.'lu tutsak alarm sırasında ... çaldı ... Kanunun ... maddesi ... paragrafına ... istinaden ... No.'lu tutsak idama mahkum edilmiştir. Bütün tutsaklar için bir uyarı ve örnek teşkil etsin.

Kimse kıılmadı.

Kalbimin atışlarını duydum. Auschwitz ve Birkenau'da her gün fırınlarda ölen binlerce kişi beni artık rahatsız etmiyordu. Fakat bu, sırtını kendi idam sehпасına dayamış bu genç beni allak bullak ediyordu. Juliek:

- Bu merasim bitiyor mu artık? Acıktım, diye mırıldandı.

Kamp başkanının bir işareti ile Lagerkapo tutukluya yaklaştı. İki tutuklu ona yardım ediyordu. İki çorba kasesi karşılığında.

Kapo tutuklunun gözlerini bağlamak istedi, fakat o reddetti.

Uzun bir bekleyişten sonra cellat ipi tutuklunun boynuna geçirdi.

Yardımcılarına tam tutuklunun altındaki iskemleyi çekmeyi için işaret vereceksen, tutsak kuvvetli ve sakin bir sesle haykırdı:

- Yaşasın hürriyet! Almanya'yı lanetliyorum! Lanetliyorum! Lan...

Cellatlar işlerini bitirmişlerdi.

Havayı kılıç gibi kesen bir emir duyuldu:

- Kep çıkar!

On bin tutuklu selam durdu.

- Kep giy!

Bundan sonra kamptaki bütün blok sakinleri asılan tutuklunun önünden geçip, sönmüş gözlerine ve sarkık diline gözlerini dikmek zorunda bırakıldı. Kapo ve blok şefleri herkesi bu yüze tam karşıdan bakmaya mecbur ediyordu (Wiesel, 1999: 84-85).

Görüleceği üzere, bu idam sahnesi yalnızca acımasızlığın varabileceği son raddeyi gözler önüne sermekle kalmamıştır. “Özellikle Auschwitz kısmen kavramlaştırılmıştır; mutlak kötülüğün, insanın insana yapmış olduğu, hep yapabileceği mutlak kötülüğün kavramı olmuştur” (Wieviorka, 2006: 15). Bu sahne, Auschwitz başta olmak üzere toplama kamplarının insani değerleri nasıl yerle bir

edip insanları maneviyattan uzaklaştırdığını çok açık bir şekilde göstermiştir. Bir insan can vermek üzereyken orada bulunan başka bir insanın açlığını dile getirmesi ve yalnızca kendisini düşünmesi sıradan bir olay gibi aktarılmıştır. Tek korkusu ölüm olan insanlar bu korkuyu yalnızca kendileri için yaşamışlardır. Birinin ölümü bir diğerinin hayatta kalmasını sağladığı müddetçe bu duruma kimse itiraz etmemiştir. Hayat dışında her şeyleri ellerinden alınan sözde kurtulanlar, ölenlerin saklı ve haklı isyanları idam sehpasında haykırdıklarını duymuşlardır.

Toplama kampları asıl yüzünü Lazare'nin gördüğünden çok daha çirkin ve acımasız bir şekilde Elie Wiesel'e göstermiştir. *Hiçbir insanca ilişkinin, anlaşma, tartışma, soru sorabilme ve bunlara mantıksal yanıtlar alabilme olanağının bulunmadığı ilkel koşullarda yaşama zorunluluğu* (Teber, 1993: 75) kamptaki tüm insanları esir almıştır. Yazar ve Sighet Yahudileri bütün bu anlatılanları bire bir yaşamış ve en sevdikleri insanları bu kamplarda kaybetmişken; Lazare kampta kaldığı 8 hafta boyunca yalnızca hayattaki tek varlığı babasını düşünmüş ve sonunda ona kavuşabilmiştir.

Lazare'nin kampta bulunduğu süre boyunca babası oğlunu kurtarma çabalarından bir an olsun vazgeçmemiştir. Bay Moiz Rouso soluğu ilk olarak Behiç Erkin'in yanında almıştır. Büyükelçi derhal gerekeni yapmış ve konsolosluğa gerekli talimatları vermiştir. Konsolosluğun resmi olarak ilgili kurumlarla yazışması sürecin ister istemez uzamasına neden olduğu için Lazare ancak 8 hafta sonra bulunduğu toplama kampından kurtarılabilmıştır.

Bu, ilk Nazi toplama kampına götürme vakasıydı. İlerleyen zamanlarda 1942-44 senelerinde bırakın sadece yazı ile direkt olarak Nazi kamplarına müracaat etmeyi, bazen konsolosluk görevlileri günde 3-4 defa şahsen kamplara gidip, Alman kamp komutanlarıyla konuşup Türk tebaası olan Yahudileri çıkartıyorlardı kamplardan (Kıvırcık, 2010: 92).

Bitmek bilmeyen bu sıkıntılı günlerde Türk diplomatlar Bay Moiz Rouso'nun oğlu Lazare için ellerinden geleni yapmışlardır. 8 haftanın sonunda bir gün, rutin içtima sırasında Lazare'nin Nazi kampındaki adı olan "3233" numarası okunmuştur. O gün okunan tek numara Lazare'ye aitti. "Çağırılan her numara gibi 3233 de Alman askerini takip ederek bir binaya girdi" (Kıvırcık, 2010: 94). Alman

asker Lazare'den numarasını ve kendisine kampa ilk girdiğinde verilen eşyaları teslim etmesini istemiştir. Şaşkına dönen genç, ölüme gideceğini düşündüğü için korkuya kapılmıştır. Alman asker artık serbest olduğunu ve gidebileceğini söylediğinde içerisinde bulunduğu duruma hâlâ inanmamış ve bunun Nazi askerlerinin acımasız bir şakası olduğunu düşünmüştür. “*Şanlısın ki Türksün, serbestsin gidebilirsin!*” (Kıvırcık, 2010: 96) diyen Alman askerinin dediklerini bile algılamakta zorlanmıştı.

Cebine sıkıştırılan Paris bileti ve Ausweis (geçiş izni, bildirim) “*yazısının arkasında Lazare'nin babasının uğraşları vardı, onun arkasında da, Türk Konsoloslğu'nun yazışmaları, o yazışmaların arkasında da, kendisine aksi emredildiği halde, Paris'teki tebaamızın ihtiyacı olur düşüncesiyle oradakilere Paris'te kalma emrini veren [...] Behiç Erkin vardı*” (Kıvırcık, 2010: 98).

Lazare sahip olduğu Türk kimliği ve en önemlisi de Behiç Erkin sayesinde toplama kampından sağ salim kurtulabilmiştir. Ne yazık ki toplama kampından Lazare gibi burnu bile kanamadan kurtulabilmek yazar Elie Wiesel'e nasip olmamıştır. Wiesel'in tek düşüncesi, yapılan her elemenden kapasitesinin üstünde bir performans sergileyerek (bkz. Wiesel, 1999: 94-96, 103) kurtulup bir dahaki elemeye kadar hayatta kalabilmek olmuştur. Elenme korkusu tüm tutuklular arasında ayrı bir dehşet havası yaratmıştır. Kurtulmayı başaran Wiesel, kendisine kalan hayatla sonuna kadar mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Hayatta kalanın “koşulsuzca kucaklamayı” seçtiği hayat, uğruna en yüksek bedeli ödemeye hazır olduğu “kısa, ilave, uzatılmış hayat” (Des Pres, 1976: 24; akt. Agamben, 2004: 92) Yahudiler için yaşamanın mucize olduğu bir dönemde manevi değerini tamamıyla yitirmişken Behiç Erkin, hayatta kalma mücadelesi veren vatandaşlarının sayısı hakkında hiçbir zaman mukayese etmeyerek kendisine ihtiyaç duyulan her an, ister bir kişi isterse binlerce kişi için olsun yardıma koşmuştur. Binlerce hayata yeniden umut olmuştur. Kendisine emanet edilen Yahudi vatandaşlarının canlarını korumayı kutsal bir görev olarak görmüş ve politikasını bu doğrultuda sürdürmüştür. Her zaman kararlı bir biçimde Yahudiler aleyhine çıkan yasaların kendi vatandaşlarına uygulanmaması için resmi itirazlarına devam etmiştir.

Elie Wiesel ise yaşadıklarını ve Yahudilere yaşatılanları tek başına sorgulamaya çalışmıştır. Yazar, “*İnsanlık? İnsanlık bizimle ilgilenmiyor. Bugün her şey mübah, hatta insan yakılan fırınlar bile...*” (Wiesel, 1999: 49-50) diyerek soykırıma ve soykırıma duyarsız kalan tüm insanlara ironik bir şekilde isyan etmiştir. Ürkek bedenlerin kayıtsızlığının perçinlediği acının hesabını tüm dünyaya sormuştur.

Soykırım gerçeğini yaşayan onca insanın içine düştüğü durumu çarpıcı bir şekilde yansıtan bu iki eserin farklı noktalarından biri olarak *Gece* adlı eserdeki soykırım mağduru toplama kamplarındaki Yahudilerin Tanrı algısı üzerinde durulması bu insanların psikolojisini daha iyi anlamak açısından yararlı olacaktır.

Psikoloji, bireyin davranışlarını ve zihinsel süreçlerini izleyerek birey ile ilgili ortaya çıkan durumların altında yatan asıl nedenleri araştıran bir bilim dalıdır ve en önemlisi de insan ruhunu ele almasıdır. Din ise insan ruhunun derinliklerinden kaynaklanan ve bu derinliklerde kök salmaya elverişli bir olgudur. Gelişiminin her safhasını ruhsal bir çerçevede tamamlayan insan, dini sürekli olarak deneyimlemektedir. Bu doğrultuda, ezeli ve ebedi bir değer olarak gördüğü Tanrı’yı en büyük yardımcısı olarak görmektedir. O’na olan inancı sayesinde zorluklara göğüs gerdiğini ve O’nun yardımıyla engelleri aşabildiğini düşünmektedir. Ancak toplama kamplarındaki şartlar ve yaşanan olaylar insanı alt üst ettiği için bireyin gözündeki her şey ve yaşama dair bütün hedefleri tuzla buz olmuştur. Geriye kalan tek şey ise bireyin yaşadıkları karşısında kendi tavrını belirleme yetisidir. Özgürlüklerinin sonuncusu olan bu yeti (bkz. Frankl, 2000: 9) onu tek başına ve çaresiz bırakmıştır.

Gece adlı eserde, küçük çocukların hatta ufacık bebeklerin bile çukurlara atılarak yakıldığını kendi gözleriyle gören yazar sonunda Tanrı’ya ve O’na olan inancına isyan etmek zorunda kalmıştır. Elinde kalan tek özgürlüğü ile o andan itibaren Tanrı’ya ve sürekli kendisini çağıran ölüme karşı tavrını belirlemiştir.

- *Yitgadal veyitkadaş şme raba... İsmi mübarek kılınsin diye mırıldandı babam.*

İlk kez ben de isyan duygusunun geliştiğine tanık oldum. Niçin ismini mübarek kılacaktım? Ebedi Tanrı, Evrenin Efendisi, Her şeye Muktedir ve Müthiş Tanrı susuyordu, O’na ne diye teşekkür edecektim (Wiesel, 1999: 50)?

diye o anlara ve Tanrı'ya dair öfkelerini açıkça dile getiren yazar, kampa gelir gelmez şahit olduğu ölüm sahneleri tarafından fena halde sarsılmış ve o günden sonra Tanrı'ya bir daha hiç dua etmemiştir. Yazara göre, Tanrı yüzünü insanlardan saklamış ve var olduğu halde mevcut olmamayı tercih ederek Yahudilerin dualarını önemsememiştir. Tanrı, kendisine muhtaç insanlarla ilgilenmekten vazgeçmiştir, bu nedenle de önemsizdir (Bauer, 2002: 234). Güçlü olan Tanrı olanlara müdahale etmemiş ve sessizce beklemiştir. Bu yüzden, yazara göre olanlardan O sorumludur.

Yahudi inancına göre *“iyi insanların, başlarına gelen acılara, sıkıntılara, kötülüklerle bakıp inançtan ayrılmamak gerekir; çünkü bunlar Tanrı'nın birer sınavıdır; Yahudi inançlarına göre bunun en açık örneği Eyüp peygamberin başına gelenlerdir”* (Dinler Ansiklopedisi, C. 1, 1999: 309). Ancak yazar, diğer Yahudiler gibi bütün acılara ve sıkıntılara katlanarak Tanrı tarafından sınanan Eyüp Peygamberi kendine örnek almayı reddetmiş ve Tanrı'nın mutlak adaletinden şüphe duymuştur (bkz. Wiesel, 1999: 64). Kendisi ile birlikte kampta bulunan Yahudilerin aksine, insan varoluşunun acı, suçluluk ve ölümlerle tanımlanabilecek yanlarından oluşan trajik bir iyimserlikten (bkz. Frankl, 2000: 126) uzak durmuştur. Trajik bir kahraman olmaktan ziyade böylesine acımasız bir ortamda yaşamayı benimseyenlere ve bütün bu olanlara karşın hayatı kabullenenlere anlam verememiştir.

Behiç Erkin ise Tanrı'yı sorgulamak yerine, binlerce Yahudiyi soykırımdan kurtarabilme gücünü kendisine bahsettiği için O'na sonsuz minnettarlık duymuştur. *Allah'ın Müslüman kulu Behiç Efendi* (Kıvırcık, 2010: 118), dininin barışseverliğini ve insani değerlerini ön plana çıkararak Tanrı'nın insanlar arasında ayırım yapmadığını, O'nun gözünde tüm insanların aynı olduğunu bireysel olarak göstermeye çalışmıştır. Çünkü onun kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de *ne “devlet” ne de “ülkesel milliyetçilik” (territorial nationalizm, toprağa bağlı milliyetçilik) kavramı yoktur... Kur'an, hiçbir yerde dinin, insanların siyasal haklarının temeli olabileceği hükmünü vermemiştir* (Kaygusuz, 2006: 99-100).

Behiç Bey, II. Dünya Savaşı sırasında Almanlar tarafından Yahudilere uygulanan soykırım politikasını *“Ben Türk Büyükelçisi olarak üstüne basa basa belirtmek isterim ki, görevde olduğum müddetçe, dini ve ırkı ne olursa olsun Türk*

vatandaşlarının canları ve malları bana emanettir”(Kıvırcık, 2010: 105) diyerek sonuna kadar protesto etmiştir.

Macar Yahudileri için mallarını koruma altına alacak bir düzenlemeye sahip olmak bir yana; bu insanların sahip oldukları kişisel eşyalara bile el konulmuştur. Bir gün kamptaki orkestra şefi Franek, Elie Wiesel’in ağzındaki altın köprüyü farketmiş ve kendisine vermesini istemiştir. Yazar, ağzındaki altın köprüyü vermek istemeyince de orkestra şefi onu tehdit etmiştir.

Ne yazık ki nasıl yapacağını biliyordu; zayıf noktamın farkındaydı. Babam hiç askerlik yapmamıştı ve uygun adım yürümeyi beceremiyordu. Oysa burada bütün toplu yürüyüşler uygun adım yapılıyordu. Bu Franek’in işkence yapması, her gün onu adamakıllı dövmesi için fırsat yaratıyordu. Sol, sağ: yumruklar! Sol, sağ: tokatlar (Wiesel, 1999: 76)!

şeklinde Franek’in intikamını anlatan yazar, kendisinden öç almak için babasının kullanılmasına çok içerlemiştir. Bir erkek çocuğu için belki de en ağır şey kendisine örnek aldığı babasının başkaları tarafından aşağılanması ve fiziksel şiddete maruz kalmasıdır. Babasının herkesin gözü önünde dayak yemesine tahammül edemeyen ve köprüsünü vermemek için direnen yazar, babasına uygun adım yürümeyi öğretmeye çalışmış, ancak babası bunu bir türlü becerememiştir. Wiesel, babasının yediği dayaklara daha fazla dayanamayarak köprüsünü vermeye razı olmuştur. “*O gece Varşovalı bir diş doktoru paslı bir kaşığı yardımıyla köprümü kopardı [...] Köprümü hiç karşılığında kaybetmişim*” (Wiesel, 1999: 77) diyen yazar, acımasızlığın ve savunmasızlığın üzüntüsünü kalbinin en derinlerinde hissetmiştir. Sadece ona ait olan bir şey elinden zorla ve işkence yoluyla alınmıştır.

Elie Wiesel’in bulunduğu kamplarda vicdanın esamisi okunmazken yemekten çok dayak yiyen mahkumlar her geçen gün daha fazla acıya katlanmış ve ölüme bir adım daha yaklaşmışlardır. İşlenen en ufak bir suçun (!) ölümle sonuçlandığı bu kamplarda Almanlar, acımasızlıkta ve vicdansızlıkta sınırlarını zorlamışlardır.

Toplu infaz alanlarında yaşanan günlerden bir gün, Buna’daki elektrik merkezinin patlamasıyla keşif için gelen Gestaponun olayın bir sabotaj olduğuna karar vermesiyle sözde sorumlular tutuklanmış ve idama mahkum edilmişlerdir. Bu olayda insanın vicdanını en çok rahatsız eden şey, sorumluların arasında küçük bir

çocuğun da olmasıdır. Yazar, kendi gözleriyle şahit olduğu acımasız ve tüyler ürperten bu sahneyi şöyle aktarmıştır:

S.S.'ler her zamankine kıyasla daha meşgul ve daha kaygılıya benziyorlardı. Bir çocuğu birlerce seyirci önünde idam etmek küçük bir iş değildi. Kamp başkanı kararı okudu. Bütün gözler çocuğu dikilmişti. Çok soluk, hemen hemen sakindi, dudaklarını ısırıyordu. Sehpanın gölgesi üstüne düşüyordu.

Lagerkapo bu kez cellatlık görevini reddetti. Üç S.S. onun yerini aldı.

Üç tutuklu beraberce iskemlelerine çıktılar. İlmikler aynı anda boğazlara geçirildi.

*- Yaşasın hürriyet! Diye bağırdı iki yetişkin.
Küçük susuyordu.*

*- Tanrı nerede, nerede O? diye arkamda biri sordu.
Kamp şefinin bir işareti üzerine üç iskemle devrildi.*

Bütün kampta mutlak sessizlik. Ufukta güneş batıyordu.

*- Kep çıkar! diye haykırdı kamp şefi.
Sesi boğuktu. Biz ise ağlıyorduk.*

- Kep giy!

Sonra da geçit başladı. İki erişkin artık yaşamıyordu. Şişmiş mor dilleri sarkıyordu. Fakat üçüncü ip hareketsiz değildi: Çocuk o kadar hafifti ki, hâlâ yaşıyordu...

Yaşam ile ölüm arasında mücadele ederek yarım saatten daha uzun bir süre gözlerimizin önünde can çekişti. Biz ona tam karşıdan bakmaya mecburduk. Önünden geçtiğim zaman hâlâ yaşıyordu. Dili hâlâ kırmızıydı, gözleri hâlâ sönmemişti [...] (Wiesel, 1999: 87-88).

Bir tarafta küçük bir çocuğun, hatta bebeklerin bile öldürülmesine göz yuman ve insan katlini devlet politikası haline getirerek vicdan muhasebesini ortadan kaldıran Hitler, diğer tarafta ise her gece başını yastığa koyduğunda geçirdiği bir günün daha vicdan muhasebesini yapan Behiç Bey durmaktadır. Hitler yaşanan haksızlıkların kaynağını; Behiç Erkin ise bu haksızlıklara karşı direnişi temsil etmektedir. Olanlara tahammül edemeyen Büyükelçi, Hıristiyan Almanlar ve Fransızlarla Yahudi tebaamız arasında kalmıştır. Hıristiyanlar, Yahudilerin malına ve mülküne, hatta canına göz koymuş hazırolda beklerken Tanrının Müslüman bir kulu, Behiç Bey onları engellemeye çalışmıştır. Vicdansızlıkla yakıp yıkan, her şeyi mahveden Hıristiyanlar; yakılıp yıkılan, her şeyi mahvedilen ve bu şartlarda hayatta kalmaya çalışanlar ise Yahudilerken, Müslüman Büyükelçi Behiç Erkin vicdanının sesini dinleyerek Yahudilere yardım elini uzatmıştır (bkz. Kıvırcık, 2010: 118).

Behiç Erkin, Hükümet'ten gelen haberleri ve Fransa'nın içerisinde bulunduğu durumu değerlendirmek adına çalışma arkadaşları ile bir toplantı düzenlemiş ve arkadaşlarını bilgilendirmiştir. Behiç Erkin'e göre Almanlar önce Yahudilerin mal varlıklarına el koymuş ve işyerlerini yağmalamış, ardından ise Yahudileri yok etme girişimde bulunmuşlardır. Aynı durum Macar Yahudilerinin de başına gelmiştir. Önce tüm mal varlıklarına el konulmuş, ardından evleri ve işyerleri yerle bir edilmiş ve son olarak da önce gettolara ardından ise toplama kamplarına sürgüne gönderilmişlerdir (bkz. Wiesel: 22, 24, 34-38).

Ancak Avrupa'nın neredeyse tamamını işgal altında bulunduran Hitler ve Nazi Hükümeti Türkiye'ye yaklaşmayacağına dair İsmet İnönü'ye söz vermiştir (bkz. Kıvırcık, 2010: 147). Bu durum Türkiye'yi diğer milletler arasında saygın bir konuma getirmiş ve herkes bu durumun nedenini merak etmiştir. Behiç Erkin, Hitler'in neden Türkiye'ye saldırmadığını ve Türk milletini karşısına almak istemediğini maddeler halinde şu ifadelerle dayanarak açıklamıştır:

1. *Bütün dikkatini işgal altında tutmaya çalıştığı topraklara verip en önemli cephe olarak da Rusya'yı görüyor olabilir. Rusya savaşmak için çok büyük ve zorlu bir düşman. Sonunda ordu demek asker demek, asker ise netice itibarıyla makede üretilmiyor, miktarı belli. Türkiye bugüne kadar topraklarına göz diken her düşmanın tepesine kenetlenip var gücüyle binmiştir. Bunu bizim ordumuzda komutanlık yapan Almanlar sebebi ile Almanya, herkesten daha iyi biliyor. Kolay lokma değiliz netice itibarıyla. Bizle savaşırca vereceği asker zayıyatı büyük olabilir, matematiksel olarak bunu da istemiyor belki Hitler.*

2. *Bizim her halükarda müttefiklerin lehine savaşa katılmamızı hiç ama hiç istemiyordur. Bu sebepten dolayı saldırıp karşısına da almak politik bir strateji olarak yanlış olur. Hitler bunun da hesabını yapıyordur.*

3. *Korkmuyor ama saldırmıyor, saldırmayacağım diyor, bir buçuk yıldır da sözünde duruyor, bu saldırmazlık anlaşmasını Türkiye kabul ediyor, böylece müttefik kuvvetlerin Türkiye'ye bozulmasını sağlıyor. Çok akıllıca, çok! Müttefikler Türkiye'ye bozulunca, aslında onların saflarında savaşa girmemizi de engelliyor Hitler.*

4. *Hitler bu anlaşma ile büyük bir hamle yapıyor aslında. Hem bize saldırıp ordusunun bölünmesi ve güç kaybetmesi riskini bertaraf etmiş oluyor hem de bizim anlaşmayı kabul etmemizle, müttefik güçlerle aramızı bozup bizi karşısına alma riskini bertaraf etmiş oluyor. İşte bu çok akıllıca ve bana en mantıklı gelen sebep (Kıvırcık, 2010: 149).*

Behiç Erkin içerisinde buldukları durumu ve Hitler'in uyguladığı stratejik politikayı net olarak ifade etmeyi başarabilmiştir. Büyükelçi'nin de altını çizdiği gibi

Hitler, nihai çözümüne giden yolda son derece akıllıca adımlar atarak önüne çıkabilecek herhangi bir engeli tam anlamıyla oluşmadan ortadan kaldırmıştır. Ancak, Hitler uyguladığı soykırım politikasında Behiç Erkin gibi önemli bir diplomatı göz ardı ederek ya da göz ardı etmek zorunda kalarak binlerce Yahudinin kurtulmasına hiç istemeden dahi olsa katkıda bulunmuştur. Artık olayı tam anlamıyla çözen Büyükelçi Türkiye'nin Almanya ile ya da tam tersine Almanya'nın Türkiye ile savaşa girmediği takdirde ne Almanların bizi karşılıklarına almak isteyeceklerini ne de Dışişleri Bakanlığı'nın bize "hayır yapma" demeyeceğini çok iyi tespit etmiştir. Bu doğrultuda Türk diplomatları, Fransız ve Alman otoriteleriyle karşılaştıkları sorunları ya tatlı dille ya da misilleme tehdidi ile çözmeyi başararak binlerce Yahudinin yardım talebine cevap vermeyi başarmışlardır (bkz. Kıvırcık, 2010: 154).

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Almanya'nın müttefiki olarak II. Dünya Savaşı'na giren Macaristan Krallığı'nın naibi Horthy ise savaşın Almanların aleyhine gittiği bir dönemde Macaristan'ı müttefiklere teslim ederek milletini ve özellikle Yahudi vatandaşlarını savunmasız bırakmıştır. Naziler tarafından tutuklanarak istifa etmek zorunda bırakılan Horthy bu yüzden kendisine emanet edilen insanların hayatını tehlikeye atmış ve binlerce Yahudi vatandaşının katledilmesine neden olmuştur.

Behiç Erkin ve çalışma ekibi Yahudi vatandaşlarının can ve mal güvenliğini sağlayabilmek adına azınlık olarak buldukları Fransa'da çoğunluğa, yani hem Almanlara hem de Fransızlara karşı hiçbir zaman yılmadan meydan okumuşlardır. Vatandaşları adına hayatlarını tehlikeye atmaktan bir an için bile çekinmeyen Türk diplomatları yeri geldiğinde kamplara bizzat giderek Yahudilerin çektikleri acılara, kamplardaki ağır yaşam koşullarına ve çalışma şartlarına kendi gözleriyle şahit olmuşlardır. Türk diplomatlarının sadece gözleriyle gördüklerini tüm bedeni ile yaşayan Elie Wiesel, o günlerine dair anılarını hiçbir zaman unutmamış, daha doğrusu unutmamıştır. Yazar, hafızasından silinmeyen o günleri ise kısaca şöyle özetlemiştir:

Korkunç günlerdi. Yemekten çok dayak yiyorduk, işin ağırlığı altında eziliyorduk [...] Kış gelmişti. Günler kısaldı ve geceler çekilmez oldu. Şafağın ilk saatlerinde buz gibi rüzgar bir kamçı gibi acı veriyordu. Kışlık giysiler verdiler: Biraz daha kalın, çizgili gömlekler. Kıdemliler gülmek için yeni bir fırsat buldular:

- *Şimdi gerçekten kampın tadına varacaksınız!
Bedenimiz buz kesmiş bir halde her zaman olduğu gibi çalışmaya
gidiyorduk. Taşlar o kadar soğuktu ki sanki onlara
dokunduğumuzda ellerimiz yapışıp kalacaktı. Ama her şeye
alışılıyor (Wiesel, 1999: 102).*

Ahlakın yerle bir edildiği toplama kamplarında aslında ne Elie Wiesel ne de diğer Yahudiler hiçbir şeye alışmamış, yalnızca alışmış gibi görünmeye çalışmışlardır. Duygularını ve kamptaki ağır şartları bu şekilde ifade eden yazar, kamptaki insanların acınası halini, SS subayları ve diğer kamp görevlilerinin insafsızlığını gözler önüne sermek istemiştir. Yahudiler “öteki”nin tüm ağırlığını üzerlerinde taşımaya (Subaşı, 2003: 17) mecbur edilmişlerdir. Kolektif belleklerde derin izler bırakan bu kamplarda *tabii açlık, kötü muamele, bitap düşüp ölene dek zorunlu çalıştırma “doğal ölüm”* olarak (Wieviorka, 2006: 54) adlandırılmıştır.

Yahudilere karşı insafsızlığın bir başka boyutu Fransa’da, neredeyse hiç savaşmayarak ülke topraklarını Almanlara teslim eden Fransız siyasileri tarafından bir politika olarak uygulanmıştır. Fransız siyasileri halkın tepkisini Yahudilere yönelterek Yahudilerin yerli halk tarafından günah keçisi olarak ilan edilmelerini sağlamışlardır. Yahudiler, Orta Çağ öncesi ve sonrasında da ekonomik, sosyolojik, teolojik ve benzeri nedenlerden dolayı birçok Avrupa ülkesinden sınır dışı edilmişlerdir. Fransız siyasileri, geçmişte Yahudiler aleyhine uyguladıkları politikayı bir kez daha canlandırarak politik konumlarını da garanti altına almayı başarmışlardır. Behiç Bey, siyasi çıkarların birbiri üzerine istiflendiği ve insan hayatının bir değer taşımadığı böylesine acımasız bir dönemde din, dil ve ırk ayrımı gözetmeksizin Yahudi vatandaşlarının vagonlara bindirilerek sürgünlere ve toplama kamplarına gönderilmesini engellemiştir, ancak Elie Wiesel ve Macar Yahudileri insan yerine hayvan sevkياتının yapıldığı (bkz. Wiesel, 1999: 125) vagonlara itilerek binmek zorunda kalmışlardır.

Bir eşya gibi sevk edildikleri vagonlarda bir kova su ve ihtiyaçlarını gidermek adına konulan bir fiçı haricinde hiçbir eşya bulunmayan Yahudilerin yaşadıkları Behiç Erkin’i de derinden etkilemiştir. General Mougin’in istasyonda trene bindirilecek bir anne ve bebeği ile ilgili anlattığı hikaye ise Büyükelçi’yi çok üzmüştür. Çünkü bu hikayede *anne evladından ayrılarak vagona binmek zorunda*

olduğu için, henüz yedi aylık bebeğini elinden almaya gelen polise, “Müsaade edin de bebeğime son bir defa süt vereyim” demiş ve bebeğini göğsüne dayamak suretiyle bizzat kendisi (Kıvırcık, 2010: 164) boğmuştur. Bir annenin bebeğini öldürmesine neden olan acımasız ve insanlıktan uzak bir gerçeği Yahudilere yaşatan Naziler daha birçok dramın altına imza atmışlardır.

Elie Wiesel, binlerce insanın zorla itilerek bindirildiği vagonlarda, kampa giden yol boyunca ailesinin yanından hiç ayrılmamıştır. Kampa vardıklarında ise elinde copuyla rütbeli bir SS subayının *“Erkekler sola! Kadınlar sağa!”* (Wiesel, 1999: 45) diye emir vermesiyle küçük kız kardeşi Tzipora ve annesini bir daha hiç görmemek üzere onlardan ayrılmak zorunda kalmıştır. Yazar, *“ve burada, bu anda, artık onları bir daha görmemek üzere annemden ve Tzipora’dan ayrıldığımı bilmiyordum. Yürümeye devam ediyordum. Babam elimden tutuyordu”* (Wiesel, 1999: 45) diye ifade ederek tarif edilemez bir korku içerisinde ölüme doğru giden yolda tek başına kalan babasıyla ilerlemiştir. Behiç Erkin’in dinlediği hikayeleri bire bir yaşayan Elie Wiesel ailesiyle birlikte sürgün edilmekten kurtulamamıştır.

Behiç Erkin’in soykırımı dair gördükleri ve dinlediği acı hikayeler Yahudi vatandaşlarını trenlerle tekrar Türkiye’ye gönderme konusunda son kararını vermesine yardımcı olmuştur. Büyükelçi, konunun muhatabı olan Alman Başkonsolosu Krug von Nidda ile görüşmeyi kısa sürede başarmış ve Yahudi vatandaşlarını trenlerle tekrar Türkiye’ye gönderme planını iki nedene bağlayarak Krug von Nidda’ya açıklamaya çalışmıştır (bkz. Kıvırcık, 2010: 164-168).

Behiç Bey, bu önemli görüşmeden alınının akıyla çıkmış ve Yahudi vatandaşlarını Türkiye’ye gönderme konusunda Krug von Nidda’dan olumlu yanıt almıştır. Almanlar, 31 Ocak 1943 tarihine kadar Türk Yahudilerinin Fransa’dan tahliye edilmesine resmi olarak izin vermiştir (bkz. Kıvırcık, 2010: 169). Elçilik sürdürdüğü sıkı çalışmalar sayesinde Yahudi vatandaşlarının, Elie Wiesel ve diğer Yahudilerin aksine gettolarda yaşamasını da engelleyebilmiştir. Elie Wiesel ve Macar Yahudileri ise kısa bir süre için de olsa toplama kamplarına gönderilmeden önce gettolarda yaşamak zorunda bırakılmış (bkz. Wiesel, 1999: 25) ve her şeyleri ellerinden alınmıştır. Türk konsoloslugu ise sadece Yahudi vatandaşlarını kurtarmakla kalmayıp mühürlenmiş Yahudi evlerinin mühürlerini de kaldırtmıştır

(bkz. KIVIRCIK, 2010: 171). Özellikle Alman Hükümeti, toplama kamplarına gönderilen Türk Yahudilerinin kısa bir süre sonra Türk diplomatları tarafından kurtarılmasından büyük bir rahatsızlık duymuşlardır. “Behiç Erkin’in Türkiye’ye göndermeye çalıştığı Yahudileri, her gün yakalayıp kamplara atan Fransız ve Alman otoriteleri ile Türk Konsoloslukları kelimenin tam anlamı ile silahsız bir savaş veriyordu” (KIVIRCIK, 2010: 171). Bu savaş Yahudi vatandaşları için ya ölüm ya kalım meselesiydi. Yahudi vatandaşları ya Türkiye’ye gitmeyi başararak yeni bir hayata adım atacak ya da aksi yönde zoraki adımlarla ilerleyerek ölüm kamplarında katledilecekti.

1942 Kasım’da ilk vagon, üzerine ay yıldız bayrak monte edilmiş şekilde yola çıktı. Bu vagona Robert Lazare Rousso da bulunmaktaydı [...] Tam 11 gün sürdü özgürlük treninin Edirne’ye varması. Daha sonra bu trenlere ilave edilen Yahudi vagonlarına bazı Yahudiler “Büyükelçi’nin vagonları”, Büyükelçilik çalışanları da “Behiç Bey’in vagonları” adını taktı. Bu 11 gün boyunca Lazare Rousso’nun dikkatini en çok çeken şey, onlar Yahudi dolu vagonla özgürlüğe seyir halindeyken, yanlarından mütemediyen her tarafı kapalı, yine içi Yahudi dolu ama ölüm kamplarına giden trenlerin geçmesiydi (KIVIRCIK, 2010: 172).

Ölümlerle kalım arasındaki çizginin birbirine bu kadar yakın olduğu II. Dünya Savaşı sırasında Yahudiler büyük zorluklarla karşılaşmışlardır. Bu insanların çoğu Behiç Erkin’in vagonları yerine Hitler’in ölüm vagonlarına zorla bindirilerek umutsuz ve sonu karanlıkla biten bir yolculuğa çıkmıştır. Söz konusu vagonlardan birinde de Elie Wiesel yolculuk etmiştir. Behiç Erkin’in vagonlarının vardıdığı nokta yeni bir hayat vaadederken; Hitler’in vagonları ise Elie Wiesel ve diğer Yahudilere yalnızca acımasızca yok edilişi dayatmıştır.

Macar hudutlarına son sürat yaklaşan Kızıl Ordu (Wieviorka, 2006: 178)’nin etkisiyle mahkumlarını bir kamptan bir kampa sürgün eden Almanlar savaşı kaybetmek üzereyken bile Yahudilere işkence etmeye devam etmişlerdir.

“Kızıl Ordu gelmeden önce aceleyle kaçan Auschwitz cellatları, kanlı cinayetlerinin izlerini silecek vakit bulamadılar [...] İşkence görmüş ceset dağları, Sovyet askerleri tarafından bu ölüm kompleksinin toprakları üzerinde keşfedildi” (Matard-Bonucci ve Lynch, 1995: 82; akt. Wieviorka, 2006: 25). Gece adlı eserin

satır aralarında da bu görüntülere sıkça rastlamak mümkündür (bkz. Wiesel, 1999: 111, 113, 116, 119-120, 122, 127-128).

Elie Wiesel ve hayatta kalmayı başarabilen Yahudiler mutlu sona ancak işkence dolu tren yolculuklarının ardından ulaşabilmişlerdir. Yüzlerce kişi olarak bindirildikleri vagonlarda açlık ve işkence yüzünden bir avuç insan olarak kalan Yahudiler, kişiliğin yitirilmesi sonucu vagonlarda birbirlerini hatta en yakınlarını bilinçsizce ve acımadan öldürmüşlerdir.

Bir kamptan başka bir kampa sürgün edilirken yaşadığı acı tecrübeleri olduğu gibi aktarmaya çalışan yazar, hiç unutamadığı bir sürgün gününde yaşananları ise şöyle dile getirmiştir:

Bir gün tren durmuş vaziyetteyken bir işçi heybesinden bir parça ekmek çıkararak vagonun içine attı. Tam bir çullanma oldu. Onlarca aç insan birkaç ekmek kııntısı için birbirini öldürdü. Bu görüntü Alman işçilerinin basbayağı ilgisini çekti [...] Ekmeğin içine düştüğü vagona tam anlamıyla bir savaş çıkmıştı. İnsanlar birbirlerinin üstüne atılmış, birbirlerini eziyor, üstlerini yırtıyor, ısıyorlardı. Gözlerinde hayvanca bir nefret, zincirlerinden boşanmış av hayvanları gibi; olağanüstü bir canlılık dişlerini ve tırnaklarını keskinleştirmişti.

Tren boyunca meraklı bir işçi grubu birikmişti. Herhalde böyle bir yük taşıyan treni şimdiye kadar görmemişlerdi. Biraz sonra her tarafta vagonlara ekmek parçaları atmaya başladılar. Seyirciler bu iskelet haline gelmiş insanların bir parça ekmek için birbirlerini öldürmelerini seyrediyorlardı.

Bir parça vagonumuza düştü. Kimildamamaya karar vermiştim. Zaten bu zincirlerinden boşalmış onlarca insanla başa çıkabilecek gücüm olmadığını biliyordum! Biraz ötede dört ayak üzerinde sürünmeye çalışan bir ihtiyar farkettim. Kalabalıktan yeni sıyrılmıştı. Bir elini kalbine götürdü. İlk önce göğsüne bir darbe yediğini düşündüm. Sonra anladım: Ceketinin altında bir ekmek parçası vardı. Olağanüstü bir hızla elini çekip ağzına götürdü. Gözleri parladı; yapmacık bir gülümseme ölü yüzünü aydınlattı. Ve anında söndü. Yanına bir gölge uzandı. Ve bu gölge üstüne atıldı. Bunalmış, aldığı darbelerden sarhoş bir halde yaşlı adam bağırmağa başladı:

- Meir, benim küçük Meir'im! Beni tanımıyor musun? Ben babanım... Canımı yakıyorsun... Babanı öldürüyorsun... Senin için de... Senin için de... Ekmeğim var...

Yere düştü. Hâlâ ekmeğini sınıksız avucunda tutuyordu. Ağzına götürmek istedi. Fakat öteki üstüne atılıp aldı. İhtiyar bir şeyler daha mırıldandı, boğazından bir hırıltı yükseldi ve kimsinin ilgisini çekmeden öldü. Oğlu üstünü başını arayıp, ekmek parçasını aldı, yemeğe başladı. Uzağa gidemedi. İki kişi onu gördü ve üstüne atıldılar. Başkaları da onlara katıldı. Çekildiklerinde yanımda, baba oğul, iki ölü vardı. On beş yaşındaydım (Wiesel: 129-131).

Küçük bir çocukken yaşadığı acılar yazarı bir taraftan insani değerlerden uzaklaştırırken; diğer taraftan olgunlaştırmıştır. Zaman zaman babası da dahil olmak üzere kendi varlığı dışında kimsenin varlığını önemsemeyen yazar, dizanteriye yakalanan babasını kaybetmesinin ardından son durak olan Buchenwald'de çaresizce kurtarılmayı beklemiştir. *Kutup soğuğu altında, önce yaya, sonra açık vagonlarda inanılmaz bir yolculuktan sağ çıkmış olanlar* (Wieviorka, 2006: 23) arasında yer alan Elie Wiesel ve diğer Yahudiler hoparlörden gelen emirle sonlarının geldiğini, Hitler'in sözünü tutarak hepsini yok edeceğini düşünürken (bkz. Wiesel, 1999: 145-146) bekledikleri an nihayet gelmiş ve kurtarılmışlardır. Yazar;

Sabah saat onda S.S.'ler kampa dağıldılar, son kurbanları yoklama alanına doğru sürüklemeye başladılar.

O zaman direnme hareketi devreye girmeye karar verdi. Aniden her taraftan silahlı adamlar çıktı. Yoğun ateş. Patlayan el bombaları. Biz çocuklar blokta yere yapışmış bir haldeydik.

Savaş çok sürmedi. Öğlene doğru her taraf sakinleşmişti. S.S.'ler kaçmış ve direnişçiler kampın idaresini ele geçirmişlerdi.

Öğleden sonra altıda ilk Amerikan tankı Buchenwald kapılarında belirdi.

Hür insanlar olarak ilk hareketimiz yiyeceklerin üstüne atılmak oldu. Sadece bu düşünce vardı. Ne intikam, ne de aile. Sadece ekmek.

Ve artık doyduğumuzda bile intikam almayı düşünen hiç kimse olmadı (Wiesel, 1999: 147).

diyerek o anlara dair yaşananları ve körelen duygularını ifade etmeye çalışmıştır. Toplama kamplarındaki yaşam koşullarına paralel olarak gerçekleşen ruhsal ölüm kurtulan mahkumlar üzerinde ağır bir kişilik değişimi yaratmıştır. Amerikalılar tarafından düzenlenen *stratejik hava bombardımanı muharebeleri, Hitler Almanya'sının çöküşünde hayati bir rol oynamıştır* (Hart, 2005: 640). *Gece* adlı eserde yaşanan kurtuluş da bu yolla gerçekleşmiştir. Wiesel ve diğer kamp mahkumları, ölümden Hitler Almanya'sının çöküşüne neden olan ve kampları bombardıman altında bırakan Amerikan Birlikleri sayesinde kurtulmuşlardır.

Kurtuluşun tamamen gerçekleştiği andan itibaren ne intikam ne de hırsın kendisini ve diğer Yahudileri ilgilendirmediğini dile getiren yazar, aylarca süren manevi terörün ve sefaletin insanları ne hale getirdiğini açıkça göstermek istemiştir. Elie Wiesel, eğer ulaştığı şeyin adı “mutlu son” (!) ise bedelini en ağır şekilde

ödeyerek buna varmıştır. Bin türlü zorluklardan geçerek sözde mutlu sona ulaşan yazar, hayatındaki en değerli varlıklarını kaybetmiştir.

Kamptan kurtuluşunun hemen ardından zehirlenerek yattığı hastanede, gettoda ayrıldığı günden beri hiç aynaya bakma fırsatı bulamayan Wiesel'in, uzun bir süre sonra aynaya tekrar baktığında; "*Aynanın derinliklerinden bir ceset bana bakıyordu. Bakışları artık beni hiç terketmiyor*" (Wiesel, 1999: 147) demesi kendisini yaşayan bir ölü olarak gördüğünü ve hâlâ geçmişin acı izlerini sürdüğünü ispatlar niteliktedir. Yazar, toplumdan, zamansal, uzamsal, kültürel ve insanlar arası ilişkilerden koparılmasıyla ortaya çıkan ruhsal çöküntü halini uzun bir süre yaşamak zorunda kalmıştır.

Elie Wiesel'in, soykırımdan kurtulmuş olmasına rağmen şükran duygusu beslediği Tanrı dahil kimse olmamıştır. Oysa Behiç Erkin sadece kendi Yahudi vatandaşlarının hayatını kurtarmakla kalmamış, Yahudi asıllı Fransa eski Başbakanı Leon Blum'un Almanlar tarafından tutuklanan oğlu ve arkadaşlarının da serbest bırakılmasını sağlayarak (bkz. Kıvırcık, 2010: 174-177) binlerce Yahudi asıllı vatandaşın saygısını ve sevgisini kazanmıştır. Kapısını çalan çaresiz her Yahudiye kucak açan ve yardım elini uzatan Behiç Erkin milyonlarca Yahudinin soykırma uğradığı bir dönemde, Holokost kelimesinin kendisi için bir şey ifade ettiğini düşünen herkes tarafından okunması gereken bu şükran mektubunu almıştır:

Zata mahsustur

Vichy Büyükelçimiz Behiç Beyefendi Hazretleri'ne;

Fransa'da uygulanan seyri sefer kanunlarına göre düzenli kayıtları olmayan biz Türk uyruklu Fransa'da oturan Musevilerin, Musevi Türk uyruğu isteğiyle durumu anlatmak için Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye alt Elçiliğin onayı ile yazdığımız dilekçenin Ankara'ya gönderilmesi ve gösterilen uğraşlar konusunda Elçiliğinizin üstlendiği rolü memnuniyetle öğrendik.

Himayemizde bulunan ihtiyar, kadın, çoluk-çocuk, hasta ve fakirler ardi sıra dizilerek bütün kayıtlı olmayan Musevi dindaşlarımızın adına tüm kalbimizle hayır duası ettiğimizi saygılarımızla bildiririz.

Tarih sayfalarında ender bulunan, içinde bulunduğumuz acıklı facia dönemi esnasında, bizim gibi perişan felaketzedelerin, zavalluların acılarını ve hanelerinin yükünü azaltmak ve yardım çağrılarımıza koşan yüce insan Behiç Bey; hayır işleri sahibi elbetteki mükafatı kazanır, mükafatı hak eder.

*Tanrı Büyükelçimize bütün aile efradı ile birlikte iyi günler gösterebilirsin, mutlu olsunlar. Amin.
Ulu Büyükelçimiz lütfen saygılarımı kabul ediniz. Fransa'da yaşayan binlerce kayıtsız zavallı Musevi Türk halkı adına*

*B2142
Yakar (Kıvırcık, 2010: 178-179).*

Bu şükran mektubu Behiç Erkin'in Yahudi vatandaşları adına verdiği mücadelenin en güzel göstergelerinden biridir. Bu mektup, Behiç Erkin'in Yahudi vatandaşları için gösterdiği çabayı ve özveriye en açık şekilde özetler niteliktedir. Binlerce insanın hayatının kurtulmasına vesile olan Behiç Erkin, Yahudi vatandaşları tarafından minnetle anılmış ve Yahudiler sonsuz saygı duydukları Büyükelçi'yi iltifatlarıyla yüceltmişlerdir.

Behiç Erkin, binlerce Yahudi vatandaşının hayatını kurtardıktan sonra birden bire ortaya çıkan “yabancı iş gücü taburları” kararına karşı da direnebilmiştir. Hiçbir vatandaşını “mecburi iş taburu” kisvesi altında bile olsa Almanlara teslim etmeme konusunda kesin kararlılık göstermiştir. Fransızların Yahudiler konusunda duyarsızlığını eleştiren Büyükelçi durumun kritikliği ve ciddiyeti açısından böyle bir durumla karşılaşıldığı takdirde ne yapılması gerektiğini anlatan bir yazıyı ilgili konsolosluklara göndermiştir. Mecburi işçiliği tanımadıklarını, böyle bir durum karşısında gerekli otoriteler tarafından müdahale edileceğini bildirmiştir (bkz. Kıvırcık, 2010: 202). Bu talimatın ardından kısa bir süre sonra şöyle bir olay gerçekleşmiştir:

Bir akşam vakti evinde oturan Konsolos Yardımcısı Necdet Kent'in kapısı çalınmış ve konsoloslukta tercüman olarak çalışan Sadi İşcan Necdet Kent'e Yahudilerin toplanarak çalışma kamplarına götürüldüğünü söylemiştir. Bu haber üzerine hemen istasyona koşan ikili, istasyona vardıklarında treni hareket etmek üzere yakalamışlardır. Trenin bütün vagonlarını Yahudi vatandaşlarını bulmak için tarayan ikili tam umutlarını kaybetmek üzere iken en arkadaki iki vagonun “Biz Türküz” sesleri yükselmiştir. Olay yerine gelen Alman askerler Necdet Kent ve Sadi İşcan'a kim olduklarını sormuşlardır. Marsilya'daki Türk Konsolosluğu yetkilileri olduklarını bildiren Necdet Kent, Türk vatandaşlarının derhal aşağıya indirilmesi istemiş, Alman subay ise vagonun bulunan herkesin Yahudi olduğunu iddia ederek

Necdet Kent'in talebini reddetmiştir. Bunun üzerine vagonun inmeyen Necdet Kent Sadi İşcan'la birlikte diğer Yahudiler gibi toplama kamplarına götürölmek üzere vagonlara hapsedilmişlerdir. Kısa süre içerisinde Behiç Erkin durumdan haberdar olmuş ve soluğu Alman Başkonselosu Krug von Nidda'nın yanında almıştır. Son derece sınırlı olan Büyökeli, tepkisini sert sözlerle dile getirerek iki konsolosluk görevlisi ile beraber Yahudi vatandaşlarının derhal salıverilmesini talep etmiştir. Krug von Nidda'nın çektiği telgraf ilgili yerlere ulaşmış, tren yoldaki istasyonlardan birinde durdurulmuştur. Bir Alman askeri vagonun kapısına doğru yanaşarak Necdet Kent ve Sadi İşcan'ın inebileceğini söylemiş, Necdet Kent, diğer Yahudi vatandaşları inmediği takdirde görevini yerine getirmiş sayılmayacağını, bu yüzden de trenden tek başına inmeyeceğini belirterek vagonun inmeyi reddetmiştir. Herkes nefesini tutmuş Alman askerinin vereceği cevabı beklerken, Alman Askeri tiksinererek vagonun içine bakmış ve vagonun bulunan Yahudilerden hangisinin Türk vatandaşı ise Necdet Kent'in alıp gitmesini söylemiştir. Aralarında Türk olmayan Yahudilerin de bulunduğu vagonun o anda tüm gözler Necdet Kent'in üzerine çevrilmiştir. Necdet Kent, orada bulunan bütün insanların Türk vatandaşı olduğunu söyleyerek onlarca insanın hayatını kurtarmıştır. İki vagon dolusu insan aşağı indiğinde Almanlar gözden kaybolur kaybolmaz sevinç çığlıkları atan Yahudiler Necdet Kent ve Sadi İşcan'ın etrafında sevgiden bir çember oluşturmuşlardır (bkz. Kıvırcık, 2010: 203-213). Durumun halledildiğini öğrenen Behiç Erkin de ferahlamış ve Krug von Nidda'ya teşekkür ederek Alman Başkonselosu'nun yanından ayrılmıştır. Büyökeli ve çalışma ekibi bunun gibi birçok başarıya imza atarak binlerce Yahudiyi soykırımdan kurtarmışlardır. Politik bir satranç oyununa benzetilen bu diplomatik savaşta yapılan en ufak bir hatalı hamlenin bile binlerce Yahudi vatandaşının hayatına mal olması söz konusu olduğundan, böyle bir sorumluluğunun vicdani yükünü taşıyan Büyökeli ve çalışma ekibi her zaman olduğu gibi hiçbir Yahudi vatandaşını mağdur etmemek adına cesur ve emin adımlarla hareket etmişlerdir.

Behiç Erkin'in Yahudilere yaptığı yardımların her şeyden önce vicdani bir sorumluluğun ve insani duygulardan kaynaklanan bir içgüdü'nün sonucu olduğu ortaya çıkmaktadır. Büyökeli, Yahudilere bir sürüymüş gibi davranılarak bu insanların sonu belli olmayan bir yola gönderilmelerinin akıl almaz bir şey olduğunu

defalarca vurgulamış ve bu konuda gösterilmesi gereken hassasiyeti fazlasıyla göstermiştir. Yahudiler aleyhine çıkarılan her kanuna resmi olarak karşı çıkmış, arkasından tüm siyasi ve diplomatik gücünü kullanarak vatandaşlarını korumak için elinden geleni yapmıştır. Büyükelçi, önüne çıkan hiçbir engele takılmadan hedef olarak daima ileriye görmüş ve göstermiştir.

İnsanlığı ve coğrafyayı ulusal sınırlarla bölerek, her biri kendinin “en eski” ve “en köklü” olduğunu iddia eden ve sürekli olarak “dış düşmanlar” a karşı bir “biz” kimliğiyle kendilerini meşrulaştıran ulus devletler (Subaşı, 2003: 20) arasında yer alan Nazi Almanyası sadece ari Alman ulusunu benimseyen “biz” kimliği ile “öteki” olarak ilan ettiği Yahudilere karşı “biz” ve “öteki”ni en iyi şekilde yansıtmıştır.

Disiplinlerarası bir çözümlemeye olanak sağlayan, ideal metinlere sahip bu eserler entelektüel açıdan ilgi çekici olmakla birlikte psikoloji, sosyoloji, teoloji ve tarih gibi birçok bilim dalıyla yakından ilişkilidir. Karşılaştırmalı edebiyatın disiplinlerarası bir çalışma alanına sahip olması söz konusu eserlerin çok yönlü bakış açılarıyla analiz edilmesine olanak sağlamıştır.

Soykırım olayına hangi açıdan yaklaşılsa yaklaşılsın, soykırımın hangi boyutları arasındaki ilişki incelenirse incelensin; bu olayı kavramada ve kavramlaştırmada Yahudiler karşısındaki tavrımız ve onları hangi açıdan değerlendirdiğimiz son derece önemlidir.

Emir Kıvırcık'ın *Büyükelçi* ve Elie Wiesel'in *Gece* adlı eserleri irdelendiğinde her iki eserin de Almanlar tarafından Yahudilere uygulanan soykırım politikasını ele aldığı açıkça görülmektedir. Ancak, *Büyükelçi* adlı eser II. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarını detaylı bir şekilde ele alırken; *Gece* adlı eser, ayrıntılı olarak savaşın son yıllarına yer vermiştir. Dolayısıyla, aynı konuyu ele alan bu eserlerin işleniş biçimleri farklılık gösterse de ortak temaları özünde aynıdır. Hem siyasi hem de toplumsal yaşamda göze çarpan ayrımcılığı ve dönemin koşullarını eleştiren bu eserlerde işlenen Yahudi karşıtlığı dünya edebiyatında, özellikle de Avrupa edebiyatında sıkça rastlanan konulardan biridir.

Farklı kültürlerin eserleri olmalarına rağmen her iki eserde de anlatılan gerçeğin Yahudi mağduriyeti olması, eserlerin kaleme alınmasına vesile olan isimlerin -Büyükelçi Behiç Erkin'in ve yazar Elie Wiesel'in- ortak insani tutumlarından kaynaklanmaktadır.

“Tutumlar” duygusal öğelerdir ve bu sebeple “olgular” ve “bilgiler”den farklıdır. Bir “tutum”, yaşantı ve deneyimler sonucu oluşur. İlgili olduğu bütün nesne ve durumlara karşı, bireyin davranışları üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkiye sahip, ruhsal ve asabi bir hazırlık durumudur (Freedman vd., 1989: 810; akt. Poyraz, 1995: 63).

Bu tanımdan hareketle, kendi yaşantı ve deneyimleri sonucu oluşan tutumlarını etkili bir şekilde söz konusu eserlere yansıtan şahıslar, vicdan kavramının bireyin davranışlarına bir yorum getirdiğini en iyi şekilde kanıtlamışlardır. Hitler'in Yahudilere karşı tutumu ise vicdan yoksunluğu ya da vicdan faşizmi olarak eserlerde ifade bulmuştur.

Tarihsel açıdan yaklaşıldığında aynı dönemi ele alan eserlerin Yahudi karşıtlığına ilişkin yaklaşık olarak aynı gelişim sırasını izlediği görülmektedir. Ancak *Büyükelçi* adlı eser antisemitizme karşı mücadele ruhunu yansıtırken; *Gece* adlı eser, Yahudi karşıtlığından kaynaklanan olumsuzlukları kabullenmek zorunda kalan ezilmiş bir halkın ifadesini yansıtmaktadır. Bu bağlamda *Gece* adlı eser, sürgün psikolojisi ve toplama kampı sendromu üzerinde yoğunlaşırken; *Büyükelçi* adlı eser Yahudiler lehine verilen diplomatik savaş üzerinde yoğunlaşmıştır.

Biyografik eser özelliği taşıyan *Büyükelçi* adlı eser ile otobiyografik özelliklere sahip olan *Gece* adlı eser ait oldukları toplumun ve dönemin genel çerçevesini yansıtan inanç, düşünce ve değerlerin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Dolayısıyla, Behiç Erkin'in Paris Büyükelçiliği sırasında Yahudi vatandaşlarını kurtarmak adına yaptıkları, Büyükelçi'nin geçmişi ve üzerinde yaşadığı toprakların tarih boyunca uyguladığı insancıl politikadan kaynaklanmaktadır. Üç kıtada hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu'nun asırlar önce İspanya'dan kaçarak topraklarına sığınan Yahudilere kucak açtığı gibi Behiç Erkin de Yahudi vatandaşlarını soykırımdan kurtarmaya çalışmıştır. Böylece tarih bir kez daha tekerrür etmiştir. Bu durum, zaman içerisinde oluşan ve gelişen kalıpyargıları

görmemiz açısından da önemlidir. Nasıl ki tarihsel süreçte, Avrupa’da ötekileştirilen bir Yahudi imgesi var ise; aynı şekilde Yahudilere kucak açan bir Türk-İslam sentezi de görülebilmektedir.

Behiç Erkin’in kurtardığı binlerce Yahudiden biri olma şansına erişemeyen Elie Wiesel ise bir Yahudi olarak çektiği sıkıntıları ve bire bir şahit olduğu soykırımı geniş kitlelere duyurabilmek için yaşadıklarını kağıda dökmeyi tercih etmiştir. Bir tür iletişim etkinliği olan yazma eylemi sayesinde Yahudilere nasıl zulmedildiğini ve Yahudilerin acımasızca nasıl katledildiğini göstermek istemiştir. Yazar, yaşadığı trajediyi anlatmada en iyi yolun kelimelerin gücüyle yaşayan sanat, yani edebiyat olduğuna ikna olmuştur. Siyasi söylemlerini edebiyatçı kimliğiyle güçlendiren Wiesel, Yahudi karşıtı tutumların nedenini anlayabilmek için hem sormuş hem de sorgulatmıştır. Yaşanan haksızlıklara karşı sessizliğini bozmak için *Gece* adlı eserini kaleme alan yazar, eserindeki her bir cümleyle soykırımı dair anlamlı mesajlar vermiştir.

Behiç Erkin binlerce Yahudiyi soykırımdan kurtarıırken; Elie Wiesel’in bulunduğu kamplarda binlerce Yahudi ölüme terkedilmiştir. Büyükelçi Yahudi vatandaşlarını himayesi altına alırken; ne Elie Wiesel’e ne de Sighet’teki Yahudilere kimse sahip çıkmamıştır. Behiç Erkin’in azınlık olarak bir avuç Türk diplomatiyle çoğunluğa (Almanlara ve Fransızlara) karşı verdiği mücadele başarıyla sonuçlanmıştır. Elie Wiesel ise diğer Yahudi vatandaşları ile birlikte kendi hükümet yetkilileri tarafından Nazi Hükümeti’nin ellerine teslim edilmiştir.

Büyükelçi adlı eserde her şeyden önce insan oldukları için insani bir tutumu hak ettiklerine inanılan Yahudiler, *Gece* adlı eserde herhangi bir değerden ya da saygınlıktan yoksun varlıklar olarak ötekileştirilmişlerdir. Bir tarafta Yahudi sürgünler ve mahkumlardan insan değillermiş gibi bahsedilirken; diğer tarafta Behiç Erkin, Yahudi vatandaşlarının haklarını sonuna kadar savunmuş ve Yahudileri günah keçisi olarak ilan eden Yahudi karşıtı siyaseti tamamen reddetmiştir. Büyükelçi, Yahudilerin yaşadığı acılara duyarlı bir şekilde yaklaşarak soy ıslahı ütopyasını büyük bir yanlış ve yanlış bir inanç olarak değerlendirmiştir.

Hitler yarattığı kan, ateş ve ölüm deryası içerisinde milyonlarca Yahudiyi gözyaşına boğarken bir kahraman olarak değil; sadece dünyayı yerle bir eden, zalim ve hedonist bir diktatör olarak tarihe adını yazdırmıştır. Behiç Erkin ise tüm dünyayı kana bulayan Hitler'in savaş ortamında binlerce Yahudinin gözyaşını silerek onlara umut ışığı olmuştur.

Gece adlı eserde Yahudiler toplu infaz çukurlarında ya da imha kamplarında mutlak bir ölüme gitmek üzere evlerini terk etmek zorunda kalırken; Behiç Erkin Yahudi vatandaşlarını trenlerle nesiller öncesinde ayrılmış olmalarına karşın Türkiye'ye tekrar gönderebilmek için amansız bir savaş, diplomatik bir mücadele vermiştir.

Her iki eserde de seçilen kahramanlar ve olaylarla insanın yaşam mücadelesi ele alınarak eserlerin anlamsal yapıları güçlendirilmiştir. Eserlerin anlamsal yapılarını bu denli güçlü kılan şey ise kahramanlarının gerçekten tarihe tanıklık etmiş olmalarıdır. Tarihin ve devlet politikasının kaynaklık ettiği olumlu ve olumsuz Yahudi imgesi bu şekilde ortaya çıkarılmıştır.

Devlet himayesinde yürütülen soykırım politikası yüzünden Yahudiler organize bir şekilde öldürülmüşlerdir. İşgal edilen topraklardaki Yahudi konseyleri ile birlikte Yahudi polisi de Almanların taleplerini yerine getirmek zorunda kalmıştır.

Eserlerde Yahudilere karşı yürütülen Nazi Savaşı'ndaki ordunun tutumu ile yerli halkın verdiği tepki arasında bir ayrım yoktur. Halk da, tıpkı asker ciddiyetiyle topyekün Yahudilere karşı cephe almıştır. İnşa edilen toplama kamplarının fazlalığı, bu kampların yerel halktan çok uzakta olmayışı ve halkın kamptaki tutsakların yaşadığı acılara birebir tanık olması, hatta bu durumdan feyz almaları dikkat çekmektedir. Bu durum Yahudi soykırımının toplumsal boyutunu ön plana çıkarmaktadır.

Hem *Büyükelçi* hem de *Gece* adlı eserde, Üçüncü Reich döneminde resmi devlet ideolojisi haline gelen Yahudi düşmanlığının Reich'i tanımlayan bir unsur olduğu açıktır. Bu düşmanlığın, Alman işgali altındaki ülkelerde de düşünce tarzı ve ifade biçimine dönüştüğü görülmektedir. Ancak, Nazi-Yahudi karşıtlığı tam ifadesini ve gelişim şansını Doğu Avrupa'daki topraklarda bulmuştur. Özellikle *Gece* adlı

eserde Sighet Yahudileri günlük yoksulluklarının, aile üyelerini kaybetmenin ve karşılaştıkları fiziksel ve ruhsal şiddetin ötesinde, Almanların neden olduğu azami derecede bir ahlaksızlık ve barbarlıkla baş etmeye çalışmışlardır.

Toplu cinayetlerin ve savaşın iç içe geçtiği acımasız bir dönem olan II. Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen soykırımın, tarihi açıdan tek bir sorumlusu yoktur. Nazi ölüm tarlalarındaki Almanlar işledikleri cinayetlere başkalarını da bulaştırmış veya ortak etmişlerdir. Özellikle *Büyükelçi* adlı eserde soykırımın sorumlusu yalnızca Almanlar değildir. Almanlara eşlik edenler (Vichy Hükümeti) de en az Almanlar kadar suçludur. Bu sayede çok sayıda Alman olmayan katılımcının da Almanlar kadar fırsatçı ve Yahudi karşıtı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, Hitler'in insanlığın sürekli bir savaş halinde ilerleyeceğine dair yaklaşımlarının aksine Behiç Erkin, insanlığın sonsuz bir barış ortamında huzur bulacağına inanmıştır.

Hitler'in Doğu sarhoşluğu savaşın ve soykırımın vahşetini artıran bir sömürge ütopyası olarak her iki esere de yansımıştır. Hitler'in bu saplantılı durumu, Nazi vahşetinin giderek büyümesine neden olan en önemli etmendirdir:

Hitler, milyonlarca insanın onun öz-imaına inanmasını, "Üçüncü Reich" dünyasıyla ilgili görkemli fantazilerini ciddiye almasını ve hatta peşinden gidenlere sanki haklı olduğunu kanıtlarcasına, gerçekliği dönüştürmeyi başaramaması halinde belki de açıkça psikoza girecek olan aşırı narsist bir insandı (Fromm, 2000: 76).

Aşırı bireysel narsizmi ile milyonlarca insanın nefretini kazanan Hitler, "yaşam alanı" (Lebensraum) kisvesi altında Doğu'ya doğru yayılmaları gerektiğine inanmış ve geniş kitleleri de buna inandırmıştır. En büyük halkın Alman halkı olduğunu savunmuştur. Böylece, Nazi Hükümeti'nin uyguladığı politika ulus içerisinde Yahudilere karşı sonsuz bir nefretin doğmasına neden olmuştur. Yerli halk ile Yahudiler arasındaki din ve kültür farklılıkları ön plana çıkarılarak geniş çaplı çatışmalar körüklenmiştir. Hedonizm ve narsizmin soykırımla el ele verdiği II. Dünya Savaşı sırasında Nazi yıkım ve ölüm mekanizması tüm hızıyla işleyerek milyonlarca can almıştır.

Hem *Büyükelçi* hem de *Gece* adlı eserde, bir toplum tarafından elbirliği ile savunmasız konumda bırakılan Yahudilere karşı işlenen soykırımın organizasyonu siyasi sisteme bırakılmış, bu organizasyonun gerçekleştirilmesi ise insan iradesine,

yani Hitler'e bağlı kılınmıştır. İktidarda olanları güçlendiren, ancak onun yok edici ve zararlı gücünü hissedenler açısından rahatsızlık verici ve ölümcül bir fenomen olarak değerlendirilen soykırım, milyonlarca Yahudinin ölümüne sebep olmuştur. Ölümün ve yaşamın efendisi rolünü üstlenen soykırımsal rejim sistemin bütünlüğü içerisinde korunmuştur.

Hitler, kozmopolit bir devlet anlayışı yerine "öteki" olarak ilan ettiği Yahudilere karşı etno-merkezci bir ulus anlayışını benimsemiş ve Alman ulusunu bu doğrultuda etkilemeyi başarmıştır. Hitler tarafından öteki kavramına dayanarak yaratılan Yahudi imgesi ırkçılık, soykırım, etnikmerkezcilik, yabancı düşmanlığı gibi pek çok akım ve olgudan etkilenmiştir. Soy ışlahı ve din kardeşliği gibi asılsız nedenlerle, Yahudilerin Alman halkı ile olan toplumsal, kültürel ve ekonomik ilişkileri alt üst edilmiştir. Kapitalist diktatörlüğün egemenliği Yahudi halkı ile barışa asla olanak tanımamıştır. Ezilen ve aşağılanan Yahudiler yerli halkın normlarını ve değerlerini benimsemek zorunda bırakılmışlardır.

Hitler, Yahudileri öteki olarak lanse etmekle hem denetimlerine ve faaliyetlerine yasal bir geçerlilik kazandırmış hem de kendi hakimiyetini sürdürmek için Yahudileri bir araç olarak kullanmıştır. Bu sayede farklı alanlara bölünerek tekrar tekrar yaratılan olumsuz Yahudi imgesi, Yahudilerin siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik alanlardan dışlanmasına ve ötekileştirilmesine neden olmuştur. Hitler ve Nazi Hükümeti, halkın Yahudilere kötü davranmasını sağlayarak onları ezik, yıldığın ve yardıma muhtaç görmenin hazzını yaşamışlardır.

Hitler önderliğindeki Nazi Hükümeti eşit davranma normunu, yalnızca milli kökenleri aynı olan Hıristiyan Alman vatandaşlarına uygulamıştır. Topluma yol gösteren siyasi irade akılcı bir içerikten yoksun, daha çok kural koyucu bir şekilde hareket etmiştir. Yahudiler, halk iradesinin özgürlüğü yerine Hitler'in keyfi uygulamaları ile toplumdan dışlanmışlardır. Nazilerin milyonlarca Yahudiyi yeryüzünden silmeyi amaçlayan zaferi (!) kültürel ve toplumsal bir felakete yol açmıştır.

SONUÇ

Karşılaştırmalı edebiyat, birbirinden farklı kültürlere ait olan edebiyat eserlerinin değişik boyutlarıyla, farklı zaman dilimleri ve akımlar içerisinde birbirleriyle karşılaştırılması sonucunda yeni bir oluşumun ortaya çıkmasına kaynaklık eden çok yönlü bir edebiyat alanıdır. Ulusal ve uluslararası edebiyatın diyalektik bir biçimde karşıtlıkları kullanarak birbirlerini nasıl tamamladıklarını, birbirlerini hangi açılardan ve nasıl beslediklerini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda karşılaştırmalı edebiyat, “öteki”ne (yani yabancıya) karşı olan tepkimizi ölçerek, kendimizi daha iyi tanıma fırsatının yanı sıra bizden farklı düşünen insanlara karşı hoşgörülü olmak için gerekli olan uluslarüstü bakış açısını kazanabilmemizi de sağlamaktadır. Çünkü iki edebi eseri karşılaştırmak, yalnızca söz konusu iki eserin benzer ve farklı yönlerini tespit etmek değil; tespit edilen noktaların nedenlerine eğilerek önyargılardan uzak ve tarafsız bir şekilde bilinçli bir öğrenmeyi gerçekleştirebilmektir.

Söz konusu karşılaştırmalı edebiyat çalışmamızda, 20. yüzyılda yaşanmış tarihi bir olay, Yahudi soykırımı, Emir Kıvırcık’ın *Büyükelçi* ve Elie Wiesel’in *Gece* adlı eserlerinden hareketle ele alınıp meydana gelen teolojik, sosyolojik ve tarihsel olaylar eşliğinde, esere yansıyan antisemitik öğeler açısından karşılaştırılarak bir imgebilim çalışması ile sunulmuştur. Başta tarihsel ve sosyolojik olmak üzere çoğulcu inceleme yöntemi kullanılmıştır. Şüphesiz ki, antisemitizmin sosyal bir virüs gibi algılanarak en yaygın olduğu II. Dünya Savaşı dönemi Yahudilere karşı sergilenen ötekileştirme politikasının, diğer bir deyişle, ırkçı tutumların tüm çıplaklığı ile gözler önüne serildiği bir dönemdir. Antisemitizm olgusu bu dönem eserlerinde -özellikle de otobiyografik ve biyografik izler taşıyan eserlerde- sıkça yer almıştır. Bu bağlamda ele alınan *Büyükelçi* (biyografik) ve *Gece* (otobiyografik) adlı eserlerin de aynı özellikleri taşıdığı görülmüştür.

II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan Yahudi soykırımını ele alan farklı iki kültüre ait eserlerin irdelendiği bu çalışmamızda, karşılaştırmalı edebiyat bilimi verileri esas alınarak imgebilimin sunduğu olanaklardan yararlanılmıştır. Farklı uluslar tarafından meydana getirilen Yahudi imgesinin oluşumu, zaman içerisindeki

değişimi, değişimin neden ve nasıl gerçekleştiği araştırılırken imgebilime; söz konusu imgelerin bilimsel yöntemlere göre edebiyat alanına uygun olarak yorumlanmasında ise karşılaştırmalı edebiyat bilimine başvurulmuştur.

Çalışmamız evrensel bir nitelik taşıdığı ve diğer disiplinlerden faydalanmaksızın başarılı ve nesnel bir sonuca ulaşamayacağı için disiplinlerarası bir çalışma yöntemi tercih edilerek çalışmamızın bundan sonra konu ile ilgili yapılacak olan diğer çalışmalara fayda sağlaması da amaçlanmıştır.

Öncelikle, çalışmamıza konu edilen eserlerin belirlenen tez başlığına ve içeriğe uygunluğu açısından imgebilim ve imgebilime alt başlık olarak, antisemitizmi daha iyi anlayabilmek adına kalıpyargı ve önyargı kavramları tanımlanmış ve bu kavramların sosyolojik temelleri üzerinde durulmuştur. Kalıpyargı ve önyargı kavramları, bireyin kişilik yapısı ve dinamizminden kaynaklanmakla birlikte; kişinin içerisinde bulunduğu durum, ait olduğu çevre, sahip olduğu kültür ve tarihle de yakından ilişkilidir. Bu çerçevede değinilen kavramların ardından imgebilimin metodolojisi ve edebiyatta imgenin önemi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bilim dalının karşılaştırmalı edebiyat bilimi ile olan ilişkisine değinildikten sonra ırkçılık kavramı ve yabancı düşmanlığı tanımı üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, antisemitizm kavramı ele alınarak bu kavramın doğuşu, gelişimi, yaygınlaşması ve antisemitizmin anavatanı sayılan Almanya ve Nazi İmparatorluğu hakkında bilgiler verilmiştir. Kavramın dünya coğrafyasındaki çeşitli kıtalarda, farklı uluslar tarafından nasıl algılandığı ve yayıldığı ortaya konularak Yahudi imgesinin kaynağı ve varlığı irdelenmiştir. Bu doğrultuda incelenen eserlere yaklaşıldığında, geçmişten günümüze Yahudilere karşı Türk tutumunu açıkça görmek mümkündür. Yapılan araştırmalar ile birlikte antisemitizmin II. Dünya savaşı sırasında boyut değiştirdiği ve doruk noktasına ulaştığı gözlemlenmiştir.

Üçüncü bölümde, çalışmamıza konu edilen eserlerin daha iyi anlaşılabilmesi için bu eserlerin kaleme alınmasına vesile olan şahısların hayatları siyasi tutumları ve edebi yönleri bağlamında değerlendirilerek bilgiler sunulmuştur. Gerek binlerce Yahudiyi soykırımdan kurtaran Behiç Erkin'in, gerekse Yahudi soykırımından kurtulan Elie Wiesel'in şiddete ve ırkçılığa karşı duruşlarıyla insancıl ve "öteki"si

olmayan bir dünyayı hedefledikleri görülmüştür. “Öteki” ile ilişkinin, onun farkını anlamının ve ele almanın yolunun, her türlü kimlik oluşumunun can damarı (bkz. Schnapper, 2005: 545) olduğunun bilincinde olan Büyükelçi Behiç Erkin ve yazar Elie Wiesel yabancıyı tanıyarak, kendi toplumlarının da farklılık ve ayrıcalığının bilincinde hareket etmiş ve milli benliklerini bu doğrultuda geliştirmişlerdir.

Söz konusu şahısların eserlere yansıyan kimlikleri dördüncü bölümde, antisemitik öğelerin imgebilimsel açıdan karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi sırasında çalışmamıza büyük katkı sağlamıştır.

Büyükelçi adlı eser ile, Behiç Erkin’in II. Dünya Savaşı sırasında Fransa’daki büyükelçilik görevi boyunca sergilediği kahramanlık bir anlamda tüm dünyaya duyurulmak istenirken; *Gece* adlı eserle de, Yahudi halkının acı tecrübelerinin dünya kamuoyu ile paylaşılması arzu edilmiştir. Söz konusu eserlerde var olan antisemitik öğeler, Büyükelçi Behiç Erkin ve yazar Elie Wiesel’in yaşadıkları ile daha somut ve çarpıcı bir hal almıştır.

Bu bölümde, antisemitizm sorununa farklı açılardan yaklaşarak bu sorundan kaynaklanan öğelerin benzer, farklı ve ortak yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada karşılaştırmalı edebiyat biliminin olanaklarından yararlanılmıştır. Ele alınan eserler aracılığıyla “antisemitik öğeler okunarak” figürlere (daha doğrusu toplumlara, milletlere) yüklenen sosyo-politik kimlikler ile yaşanan olaylar sırasında Türk ve Alman taraflarının sergiledikleri tutumlar gözler önüne serilmiştir. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi verileri ışığında, eserlere imgebilimsel bir açıdan yaklaşarak eserlerdeki antisemitik öğeler arasında kurulan ilişkinin dinsel, antropolojik, tarihi, ekonomik, kültürel ve psikolojik boyutları saptanmıştır.

Bir davranış biçimi olarak antisemitizm, *Büyükelçi* ve *Gece* adlı eserlerde farklı yansımalarıyla okura aktarılmıştır. *Büyükelçi* adlı eserde ekonomik, sosyolojik ve tarihsel boyutlarıyla ön plana çıkan antisemitik tavır, *Gece* adlı eserde daha çok birey üzerindeki psikolojik etkileri ile dikkat çekmiştir. Özellikle, mahkumların toplama kamplarında gördüğü insanlık dışı muamele, ruh hallerini derinden etkileyerek tavırlarında büyük bir değişikliğe yol açmıştır. Bu değişiklik

mahkumların sadece psikolojilerini olumsuz anlamda etkilemekle kalmamış; onların fizyolojik açıdan da sağlıklarını kaybetmelerine neden olmuştur.

Antisemitizm olgusunun ele alındığı bu eserlerde, Yahudilere karşı siyasi ve toplumsal yaşamda göze çarpan ayrımcılığı *Büyükelçi* adlı eser, Behiç Erkin aracılığıyla daha detaylı ve belgelere dayalı bir şekilde aktarırken; *Gece* adlı eser, söz konusu alanlarda dikkat çeken ayrımcılığın bir sonucu olarak, Auschwitz mahkumlarının yaşadıklarını bir fotoğraf karesi netliğinde betimlemeye çalışmıştır. Farklı ideolojilerin yansıması doğrultusunda ele alınan eserler bu durumu çok net ortaya koymuşlardır. Devlet politikasının katkısı ile başka bir boyut kazanan antisemitizm, özellikle 1930-1945 arası dönemde Yahudi olmanın getirdiği zorlukları tüm çıplaklığı ile gözler önüne sermiştir.

Büyükelçi adlı eserde belli bir döneme (1939-1943) ait tarihsel olaylar ve gerçekler ön plana çıkarılırken; *Gece* adlı eserde, II. Dünya Savaşı sırasında Yahudiler aleyhine yaşanan olayların bu insanlar üzerindeki etkisi ve sürgün psikolojisi ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, *Büyükelçi* adlı eserde, Türklerin siyasi ve insani tutumlarından kaynaklanan olumlu Yahudi imgesinin; *Gece* adlı eserde ise Almanların Yahudilere karşı beslediği kin ve nefret duygularından doğan olumsuz Yahudi imgesinin gözlemlendiği söylenebilmektedir.

Her iki eserde de Yahudiler, “öteki”ni tanımlamanın vermiş olduğu üstünlük duygusu ile Almanlar tarafından bir tehdit unsuru olarak görülmüşlerdir. Antisemitizm aracılığıyla Almanlara yüklenen bu ruh hali, Yahudileri yok etme arzusuna kadar varmıştır. Almanlar, Yahudilerin devlete katkı sağlamalarını ve sahip oldukları yetenekleri sergilemelerini engellemekle beraber, onları toplu kıyımla tümünden yok etmeye kalkışmışlardır. Ele alınan eserlere yansıyan antisemitik öğeler ve imgeler bu yok etme arzusundan kaynaklanmaktadır.

Büyükelçi adlı eserde, temel demokratik hakları hızlı bir şekilde ellerinden alınmaya çalışılan Yahudiler, konuşma, düşünce ve inanç gibi bireysel özgürlüklerinden men edilme aşamasına gelmeden, Behiç Erkin devreye girerek Yahudi vatandaşlarını ve bu vatandaşlarının haklarını diplomasi yoluyla korumaya çalışmıştır. *Gece* adlı eserde ise, Almanlar tarafından ekonomik refah ve yaşama

haklarından yoksun bırakılan Yahudiler, Hitler Almanyası'nın demokratik sisteme aykırı politik düzenlemeleri ile savunmasız ve çaresiz kalmışlardır. Hitler, Yahudilerin ve kültürel yaşam biçimlerinin yerli halk ile eşit haklara dayalı varoluşuna karşı çıkmıştır.

Ele alınan eserlerde toplumların imgesel yaratımlarını, ait oldukları sosyal çevre içerisinde, kendi tarihleri ve tarihsel münasebetleri ile ilişkilendirdikleri ortaya çıkmıştır. Özellikle, Elie Wiesel'in *Gece* adlı eserinde sergilenen Yahudi karşıtı tutumlar toplama kamplarında doruk noktasına ulaşmıştır. *Alışıla gelinmiş norm sistemlerinin yok edilmesi; "yeni düzenin" norm sistemlerinin şiddet yoluyla özümletilmeye çalışılmasının getirdiği çok yönlü ruhsal/tinsel çözülme* (Teber, 1993: 75) toplama kamplarında bulunan bütün Yahudileri etkisi altına almıştır.

Bütün nefretlerin ve sevgisizliklerin kaynağında cahillik, diyalektik düşünceden yoksunluk, bilinçsizlik ve iletişim eksikliği yatmaktadır. Her şeyin zıtlıklar üzerine kurulu olduğu ve bu zıtlıkların da kendi aralarında yarattığı karşıtlık sonucunda ortaya çıkan ışık sayesinde ayakta durduğu bir dünyada, sonsuz bir devinim içerisinde sürekli değişerek gelişen birey kendi ülkesindekinden farklı olanı tanımaya çalışarak belli bir eleştiri ruhu edinecek ve tarafsız farkındalığa erişecektir.

İnsanoğlunu diğer bütün canlılardan üstün kılan bir özelliği vardır. Bu özellik, onun anladığı şeye ayrıca anlam yükleyebilme kabiliyetine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum ise farklı bakış açılarını beraberinde getirmektedir. Aslında bu bir tür zenginliktir; kültürel ya da toplumlar arası bir olaya farklı bakış açıları yükleyebilmektir. Bireyin kendi edebiyatının özgünlüğünün ve ayrıcalığının farkına varması diyalektik yöntemde olduğu gibi karşıtlıkların oluşturduğu bir birliktelik ve çeşitlilik sonucunda gerçekleşecektir.

İki farklı kültüre ait eserleri birbirleriyle karşılaştıran araştırmacı, bu eserlerin ortak, benzer ve farklı yanlarını ortaya çıkararak yeni oluşumlara ve sentezlere ulaşmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, elde ettiği verileri yaratıcı düşünce ile yorumlayarak yeni bir yaratı ortaya koyan araştırmacı geniş ufuklara açılmaktadır. Böylece, kökleşmiş kültürel tekilciliğe bağlı sınırlarını aşarken; kendi kültürü sayesinde "öteki"ne ait olan yabancı kültürü daha iyi anlamaktadır. Çalışmalarının

odak noktasında “öteki” olan karşılaştırmalı edebiyat, toplumların kendilerini tanımlarken; dolaylı olarak kendilerinden olmayanı da nasıl tanımladıklarını açığa çıkarmaktadır.

Yeni bir kültürel sentezin, dokunun ortaya çıktığı karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında önemli olan ulusal olanı daha iyi anlayabilmenin yanı sıra evrensel olanın güzelliğini kavrayabilmek ve bu bağlamda ortak insani değerleri özümseyebilmektir. Bilişsel tasarımlar olarak da adlandırabileceğimiz karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında dünya barışına katkıda bulunabilmek, olaylara ve dünyaya tüm önyargılarımızdan arınarak nesnel bir bakış açısıyla yaklaşabilmek ön planda tutulmaktadır.

İmgebilim ve karşılaştırmalı edebiyat ilişkisi çerçevesinde gerçekleştirilen bu disiplinlerarası karşılaştırmalı edebiyat çalışmasıyla alana ilişkin literatürün zenginleştirilmesine katkıda bulunulması ve antisemitizm olgusuna çok yönlü bir bakış açısıyla yaklaşarak Türk tutumunun sergilenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, Türk edebiyatı ve edebiyat sosyolojisi araştırmaları açısından yararlı olacak ve bundan sonra konu ile ilgili yapılacak olan çalışmalar için fayda sağlanması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Agamben, Giorgio. (2004). *Tanık ve Arşiv Auschwitz'den: Artakalanlar: Kutsal İnsan III*, Çev. Ali İhsan Başgöl, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Ağaçsapan, Asuman. (1998). "Önyargı ve Kalıpyargı", *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1-2, ss. 138-144.
- Akgün, Mustafa. (2006). *Yahudinin Tahta Kılıcı*, Ra Kitap, İstanbul.
- Akpınar Dellal, Nevide. (2000). "Karşılaştırmalı Yazınbilim: İmgebilim", *Evrensel Kültür Dergisi*, Sayı 103, ss. 19-22.
- Anidjar, Gil. (2012). *Düşmanın Tarihi*, Çev. Timuçin Binder, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Arendt, Hannah. (1996). *Totalitarizmin Kaynakları/1 Antisemitizm*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arendt, Hannah. (2009). *Kötülüğün Sıradanlığı*, Çev. Özge Çelik, Metis Yayınları, İstanbul.
- Armaoğlu, Fahir. (2010). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Arslan, Ali. (2006). *Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü*, Truva Yayınları.
- Aydın, Erdoğan. (2013). *Öteki Tarih*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Aytaç, Gürsel. (2005). *Alanlararasılık Açısından Edebiyat ve Kültür*, Hece Yayınları, Ankara.
- Aytaç, Gürsel. (2003). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul.
- Aytepe, Oğuz. (2003). "Behiç Erkin (1876-1961)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 31-32, ss. 229-237.
- Balibar, Etienne ve Immanuel Wallerstein. (2000). *İrk Ulus Sınıf*, Çev. Nazlı Ökten, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bauer, Yehuda. (2002). *Soykırımı Yeniden Düşünmek*, Çev. Orhun Yakın, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Bauman, Zygmunt. (2007). *Modernite ve Holocaust*, Çev. Süha Sertabiboğlu, Versus Kitap, İstanbul.
- Bayer, Linda N.. (2000). *Elie Wiesel: Spokesman for Remembrance*, Rosen Publishing Group, New York.

- Beetham, David ve Kevin Boyle. (1998). *Demokrasinin Temelleri*, Çev. Vahit Bıçak, Liberta Yayınları, Ankara.
- Bernasconi, Robert. (2000). *İrk Kavramını Kim İcat Etti?*, Çev. Zeynep Direk vd., Metis Yayınları, İstanbul.
- Besalel, Yusuf. (2000). *Yahudi Tarihi*, Üniversal Dil Hizmetleri ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Besalel, Yusuf. (2001). *Yahudilik Ansiklopedisi*, Cilt 1, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul.
- Besalel, Yusuf. (2001). *Yahudilik Ansiklopedisi*, Cilt 2, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul.
- Birinci, Ali (Haz.). (2010). *Hatırat 1876-1958 Behiç Erkin*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Bloom, Harold. (2004). *Literature of the Holocaust*, Chelsea House Publishers, Broomall.
- Bredella, Lothar. (1997). *Thema Fremdverstehen*, Gunter Narr Verlag Tübingen, Germany.
- Bredella, Lothar. (2000). *Wie ist Fremdverstehen lehr- und lernbar?*, Gunter Narr Verlag Tübingen, Germany.
- Bredella, Lothar. (2002). *Literarisches und Interkulturelles Verstehen*, Gunter Narr Verlag Tübingen, Germany.
- Burnett, Ron. (2007). *İmgeler Nasıl Düşünür?*, Çev. Güçsal Pusar, Metis Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, Ahmet. (2005). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Chmiel, Mark. (2001). *Elie Wiesel and the Politics of Moral Leadership*, Temple University Press, United States of America.
- Çamur, Ayşın. (2011). *Behiç Erkin (1876-1961) Versuch einer Biographie*, Universität Wien, gestrepter akademischer Grad Magistra der Philosophie (Mag. Phil.), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- De Lange, Nicholas. (1987). *Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi*, Cilt 4, Çev. Sevil Atauz-Akın Atauz, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Dinç, Dilaver. (1999). *Behiç Erkin ve Devlet Demiryollarının Kuruluşu*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Dinler Tarihi Ansiklopedisi 1, 1999.

Dış İşleri Bakanlığı Arşivi (DBA): Fransa- Paris Büyükelçisi Behiç ERKİN.

Downing, Frederick L.. (2008). *Elie Wiesel: a religious biography*, Mercer University Press, Georgia.

Durukal, Hüsnü Sadık. (1961). “Behiç Erkin”, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu*, Sayı 238, ss. 18-19.

Ecevit, Yıldız. (2002). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Erkin, Behiç. (1956). *Atatürk'ün Selanik'teki Askerlik Hayatına Ait Hatıralar*, Cilt 20, Sayı 80, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Erkman-Akerson, Fatma. (2010). *Edebiyat ve Kuramlar*, İthaki Yayınları, İstanbul.

Finzsch, Norbert ve Dietmar Schirmer (Edt.). (2002). *Identity and Intolerance*, Published by The Press Syndicate of The University Of Cambridge, Cambridge.

Ford, Henry. (2004). *Beynelmilel Yahudi*, Sayfa Yayınları, İstanbul.

Franciosi, Robert ve Brian Shaffer. (1987). “Elie Wiesel” *Contemporary Literature*, Cilt 28, Sayı. 3, ss. 287-300.

Franciosi, Robert (Edt.), *Elie Wiesel: Conversations*, University Press of Mississippi, 2002.

Frankl, Victor E.. (2000). *İnsanın Anlam Arayışı*, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, Ankara.

Freud, Sigmund. (1999). *Dinin Kökenleri*, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, Ankara.

Freud, Sigmund. (1999). *Uygurlık, Din ve Toplum*, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, Ankara.

Fromm, Erich. (2000). *Sevgi ve Şiddetin Kaynağı*, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, Ankara.

Garner, Steve. (2010). *Racisms*, SAGE Publications Ltd., London.

Gavriluță, Cristina ve Romeo Asiminei. (2011). “The Problem of Evil And Responsibility in Elie Wiesel’s View New Perspectives On The Holocaust”, *European Journal of Science and Theology*, Cilt 7, Sayı 4, ss. 75-82.

Gellately, Robert ve Nathan Stoltzfus (Haz.). (2002). *Nazi Almanyasında Toplumdan Dışlananlar*, Çev. Bilge Tanrıseven ve Serkan Göktaş, Phoeix Yayınevi, Ankara.

- Glover, Jonathan. (2003). *İnsanlık*, Çev. Ayla Okyayuz Yazal, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Göktürk, Akşit. (2002). *Sözün Ötesi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Göregenli, Melek. (2012). “Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık”, *Ayrımcılık*, (Der. Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Güleryüz, Naim A.. (2012). *Toplumsal Yaşamda Türk Yahudileri*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul.
- Güleryüz, Naim A.. (2012). *Bizans'tan 20. Yüzyıla Türk Yahudileri*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul.
- Gür, İmran. (2013). “Mevcut Varoluştan Alternatif Varoluşa Dönüşüm Sürecinde Postmodern Özne: İmge Bilinci”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Sayı 9, ss. 33-56.
- Gürel, Ziya. (1989). *Kurtuluş Savaşında Demiryolculuk*, Türk Tarik Kurumu Basımevi, Ankara.
- Hall, Stuart. (1998). “Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler”, *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*, (Der. Anthony D. King, Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Hançerlioğlu, Orhan. (1994). *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hart, Liddell. (2005). *II. Dünya Savaşı Tarihi*, Cilt 2, Çev. Kerim Bağrıaçık, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Heinemann, Margot. (1998) *Sprachliche und Soziale Stereotype*, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften.
- Herzl, Theodor. (2007). *Yahudi Devleti*, Çev. Sedat Demir, Ataç Yayınları, İstanbul.
2. Uluslararası Tarih Kongresi 8-10 Haziran, 1995. (1998). *Tarih Eğitimi Ve Tarihte “Öteki” Sorunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Johnson, Paul. (2000). *Yahudi Tarihi*, Çev. Filiz Orman, Pozitif Yayınları, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. (1984). *Politikada 45. Yıl*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kaygusuz, İsmail. (2006). *Müslümanlık ve Hıristiyanlığın İnanç Öğretilerinde Öteki Gerçek(lik)ler*, Su Yayınları, İstanbul.
- Kefeli, A. Emel. (2000). *Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri*, Kitabevi, İstanbul.

- Kershaw, Ian. (2007). *Hitler*, Çev. Zariye Biliz, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Kıvırcık, Emir. (2007). *Büyükelçi*, Goa Basım Yayın, İstanbul.
- Kıvırcık, Emir. (2008). *Cepheye Giden Yol*, Goa Yayıncılık, İstanbul.
- Kıvırcık, Emir. (2010). *Büyükelçi*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Kızıler Emer, Funda. (2012). “Die Imagologie Als Arbeitsbereich Der Komparatistik”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 8, ss. 1-17.
- Kocadoru, Yüksel. (1992). “Vermittlung von Vorurteilen und Feindbildern durch die Sprache”, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1-2, ss. 205-209.
- Kohen, Moşe. (2009). *Yahudi Karşıtlığının (Antisemitizmin) Anatomisi*, Dijital Düşler Basım San. ve Tic. A.Ş., İstanbul.
- Kula, Onur Bilge. (1992). *Alman Kültüründe Türk İmgesi I*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Kula, Onur Bilge. (1992). *Alman Kültüründe Türk İmgesi III*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Kula, Onur Bilge. (2002). *Batı Düşüncesinde Türk ve İslam İmgesi*, Büke Yayınları, İstanbul.
- Levy, Avigdor (Edt.). (2002). *Jews, Turks, Ottomans*, Syracuse University Press, New York.
- Lewis, Bernard. (1984). *The Jews of Islam*, Princeton University Press, New Jersey.
- Lewis, Bernard. (1997). *Çatışan Kültürler: Keşifler Çağında Hıristiyanlar, Müslümanlar, Yahudiler*, Çev. Nurettin Elhüseyni, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Logvinov, M. I. (2003). “Studia imagologica: zwei methodologische Ansätze zur Komparatistischen Imagologie”, *Germanistisches Jahrbuch GUS “Das Wort”*, ss. 203-220.
- Macit, Nadim. (2009). *İmparatorluk Politikalarında Teo-Stratejiler ve Türkiye*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Mark, Chmiel. (2001). *Elie Wiesel and the Politics of Moral Leadership*, Temple University Press, United States of America.
- McGarty, Craig vd. (Edt.). (2002). *Stereotypes as Explanations*, Cambridge University Press.

- Mehnert, Elke (Edt.). (1997). *Imagologica Slavica, Bilder vom eigenen und dem anderen Land*, Frankfurt am Main, Germany.
- Mitchell, W. J. Thomas. (1986). *Iconology: Image, Text, Ideology*, The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Moran, Berna. (1991). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Nahya, Nilüfer. (2011). “İmgeler ve Ötekileştirme: Cadılar, Yerliler, Avrupalılar”, *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, ss. 27-38.
- Öke, Mim Kemal. (2002). *Siyonizm’den Uygarlık Çatışmasına Filistin Sorunu*, Ufuk Kitapları, İzmir.
- Piekalkiewicz, Janusz. (1986). *Der Zweite Weltkrieg*, Lizenausgabe für Manfred Pawlak-Verlagsgesellschaft mbH, Herrsching, Germany.
- Polat, Kürşad. (2009). *Heil Hitler*, YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul.
- Poyraz, Hakan. (1995). *Dil ve Ahlak*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Reisman, Arnold. (2011). *Nazizmden Kaçanlar ve Atatürk’ün Vizyonu*, Çev. Gül Çoğalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Rousseau, A.M. Rousseau ve Cl. Pichois. (1994). *Karşılaştırmalı Edebiyat*, Çev. Mehmet Yazgan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Said, Edward W.. (2004). *Freud ve Avrupalı Olmayan*, Aram Yayıncılık, İstanbul.
- Sakallı, Cemal. (2006). *Karşılaştırmalı Yazınbilim*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Salihoğlu, Hüseyin. (1993). *Alman Kültür Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Sanford, Nevitt vd. (2006). “Adorno’nun Sarkacı”, Salyongoz Yayınları, İstanbul.
- Sarıaslan, Ümit. (2002). “Ulusal Demiryolculuğumuzun Kurucularından Behiç Erkin”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, Cilt 38, Sayı 228, ss. 340-344.
- Sarıbay, Ali Yaşar. (1996). *Siyasal Sosyoloji*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.
- Sartre, Jean Paul. (1965). *Yahudilik Sorunu*, Çev. Emin Türk Eliçin, Ataç Kitabevi, İstanbul.
- Sartre, Jean Paul. (1967). *Edebiyat nedir?*, Çev. Bertan Onaran, De Yayınevi, İstanbul.
- Sartre, Jean Paul. (1998). *Özgür Olmak -Antisemitin Portresi-*, Çev. Emin Türk Eliçin, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- Schäfer, Peter. (1997). *Judeophobia*, Harvard University Press, London.
- Sertel, Sabiha. (1999). *II. Dünya Savaşı*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

- Shaw, Stanford J.. (1993). *Turkey and the Holocaust: Turkey's Role in Rescuing Turkish and European Jewry from Nazi Persecution, 1933-1945*, The Macmillian Press Ltd., London.
- Schnapper, Dominique. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki*, Çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Schuster, Ekkehard ve Reinhold Boschert – Kimming. (1999). *Hope Against Hope: Johann Baptist Metz and Elie Wiesel Speak Out on the Holocaust*, Çev. J. Mattheww Ashley, Paulist Press, New York.
- Soykan, T. Tankut. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler*, Ütopya Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Stangor, Charles (Edt.). (2000). *Stereotypes and Prejudice*, Psychology Press, Philadelphia.
- Starobinski, Jean. (2010). *Eleştirel İlişki*, Çev. Gülnihal Gülmez, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Stolz, Jörg. (2000). *Soziologie der Fremdenfeindlichkeit*, Campus Verlag Frankfurt/Newyork.
- Subaşı, Necdet. (2003). *Öteki Türkiye'de Din ve Modernleşme*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Şimşir, Bilal N.. (2010). *Türk Yahudiler: Avrupa Irkçılarına Karşı Türkiye'nin Mücadelesi*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Taş, Mehmet. (1999). *Avrupa'da Irkçılık*, İmge Kitapevi, Ankara.
- Teber, Serol. (1993). *Toplama Kampı Sendromu -Ruhun Ölümü-*, Sorun Yayınları, İstanbul.
- Tekşan, Mesut. (2011). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Kriter Yayınları, İstanbul.
- Türkçe Sözlük. (2005). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ulağlı, Serhat. (2006). *İmgebilim "Öteki"nin Bilimine Giriş*, Sinemis Yayınları, Ankara.
- Umar, Ömer Osman. (2002). "Osmanlı Döneminde Yahudiler'in Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, ss. 421-438.
- Umerova, Zenife. (2006). *Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yahudi Lobisinin ABD İçindeki Konumu ve Ortadoğu Politikasındaki Rolü*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Uygun, Selçuk. (2006). “Üniversite Gençlerinin “Öteki” Kimliklere İlişkin Önyargıları”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 29, ss. 103-122.
- Uygur, Nermin. (1977). *İnsan Açısından Edebiyat*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Wellek, R. ve A. Warren. (2001). *Yazın Kuramı*, Çev. Yurdanur Salman-Suat Karantay, Adam Yayınları, İstanbul.
- Wiesel, Elie. (1978). *A Jew Today*, Random House, Newyork.
- Wiesel, Elie. (1999). *Gece*, Çev. Metin Tezer, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul.
- Wieviorka, Annette. (2006). *60 Yıl Sonra Auschwitz*, Çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yetkin, Çetin. (1992). *Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler*, Afa Yayıncılık, İstanbul.
- Yılmaz, Fatma. (2008). *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Ankara.
- Yürükel, Sefa M.. (2005). *Soykırımlar Tarihi I: Batının İnsanlık Suçları*, , Near East Publishing/Çetin Ofset A.Ş..

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- American Jewish Historical Society. (2010). “*Biennial Scholars' Conference On American Jewish History*”, <http://www.ajhs.org/scholarship/conference.cfm>, 23 Aralık 2013.
- Credo Reference. “*Elie Wiesel's Biography*”, http://www.credoreference.com/entry/routlifewrite/wiesel_elie_1928, 8 Ocak 2014.
- Çölaşan, Emir. (2007). “*Bir İbret Belgesi*”, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/5962888.asp?yazarid=5>, 23 Aralık 2013.
- Dikmen, Özgür. “*Yahudi Tarih Yazımında Sürgün Kavramı*”, <http://www.bisav.org.tr/userfiles/yayinlar/makaleler/BULTEN%2079%20MECMUA%201.pdf>, 13 Aralık 2013.
- Durmuş, Mitat. (2011). “*İmge- Sembol Kavramlarını Yorumlama Projesi ve Melih Cevdet Anday Şiirinde İmge*”,

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/162274050_45_mitat_durmu%C5%9F.pdf,

10 Ekim 2013.

Düzgün, Mücahit. “*Cumhuriyetin İlanından İsrail’in Kuruluşuna Kadar Türkiye’deki Yahudiler*”, [http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/pdf/dergi9-](http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/pdf/dergi9-10sayi/c3_s9_mucahit_duzgun.pdf)

[10sayi/c3_s9_mucahit_duzgun.pdf](http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/pdf/dergi9-10sayi/c3_s9_mucahit_duzgun.pdf), 20 Aralık 2013.

Eggers, Sabine. (2002). “*Komparatistische Imagologie im Interkulturellen Literaturunterricht*”, <http://zif.spz.tu-darmstadt.de/jg-06-3/beitrag/imagologie.htm>,

20 Ekim 2013.

Elie Wiesel: First Person Singular. The Life and Work of Wiesel. (?).

<http://www.pbs.org/eliewiesel/life/>, 24 Ocak 2014.

Erdoğan, Mustafa. “*Milliyetçilik İdeolojisine Dair*”,

http://ozgurtoplumundegerleri.com/res/Mustafa_Erdogan_Milliyetcilik_Ideolojisine_Dair.pdf, 14 Aralık 2013.

Frost, Chris. “*Teaching Elie Wiesel’s Night: Workbook Questions and Critical Reflection Exercises*”, [http://www.dsusd.us/users/christopherg/0a-](http://www.dsusd.us/users/christopherg/0a-night/NightWorkbook.pdf)

[night/NightWorkbook.pdf](http://www.dsusd.us/users/christopherg/0a-night/NightWorkbook.pdf), 10 Ekim 2013.

Gürler, Mete. (2013). “*Behiç Bey*”,

<http://itubirlik.org.tr/wp-content/uploads/behic%C3%A7-bey-sunumxx.pdf>, 12 Ocak, 2014.

Hannah, C. vd. (2006). “*AP English: Literature and Composition, Major Works Data Sheet*”,

https://www.google.com.tr/search?q=AP+English%3A+Literatura+and+Composition%2C+Major+Works+Data+Sheet%2C+C.+Hannah%2C+W.+Sam%2C+L.+Breagh.&oq=AP+English%3A+Literatura+and+Composition%2C+Major+Works+Data+Sheet%2C+C.+Hannah%2C+W.+Sam%2C+L.+Breagh.&aqs=chrome..69i57.2390j0j4&sourceid=chrome&es_sm=93&ie=UTF-8, 24 Ekim 2013.

İlhan, S. Rifat ve Abdülkadir Çevik. (2003). “*Önyargıların Psikolojisi: Psikodinamik Bir Gözden Geçirme*”, <http://www.nesnedergisi.com/makale/pdf/1365951202.pdf>, 20 Aralık 2013.

Kanfer, Stefan. (2001). “*Author, Teacher, Witness*”.

<http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,141324,00.html>, 25 Ocak 2014.

Kerman, Barış Can. (2012). “*Devlet Demiryollarının Babası “Behiç Erkin”*”,

<http://egazete.anadolu.edu.tr/ayrinti.php?no=11011>, 23 Ocak 2014.

Kıvrırcık, Emin. (2007). “*Ata'nın Beyoğlundaki Çapkınlık Evi*”,

<http://www.nuveforum.net/204-ataturk-kosesi/28914-ataturk-capkinlik-evi/>, 20 Ocak 2014.

Nobel Lecture. (1986). “*Hope, Despair and Memory*”.

<http://169.204.228.86/OurSchools/Hs/staff/jvoigt/APLanguage/Readings/Elie%20Wiesel%20The%20Nobel%20Peace%20Prize%201986.docx>, 10 Ocak 2014.

Nobelprize.org. (1986). “*Elie Wiesel - Acceptance Speech*”,

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1986/wiesel-acceptance.html, 24 Ocak 2014.

10th Grade Exemplar Essay: Response To Literature,

<http://www.oaklandwrites.org/documents/exemplars/10thResponse-to-Night.pdf>, 25 Ocak 2014.

The Elie Wiesel Foundation For Humanity. (1986).

<http://www.eliewieselfoundation.org/eliewiesel.aspx>, 20 Ocak 2014.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. “*Büyükelçilik Tarihi ve Önceki*

Büyükelçilerimiz”, <http://paris.be.mfa.gov.tr/MissionChiefHistory.aspx>, 23 Aralık 2013.

Wiesel, Elie. “*Study Guide for Night*”,

<http://www.glencoe.com/sec/literature/litlibrary/pdf/night.pdf>, 15 Ekim 2013.

Wiesel, Elie. (2002). “*A Nobel Peace Prize-winner explores the mind of the fanatic:*

How Can We Understand Their Hatred?”, <http://users.stlcc.edu/rkalfus/PDFs/013a.pdf>, 7 Ocak 2014.

Wiesel, Elie. (1999). “*The Perils of Indifference*”,

<http://www.historyplace.com/speeches/wiesel.htm>, 8 Ocak 2014.

Wiesel, Eliezer. (1986). “*Not Caring Is The Worst Evil*”.

http://www.nobelpeace laureates.org/pdf/elem_EliezerWiesel.pdf, 25 Ocak 2014.